

Algemeen ambtsbericht Democratische
Republiek Congo

Datum 17 december 2019

Colofon

Plaats Den Haag

Opgesteld door Afdeling Ambtsberichten (DAF/CAB)

Inhoudsopgave

Colofon	2
Inhoudsopgave	3
1 Politieke ontwikkelingen	6
1.1 Ontwikkelingen	6
1.1.1 Uitvoering Kaderakkoord Addis Abeba	28
1.2 Veiligheidssituatie	30
1.2.1 Kivu's	31
1.2.2 Noord-Kivu	31
1.2.3 Zuid-Kivu	41
1.2.4 Tshopo en Maniema	44
1.2.5 Haut- en Bas-Uélé	45
1.2.6 Ituri	45
1.2.7 Tanganyika	47
1.2.8 Haut-Katanga	47
1.2.9 Kasai-provincies	48
1.2.10 Mai-Ndombe	49
1.2.11 Sankuru en Kwilu	49
1.2.12 Gewapende groeperingen	50
2 Identiteit, nationaliteit en documenten	62
2.1 Identificatieplicht en identificerende documenten	62
2.2 Nationaliteit	64
3 Mensenrechten	67
3.1 Positie van specifieke groepen	67
3.1.1 Leden van oppositiepartijen/politieke activisten	67
3.1.2 Etnische minderheden	68
3.1.3 Religieuze minderheden	70
3.1.4 Vrouwen	70
3.1.5 LHBT	74
3.1.6 Alleenstaande minderjarigen	75
3.1.7 Dienstplichtweigeraars en deserteurs	78
3.2 Toezicht en rechtsbescherming	78
3.2.1 Nationaal	78
3.2.2 Aangifte misdrijf	81
3.3 Naleving en schendingen	82
3.3.1 Vrijheid van meningsuiting	84
3.3.2 Vrijheid van vereniging en vergadering	85
3.3.3 Bewegingsvrijheid	88
3.3.4 Rechtsgang	88
3.3.5 Arrestaties, bewaring en detentie	89
3.3.6 Mishandeling en foltering	92
3.3.7 Verdwijningen en ontvoeringen	92
3.3.8 Buitengerechtelijke executies en moorden	92
4 Ontheemden en vluchtelingen	93
4.1 Ontheemden	93
4.1.1 Opvang in de regio	94
4.2 Opvang binnenlandse ontheemden	94

4.3	Wettelijke bepalingen vreemdelingen	95
5	Terugkeer	97
5.1	Gedwongen terugkeer	97
6	Mensenhandel	98
6.1	Opvangmogelijkheden slachtoffers.....	98
6.2	Getuigenbeschermingsprogramma.....	98
7	Bijlage(n)	99
7.1	Literatuurlijst	99
7.2	Afkortingen.....	102
Lijst van gebruikte afkortingen		102
7.3	Kaart Provincies	104

Inleiding

In dit algemeen ambtsbericht wordt de situatie in de Democratische Republiek Congo (DRC) beschreven voor zover deze van belang is voor de beoordeling van asielverzoeken van personen die afkomstig zijn uit de DRC en voor besluitvorming over de terugkeer van afgewezen Congolese asielzoekers. Dit ambtsbericht is een actualisering van eerdere ambtsberichten over de situatie in de DRC (laatstelijk december 2018). Het algemeen ambtsbericht beslaat de periode van december 2018 tot en met november 2019.

Dit ambtsbericht is gebaseerd op informatie uit openbare en vertrouwelijke bronnen. Bij de opstelling is gebruik gemaakt van informatie van verschillende organisaties van de Verenigde Naties (VN) en niet-gouvernementele organisaties (ngo's), vakliteratuur en berichtgeving in de media. Een overzicht van de geraadpleegde openbare bronnen is opgenomen in de literatuurlijst. Bovendien liggen vertrouwelijke rapportages van de Nederlandse vertegenwoordigingen in het buitenland aan dit algemeen ambtsbericht ten grondslag. Tevens heeft in augustus/september 2019 een *fact finding* missie plaatsgevonden naar de DRC.

In het algemeen ambtsbericht wordt verwezen naar geraadpleegde openbare bronnen, waaronder lokale kranten en radiostations – zoals het door de VN beschermde en aangestuurde Radio Okapi¹ - die in de regel goed geïnformeerd zijn. Daar waar openbare bronnen zijn vermeld, wordt de tekst in veel gevallen ook ondersteund door informatie die op vertrouwelijke basis is ingewonnen.

In hoofdstuk een wordt ingegaan op recente ontwikkelingen op politiek- en veiligheidsgebied.

In hoofdstuk twee wordt informatie verstrekt over identiteit, nationaliteit en documenten.

In hoofdstuk drie wordt de mensenrechtensituatie in de DRC geschetst. Daarbij wordt de positie van specifieke groepen, waaronder minderjarigen belicht. Daarnaast komen de mogelijkheden van toezicht op naleving van de mensenrechten aan de orde. Daarna volgt de beschrijving van de naleving dan wel schending van enkele mensenrechten.

In hoofdstuk vier komen de opvang van vluchtelingen en binnenlands ontheemden aan de orde. De hoofdstukken vijf en zes gaan kort in op terugkeer en mensenhandel.

¹ De studio's van Radio Okapi bevinden zich op de afgesloten terreinen van de VN (Monusco), waar de medewerkers goed beschermd zijn. Zie verder <https://monusco.unmissions.org/en/radio-okapi>.

1 Politieke ontwikkelingen

Inleiding

Nadat de presidentsverkiezingen in de DRC verschillende malen werden uitgesteld - Joseph Kabila had volgens de grondwet al op 19 december 2016 moeten aftreden - zouden deze dan toch volgens de *Commission électorale nationale indépendante* (CENI) op 23 december 2018 plaatsvinden.² Kabila's belangrijkste potentiële tegenstanders, Jean-Pierre Bemba en Moïse Katumbi – beiden bevonden zich in het buitenland-, hadden tevergeefs geprobeerd zich kandidaat te stellen, respectievelijk naar de DRC terug te keren.³ Onder internationale druk had Kabila uiteindelijk besloten om niet zelf mee te doen. In plaats daarvan had het door hem opgerichte electorale *Front commun pour le Congo* (FCC) Emmanuel Ramazani Shadary naar voren geschoven.⁴ Het belangrijkste oppositieplatform, het *Rassemblement de l'opposition*⁵, had in eerste instantie in Genève Martin Fayulu van de *Dynamique de l'Opposition* als gezamenlijke kandidaat gekozen, maar binnen een dag na de sluiting van het akkoord trokken Félix Tshisekedi van de *Union pour la Démocratie et le Progrès Social* (UDPS) en Vital Kamerhe van de *Union pour la Nation Congolaise* (UNC) zich terug. Zij richtten vervolgens het *Cap pour le Changement* (CACH) op. In reactie hierop richtten Moïse Katumbi (G7)⁶, Jean-Pierre Bemba van de *Mouvement de Libération du Congo* (MLC) en Martin Fayulu het electorale oppositieplatform Lamuka op.⁷

1.1 Ontwikkelingen

De verkiezingscampagne vond plaats van 22 november tot 21 december 2018 in een gespannen doch relatief rustige sfeer, hoewel in sommige steden sprake was van politieke intolerantie en geweld.⁸ Het FCC, oppositiepartijen, de kiescommissie en het maatschappelijk middenveld hadden uiteenlopende opvattingen over het gebruik van stemmachines en de herziening van het kiesregister, maar bleven

² Het was nooit Kabila's bedoeling geweest verkiezingen te organiseren. Echter, druk vanuit de bevolking voorkwam dat hij in 2015 of 2016 de grondwet in zijn voordeel veranderde om zich kandidaat te kunnen stellen voor een derde termijn. Vervolgens werd Kabila na bloedige demonstraties gedwongen het oudejaarsakkoord van december 2016 te aanvaarden waarin verkiezingen in 2017 werden afgesproken. Nadat eenmaal was besloten verkiezingen te houden, verklaarden Kabila's medewerkers dat zij die zouden winnen 'wat er ook gebeurt'. Vertrouwelijke bron, 1 maart 2019. Zie ook het Algemeen ambtsbericht DRC van december 2018, pagina's 6-11.

³ Oppositieleider Moïse Katumbi werd na een gefabriceerde aanklacht uitgesloten van de verkiezingen. Voormalig rebellenleider Jean-Pierre Bemba mocht niet meedoen wegens zijn veroordeling door het Internationale Strafhof. In hoger beroep werd Bemba in 2018 vrijgesproken. Zie het Algemeen ambtsbericht DRC van december 2018, paragraaf 1.1.5.

⁴ Kabila en zijn familie hebben belangen in mijnen, banken, vastgoed, boerderijen en luchtvaartmaatschappijen. Zijn ondernemingen hebben licenties voor diamantmijnen tot over de grens in Angola. Zijn boerderij in Kingakati omvat een wildpark met geïmporteerde giraffen, neushoorns en leeuwen. The Economist, *A puppet is set to replace the president; Congo's election*, 15 december 2018. Voor bijzonderheden wordt verwezen naar het Algemeen ambtsbericht DRC van december 2018, pagina 10. Zie ook <http://lumbapapers.info/>.

⁵ Het Rassemblement de l'opposition werd opgericht op 10 juni 2016 door onder meer de UDPS, La Dynamique de l'Opposition, de G7 en het Front du Peuple.

⁶ De G7 is een platform van zeven politieke partijen die in 2015 uit de Majorité présidentielle traden. Het waren respectievelijk de *Mouvement social pour le renouveau* (MSR), de *Alliance pour le renouveau du Congo* (ARC), de *Parti démocrate chrétien* (PDC), de *Avenir du Congo* (ACO), de *Union nationale des fédéralistes du Congo* (UNAFEC), de *Union nationale des démocrates fédéralistes* (UNADEF) en de *Alliance des démocrates pour le progrès* (ADP-MSDD).

⁷ Zie het Algemeen ambtsbericht DRC van december 2018, pagina 23.

⁸ Gevallen van politieke intolerantie en geweld, zowel tussen aanhangers van kandidaten en tussen ordetroepen en aanhangers van Fayulu, vonden plaats van 6 tot 18 december, voornamelijk in Kalemie (Tanganyika), Kisangani (Tshopo), het grondgebied van Kitchanga (Noord-Kivu), Lubumbashi (Haut-Katanga) en Tshikapa (Kasaï) waarbij ten minste negen burgers en een politieagent werden gedood en verschillende anderen verwondingen opliepen. UNSC, *S/2019/6*, 4 januari 2019.

desalniettemin betrokken bij het verkiezingsproces.⁹ Lamuka en CACH slaagden erin om steun te krijgen van een paar andere partijen en kandidaten, maar verschillende andere kandidaten, onder wie de enige vrouwelijke presidentskandidaat, Marie-Josée Ifoku, voorzitter van de *Alliance nationale des élites du Congo* (AENC), bleven hun eigen campagnes voeren.¹⁰

De verkiezingscampagne ging van start met drie belangrijke kandidaten: Emmanuel Ramazani Shadary, de kandidaat van de zittende coalitie, Martin Fayulu, de kandidaat van Lamuka, gesteund door de politieke zwaargewichten Jean-Pierre Bemba en Moïse Katumbi en UDPS-leider Felix Tshisekedi, in een bondgenootschap met UNC-leider Vital Kamerhe.¹¹ Emmanuel Ramazani Shadary begon op 26 november aan zijn verkiezingscampagne in Lubumbashi in Haut-Katanga.¹² Félix Tshisekedi lanceerde zijn campagne op 2 december met een *rally* in de Camp Lukawijk in Kinshasa, gevolgd door een andere bijeenkomst in Goma in Noord-Kivu op 4 december. Martin Fayulu startte zijn campagne op 5 december in Beni, Noord-Kivu.¹³ Andere kandidaten lanceerden hun campagnes in Kinshasa en verschillende steden in het hele land.¹⁴

Stemmachines verbrand

Op 13 december 2018 verwoestte een brand het centrale magazijn van de kiescommissie in Kinshasa. Bijna achtduizend stemmachines en een groot aantal andere verkiezingsattributen werden volgens de *Commission Electorale Indépendante* (CENI) vernietigd door de brand.¹⁵ De politie opende een onderzoek, terwijl de regeringspartijen en de oppositie beschuldigingen uitwisselden over de mogelijke oorzaken en daders van de brand.¹⁶ Op 20 december kondigde CENI-

⁹ De aanloop naar de verkiezingen voltrok zich in een klimaat van politieke spanningen, wantrouwen en angst ten aanzien van de geloofwaardigheid van de stemuitslag en het risico op gewelddadigheden na afloop van deze verkiezingen. De CENI werd door het maatschappelijk middenveld ervan beschuldigd een instrument van de regering te zijn en 'te sjoemelen' met het kiesregister. Le Monde, *Présidentielle en RDC: une campagne sur fond d'alliances et de trahisons*, 10 december 2018; RRSJ, *Election du 23 décembre 2018: vers un énième rendez-vous manqué pour le peuple congolais?*, november 2018; UNSC, S/2019/6, 4 januari 2019. Vertrouwelijke bron, 18 december 2018.

¹⁰ UNSC, S/2019/6, 4 januari 2019.

¹¹ Shadary is afkomstig uit Maniema, Fayulu uit Kinshasa en Tshisekedi uit de Kasai. Fayulu mobiliseerde veel steun en verpersoonlijkte de wens van veel Congolezen voor verandering. Oxford Analytica, *Congo heads towards deeply contested elections*, 18 december 2018; UNSC, S/2019/6, 4 januari 2019. Le Monde, *Présidentielle en RDC: une campagne sur fond d'alliances et de trahisons*, 10 december 2018; The Economist, *A puppet is set to replace the president; Congo's election*, 15 december 2018; Oxford Analytica, *Congo heads towards deeply contested elections*, 18 december 2018.

¹² Shadary, oud-minister van Binnenlandse Zaken, wist zich gesteund door het netwerk van Kabila. De weinig charismatische Shadary, die op 5 december 2018 campagne voerde in Gbadolite, kon de kiezers niet overtuigen van de zegeningen van een verandering waarbij alles hetzelfde zou blijven. Interne enquêtes van de *Parti du peuple pour la reconstruction et la démocratie* (PPRD) wezen uit dat Shadary al snel op minder dan dertig procent van de stemmen uitkwam, richting de twintig procent ging en zelfs daaronder. Tegelijkertijd duiden de interne enquêtes op een onverwacht sterke opkomst van Martin Fayulu. Le Monde, *Présidentielle en RDC: une campagne sur fond d'alliances et de trahisons*, 10 december 2018; The Economist, *A puppet is set to replace the president; Congo's election*, 15 december 2018; Oxford Analytica, *Congo heads towards deeply contested elections*, 18 december 2018; Vertrouwelijke bron, 1 maart 2019.

¹³ Fayulu werd daar gesteund door de voormalige krijgshoofd Mbasa Nyamwisi, die op zijn beurt werd gesteund door oud-gouverneur Moïse Katumbi van Katanga. Twee leden van jeugdliga's van de PPRD verklaarden dat partijbonzen hen hadden gerekruteerd om aanhangers van Fayulu van de Lamuka ('ontwaak' in Lingala en Swahili) coalitie te infiltreren. Zij kregen elk vijftig USD om met geweld bijeenkomsten van Fayulu te verstoren. HRW, *DR Congo: Campaigning Violently Suppressed*, 17 december 2018; Oxford Analytica, *Congo heads towards deeply contested elections*, 18 december 2018.

¹⁴ Kandidaten als Théodore Ngoy, Maurice Masheke, Marie-José Ifoko, Seth Kikuni, Shekomba Alain Daniel en Pasteur Maluta kregen nauwelijks aanhangers op de been. Forum des As, *Théodore Ngoy, Maurice Masheke, Marie-José Ifoko.... Invisibles !*; UNSC, S/2019/6, 4 januari 2019.

¹⁵ Na het nieuws over de brand waren videos te zien van de verkoolde muren van het magazijn, vernietigde CENI-voertuigen en zwarte rook boven de buurt, maar er werden geen beelden verspreid over vernietigde stemmachines. Oxford Analytica, *Congo heads towards deeply contested elections*, 18 december 2018; UNSC, S/2019/6, 4 januari 2019.

¹⁶ De regering insinueerde dat de Lamuka coalitie verantwoordelijk kon zijn, aangezien deze tegen het gebruik van stemmachines was. De oppositie beschuldigde de regering van het stichten van de brand om een klimaat van

voorzitter Corneille Nangaa aan de verkiezingen uit te stellen tot 30 december 2018, vanwege de logistieke beperkingen die waren veroorzaakt door de vernietiging van het magazijn. Op 26 december publiceerde de kiescommissie een communiqué waarbij de verkiezingen in Beni, Beni en Butembo in Noord-Kivu en in Yumbi in Mai-Ndombe tot maart 2019 werden uitgesteld, als gevolg van gezondheidsrisico's in verband met de uitbraak van ebola en om veiligheidsredenen. Op 27 en 28 december 2018 vonden op initiatief van maatschappelijke organisaties en de oppositiecoalitie van Lamuka demonstraties plaats in Beni, Butembo en Goma uit protest tegen het besluit van de kiescommissie.¹⁷

EU-sancties verlengd

De betrekkingen tussen de Congolese regering en sommige leden van de internationale gemeenschap¹⁸ bleven gespannen tijdens de verkiezingsperiode. Op 30 november 2018 veroordeelde de vicepremier en minister van Buitenlandse Zaken, Léonard She Okitundu, de 'willekeurige' sancties - met name een bevrozing van financiële tegoeden en een reisverbod - van de Europese Unie tegen enkele hoge Congolese functionarissen, onder wie Emmanuel Ramazani Shadary, voor hun vermeende rol in de belemmering van het verkiezingsproces en andere mensenrechtenschendingen.¹⁹ She Okitundu waarschuwde dat de regering vergeldingsmaatregelen zou nemen als de sancties niet zouden worden opgeheven voordat de verkiezingen werden gehouden. Op 1 december 2018 noemde president Kabila de sancties van de EU illegaal, onrechtvaardig, willekeurig en politiek gemotiveerd. Hij waarschuwde ook voor de 'neokoloniale neigingen' van België met betrekking tot de inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van de DRC. Op 10 december verlengde de EU voornoemde sancties.²⁰ Op 27 december gaf She Okitundu de EU 48 uur de tijd om het hoofd van haar missie in de DRC terug te roepen, waarop deze op 29 december 2018 het land verliet.²¹ Voorafgaand aan de verkiezingen keerden sommige westerse diplomaten uit veiligheidsredenen terug naar hun land of staken de rivier over naar Congo-Brazzaville.²² De verkiezingen werden georganiseerd zonder hulp of interventie van westerse landen, die werden uitgesloten door de regering van Kabila en evenmin toegang kregen tot belangrijke contacten.²³

angst te scheppen. De oppositie betoogde dat het onmogelijk zou zijn een dergelijke brand te stichten in een van de best bewaakte plaatsen van het land en wees op het feit dat de belangrijkste adviseur van Kabila uren voordat de brand uitbrak het nieuws van de brand al rondtwtterde. Oxford Analytica, *Congo heads towards deeply contested elections*, 18 december 2018; UNSC, S/2019/6, 4 januari 2019.

¹⁷ Naar verluidt werd een demonstrant gedood toen de nationale veiligheidstroepen betogers verspreidden in Beni. Verschillende burgers en ten minste twee politieagenten raakten gewond. UNSC, S/2019/6, 4 januari 2019.

¹⁸ Met de internationale gemeenschap worden de EU, AU en overige landen aangeduid. Van de EU-lidstaten waren vooral België, Frankrijk en Duitsland kritisch, van de AU waren vooral enkele buurlanden van de DRC, zoals Angola en Rwanda, kritisch.

¹⁹ De EU had de sancties tegen Shadary en vijftien andere hoge functionarissen in 2016 en 2017 uitgevaardigd wegens verstoring van het verkiezingsproces en het met geweld neerslaan van een demonstratie tegen het uitstel van de verkiezingen in september 2016. Reuters, *EU renews Congo sanctions ahead of presidential election*, 10 december 2018; UNSC, S/2019/159, 19 februari 2019. Zie het Thematische ambtsbericht DRC van oktober 2017, pagina's 32-36.

²⁰ De woordvoerder van de regerende Majorité présidentielle, André-Alain Atundu, merkte de sancties aan als een poging de soevereiniteit en waardigheid van de DRC te ondermijnen. Hij voegde eraan toe dat de regering vergeldingsmaatregelen zou nemen en merkte op dat het besluit om geen verkiezingswaarnemingsmissie van de Europese Unie te aanvaarden de eerste van dergelijke maatregelen was. RFI, *Sanctions contre des officiels congolais: Kinshasa dénonce l'«ingérence» de l'UE*, 11 december 2018; UNSC, S/2019/159, 19 februari 2019.

²¹ Le Figaro, *RDC: l'UE juge «totalement injustifiée» l'expulsion de son ambassadeur*, 27 december 2018; UNSC, S/2019/159, 19 februari 2019.

²² De Congo-rivier vormt de natuurlijke grens tussen beide Congo's.

²³ De *Mission de l'Organisation des Nations Unies pour la stabilisation en RD Congo* (MONUSCO) probeerde tevergeefs logistieke steun aan te bieden en hield tot 15 december 2018 vliegtuigen en helikopters beschikbaar voor het geval dat de kiescommissie daarop een beroep zou doen. Regeringsleiders in buurlanden maakten zich zorgen over de verkiezingen en de mogelijke instabiliteit die het de DRC en mogelijk ook henzelf kon brengen. Zij kwamen samen in buurland Congo-Brazzaville voor spoedoverleg. De DRC was daarbij de opvallende afwezige. Le Monde, *En RDC, l'immense défi des observateurs électoraux*, 19 december 2018; BBC News, *Joseph Kabila grand absent du sommet de Brazzaville*, 27 december 2018.

Verkiezingsdag

De verkiezingen vonden plaats in een chaotische doch over het algemeen vreedzame sfeer op 30 december 2018.²⁴ De Afrikaanse Unie (AU), de *Economic Community of Central African States* (ECCAS), de *International Conference on the Great Lakes Region* (ICGLR)²⁵ en de *Southern African Development Community* (SADC), evenals het maatschappelijk middenveld, de *Synergie des missions d'observation citoyenne des élections* (SYMOCEL) en de *Conference Episcopale Nationale du Congo* (CENCO)²⁶, voerden verkiezingswaarnemersmissies uit.²⁷ De internationale waarnemers gaven een over het algemeen positieve beoordeling van het gebruik van de stemmachines en moedigden partijen aan om eventuele geschillen te laten beslechten door het Congolese Constitutionele Hof.²⁸ De dag na de verkiezingen sloten de autoriteiten het internet en de sms-diensten in de belangrijkste steden, Kinshasa, Goma en Lubumbashi, af.²⁹

Nationale waarnemersmissies brachten voorlopige rapporten uit over het verkiezingsproces na de verkiezingen. De CENCO en de *Synergie des missions d'observation citoyenne des élections* (Symocel) wezen op het enthousiasme van de bevolking om haar vertegenwoordigers te kiezen, maar noemden verschillende problemen die zich voordeden op de verkiezingsdag, waaronder de late opening van sommige stembureaus, het slecht functioneren van sommige stemmachines en enkele gevallen waarin kiezers waren gedwongen op een bepaalde kandidaat te stemmen. Volgens de kiescommissie waren de sluitingstijden van de stembureaus die na een vertraging waren geopend verlengd en waren technici ingezet om de defecte machines te repareren.³⁰

Verklaring Kerk

Op 3 januari 2019 gaf de secretaris-generaal van de CENCO, Donatien Nshole, een verklaring af waarin hij opmerkte dat uit de gegevens die de Bisschoppenconferentie had verzameld op basis van de tellijsten van de stembureaus een duidelijke keuze voor één van de kandidaten naar voren kwam. Nshole riep de kiescommissie op om

²⁴ De kiescommissie had de nodige technische en logistieke voorbereidingen getroffen. De opleiding van 600.000 tijdelijke functionarissen, de accreditatie van partijwaarnemers en journalisten, de publicatie van voorlopige en definitieve kiezerslijsten in stembureaus en de distributie van verkiezingsmateriaal verliepen zonder grote incidenten of vertragingen. De regering zette 12.000 Congolese nationale politieagenten in om het verkiezingsproces te beveiligen. In Kinshasa noch andere steden werden aanhangers van de oppositie opgepakt. *Le Monde*, *Après des élections chaotiques, la RDC dans l'attente du résultat*, 31 december 2018; UNSC, *S/2019/6*, 4 januari 2019.

²⁵ Ook: *Conférence Internationale sur la Région des Grands Lacs* (CIRGL),

²⁶ Nederland steunde de waarnemersmissie van CENCO financieel, de EU steunde deze missie in de vorm van trainingen.

²⁷ Verkiezingswaarnemers van de EU werden uitgesloten, evenals die van het *Carter Center*, een van de deskundige organisaties op dit gebied. In plaats van de zeven internationale organisaties met meer dan zeshonderd waarnemers bij de verkiezingen in 2006 en 2011, waren slechts vier organisaties met ongeveer 170 waarnemers uitgenodigd. Zij beschikten niet over voldoende middelen en menskracht om het verloop van verkiezingen in de meer dan 75.000 stembureaus in het hele land te volgen. Daarentegen mobiliseerde de Katholieke Kerk 40.000 waarnemers tegenover zesduizend waarnemers bij de voorgaande verkiezingen. De politieke partijen, met uitzondering van de UDPS, die een behoorlijk aantal getuigen had opgeleid en ingeschreven bij de kiescommissie, beschikten niet over voldoende middelen en mensen om waarnemers in te zetten. *Le Monde*, *En RDC, l'immense défi des observateurs électoraux*, 19 december 2018; UNSC, *S/2019/6*, 4 januari 2019.

²⁸ UNSC, *S/2019/159*, 19 februari 2019.

²⁹ Volgens een adviseur van president Joseph Kabila, Barnabé Kikaya Bin Karubi, werd daar toe besloten omdat anders 'fictieve resultaten' van de presidentsverkiezingen online zouden worden gezet en tot chaos zouden kunnen leiden. Ook de media werden beperkt. Zo zond de Franstalige internationale radiozender RFI niet uit op de vertrouwde frequentie en werd de accreditatie van een van de journalisten van de zender ingetrokken. Normaal gesproken heeft bijna vier procent van de Congolese bevolking toegang tot internet. Dure hotels werden uitgezonderd van de uitsluiting. Handelaren staken de rivier over en kwamen terug met zakken vol simkaarten uit Brazzaville. *BBC News*, *DR Congo election: Internet shut down after presidential vote*, 31 december 2018; *NRC*, *Congolese overheid legt internet plat in afwachting verkiezingsuitslagen*, 1 januari 2019; *Le Monde*, *Dans l'attente du dépouillement, la RDC coupe l'accès à Internet*, 4 januari 2019.

³⁰ In Noord-Kivu dwongen gewapende groeperingen kiezers om op Shadary te stemmen. RFI, *Elections en RDC: des cas de votes forcés rapportés par des témoins*, 31 december 2018; UNSC, *S/2019/159*, 19 februari 2019.

verkiezingsresultaten te publiceren die 'waarheid en gerechtigheid respecteren'. Op 4 januari wees CENI-voorzitter Nangaa de bisschoppelijke verklaring af. De belangrijkste diplomatieke adviseur van voormalig president Joseph Kabila, Barnabé Kikaya Bin Karubi, veroordeelde de verklaring van de Bisschoppenconferentie en betoogde dat deze de grondwet en de kieswet had geschonden. Op 5 januari antwoordde de voorzitter van de CENCO, Marcel Utembi, dat de Bisschoppenconferentie geen enkele wet had overtreden en bereid was om met de kiescommissie de methodologie te bespreken die werd gebruikt om de resultaten van de peilingen samen te stellen.³¹

Uitstel bekendmaking uitslagen

Aanvankelijk gepland voor 6 januari 2019, werd de publicatie van de voorlopige resultaten van de verkiezingen door de kiescommissie uitgesteld tot 10 januari.³² Op 8 januari 2019 claimde de UDPS dat haar leider, Félix Tshisekedi, de verkiezingen had gewonnen. De secretaris-generaal van de UDPS, Marc Kabund, ging in op speculaties dat zijn partij en Kabila een deling van de macht overwogen. Volgens Kabund diende een ontmoeting tussen beiden te worden beoordeeld in de context van nationale verzoening en een vreedzame overdracht van de macht.³³ Op 9 januari 2019 kwamen de Zuid-Afrikaanse president Cyril Ramaphosa en zijn Zambiaanse ambtgenoot Edgar Lungu bijeen. Zij drongen er bij de Congolese kiescommissie op aan om snel de verkiezingsuitslag bekend te maken om de stabiliteit te handhaven.³⁴

Tshisekedi uitgeroepen tot winnaar

In de nacht van 9 op 10 januari 2019 maakte de kiescommissie bekend dat Félix Tshisekedi de presidentsverkiezingen had gewonnen met 38,57 procent van de stemmen, voor Martin Fayulu van de Lamuka-coalitie (34,83 procent) en Emmanuel Ramazani Shadary van het regerende FCC-platform (23,84 procent). De opkomst van de kiezers was 47,7 procent.³⁵ De 55-jarige Tshisekedi, bekend als 'Fatshi'³⁶

³¹ Terwijl met het bekend maken van de uitslag werd gewacht werd er achter de schermen onderhandeld. Al vóór de verkiezingen legde het Kabila-kamp contacten met Tshisekedi. Naar verluidt zou Kabila het premierschap aan zowel Tshisekedi als Fayulu hebben aangeboden op voorwaarde dat zij Shadary als president zouden erkennen. Beiden hadden dit voorstel afgeslagen. Uiteindelijk kwam men uit op het presidentschap voor Tshisekedi en bijna alle andere belangrijke politieke functies voor het FCC. Vertrouwelijke bron, 5 januari 2019; UNSC, *S/2019/159*, 19 februari 2019; Vertrouwelijke bron, 1 maart 2019.

³² UNSC, *S/2019/159*, 19 februari 2019.

³³ De hypothese van een overwinning van Tshisekedi had de dagen ervoor aan kracht gewonnen, nadat Tshisekedi zich op de radio verzoenend had uitgelaten over Kabila. 'De president heeft een grote rol gespeeld en zal die ook blijven spelen. Wij zullen geen heksenjacht ontketenen.' The Guardian, *DRC opposition party says leader 'presumed' winner of election*, 8 januari 2019; Le Figaro, *En RDC, l'opposant Félix Tshisekedi, proclamé vainqueur de la présidentielle*, 10 januari 2019.

³⁴ De Congolese kiescommissie en regering en regionale instituties (AU, SADC) leken tevreden met de succesvolle organisatie van de verkiezingen. Le Monde, *Présidentielle en RDC: la commission électorale sous pression*, 7 januari 2019; Al Jazeera, *Riot police deployed at electoral body before vote result*, 9 januari 2019; Vertrouwelijke bron, 11 januari 2019.

³⁵ Vanwege de impopulariteit van oud-minister Shadary zou Kabila te elfder ure zijn uitgekomen bij Tshisekedi voor samenwerking. Hij gold als minder bedreigend voor Kabila dan Fayulu, die misschien Kabila's schimmige zakenimperium op de korrel zou nemen. Nog voor de bekendmaking van de voorlopige verkiezingsresultaten bracht de regering over heel het land duizenden militairen en ordetroepen in paraatheid. Zo werden vanuit verschillende militaire bases duizenden militairen naar oppositiesteden gevlogen: Lubumbashi en de Oost-Congolese steden Goma, Bukavu en Bunia. Ook in de straten van Kinshasa patrouilleerden zwaarbewapende ordetroepen en reden pantserwagens rond. Door een blokkade van het internet vanaf 30 december 2018 werd een transparant verloop van stemmentelling ernstig belemmerd, hetgeen de bekendmaking van de frauduleuze voorlopige resultaten heeft gefaciliteerd. Voor de waarnemersmissies betekende het gebrek aan internet en sms dat zij moeilijker hun observaties en foto's van de resultaten konden verzamelen. De CENCO had hier echter al rekening mee gehouden en van tevoren een vangnet opgebouwd: in Kinshasa was een groot callcenter opgezet waar de waarnemers in het veld naartoe konden bellen. Le Figaro, *En RDC, l'opposant Félix Tshisekedi, proclamé vainqueur de la présidentielle*, 10 januari 2019; De Standaard, *Kabila's troepen klaar om betogers weg te jagen*, 10 januari 2019; De Volkskrant, *'Historische' zege zaait twijfel in Congo*, 11 januari 2019; De Standaard, *En de winnaar is ... Joseph Kabila*, 11 januari 2019; De Standaard, *'Als het resultaat tegenvalt, moet je creatief zijn'*, 11 januari 2019; Vertrouwelijke bron, 18 januari 2019; UNSC, *S/2019/159*, 19 februari 2019.

³⁶ Fatshi is afgeleid van Felix Antoine Tshilombo. Tshisekedi heet voluit Felix Antoine Tshisekedi Tshilombo.

vanwege zijn corpulente postuur, bracht een groot deel van zijn leven door in België waar hij marketing en communicatie studeerde en ondertussen opklom in de rangen van de UDPS die zijn vader Etienne oprichtte en leidde.³⁷

Op enkele uitzonderingen na waren de eerste reacties op de aankondiging van de voorlopige presidentiële resultaten gematigd, waarbij aanhangers van Félix Tshisekedi bijeenkwamen voor spontane vieringen in Kinshasa en een aantal steden in het land. In reactie op de verkiezingsresultaten prees Tshisekedi de voorzitter van de kiescommissie en voormalig president Kabila en zegde toe dat hij president zou worden voor 'alle Congolezen'. Hoewel ze betreurden dat hun kandidaat de presidentsverkiezingen niet had gewonnen, verwelkomden FCC-kopstukken de voorlopige resultaten.³⁸

Twijfels aan uitslag

Martin Fayulu verwierp de voorlopige resultaten die volgens hem 'niets te maken hadden met de waarheid van de stembus', en riep het Congolese volk op zich te verzetten tegen wat hij omschreef als een 'electorale staatsgreep'.³⁹ Hij riep ook de VN, de AU, de ICGLR, de SADC en wereldleiders op om 'solidariteit met het Congolese volk' te tonen tijdens de definitieve vaststelling van de verkiezingsresultaten. De CENCO gaf een verklaring af waarin werd opgemerkt dat de voorlopige resultaten van de presidentsverkiezingen niet overeenkwamen met de gegevens die door haar waarnemers waren verzameld. De ministers van Buitenlandse Zaken van België, Duitsland en Frankrijk uitten twijfels over de geloofwaardigheid van de resultaten. Op 12 januari 2019 betwistte Fayulu de voorlopige resultaten bij het Constitutionele Hof en vroeg onder meer om een hertelling.⁴⁰

Incidenten na uitslag

Tussen 10 en 14 januari 2019 vonden, na de bekendmaking van de voorlopige resultaten, enkele gewelddadige incidenten plaats in Kinshasa en een aantal steden in de provincies Équateur, Kasaï, Kwilu, Haut-Katanga, Noord-Kivu en Tshopo, waarbij enkele doden en gewonden vielen.⁴¹

Oproepen tot hertelling

Op 12 januari 2019 riep de ICGLR op tot een hertelling van de stemmen om transparantie van de verkiezingsuitslag te garanderen.⁴² Op 13 januari riepen de

³⁷ Trouw, *Zelfs zijn vader had twijfels over hem*, 11 januari 2019.

³⁸ Na het bekendmaken van de overwinning van Tshisekedi gingen veel inwoners van Kinshasa de straat op, huilend van vreugde. In Limite werd gedanst. Tegelijkertijd gonsten de geruchten dat de machthebbers vals hadden gespeeld door 'hun' oppositiekandidaat te laten winnen. Le Figaro, *RDC: étrange « transition démocratique » au royaume des présidents à vie*, 11 januari 2019; UNSC, *S/2019/159*, 19 februari 2019.

³⁹ Fayulu noemde de uitslag een vileine schurkenstreek van Corneille Nangaa, de voorzitter van de CENI, en zijn politieke kamp. Volgens Fayulu had de kiescommissie de overwinning van het Congolese volk gestolen. De internationale gemeenschap en de Kerk riepen Fayulu op om niet aan te zetten tot een opstand. Le Figaro, *RDC: l'opposant Martin Fayulu dénonce un « putsch électoral »*, 10 januari 2019; Le Figaro, *RDC: étrange « transition démocratique » au royaume des présidents à vie*, 11 januari 2019; UNSC, *S/2019/159*, 19 februari 2019.

⁴⁰ Fayulu verklaarde te beseffen dat het Hof is samengesteld uit aanhangers van Kabila, maar wilde niet dat men kon zeggen dat hij zich niet aan de wet had gehouden. Op dezelfde dag diende de presidentskandidaat Théodore Ngoy een klacht in bij het Hof waarin hij protesteerde tegen het besluit van de kiescommissie om de verkiezingen in Beni, Beni-ville, Butembo en Yumbi uit te stellen. Het FCC diende geen klachten in over de resultaten van de presidentsverkiezingen. Oxford Analytica, *Congo election results will be hotly contested*, 10 januari 2019; BBC News, *DR Congo presidential election: Church questions results*, 10 januari 2019; Le Monde, *RDC: victoire contestée de Tshisekedi*, 11 januari 2019; Le Figaro, *RDC: Fayulu revendique la victoire et va saisir la cour constitutionnelle*, 11 januari 2019; UNSC, *S/2019/159*, 19 februari 2019.

⁴¹ De meeste incidenten betroffen confrontaties tussen betogers die protesteerden tegen de verkiezingsuitslag en de politie. RFI, *RDC: retour sur l'annonce de la victoire de Félix Tshisekedi à la présidentielle*, 10 januari 2019; De Standaard, *Kabila's troepen klaar om betogers weg te jagen*, 10 januari 2019; BBC News, *Doutes sur les résultats en RDC*, 11 januari 2019; HRW, *RD Congo: Des meurtres postélectoraux constituent un test pour le nouveau président*, 14 februari 2019; UNSC, *S/2019/159*, 19 februari 2019.

⁴² Al Jazeera, *Another African bloc calls for DR Congo vote recount*, 14 januari 2019.

president van Zambia, Edgar Lungu, als voorzitter van de SADC-commissie voor politiek, defensie en veiligheid, en de president van de Republiek Congo, Denis Sassou Nguesso, eveneens op tot een hertelling van stemmen en politieke onderhandelingen die de weg zouden effenen voor een regering van nationale eenheid.⁴³ Een woordvoerder van het FCC riep de Congolese politieke coalities en buitenlandse regeringen op om geen instructies te geven aan het Constitutionele Hof van de DRC. Op 14 januari riep Zuid-Afrika alle partijen in de DRC en de internationale gemeenschap op de interne constitutionele mechanismen en juridische procedures hun juiste loop te laten volgen.⁴⁴

Fayulu eigenlijke winnaar

Op 15 januari 2019 maakte de *Financial Times* bekend dat uit een analyse van twee aparte geëkte dataverzamelingen was gebleken dat Fayulu de duidelijke winnaar van de presidentsverkiezingen was. Uit een dataverzameling van *spreadsheets* van 86 procent van het totale aantal stemmen in het hele land bleek dat Fayulu 59.4 procent van de stemmen had gekregen. Tshisekedi was op de tweede plaats geëindigd met 19 procent van de stemmen. De kandidaat van de Majorité présidentielle, Emmanuel Shadary, was als derde geëindigd met ongeveer 18 procent. De dataverzamelingen vormden een ondersteuning van de stelling van de Kerk dat de Kiescommissie de verkiezingsuitslag had vervalst.⁴⁵

Internationaal topberaad

De SADC riep op tot topberaad om te overleggen over de verkiezingen in de DRC. Op 15 januari 2019 riep de VN-Veiligheidsraad alle betrokkenen op 'de uitslag van de verkiezingen te respecteren, de democratie te steunen en de vrede in het land te bewaren'.⁴⁶ Op 16 januari 2019 riepen de VS, die 'de gewettigde ongerustheid over de transparantie van het verkiezingsproces' erkenden, het Congolese Constitutionele Hof op een juridisch correct en transparant proces te voeren om de electorale geschillen te beslechten.⁴⁷ Op 17 januari vond in Addis Abeba een *Double Troika Summit* van de SADC over de situatie in de DRC plaats. De top bracht een communiqué uit waarin zij de internationale gemeenschap opriep om de soevereiniteit en territoriale integriteit alsmede de interne juridische en politieke procedures van de DRC te respecteren. Op dezelfde dag belegde de president van

⁴³ The Guardian, *African nations call for recount in DRC election*, 13 januari 2019; UNSC, *S/2019/159*, 19 februari 2019.

⁴⁴ Op dezelfde dag verklaarde de minister van Buitenlandse Zaken van Zambia, Joseph Malanji, aan de Zuid-Afrikaanse media dat president Lungu 'op geen enkel moment aan belanghebbenden had aangegeven dat er een hertelling zou moeten plaatsvinden' en merkte op dat het verkiezingsproces zich moest voltrekken volgens de grondwet van de DRC. *Zambian Watchdog*, *Now Zambia denies demanding vote recount in DRC*, 14 januari 2019; UNSC, *S/2019/159*, 19 februari 2019.

⁴⁵ Zowel de *Financial Times*, RFI en TV5Monde beschikten over uitgelekte verkiezingsuitslagen waaruit bleek dat Tshisekedi had verloren. De *spreadsheets* bevatten de gegevens van 62.716 stembureaus en waren door een Fayulu-aanhanger geëkt uit de centrale database van de kiescommissie, voordat deze de uitslag bekend maakte. Uit een analyse van een andere, handmatige, dataverzameling van de waarnemers van de Katholieke Kerk van 43 procent van het totale aantal stemmen kwam Fayulu als winnaar naar voren met 62.8 procent van de stemmen. De uitslagen waren verzameld bij 28.733 stembureaus. De nagenoeg perfecte correlatie tussen beide dataverzamelingen vormde een ondersteuning van de stelling van de Kerk dat de kiescommissie de verkiezingsuitslag had vervalst. De kiescommissie ontkende fraude te hebben gepleegd. Kabila's adviseur beweerde dat het Constitutionele Hof moest beslissen over de geldigheid van de verkiezingen. Deskundigen, onder wie de bekende Congo-onderzoeker Jason Stearns van de *Congo Research Group*, achtten de nieuwe cijfers van The *Financial Times* betrouwbaar. Volgens Stearns ging het om authentieke kiesresultaten. The *Financial Times*, *Congo voting data reveal huge fraud in election to replace Kabila*, 15 januari 2019; The *Financial Times*, *Martin Fayulu has reason to thank Congo voting machines he once feared*, 15 januari 2019; Oxford Analytica, *Congo fraud claims will raise pressure on authorities*, 16 januari 2019; De Standaard, *'Fayulu is de overduidelijke winnaar'*, 16 januari 2019; Al Jazeera, *Citing 'serious doubts', AU urges delay to final DRC vote results*, 18 januari 2019.

⁴⁶ Al Jazeera, *SADC calls emergency meeting over disputed DR Congo election*, 15 januari 2019.

⁴⁷ Le Figaro, *En RDC, le piège s'est refermé sur Martin Fayulu*, 14 januari 2019; The New York Times, *An Imperfect Victory for Democracy in Congo*, 15 januari 2019; Le Figaro, *Election/RDC: Washington appelle à la transparence*, 16 januari 2019.

Rwanda, als AU-voorzitter, een topeverleg over de DRC. Na de vergadering vroegen Afrikaanse staatshoofden en regeringsleiders zich af of de voorlopige resultaten conform de uitgebrachte stemmen waren en riepen op tot 'opschorting van de bekendmaking van de eindresultaten van de verkiezingen'. Tevens maakten ze bekend een hoge delegatie naar de DRC te sturen om met alle Congolese belanghebbenden te overleggen over een uitweg uit de post-electorale crisis in het land.⁴⁸

DRC tegen inmenging

In reactie op de verschillende verklaringen van regionale actoren riep de minister van Informatie en woordvoerder van de regering, Lambert Mende, de buurlanden van de DRC op af te zien van ondersteuning van 'destabilisatieplannen en vijandige strategieën van buitenlandse mogendheden'. Hij merkte op dat de voorzitters van de AU en de ICGLR hun respectieve mandaten alleen mogen uitoefenen in overeenstemming met besluiten die collectief zijn overeengekomen door de lidstaten, waaronder de DRC.

Constitutionele Hof bevestigt uitslag

Op 20 januari 2019 bevestigde het Constitutionele Hof – dat wordt gezien als een verlengstuk van de macht van Joseph Kabila - de overwinning van Félix Tshisekedi. Het Hof verklaarde het beroep dat was aangetekend door Fayulu en een andere kandidaat niet ontvankelijk. Fayulu's eis voor een hertelling werd afgewezen als 'absurd' aangezien volgens het Hof alleen de kiescommissie nauwkeurige en betrouwbare resultaten had verstrekt. Bovendien verwierp het Hof het beroep van Fayulu en Ngoy tegen het uitstel van verkiezingen in Beni, Butembo en Yumbi. Het Hof oordeelde dat het besluit van de kiescommissie gerechtvaardigd was door overmacht met het oog op de uitbraak van ebola en veiligheidsproblemen.⁴⁹

Reacties op uitspraak Hof

Op 20 januari noemde de Fayulu de uitspraak van het Hof een 'constitutionele staatsgreep' en riep zichzelf uit tot de enige legitieme president van de DRC. Hij riep de internationale gemeenschap op Félix Tshisekedi niet te erkennen en drong er bij het Congolese volk op aan om deel te nemen aan vreedzame protesten tegen de beslissing van het Hof. Aan zijn oproepen voor demonstraties werd echter grotendeels voorbijgegaan. Verschillende Congolese presidentskandidaten, politieke actoren, waaronder het FCC, en maatschappelijke organisaties verwelkomden de

⁴⁸ Op 17 januari 2019 brak de AU met haar traditie van voorzichtige verklaringen op basis van consensus. Tijdens de besloten vergadering ontspon zich een verhitte discussie met twee tegenover elkaar staande posities. Een groep stond onder aanvoering van het SADC-blok, dat fel het non-interventiebeginsel bepleitte. Een andere groep benadrukte de serieuze twijfels over de voorlopige verkiezingsresultaten en vond het nodig externe steun te verlenen aan de benadeelde kandidaat Fayulu. Aanvoerder van dit kamp was de Rwandese president Kagame, openlijk gesteund door Faki, president Condé van Guinée en de Ethiopische premier Abiy. In een slotcommuniqué uitte de AU ernstige twijfels aan de voorlopige verkiezingsuitslagen en vroeg om de opschorting van de bekendmaking van de definitieve uitslagen. Geen enkele internationale organisatie had dit durven doen. Kagame, die had opgeroepen tot de AU-bijeenkomst, en die lang heeft gewacht om openlijk stelling te nemen in de politieke crisis van de DRC, maakte gebruik van zijn (aflopende) voorzitterschap van de AU om diplomatiek in te grijpen. Kabila, wiens mandaat in december 2016 afliep, werd vanaf dat moment beschouwd als een ernstige bedreiging voor de veiligheid van de buurlanden van de DRC. Zijn politieke listen en het gebruiken van geweld om aan de macht te blijven leverden uiteindelijk wrevel op bij sommige regionale partners als Angola, Zuid-Afrika, Uganda en Rwanda. Het was uitzonderlijk dat de AU, die een heilig respect heeft voor de soevereiniteit, zich mengde in de binnenlandse politiek van een van haar lidstaten. De AU nam daarmee een veel radicalere positie in dan de VN, die verlamd was door de rivaliteit tussen de grootmachten. Le Monde, *Présidentielle en RDC: l'Union africaine sort de sa réserve*, 18 januari 2019; Le Figaro, *RDC: l'Union africaine demande «la suspension de la proclamation des résultats définitifs»*, 18 januari 2019; Vertrouwelijke bron, 25 januari 2019; UNSC, *S/2019/159*, 19 februari 2019.

⁴⁹ De AU heeft niet kunnen tegenhouden dat de kiescommissie Tshisekedi definitief uitriep als winnaar. Opvallend snel na publicatie van de definitieve uitslag hebben de presidenten Ramaphosa, SADC en de presidenten van Burundi en Tanzania Tshisekedi gefeliciteerd met diens verkiezing en opgeroepen de uitslag te respecteren. UNSC, *S/2019/159*, 19 februari 2019; Vertrouwelijke bron, 25 januari 2019.

uitspraak van het Hof. Andere presidentskandidaten en vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld verwierpen echter de uitspraak van het Hof en voerden aan dat deze niet de wil van het volk weerspiegelde. Félix Tshisekedi riep op tot nationale eenheid en verzoening terwijl hij zijn overwinning vierde met zijn coalitiegenoten en aanhangers.⁵⁰

De SADC reageerde op de uitspraak van het Hof door een verklaring van de president van Namibië, Hage Geingob, in zijn hoedanigheid van voorzitter van SADC, waarin hij Félix Tshisekedi feliciteerde met zijn overwinning. Geingob riep het Congolese volk en alle belanghebbenden op de uitslag van de verkiezingen te aanvaarden en de gekozen president en zijn regering te steunen bij het handhaven van eenheid, vrede en stabiliteit. Ook de president van Zuid-Afrika, Cyril Ramaphosa, andere presidenten van Afrikaanse staten en wereldleiders feliciteerden de heer Tshisekedi met zijn overwinning.⁵¹ De voorzitter van de AU-commissie, Moussa Faki Mahamat, verklaarde kennis te hebben genomen van de uitspraak van het Constitutionele Hof en kondigde het uitstel aan van het geplande bezoek van de delegatie van Afrikaanse staatshoofden op 21 januari in Kinshasa.⁵²

De minister van Buitenlandse Zaken van België, Didier Reynders, uitte twijfels over de 'transparantie van het proces' en sprak de hoop uit dat de situatie niet zou ontaarden in geweld. De Franse minister van Buitenlandse Zaken, Jean-Yves Le Drian, herhaalde zijn 'twijfels' over de uitkomst van de verkiezingen, maar gaf aan dat prioriteit moest worden gegeven aan een vreedzame overgang van de macht. Frankrijk nam vervolgens nota van het besluit van het Hof en moedigde de gekozen president aan om de dialoog met alle Congolese belanghebbenden voort te zetten. Een woordvoerder van de EU verklaarde dat er 'twijfels bleven' over de conformiteit van de uitslag met de stembusresultaten van de verkiezingen.⁵³ Op 22 januari 2019 namen vertegenwoordigers van de AU en de EU op een gezamenlijke persconferentie in Brussel de uitspraak van het Constitutionele Hof voor

⁵⁰ De CENCO en het maatschappelijk middenveld dat zich achter de CENCO had geschaard maakten een draai van 180 graden en aanvaardden de benoeming van Tshisekedi tot president. De vermoedelijke redenen daarvoor waren dat de Katholieke Kerk geen monolithische organisatie is: veel katholieken steunen Kabila. Daarnaast zijn er veel katholieken in de Kasai-provincies, de thuisbasis van Tshisekedi. Verder waren er ernstige bedreigingen vanuit het Kabila-kamp en zou naar verluidt de paus persoonlijk hebben geïntervenieerd. Media Congo.net, *Election de Felix Tshisekedi: la Cenco prend finalement acte*, 25 januari 2019; UNSC, S/2019/159, 19 februari 2019; Vertrouwelijke bron, 1 maart 2019.

⁵¹ De SADC riep alle Congolezen op Tshisekedi te erkennen en de eenheid, vrede en stabiliteit te bewaren. Regionale machthebbers vreesden dat de onrust als gevolg van de betwiste verkiezingsuitslag zou overslaan naar de buurlanden. Na het besluit van het Hof verklaarde Tshisekedi dat 'Congo had gewonnen' en dat hij alle Congolezen met elkaar wilde verzoenen. Le Figaro, RDC: *l'Afrique du Sud demande d'accepter la victoire de Tshisekedi*, 20 januari 2019; BBC News, *DR Congo election: African leaders congratulate Tshisekedi*, 20 januari 2019; Le Figaro, RDC: *Félix Tshisekedi officiellement proclamé président par la Cour constitutionnelle*, 20 januari 2019; The Washington Post, *Despite leaked data, Congo court upholds election result*, 21 januari 2019; NRC, *Hof Congo bevestigt overstreden verkiezingszege Tshisekedi*, 20 januari 2019; Oxford Analytica, *Congo election results will leave lasting divisions*, 21 januari 2019; UNSC, S/2019/159, 19 februari 2019.

⁵² Le Figaro, ZOOM RDC: *l'Union africaine annule sa mission à Kinshasa*, 21 januari 2019; UNSC, S/2019/159, 19 februari 2019.

⁵³ Al eerder gaf de EU een officiële verklaring uit waarin twijfels over de eerlijkheid van de uitslag werden geuit. Zie https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/56376/statement-spokesperson-electoral-process-democratic-republic-congo_en.

kennisgeving aan en verklaarden zich bereid om met Tshisekedi samen te werken.⁵⁴ Op 23 januari aanvaardde de VS de uitspraak van het Hof.⁵⁵

Inhuldiging Tshisekedi

Op 24 januari 2019 werd Felix Tshisekedi Tshilombo door het Constitutionele Hof in Kinshasa beëdigd tot de vijfde president van de DRC. Zijn beëdiging betekende de eerste vreedzame overdracht van de macht in de DRC sinds de onafhankelijkheid in 1960.⁵⁶ De inhuldigingsceremonie werd bijgewoond door de aftredende president, hoge regeringsfunctionarissen, buitenlandse hoogwaardigheidsbekleders, maatschappelijke organisaties, op geloof gebaseerde organisaties en een grote menigte aanhangers van president Tshisekedi.⁵⁷ In zijn inaugurele rede benadrukte president Tshisekedi de noodzaak van nationale eenheid en verzoening en beschreef hij de overdracht van de macht als een historisch moment in het democratische proces van de DRC. Tshisekedi feliciteerde oud-president Kabila voor het toestaan van het Congolese volk om 'vrijelijk zijn leiders te kiezen'. Hij benadrukte het belang van het consolideren van de rechtsstaat, het bevorderen van fundamentele mensenrechten en het wijzigen van de kieswet met het oog op het opzetten van een kiesstelsel dat is aangepast aan de realiteit van het land. Op 25 januari 2019 benoemde president Tshisekedi Vital Kamerhe, zijn bondgenoot en voormalig voorzitter van de Assemblée nationale, tot zijn stafchef. VN-chef Guterres feliciteerde Tshisekedi met zijn inhuldiging.⁵⁸ Kort na zijn aantreden kondigde

⁵⁴ Volgens de Franse krant Le Monde had de internationale gemeenschap voorrang gegeven aan stabiliteit boven de waarheid van de stembus. Een Afrikaanse diplomaat constateerde dat de AU zich had laten inpakken door Kabila en zijn Constitutionele Hof. Tshisekedi werd alvast uitgenodigd op de volgende AU-top op 9 februari 2019. Op 22 januari 2019 deed de EU, die, evenals Frankrijk, de uitspraak van het Constitutionele Hof voor kennisgeving aannam, een oproep aan de nieuwe president de eenheid in het land te herstellen. Zowel de AU als de EU verklaarden samen te willen werken met Tshisekedi. Le Monde, *En RDC, l'élection de Tshisekedi validée malgré la fraude*, 22 januari 2019; Le Monde, *RDC: l'Union européenne se résout à reconnaître l'élection de Félix Tshisekedi*, 22 januari 2019; De Standaard, *Frankrijk 'neemt akte' van overwinning Tshisekedi*, 22 januari 2019; BBC News, *L'UE et l'UA disposées à travailler avec Félix Tshisekedi*, 23 januari 2019; De Volkskrant, *Democratie Congo*, 23 januari 2019; De Standaard, *Mogherini uit geen kritiek op Congolese resultaten*, 23 januari 2019; UNSC, *S/2019/159*, 19 februari 2019.

⁵⁵ Wel legde de VS op 22 februari 2019 wegens vermeende betrokkenheid bij aanzienlijke corruptie bij het verkiezingsproces visumbeperingen op aan de vertrekkende voorzitter van de Assemblée nationale, Aubin Minaku, de president van het Constitutionele Hof, Benoit Lwamba Bindu, en de voorzitter van de kiescommissie, Corneille Nangaa, de vicevoorzitter van de kiescommissie, Norbert Basengezi Katintima, en Nangaa's adviseur, Marcellin Mukolo Basengezi. Op 23 februari wees de CENI de beschuldigingen van corruptie van de hand. Regeringswoordvoerder Lambert Mende noemde de sancties onwettig. Martin Fayulu riep van zijn kant de VS op om de beperkende maatregelen uit te breiden tot degenen die de vermeende corruptie hadden georkestreerd en daarvan hadden geprofiteerd. Corneille Nangaa, nam Ferrari & Associates PC, een advocatenkantoor in Washington, in de arm om de tegen hem genomen sancties van de Amerikaanse regering aan te vechten. Op 17 juni 2019 diende Norbert Basengezi zijn ontslag in. Basengezi, die nauwe banden heeft met Kabila, werd gezien als de echte baas van de kiescommissie. AP, *US hits Congo officials with travel bans for graft, abuses*, 22 februari 2019; UNSC, *S/2019/159*, 19 februari 2019; UNSC, *S/2019/218*, 7 maart 2019; Bloomberg, *Congolese Elections Chief Hires U.S. Law Firm to Fight Sanctions*, 6 juni 2019; Le Figaro, *RDC: démission du vice-président de la Commission électorale*, 17 juni 2019.

⁵⁶ Tshisekedi beloofde de menigte bij zijn inhuldiging dat hij een sterk Congo wilde opbouwen, gericht op ontwikkeling in vrede en veiligheid waarin voor iedereen plaats was. Hij beloofde zijn best te doen de droom van zijn vader, de eeuwige oppositieleider Etienne Tshisekedi die droomde van een rechtsstaat waar Congolezen konden opbloeien, te verwezenlijken. Tshisekedi zei dat hij bovenal de armoede wilde bestrijden en het gemiddelde inkomen wilde verhogen van 1,25 USD tot 11,75 USD per dag. BBC News, *Felix Tshisekedi steps out of his father's shadow to lead DR Congo*, 24 januari 2018.

⁵⁷ De AU en de EU zegden uiteindelijk toe met Tshisekedi te willen samenwerken, maar weigerden hem te feliciteren. Trouw, *De storm rondom Congo's nieuwe president is geluwd*, 25 januari 2019; NRC, *Congo President Tshisekedi beëdigd*, 25 januari 2019; De Standaard, *Kabila overhandigt presidentschap, maar niet de macht*, 25 januari 2019; The Economist, *The world should not recognise Congo's stolen election*, 26 januari 2019.

⁵⁸ Tijdens zijn inhuldigingsrede werd Félix Tshisekedi onwel en moest de staatstelevisie de rechtstreekse uitzending tien minuten onderbreken. Tshisekedi zei dat hij vermoeid was door de lange verkiezingscampagne en overmand was door emoties. Volgens zijn woordvoerder had hij last van een te strak kogelvrij vest. Toen Tshisekedi de eed aflegde zongen de Congolezen massaal: *N'oublie pas, ton pere disait, le peuple d'abord*. (vergeet het niet, je vader zei altijd 'het volk eerst'). Van de zeventien uitgenodigde Afrikaanse staatshoofden woonde alleen president Kenyatta van Kenia de inhuldigingsceremonie bij. Le Figaro, *RDC: malaise de Tshisekedi pendant son discours d'investiture*, 24 januari 2019; BBC News, *Historic day as Tshisekedi is sworn in as DR Congo president*, 24 januari 2019; Vertrouwelijke bron, 28 januari 2019. UNSC, *S/2019/159*, 19 februari 2019.

Tshisekedi aan alle politieke gevangenen in de DRC vrij te laten. Joseph Kabila werd benoemd tot senator voor het leven, met de daarbij behorende wettelijke onschendbaarheid.⁵⁹ Zie voor de vrijlating van gevangenen ook paragraaf 3.3.5.

Stabiliteit voorop

Op 30 januari 2019 maakte het *Comité laïc de coordination* (CLC) bekend geen protesten te organiseren tegen de verkiezingsuitslag in de DRC.⁶⁰ In de regio en daarbuiten redeneerden velen dat de verkiezingen, ondanks alle feilen, een machtsovergang hadden bewerkstelligd van het lange presidentschap van Kabila waarmee de stabiliteit in de DRC en de Grote Meren Regio het best was gediend. Critici van de verkiezingsuitslag meenden dat de nieuwe Congolese regering bij gebrek aan legitimiteit niet de fundamentele hervormingen zou kunnen doorvoeren waaraan de DRC dringend behoefte heeft.⁶¹

Parlementsverkiezingen

Op 12 januari maakte de CENI ook een voorlopige lijst van 485 gekozen kandidaten voor de Assemblée nationale (het nationale parlement) bekend. Het FCC won meer dan 330 zetels, CACH ongeveer 50 en Lamuka rond de 100.⁶² Volgens de grondwet moet de president een premier benoemen uit de parlementaire meerderheid – lees: het FCC. Zowel de president als de premier dienen in te stemmen met de benoeming van topfunctionarissen van staatsinstellingen.⁶³ Ten minste vijftig vrouwen werden gekozen in het nationale parlement, hetgeen vrijwel geen verandering betekende ten opzichte van het voorgaande parlement. Een totaal van vijftien zetels moest nog worden toegewezen in de vier kiesdistricten van de stad Beni, het grondgebied van Beni en Butembo, in Noord-Kivu, en het grondgebied van Yumbi, in Mai-Ndombe, waar de verkiezingen waren uitgesteld tot maart 2019.⁶⁴

⁵⁹ The New York Times, *Opposition Leader in Congo Takes the Oath of Office*, 25 januari 2019; Al Jazeera, *DR Congo's people hope new leader will make changes*, 25 januari 2019.

⁶⁰ Het CLC had eerder massale protesten tegen Kabila georganiseerd en de fraude bij de presidentverkiezingen aan de kaak gesteld. Tijdens drie protestmarsen in 2018 waren vijftien doden gevallen. Voorzitter Isidore Ndaywel overwoog dat de volkswil ervoor had gezorgd dat er verkiezingen waren georganiseerd, er geen derde mandaat van Kabila was gekomen en dat Kabila niet de macht aan een troonopvolger had kunnen overdragen. BBC News, *Le Comité laïc de coordination (CLC) n'organisera pas de marche anti-Tshisekedi en RDC*, 30 januari 2019.

⁶¹ Op 5 februari 2019 bracht president Tshisekedi een bezoek aan de presidentiële garde in het kamp Tshatshi. Hij bevestigde dat hij van plan was het veiligheidsapparaat van zijn voorganger Kabila intact te houden. Tshisekedi had de voormalige directeur van de *Direction générale des migrations* (DGM), die nauw had samengewerkt met vader en zoon Kabila, aangetrokken als veiligheidsadviseur. Volgens de Congolese grondwet is de president van het land opperbevelhebber van de strijdkrachten en voorzitter van de Hoge Defensieraad. The Financial Times, *Electoral fraud and fake democracies are a global problem*, 27 januari 2019; Le Monde, *Mo Ibrahim: «Le résultat de la présidentielle en RDC est une défaite pour la démocratie»*, 1 februari 2019; BBC News, *Tshisekedi ne "touche pas" à la hiérarchie militaire*, 5 februari 2019; The Guardian, *Congo's election: a defeat for democracy, a disaster for the people*, 9 februari 2019. Zie ook RFI, *RDC: Félix Tshisekedi en terrain miné au milieu des chefs militaires nommés par Joseph Kabila*, 19 mei 2019.

⁶² Er waren 15.300 kandidaten voor het nationale parlement en 19.640 kandidaten voor de provinciale verkiezingen. In de DRC waren 599 politieke partijen en 77 politieke groeperingen geregistreerd. Teneinde een meerderheid te krijgen creëerden en financierden Kabila's strategen politieke partijen. De coalitie van Kabila deelde geld en cadeautjes uit aan arme kiezers. Het tellen van de stemmen vond overigens op een niet-transparante manier plaats. De kieswet werd overtreden doordat de uitslag al werd gepubliceerd nog voordat de meeste telcentra een begin met de telling hadden gemaakt. Oxford Analytica, *Congo legislative landslide will ensnare Tshisekedi*, 14 januari 2019; Vertrouwelijke bron, 17 januari 2019; The Financial Times, *Kabila to pull strings in Congo parliament after flawed vote*, 28 januari 2019; The Financial Times, *How Joseph Kabila lost then won Congo's election*, 30 januari 2019.

⁶³ De premier beschikt over verregaande bevoegdheden. Zo is zijn handtekening vereist bij de benoeming door de president van de legertop, rechters en de managers van overheidsbedrijven. Oxford Analytica, *Congo legislative landslide will ensnare Tshisekedi*, 14 januari 2019; De Standaard, *Coalitie rond Kabila mag premier leveren*, 14 januari 2019; NRC, *Kabila regeert voort, als schaduw van de nieuwe president*, 15 januari 2019; UNSC, *S/2019/159*, 19 februari 2019.

⁶⁴ De kiescommissie en de regering troffen voorbereidingen om de uitgestelde verkiezingen in de stad Beni in de provincie Noord-Kivu en op het grondgebied van Yumbi in de provincie Mai-Ndombe uiterlijk op 31 maart 2019 te houden. UNSC, *S/2019/159*, 19 februari 2019; UNSC, *S/2019/218*, 7 maart 2019.

Op 31 maart 2019 voltrokken de (uitgestelde) parlementsverkiezingen in Beni, Butembo (Noord-Kivu) en Yumbi zich op rustige wijze.⁶⁵

Bij de parlementsverkiezingen werden volgens enkele Congolese politici en waarnemers de stemmen van sommige kiesdistricten niet eens geteld, zelfs de enveloppen zouden niet zijn open gemaakt. Oud-premier Badibanga, die kandidaat was bij zowel de presidents- als de parlementaire verkiezingen en in beide gevallen verloor, geloofde dat de stembiljetten in zijn kiesdistrict nooit waren geteld. De kiescommissie kondigde de winnaars aan van de parlementszetels, maar verstrekke geen verdere informatie en publiceerde niet het aantal stemmen voor elke kandidaat.⁶⁶ Van 20 tot 24 februari 2019 riep de voormalige president Kabila in Kingakati, in de provincie Kinshasa, leden van het platform FCC bijeen, dat een absolute meerderheid van de zetels in de Assemblée nationale had gewonnen. Frontleden besloten het verkiezingsplatform om te vormen tot een politiek platform.⁶⁷ Op 24 april 2019 werd Jeanine Mabunda van de *Parti du peuple pour la reconstruction et la démocratie* (PPRD) tot voorzitter van de Assemblée nationale en voorzitter van het zevenkoppige bureau van het parlement gekozen.⁶⁸ Jean-Marc Kabund, de interim-voorzitter van de UDPS, een van de partijen die deel uitmaakt van de coalitie CACH van president Tshisekedi, werd gekozen tot vicevoorzitter van het bureau. Zes leden van het bureau behoren tot het FCC.⁶⁹

Provinciale parlementsverkiezingen

Oorspronkelijk gepland om op 23 januari 2019 te worden gepubliceerd in overeenstemming met de kieskalender, werden de voorlopige resultaten van de verkiezingen voor 23 van de 26 provinciale parlementen ook vrijgegeven op 10 januari. De voorlopige resultaten van de verkiezingen voor de resterende drie provinciale parlementen werden op 12 januari bekendgemaakt. Een eerste analyse van de resultaten suggereerde een meerderheid van de zetels voor het FCC in 23 van de 26 provinciale parlementen. Daarmee kreeg het FCC een beslissende rol te

⁶⁵ BBC News, *RDC: le Nord-Kivu et Yumbi votent dans le calme*, 31 maart 2019.

⁶⁶ Een tweede kandidaat bij de parlementsverkiezingen verklaarde dat hij een van de veertien beschikbare zetels in zijn kiesdistrict had gewonnen, maar dat deze tijdens de politieke onderhandelingen die waren vooraf gegaan aan de bekendmaking van de uitslagen aan een andere kandidaat was gegeven. Een derde kandidaat, een voormalige gouverneur, verklaarde dat uit de processen-verbaal van de stembureaus die zijn team had verzameld was gebleken dat hij een zetel had gewonnen in zijn kiesdistrict, maar dat die aan een andere kandidaat was gegeven. Het FCC en de kiescommissie ontkenden te hebben gesjoemeld met de uitslagen. Het FCC verklaarde dat de enorme overwinning begrijpelijk was, aangezien het meer dan tienduizend kandidaten voor parlementszetels op de been had gebracht, twintig keer zo veel als de meeste oppositiepartijen. De hoge opkomst ten gunste van de zittende partij in de parlementsverkiezingen was opvallend op een dag waarop ten minste zeventig procent van de kiezers bij de presidentsverkiezingen op een kandidaat van de oppositie stemden. The Financial Times, *Kabila to pull strings in Congo parliament after flawed vote*, 28 januari 2019. Vertrouwelijke bron, 18 november 2019.

⁶⁷ Partijleiders en hoge functionarissen tekenden een nieuwe verklaring waarin zij hun betrokkenheid bij het FCC platform bevestigden en 'trouw' beloofden aan Kabila zelf, die werd beschreven als 'morele autoriteit' van het FCC. Het FCC claimde op dat moment de controle over ten minste 340 van de 500 parlementszetels in de Assemblée nationale en 25 van de 26 provinciale parlementen. Daarmee kon het grote druk uitoefenen op de nieuwe president. RFI, *RDC: la plate-forme FCC devient un groupement sous l'autorité de Joseph Kabila*, 21 februari 2019; Oxford Analytica, *Kabila's Congo coalition eyes political control*, 21 februari 2019; UNSC, *S/2019/218*, 7 maart 2019.

⁶⁸ Hoewel de vertegenwoordiging van vrouwen in de nieuwe instellingen laag blijft, was de verkiezing van Jeanine Mabunda als voorzitter van de Assemblée nationale opmerkelijk, aangezien zij de tweede vrouw is die die positie bekleedt en de eerste die ervoor is gekozen. In de Assemblée nationale en de provinciale parlementen vormen vrouwen ongeveer tien procent van de leden, tegen achttien procent in de Senaat. Er werden geen vrouwen gekozen tot gouverneur, wel werden drie vrouwen gekozen tot plaatsvervangend gouverneur. BBC News, *Jeanine Mabunda, la 2ème femme présidente de l'Assemblée nationale de la RD Congo*, 25 april 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

⁶⁹ De stemming werd geboycot door de oppositie, die stelde dat de tien afgevaardigden van de oppositie die na de provinciale parlementsverkiezingen van 31 maart in Mai-Ndombe en Noord-Kivu waren gekozen, hadden moeten worden meegewogen bij het bepalen van het aantal posten dat aan de oppositie in het bureau moest worden toegewezen. Vervolgens legde de oppositie de zaak voor aan de Conseil d'État. UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

spelen bij het kiezen van de gouverneurs, vicegouverneurs en senatoren.⁷⁰ Op 20 februari 2019 verzocht de vertegenwoordiger van de strijd tegen de corruptie van de presidentiële staf, Luzolo Bambi Lessa, het OM om een onderzoek in te stellen naar de gekozen afgevaardigden bij de provinciale verkiezingen, de kandidaten voor de senaatsverkiezingen en de gouverneurs van de provincies. Volgens Luzola Bambi waren er aanwijzingen voor een grootscheepse corruptie van provinciale afgevaardigden die hun stemmen te koop aanboden aan kandidaat-senatoren en – gouverneurs, evenals de corruptie van die laatsten om provinciale afgevaardigden te benaderen om hun stemmen te kopen.⁷¹ Op 11 maart 2019 werden verkiezingen voor de *Bureaux*⁷² van de provinciale parlementen gehouden. De vertegenwoordigers van het FCC werden in 20 van de 24 parlementen tot voorzitter van het parlamentsbureau gekozen. De kiescommissie stelde de provinciale- en parlamentsverkiezingen in Beni, Butembo en Yumbi uit tot 31 maart 2019.⁷³ Ondanks bezorgdheid over de activiteiten van gewapende groepen, ontheemding van de bevolking en de uitbraak van ebola, vonden de verkiezingen plaats in een relatief rustige omgeving. Op 18 juni 2019 waren 25 van de 26 provinciale parlamentsbureaus geïnstalleerd.⁷⁴

Buitenlandse reizen

Van 5 tot 8 februari bracht president Tshisekedi zijn eerste officiële bezoek aan het buitenland sinds zijn inauguratie, waar hij de presidenten van Angola, Kenia en de Republiek Congo ontmoette.⁷⁵ Op 10 februari was de president aanwezig bij de tweeëndertigste top van staatshoofden en regeringsleiders van de AU in Addis Abeba, waar hij werd benoemd tot tweede vicevoorzitter.⁷⁶ Op 26 februari reisde de president naar Namibië voor een ontmoeting met SADC-voorzitter Hage Geingob.⁷⁷

⁷⁰ RFI, *Législatives en RDC: les pro-Kabila revendiquent la majorité absolue*, 12 januari 2019; Jeune Afrique, *Élections en RDC: avec ses résultats, la Ceni sonne le glas de la démocratie*, 15 januari 2019; UNSC, *S/2019/159*, 19 februari 2019.

⁷¹ Voor de indirecte verkiezingen de Senaat en de posten van gouverneur en vicegouverneur hadden zich per 13 februari 1.069 kandidaten geregistreerd. Zij dongen mee naar een totaal van 160 posten (108 senatoren, 26 gouverneurs en 26 vicegouverneurs). Le Figaro, *Corruption politique en RDC: le parquet appelé à enquêter*, 25 februari 2019; UNSC, *S/2019/218*, 7 maart 2019.

⁷² Het *Bureau de l'Assemblée* heeft zeggenschap over de organisatie en het interne functioneren van de Assemblée (het parlement).

⁷³ In de provincies Kasai central, Congo central en Mongala ging het voorzitterschap naar Lamuka. In Kasai oriental naar de UDPS (CACH). BBC News, *La plateforme de Kabila à la tête des assemblées provinciales en RDC*, 12 maart 2019.

⁷⁴ In afwachting van de lokale en gemeenteraadsverkiezingen riepen sommige organisaties, waaronder de Conseil national de suivi de l'Accord et du processus électoral, op tot hervorming van de CENI, waarvan het mandaat eind juni 2019 afliep. Hoewel de verkiezingen zijn gepland voor het laatste kwartaal van 2019, zijn er geen belangrijke voorbereidingen waargenomen. Het parlamentslid van de oppositie Christophe Lutundula diende op 13 augustus 2019 een wetsvoorstel in voor de hervorming van de CENI. UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019; RFI, *RDC: une proposition de loi pour réformer la Ceni*, 13 augustus 2019.

⁷⁵ Op 5 februari 2019 bracht Tshisekedi een bezoek aan Angola, waarna hij in de dagen daarop Kenia en Congo Brazzaville bezocht. Hij hoopte met deze bezoeken zijn legitimiteit te versterken. Angola en Congo Brazzaville hebben vooral belang bij regionale stabiliteit en handel met de DRC. Oxford Analytica, *Congo's president looks to rebuild regional relations*, 6 februari 2019.

⁷⁶ Tegenover zijn ambtgenoten verklaarde Tshisekedi 'de vreedzame overdracht van de macht tussen de uittrekkende president en de leider van de oudste oppositiepartij heeft alle voorspellingen van chaos na afloop van de verkiezingen weerlegd. De overdracht vormt het bewijs van de politieke rijpheid van ons volk'. De Afrikaanse leiders in Addis Abeba feliciteerden de Rwandese president Kagame, waarmee duidelijk werd dat de crisis binnen de AU over de Congolese verkiezingen voorbij was. Tshisekedi werd niet alleen gefeliciteerd met zijn presidentschap, maar zelfs voorgedragen als vicevoorzitter van de AU. Oxford Analytica, *Call for new Congo election will fall on deaf ears*, 12 februari 2019. Zie ook Al Jazeera, *Is the African Union fulfilling its mandate?*, 10 februari 2019; Le Monde, *RDC: Félix Tshisekedi adoubé au sommet de l'Union africaine*, 14 februari 2019; De Standaard, *Fayulu vergelijkt zijn lot met dat van Venezolaan Guaidó*, 19 februari 2019.

⁷⁷ Oud-president Kabila weigerde te verhuizen uit de presidentiële villa of de sleutel van het presidentiële vliegtuig aan Tshisekedi te overhandigen. Tshisekedi moest zich vooralsnog behelpen met tijdelijke accommodatie en commerciële vluchten. Oxford Analytica, *Congo's president looks to rebuild regional relations*, 6 februari 2019; UNSC, *S/2019/218*, 7 maart 2019; The Economist, *Congo's new president, Félix Tshisekedi, does not call the shots*, 25 mei 2019.

President Tshisekedi bracht verder bezoeken aan Kenia (13 maart), Angola (22 maart), Oeganda (23 maart) en Rwanda (24-26 maart) om regionale stabiliteit, veiligheid en economische betrekkingen te bespreken.⁷⁸ Van 3 tot 7 april 2019 bezocht president Tshisekedi de VS, op 25 mei was hij aanwezig bij de inhuldiging van de president van Zuid-Afrika, Cyril Ramaphosa, in Pretoria. Op 31 mei 2019, in de marge van de begrafenisceremonie voor Étienne Tshisekedi, de vader van president Félix Tshisekedi, ontmoetten de president van Angola, João Lourenço en de president van Rwanda, Paul Kagame, president Tshisekedi om samenwerking, ontwikkeling en veiligheid in het gebied van de Grote Meren te bespreken.⁷⁹ President Tshisekedi diende ook de aanvraag van de DRC voor het lidmaatschap van de Oost-Afrikaanse Gemeenschap in.⁸⁰ Tshisekedi bezocht ook Burundi, Equatoriaal-Guinea, Gabon en Tanzania tussen 11 en 14 juni 2019.⁸¹

Noodprogramma Tshisekedi

Als onderdeel van zijn zogenaamde 100-daagse noodprogramma, en in overeenstemming met het politieke akkoord van 31 december 2016⁸², het zogenaamde 'oudejaarsakkoord', verleende president Tshisekedi gratie aan ongeveer 700 politieke gevangenen, onder wie aan advocaat Firmin Yangambi en oppositieleider Franck Dongo. Daarnaast schorste de president de minister van Grondzaken, Lumeya Dhu Maleghi, evenals enkele hoofden van overheidsinstanties en semi-overheidsbedrijven vanwege hun vermeende betrokkenheid bij corruptiezaken.⁸³

Binnenlandse reizen

Op 12 april 2019 begon president Tshisekedi aan een binnenlandse reis naar verschillende provincies, waar hij Beni, Boma, Goma, Kasumbalesa, Kisangani en Lubumbashi bezocht. Tijdens de bezoeken voerde hij gesprekken met politieke en militaire ambtenaren over de veiligheidssituatie, de overgave van leden van gewapende groeperingen, stedelijke onveiligheid en de uitbraak van ebola. Hij gaf aan bereid te zijn om de disciplinaire problemen en sociale omstandigheden van nationale veiligheidstroepen aan te pakken. Hij beval ook dat de nationale veiligheidstroepen worden vrijgesteld van het bewaken van mijnbouwbedrijven en -terreinen.⁸⁴

Fayulu eist gerechtigheid

Oppositieleider Martin Fayulu, die bleef protesteren tegen de resultaten van de presidentsverkiezingen, riep op 2 februari 2019 de bevolking op om deel te nemen aan vreedzame demonstraties in het hele land om te eisen dat de volkswil zou

⁷⁸ Na een bezoek van een delegatie van de regering van Rwanda aan Kinshasa op 20 maart, begon RwandAir, de nationale luchtvaartmaatschappij van het land, op 17 april 2019 met commerciële vluchten tussen de twee landen. Jeune Afrique, *RDC – Rwanda: Rwandair ouvrira une ligne directe entre Kigali et Kinshasa en avril*, 22 maart 2019; RFI, *RDC: RwandAir dans le ciel congolais, les compagnies locales inquiètes*, 18 april 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

⁷⁹ Zij kwamen in het slotcommuniqué van de bijeenkomst overeen om de ICGLR nieuw leven in te blazen, de economische en handelsbetrekkingen te versterken en de Congolese en buitenlandse gewapende groepen aan te pakken. UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

⁸⁰ RFI, *RDC: le président Tshisekedi aux États-Unis pour demander de l'aide*, 5 april 2019; The Independent, *Cyril Ramaphosa promises a South Africa 'free from corruption' as he is sworn in as president*, 25 mei 2019; France24, *DR Congo seeks membership of East African trade bloc*, 13 juni 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

⁸¹ All Africa, *Tanzania: DRC President Felix Tshisekedi Coming to Dar es Salaam*, 13 juni 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

⁸² Zie voor bijzonderheden het Thematisch ambtsbericht DRC van oktober 2017, pagina 17.

⁸³ Het bleek moeilijk vast te stellen of alle 700 politieke gevangenen zijn vrijgelaten. BBC News, *En RDC, Tshisekedi promet de libérer les prisonniers politiques*, 3 maart 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019. Vertrouwelijke bron, 19 november 2019.

⁸⁴ RFI, *RDC: le président Tshisekedi attendu à Lubumbashi pour évoquer l'insécurité*, 12 april 2019; Jeune Afrique, *RDC: à Beni et Goma, Félix Tshisekedi présente sa feuille de route pour ramener la paix dans l'Est*, 17 april 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

worden gerespecteerd.⁸⁵ Tussen 15 en 25 februari hield Fayulu politieke bijeenkomsten in verschillende steden in het hele land, waaronder Butembo, Beni, Goma en Matadi, om te protesteren tegen de uitslag van de presidentsverkiezingen. Terwijl Fayulu de uitslag van de verkiezingen bleef afkeuren, ontstond er verschil van mening onder de leden van de coalitie die hem tijdens het verkiezingsproces hadden gesteund. Sommige coalitieleden die dicht bij oppositieleider Moïse Katumbi stonden, aanvaardden de benoeming van president Tshisekedi als een voldongen feit.⁸⁶ Na een bijeenkomst van de oprichters in Brussel eind maart werd het Lamuka-verkiezingsplatform omgevormd tot een politiek platform. Moïse Katumbi werd aangesteld als zijn eerste coördinator, een functie die om de drie maanden zal roteren.⁸⁷

Relatie DRC-België

De afgelopen jaren waren de betrekkingen tussen de DRC en België verstoord geraakt, omdat de toenmalige president Kabila de verkiezingen keer op keer uitstelde en elke vorm van oppositie of volksprotest met grove repressie onderdrukte. De Belgische regering reageerde kritisch en verdedigde dat standpunt ook binnen de EU, de VN en het IMF. In reactie daarop beval Kabila de opschorting van de Belgische ontwikkelingssamenwerking in de DRC, de sluiting van het Congolese consulaat in Antwerpen, het Belgische consulaat in Lubumbashi en het Schengenhuis in Kinshasa en beperkte hij de landingsrechten van Brussels Airlines.⁸⁸

Na de inhuldiging van president Tshisekedi vond een behoedzame toenadering plaats. Op 22 februari 2019 kwamen de DRC en België overeen het *Maison Schengen* te heropenen, zij het onder een andere naam: 'Europese centrum voor visa'.⁸⁹ In mei ontving president Tshisekedi een Belgische delegatie en op 14 september 2019 bracht hij een driedaags bezoek aan België. Vooral de diamantsector in Antwerpen was geraakt door de represailles van Kabila, die voor de uitvoer van diamanten was uitgeweken naar Dubai.⁹⁰ In oktober 2019 hervatte Brussels Airlines de dagelijkse vluchten naar Kinshasa.⁹¹

⁸⁵ Op 6 februari 2019 diende hij een zaak in bij het *African Court on Human and Peoples' Rights* om zijn rechten en de 'waarheid van de stembus' op te eisen. De DRC heeft echter het Protocol bij het African Charter on Human and Peoples' Rights niet geratificeerd en moet nog een verklaring afleggen dat individuele burgers zaken voor het Hof kunnen brengen. Vooruitlopend op AU-de top van staatshoofden en regeringsleiders verzocht Fayulu de AU een speciaal comité in te stellen om de resultaten van de presidentsverkiezingen te verifiëren en de mogelijkheid te overwegen nieuwe verkiezingen te houden binnen zes maanden. In een brief aan de leiders van de AU beschuldigde Fayulu de Congolese kiescommissie ervan 'de uitslagen die deze heeft bekend gemaakt eenvoudigweg te hebben gefabriceerd'. Hij stelde de instelling van een speciale AU-commissie voor om de 'waarheid van de stembus te verifiëren'. BBC News, *Martin Fayulu propose à l'UA d'organiser un nouveau scrutin en RDC*, 11 februari 2019; UNSC, S/2019/218, 7 maart 2019.

⁸⁶ Op 21 maart 2019 kwamen de leiders van de Lamuka coalitie voor het eerst na de verkiezingen bijeen. Onder de aanwezigen in Brussel waren Fayulu, Jean-Pierre Bemba, Mbusa Nyamwisi, Freddy Matungulu en Adolphe Muzito. Opvallende afwezige was Moïse Katumbi, een van de politieke zwaargewichten. UNSC, S/2019/218, 7 maart 2019; Oxford Analytica, *Congo's Lamuka coalition will struggle for unity*, 22 maart 2019.

⁸⁷ RFI, *RDC: malgré l'absence de Moïse Katumbi, la coalition Lamuka affiche son unité*, 21 maart 2019; UNSC, S/2019/575, 17 juli 2019.

⁸⁸ De Standaard, *Dooi met Congo ingezet*, 23 februari 2019; De Standaard, *België verwelkomt Tshisekedi met egrams én voorzichtigheid*, 14 september 2019.

⁸⁹ Het Schengenhuis, dat werd geleid door België, behandelde de visumaanvragen voor zeventien Schengen landen en Noorwegen. Le Figaro, *RDC et Belgique: accord pour rouvrir la Maison Schengen*, 22 februari 2019; Le Soir, *«Maison Schengen» en RD Congo: le «centre européen des visas» ouvre ses portes ce vendredi à Kinshasa*, 6 maart 2019. Zie ook <https://www.cev-kin.eu/fr>. In september 2019 werden het Congolese consulaat in Antwerpen en het Belgische consulaat in Lubumbashi heropend. Knack, *Waarom Congolees president Tshisekedi in België met open armen wordt ontvangen*, 11 september 2019; La Libre, *Réouverture du consulat belge de Lubumbashi*, 13 september 2019.

⁹⁰ De familie Tshisekedi is afkomstig uit de diamantrijke Kasai-regio en heeft naar verluidt ambities om met een bekende en betrouwbare partner het Congolese diamantbedrijf MIBA nieuw leven in te blazen. De Standaard, *Belgische bedrijven willen op Tshisekedi-trein*, 17 september 2019; De Standaard, *Timmeren aan de legitimiteit*, 17 september 2019.

⁹¹ De Standaard, *Brussels Airlines vliegt weer elke dag naar Kinshasa*, 10 oktober 2019.

Senaatsverkiezingen

Op 18 maart 2019 vonden in alle 26 provinciale parlementen indirecte verkiezingen voor de posten van senatoren plaats. De verkiezingen waren omgeven door beschuldigingen van corruptie en leidden tot demonstraties en sporadisch geweld, voornamelijk door aanhangers van de UDPS. Sommige betogers waren boos dat het FCC de meerderheid van de senaatszetels won, ook in provinciale parlementen in Kasai Oriental en Kinshasa, waar de UDPS de meerderheid heeft.⁹² De coalitie van Kabila veroverde tweederde van de senaatszetels, terwijl de partij van president Tshisekedi, de UPDS, slechts één zetel won.⁹³ Aanhangers van Tshisekedi beschuldigden de provinciale afgevaardigden van hun partij zich te hebben laten omkopen. Bij de indirecte verkiezingen zouden sommige provinciale parlementsleden tot 50.000 USD hebben gevraagd aan kandidaat-senatoren voor hun steun.⁹⁴ Op 18 maart 2019 belegde Tshisekedi een bijeenkomst met onder meer de leiders van het parlement, de kiescommissie en de rechterlijke macht over de beschuldigingen van corruptie bij de senaatsverkiezingen. De deelnemers gingen naar verluidt akkoord met het uitstel van de gouverneursverkiezingen en de opschorting van de installatie van de pas gekozen senatoren hangende een onderzoek van het OM. Het FCC gaf vervolgens een verklaring uit waarin het de besluiten van de bijeenkomst verwierp, omdat dit forum niet bevoegd was dergelijke besluiten te nemen.⁹⁵ De MLC van Jean-Pierre Bemba verwierp eveneens het besluit om de beëdiging van de senatoren uit te stellen.⁹⁶ De betwiste senaatsverkiezingen zetten de alliantie tussen de FCC-coalitie van Kabila en de CACH-coalitie van Tshisekedi onder druk. De senaatsverkiezingen wekten de indruk dat het FCC niet wezenlijk was geïnteresseerd in een machtsdeling met de CACH-coalitie van Tshisekedi, maar zijn volle gewicht wilde gebruiken om controle uit te oefenen over instituties, benoemingen van hoge functionarissen en financiën.⁹⁷

Gouverneursverkiezingen

Aanvankelijk gepland voor 26 maart 2019, vonden de gouverneursverkiezingen uiteindelijk plaats op 10 en 15 april in 23 provincies. De provincies Mai-Ndombe en Noord-Kivu kozen hun gouverneurs op 30 mei 2019.⁹⁸ In de provincie Sankuru

⁹² Le Point, *RD Congo: le parti du président Tshisekedi dans la tourmente*, 19 maart 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

⁹³ Het FCC won ten minste 80 van de 108 verkiesbare zetels. Acht zetels waren op dat moment nog vacant, de verkiezingen daarvoor in Noord-Kivu en Mai-Ndombe waren uitgesteld tot eind maart 2019. De UDPS veroverde bijvoorbeeld geen enkele senaatszetel in de provincie Kinshasa, waar de partij twaalf afgevaardigden in het provinciale parlement heeft. Oxford Analytica, *Congo's Senate elections leave president adrift*, 18 maart 2019; BBC News, *RDC: Inzun Kakiak nouveau patron de l'ANR*, 21 maart 2019.

⁹⁴ Betogers in Kinshasa en Goma plunderden de kantoren van de partij van oud-president Kabila. In Mbuji-Mayi doodden demonstranten een politieagent. UDPS-aanhangers vielen huizen aan van provinciale FCC-afgevaardigden en eisten het aftreden van de partijleiding. Op 17 maart 2019 verwierp de secretaris-generaal van de UDPS, Jean-Marc Kabund, de uitslag en riep op tot nieuwe verkiezingen. Le Figaro, *Elections en RDC: les pro-Kabila encerclent un peu plus Tshisekedi*, 15 maart 2019; BBC News, *Colère de l'UDPS après la razzia de Kabila au Sénat*, 16 maart 2019; Oxford Analytica, *Congo's Senate elections leave president adrift*, 18 maart 2019; De Standaard, *President stelt installatie Senaat uit na corruptie*, 19 maart 2019.

⁹⁵ Normaal gesproken kan alleen de kiescommissie of het Constitutionele Hof deze maatregelen nemen. De Standaard, *President stelt installatie Senaat uit na corruptie*, 19 maart 2019; Oxford Analytica, *Congo Senate feud will test elite pact*, 19 maart 2019; BBC News, *Tshisekedi suspend 'l'installation' des sénateurs*, 19 maart 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

⁹⁶ Voor de MLC was de beweerde corruptie het logische gevolg van de verkiezingsfraude die president Tshisekedi aan de macht heeft gebracht. BBC News, *Bemba rejette le report de l'installation des sénateurs en RDC*, 21 maart 2019.

⁹⁷ De provinciale parlementen in de DRC zijn befaamd om hun corrupte bestuur. Provinciale gedupeerden werden voor het laatst in 2006 gekozen en nooit vervangen, omdat de provinciale verkiezingen in 2011 werden geannuleerd. De gedeputeerden die al meer dan twaalf jaar in het parlement zaten, oefenden vaak druk uit op gouverneurs om gunsten te verkrijgen door te dreigen met moties van wantrouwen. De stabiliteit van een provinciaal parlement was daardoor vaak direct evenredig aan de capaciteit van de gouverneur om de steun van de provinciale afgevaardigden te kopen. Oxford Analytica, *Senate election will further erode Congo's democracy*, 26 maart 2019.

⁹⁸ In de aanloop naar de gouverneursverkiezingen in Noord-Kivu raakte de Lamuka coalitie verdeeld. Sommige leden verwierpen de kandidatuur van Muhindo Nzangi vanwege beschuldigingen dat die was opgelegd door de

leidden geschillen over de definitieve kandidatenlijst tot een uitstel van de verkiezingen.⁹⁹ De verkiezingen van de nieuwe gouverneurs werden met overmacht gewonnen door het FCC van oud-president Kabila. De UDPS van president Tshisekedi kreeg slechts één gouverneurspost, die van Kasaï Oriental. Zoé Kabila, de broer van het voormalige staatshoofd, werd gekozen tot gouverneur van de provincie Tanganyika.¹⁰⁰ Boze aanhangers van Tshisekedi trokken in Kinshasa de straat op om te protesteren tegen de overwinning van de coalitie van Kabila.¹⁰¹

Nieuwe premier

Op 20 mei 2019 benoemde president Tshisekedi na moeizame onderhandelingen de door oud-president Kabila voorgestelde Sylvestre Ilunga Ilunkamba tot premier.¹⁰² De nieuwe premier diende in verschillende hoge functies onder voormalig president Mobutu Sese Seko en was tot zijn benoeming directeur-generaal van de *Société nationale des chemins de fer du Congo*.¹⁰³ Ilunga is lid van de PPRD, een van de belangrijkste partijen die deel uitmaken van het FCC van voormalig president Joseph Kabila.¹⁰⁴ Nadat de Franse minister van Buitenlandse Zaken Jean-Yves Le Drian aanvankelijk zijn twijfels had geuit over de verkiezingsuitslag die niet conform de uitgebrachte stemmen zou zijn, sprak hij op 20 mei 2019 over 'een echte democratische verkiezing' en kondigde een hulppakket van 300 miljoen EUR aan de DRC aan.¹⁰⁵

Terugkeer Katumbi

Tshisekedi onderhandelde ook met Kabila over de terugkeer van Katumbi. Op 20 mei 2019 landde het privévliegtuig van Katumbi in Lubumbashi. Diens adviseurs spraken niet langer over een 'bezoedelde verkiezing'.¹⁰⁶ Katumbi's terugkeer volgde op de nietigverklaring van een door de rechtbank uitgesproken gevangenisstraf van drie jaar wegens vastgoedfraude en de intrekking van alle lopende gerechtelijke procedures tegen hem. Katumbi verwelkomde de vooruitgang die president Tshisekedi had geboekt, vooral bij het vergroten van de politieke ruimte, en

coördinator van Lamuka, Moises Katumbi, en verklaarden een andere kandidaat van Lamuka, Eric Kamavu, te steunen. In april 2019 werd de Lamuka coalitie omgevormd in een formeel politiek platform met een om de drie maanden roterend voorzitterschap. Hiervan werd Katumbi de eerste voorzitter. Katumbi en Fayulu waren het echter oneens over de politieke stellingname van het platform. Terwijl Fayulu bleef hameren op de 'waarheid van de stembus', erkende Katumbi de verkiezing van president Félix Tshisekedi en pleitte voor een rol van Lamuka in de oppositie. Oxford Analytica, *Congo opposition coalition faces dangerous divisions*, 29 mei 2019.

⁹⁹ De kiescommissie bepaalde dat de verkiezingen in Sankuru op 10 juli 2019 zouden plaatsvinden, doch stelde deze opnieuw uit. De verkiezingen in Sankuru werden uiteindelijk op 20 juli 2019 gehouden. Afrique Panorama, *RDC: Paul Mputu du FCC élu nouveau gouverneur à Mai-Ndombe*, 31 mei 2019; La Libre, *RDC: deux gouverneurs issus du camp kabiliste élus au Nord-Kivu et au Mai-Ndombe*, 3 juni 2019; Radio Okapi, *RDC: l'élection du gouverneur du Sankuru reportée à cause de l'insécurité*, 10 juli 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

¹⁰⁰ Christophe Nangaa, de broer van de voorzitter van de kiescommissie, werd gekozen tot gouverneur van Haut-Uele. Gentiny Ngobila, een andere vertrouweling van Kabila, werd gekozen tot gouverneur van Kinshasa, een vermaard bolwerk van de oppositie. BBC News, *En RDC, le camp de Kabila majoritaire aux élections des gouverneurs*, 10 april 2019; Vertrouwelijke bron, 11 april 2019.

¹⁰¹ Al Jazeera, *DRC: Protests erupt as ruling party fails to win elections*, 11 april 2019.

¹⁰² Als leider van de meerderheid in het parlement had Kabila het recht om kandidaten voor de post van premier voor te dragen, maar had Tshisekedi het recht die te weigeren. Naar verluidt weigerde Tshisekedi de eerste vier of vijf door Kabila naar voren geschoven kandidaten. Uiteindelijk benoemde hij Sylvestre Ilunga Ilunkamba, een lid van Kabila's etnische Balubakat gemeenschap. Le Monde, *La RDC a enfin un premier ministre*, 22 mei 2019; Trouw, *Oude garde geeft macht in Congo niet uit handen*, 22 mei 2019; Oxford Analytica, *Congo's political battles threaten governance capacity*, 27 juni 2019.

¹⁰³ De Congolese Spoorwegen.

¹⁰⁴ Evenals Kabila is Ilunga Ilunkamba afkomstig uit de regio Katanga. Ilunkamba werd waarschijnlijk gezien als compromis kandidaat. Oxford Analytica, *Congo's new prime minister suggests shallow compromise*, 21 mei 2019; Le Monde, *La RDC a enfin un premier ministre*, 22 mei 2019; Trouw, *Oude garde geeft macht in Congo niet uit handen*, 22 mei 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

¹⁰⁵ Le Monde, *La RDC a enfin un premier ministre*, 22 mei 2019; Trouw, *Oude garde geeft macht in Congo niet uit handen*, 22 mei 2019.

¹⁰⁶ Katumbi werd in zijn bolwerk Lubumbashi, in het zuidoosten van het land, als een held verwelkomd door vele tienduizenden aanhangers. RTBF, *RDC: Retour de Moïse Katumbi « Rentrer et oublier le passé »*, 20 mei 2019; Le Monde, *La RDC a enfin un premier ministre*, 22 mei 2019; Trouw, *Oude garde geeft macht in Congo niet uit handen*, 22 mei 2019.

beloofde een pragmatische aanpak te volgen, de nationale cohesie te bevorderen en zich constructief op te stellen als lid van de 'republikeinse oppositie'. Hij waarschuwde echter voor vermeende pogingen om de grondwet te veranderen.¹⁰⁷

Terugkeer Nyamwisi en Bemba

Op 31 mei 2019 keerde oppositieleider Antipas Mbusa Nyamwisi, een lid van de Lamuka-coalitie, na zeven jaar ballingschap terug naar de DRC. Op 17 juni trok hij zich terug uit de coalitie, om naar eigen zeggen al zijn energie te wijden aan de ondersteuning van de aanpak van de regering van ebola en onveiligheid in Beni, Noord-Kivu. Op 23 juni keerde Jean-Pierre Bemba, een ander lid van Lamuka en voorzitter van de MLC, terug naar de DRC.¹⁰⁸

Machtsverdeling

Op 22 mei 2019 benoemde president Tshisekedi zijn oom, kardinaal Gérard Mulumba, tot hoofd van het kabinet van de president, de *présidence*. Echter, de chefstaf van het Congolese leger bleef op zijn post.¹⁰⁹ Het FCC kreeg een overweldigende overheersing in de nieuwe samenstelling van de instellingen.¹¹⁰ Bij elkaar vertegenwoordigen de zetels van het FCC in de Assemblée nationale en de Senaat een meerderheid van meer dan drievijfde, waardoor de coalitie brede wetgevende bevoegdheden heeft.¹¹¹ Wel kan de president met een veto nieuwe wetten tegenhouden. Een dergelijk veto kan echter terzijde worden geschoven door het Constitutionele Hof, dat op de hand is van Kabila. Bovendien kan president Tshisekedi worden afgezet door een tweederde meerderheid in het parlement.¹¹² In de provincies heeft het FCC een meerderheid in 25 van de 26 vergaderingen, waarbij Lamuka de meeste zetels in Noord-Kivu heeft. Verder bekleedt het FCC het voorzitterschap in 24 provinciale parlementen en komen 23 gouverneurs uit haar gelederen. Sommige facties van de UDPS uitten ontevredenheid over de dominantie van het FCC, terwijl er ook meningsverschillen ontstonden binnen het FCC over het delen van sleutelposities.¹¹³

Begravenis Étienne Tshisekedi

Op 30 mei 2019 werden de stoffelijke resten van oppositieleider Étienne Tshisekedi, de oprichter van de UDPS en een politieke tegenstander van de voormalige presidenten Mobutu Sese Seko, Laurent-Désiré Kabila en Joseph Kabila, gerepatriëerd uit België. Nationale begrafenisplechtigheden werden gehouden op 31 mei en 1 juni in Kinshasa. Tienduizenden Congolezen en de presidenten van Rwanda

¹⁰⁷ RTBF, *RDC: Retour de Moïse Katumbi « Rentrer et oublier le passé »*, 20 mei 2019; UNSC, S/2019/575, 17 juli 2019.

¹⁰⁸ Congo Indépendent, *Antipas Mbusa Nyamwisi de retour d'exil*, 1 juni 2019; Jeune Afrique, *RDC: Antipas Mbusa Nyamwisi quitte la coalition Lamuka*, 20 juni 2019; Jeune Afrique, *RDC: le retour de l'opposant Bemba à Kinshasa suscite des tensions*, 23 juni 2019; UNSC, S/2019/575, 17 juli 2019.

¹⁰⁹ Tshisekedi bevestigde de mandaten van Luitenant-Generaal Celestin Mbala als stafchef van het leger en van Generaal-Majoor Jean-Claude Yav Kabey als hoofd van het 'Maison Militaire', de militaire stafchef van de president. Beiden waren eerder door Kabila benoemd en kwamen niet voor op sanctielijsten. Op drie posten onder Yav werden nieuwe mensen benoemd onder wie Brigade-Generaal Augustin Mubiayi uit Kasai-Central, Brigade-Generaal Marcel Lukwikila uit Kongo-Central en Brigade-Generaal Francois Kabamba uit Kasai-Oriental. Le Figaro, *RDC: Tshisekedi promeut son oncle et confirme le chef d'état-major*, 22 mei 2019; Oxford Analytica, *Congo's political battles threaten governance capacity*, 27 juni 2019.

¹¹⁰ Joseph Kabila eiste bijna tachtig procent van de Assemblée nationale op. Tshisekedi wilde dit percentage terugbrengen tot vijftig procent, zoals zijn ambtgenoten uit Rwanda en Angola, Paul Kagame en Joao Lourenço hem hadden geadviseerd. Kagame en Lourenço hadden Tshisekedi gezegd zich voortaan als de echte president op te stellen. Le Monde, *« Ils ont assassiné l'Etat de droit »: en RDC, les illusions perdues de Martin Fayulu*, 13 juni 2019; UNSC, S/2019/575, 17 juli 2019.

¹¹¹ Le Point, *RD Congo: Kinshasa, la capitale aux deux présidents*, 8 mei 2019; The Economist, *Congo's new president, Félix Tshisekedi, does not call the shots*, 25 mei 2019; UNSC, S/2019/575, 17 juli 2019.

¹¹² The Economist, *Congo's new president, Félix Tshisekedi, does not call the shots*, 25 mei 2019; IFRI, *République démocratique du Congo: la cohabitation insolite*, juni 2019.

¹¹³ RTBF, *RDC: quatre autres gouverneurs élus, la domination du camp Kabila se renforce*, 14 april 2019; Jeune Afrique, *RDC: nouvelles tensions au sein de l'alliance Tshisekedi-Kabila*, 10 juni 2019; UNSC, S/2019/575, 17 juli 2019.

en Angola woonden de door aartsbisschop Fridolin Ambongo geleide mis bij in het stadion van de Martelaren. Étienne Tshisekedi ontving postuum de *Héros Nationaux Kabila-Lumumba Grand Cordon* onderscheiding.¹¹⁴

Interventie Grondwettelijk Hof

Op 11 juni 2019 kondigde het Hof de ongeldigheid aan van de verkiezing van twee senatoren, beide uit de Lamuka-coalitie, en 33 leden van de Assemblée nationale, van wie 21 waren aangesloten bij Lamuka en 12 waren aangesloten bij FCC-partijen. Tweeëndertig leden van het FCC en één lid van de CACH werden in hun plaats gekozen.¹¹⁵ Op 13 juni hielden leden en aanhangers van de Lamuka-coalitie, uit protest tegen het besluit van het Constitutionele Hof, een demonstratie voor het gerechtsgebouw in Kinshasa. Lamuka besloot ook zijn deelname aan de Assemblée nationale op te schorten.¹¹⁶ Martin Fayulu verklaarde dat het Hof was ingezet voor politieke doeleinden en kondigde betogingen aan om daartegen te protesteren.¹¹⁷ Op 14 juni 2019 kwamen vertegenwoordigers van CACH en het FCC op initiatief van de gouverneur van de provincie Kinshasa in Kinshasa bijeen om misverstanden uit de weg te ruimen.¹¹⁸ Op 4 juli 2019 draaide het Constitutionele Hof haar besluit van 11 juni 2019 gedeeltelijk terug en rehabiliteerde 19 van de 21 Lamuka-volksvertegenwoordigers.¹¹⁹

Afsplitsing Bahati

Op 3 juli 2019 droeg het FCC, dat ten minste 91 van de 108 afgevaardigden in de Senaat heeft, oud-minister van Justitie Alexis Thambwe Mwamba voor als voorzitter van de Senaat. Echter, de factie van de *Alliance des Forces Démocratiques du Congo et Alliés* (AFDC-A) van Modeste Bahati Lukwebo, in grootte de tweede factie na de PPRD-factie van Kabila, stond er op dat Bahati ook zou worden gekandideerd voor het voorzitterschap.¹²⁰ Op 9 juli schorste het FCC Bahati voor onbepaalde tijd nadat hij had geweigerd de kandidatuur van Thambwe Mwamba voor het voorzitterschap van de Senaat te steunen. Op 10 juli 2019 kondigde Bahati aan dat zijn partij zich terugtrok uit het FCC van Kabila. Echter, Bahati beloofde wel deel uit te blijven maken van de parlementaire meerderheid, samen met het FCC en de CACH-coalitie van Tshisekedi.¹²¹ Op 24 juli 2019 voerde een verdeelde parlementaire meerderheid campagne voor zeven posten in de Senaat. Voor het voorzitterschap waren dat

¹¹⁴ Geen enkele andere leider bracht zulke grote menigtes op de been als 'papa Etienne', 'de sphinx', de 'vader van de democratie' zoals enkele van zijn bijnamen luiden. France24, *RD Congo: la dépouille d'Étienne Tshisekedi sera rapatriée à Kinshasa*, 21 mei 2019; Le Figaro, *Le rapatriement en RDC du corps de Tshisekedi retardé*, 29 mei 2019; Le Monde, *Le « sphinx » Étienne Tshisekedi, rapatrié en « héros national » en RDC*, 31 mei 2019; BBC News, *Etienne Tshisekedi's body lies in state in DR Congo after two years in Belgium*, 31 mei 2019; BBC News, *Etienne Tshisekedi funeral takes place in DR Congo*, 1 juni 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

¹¹⁵ Le Potentiel, *Le FCC recherche les 2/3 à l'Assemblée nationale*, 12 juni 2019; RFI, *RDC: 23 députés de l'opposition invalidés, les sièges attribués au FCC*, 12 juni 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

¹¹⁶ Op 12 en 13 juni 2019 hielden UDPS-aanhangers protesten in Kinshasa, Lubumbashi (Haut-Katanga) en Mbuji Mayi (Kasaï Oriental) en botsten met aanhangers van de PPRD over onenigheden tussen CACH en het FCC. UDPS-aanhangers staken het lokale hoofdkwartier van de PPRD in Lubumbashi en Mbuji-Mayi in brand. La Libre, *RD Congo: manifestation de l'UDPS à Lubumbashi*, 11 juni 2019; Le Soir, *RD Congo: vives tensions entre le clan Tshisekedi et le clan Kabila*, 12 juni 2019; RFI, *RDC: tension entre militants UDPS et PPRD à Kinshasa*, 13 juni 2019; Jeune Afrique, *RDC: Les Arrêts de la Cour Constitutionnelle dépayse la plateforme ensemble de Moïse Katumbi*, 5 juli 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

¹¹⁷ BBC News, *RDC: l'opposition suspend sa participation au parlement*, 13 juni 2019.

¹¹⁸ RFI, *RDC: après les tensions, le FCC et CACH appellent au calme*, 14 juni 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

¹¹⁹ Jeune Afrique, *RDC: Les Arrêts de la Cour Constitutionnelle dépayse la plateforme ensemble de Moïse Katumbi*, 5 juli 2019.

¹²⁰ Oxford Analytica, *Congo Senate presidency will test FCC stability*, 4 juli 2019; RFI, *République démocratique du Congo: la cohabitation insolite*, 8 juli 2019.

¹²¹ Jeune Afrique, *RDC: divorce entre Joseph Kabila et Modeste Bahati Lukwebo*, 10 juli 2019; Oxford Analytica, *Congo coalition rifts may deepen*, 11 juli 2019.

Alexis Thambwe Mwamba en Modeste Bahati.¹²² Het FCC koos de oud-minister van Justitie Alexis Thambwe Mwamba tot voorzitter van de Senaat.¹²³

Regeerakkoord

Na zes maanden onderhandelen sloten president Félix Tshisekedi en zijn voorganger Joseph Kabila op 26 juli 2019 een regeerakkoord.¹²⁴ De lange duur van de onderhandelingen was een van de vele aanwijzingen voor de diepe verdeeldheid tussen FCC en CACH.¹²⁵ Op 7 augustus 2019 begon premier Ilunga Ilunkamba aan de formatiebesprekingen voor de samenstelling van een nieuwe regering. Ilunkamba stelde dat kandidaat-ministers geen strafblad in de DRC of elders mochten hebben en zei te streven naar een goede verdeling tussen ervaren en nieuwe krachten.¹²⁶ Op 14 augustus 2019 wees president Tshisekedi een eerste voorstel voor de samenstelling van de regering af. Tshisekedi vond dat er te weinig vrouwen waren voorgedragen en dat er onvoldoende evenwicht was tussen oude politieke figuren en jonge politici.¹²⁷ Op 20 augustus 2019 kondigden aanhangers van oud-president Kabila aan vooral nieuwe gezichten te hebben voorgesteld voor de nieuwe regering.¹²⁸

Nieuwe regering

Op 26 augustus 2019 werd de nieuwe regering bekend gemaakt, het eerste coalitiekabinet in de geschiedenis van de DRC. De regering bestond voor 17% uit vrouwen, die de portefeuilles van vicepremier, Planning en Buitenlandse Zaken kregen toebedeeld. Twee vrouwen werden minister van Staat. In totaal was 76,9 procent van de ministers nooit eerder lid van de regering geweest.¹²⁹ De nieuwe regering telde 66 leden, onder wie vijf vicepremiers, tien ministers van Staat, 34 ministers en 17 staatssecretarissen. Van de 66 leden behoorden 43 tot Kabila's FCC-coalitie en 23 tot Tshisekedi's CACH-coalitie. De minister van Decentralisatie, Azarias Ruberwa Manywa, was in het verleden leider van de *Rally for Congolese Democracy* (RCD). Andere bekende FCC-namen waren onder meer Thomas Luhaka (Hoger Onderwijs), Jean-Lucien Bussa (Buitenlandse Handel), Julien Paluku (Industrie) en Claude Nyamugabo (Milieu en Duurzame Ontwikkeling).¹³⁰ Eteni Longondo van de UDPS, een hiv-deskundige, werd minister van Volksgezondheid en daarmee nominaal verantwoordelijk voor de bestrijding van de ebola-epidemie.¹³¹ Willy Samsoni, een politieke bondgenoot van Kabila, kreeg het belangrijke ministerie van Mijnbouw.¹³² Ook de minister van Financiën, Sele Yalaghuli en zijn collega voor

¹²² Voor het vicevoorzitterschap stelden zich beschikbaar de oud-minister van Binnenlandse Zaken, Évariste Boshab, die op de EU-sanctielijst staat, en oud-premier Samy Badibanga. Vanuit de oppositie stelde Marie Josée Kamitatu Sona zich kandidaat voor de post van co-rapporteur. Zij werd gesteund door de groepering Ensemble van Moïse Katumbi. Kamitatu is de dochter van Olivier Kamitatu, woordvoerder van Katumbi. Le Figaro, *RDC: campagne pour les élections à la tête du sénat, la majorité divisée*, 24 juli 2019.

¹²³ Le Figaro, *RDC: le camp Kabila assure présenter des «nouvelles figures» pour le gouvernement*, 20 augustus 2019.

¹²⁴ De Standaard, *Tshisekedi en Kabila bereiken regeer-akkoord*, 27 juli 2019.

¹²⁵ Le Figaro, *RDC: accord sur un gouvernement conclu entre pro-Tshisekedi et pro-Kabila*, 26 juli 2019; Oxford Analytica, *Congo's new government may not unlock policy paralysis*, 26 juli 2019; Jeune Afrique, *RDC: dernières négociations en coulisses avant l'annonce du gouvernement*, 29 juli 2019.

¹²⁶ Le Figaro, *RDC: début des «consultations formelles» pour la formation du gouvernement*, 7 augustus 2019.

¹²⁷ Le Figaro, *RDC: la liste du gouvernement recalée pour non respect de la parité*, 14 augustus 2019.

¹²⁸ Le Figaro, *RDC: le camp Kabila assure présenter des «nouvelles figures» pour le gouvernement*, 20 augustus 2019; Jeune Afrique, *RDC: le camp Kabila assure avoir proposé de « nouvelles figures » pour former un gouvernement*, 21 augustus 2019.

¹²⁹ Le Monde, *RDC: le futur gouvernement de coalition finalement dévoilé*, 26 augustus 2019; BBC News, *DR Congo gets new cabinet after seven months*, 26 augustus 2019.

¹³⁰ Jeune Afrique, *RDC: le gouvernement enfin nommé, sept mois après l'investiture de Félix Tshisekedi*, 26 augustus 2019; Oxford Analytica, *Congo's new cabinet marks shallow break from the past*, 30 augustus 2019.

¹³¹ in de praktijk niet omdat Tshisekedi de verantwoordelijkheid voor de bestrijding van ebola naar zichzelf toe had getrokken en prof. Muyembe als speciale ebola-coördinator had aangesteld.

¹³² Samsoni is een voormalige minister voor mijnbouw van de grondstofrijke provincie Haut Katanga waar onder meer koper, kobalt, uranium en diamanten worden gewonnen. Le Figaro, *RDC: les Etats-Unis saluent le nouveau*

Defensie, Ngoy Mukena, behoren tot Kabila's politieke stal. Gilbert Malaba, een lid van de UDPS van Tshisekedi, werd benoemd tot minister van Binnenlandse Zaken en Veiligheid.¹³³ Daarmee verwierf het presidentiële kamp in theorie de controle over het politie-apparaat en een deel van de inlichtingendiensten.¹³⁴

Oude sleutelfiguren buitenspel?

Opmerkelijk was de lijst van sleutelfiguren uit het tijdperk Kabila die geen ministeriële verantwoordelijkheid kregen, zoals het voormalige hoofd van de *Agence nationale de renseignements* (ANR - de nationale inlichtingendienst), Kalev Mutond, de stafchef van Kabila, Nehemiah Mwilanya, oud-premier Matata Ponyo, de voormalige voorzitter van het parlement, Aubin Minaku, presidentskandidaat Emmanuel Ramazani Shadary en de secretaris-generaal van de PPRD, Henri Mova Sakanyi. Buitenlandse Zaken ging naar Marie Tumba Nzeza van de UDPS. De minister van Begrotingszaken, Jean-Baudouin Ma Mayo Mambembe, was secretaris-generaal van de UNC van Vital Kamerhe. Opmerkelijke afwezigen op de CACH-lijst zijn alle politici die zich aansloten bij Tshisekedi na de verkiezingen, zoals Delly Sesanga, Adam Bombole, Mbusa Nyamwisi of de voormalige Kabila aanhanger Kin Kiey Mulumba. De machtsbalans viel in het voordeel uit van het FCC met 43 van de 66 ministers, maar het feit dat Tshisekedi met succes de belangrijkste politieke spelers van het oude regime heeft geweerd, onder wie degenen die op internationale sanctielijsten stonden, werd gezien als een overwinning van Tshisekedi.¹³⁵ De invloedrijke Katholieke Kerk liet zich lovend uit over 'veel nieuwe figuren' in de nieuwe regering waarmee een nieuwe weg werd ingeslagen.¹³⁶ Fayulu stelde de invloed van Kabila op de nieuwe regering aan de kaak na afloop van een bijeenkomst van zijn politieke groepering, de '*Dynamique de l'opposition*', die besloot voortaan de naam '*Dynamique pour la vérité des urnes*' (DVU) aan te nemen.¹³⁷

Goedkeuring regeringsprogramma

Op 6 september 2019 keurde het parlement bij afwezigheid van de oppositie het regeringsprogramma van premier Ilunkamba goed. Van de 379 afgevaardigden die stemden, stemden 375 voor het regeringsvoorstel en onthielden vier leden zich van stemming.¹³⁸ Terwijl zijn kabinetschef onder vuur lag in een financiële kwestie pleitte president Tshisekedi in een televisiespot op 8 september 2019 voor 'verandering van mentaliteit' onder politiek verantwoordelijke functionarissen.¹³⁹

gouvernement, 26 augustus 2019; NRC, *Machtsstrijd in Congo stopt ook met aantreden nieuwe regering niet*, 27 augustus 2019.

¹³³ Al Jazeera, *DRC announces new government 7 months after president inaugurated*, 26 augustus 2019; Trouw, *Kabila houdt veel touwtjes in handen*, 27 augustus 2019.

¹³⁴ Echter, volgens Congo-kenner Kris Berwouts is die macht erg relatief. 'Al sinds de tijd van Mobutu wordt de Congolese macht uitgeoefend door parallelle circuits. Zeker bij de politie en de inlichtingendiensten is dat het geval. Wie die ministerspost krijgt, doet er eigenlijk niet zoveel toe.' De Standaard, *Kabila overheerst nieuwe Congolese regering*, 27 augustus 2019.

¹³⁵ Oxford Analytica, *Congo's new cabinet marks shallow break from the past*, 30 augustus 2019.

¹³⁶ Volgens de Congolese krant *Le Potentiel* moeten de nieuwe ministers breken met de gewoonte om ministeries te leiden als hun 'kleine kraal' waarin zij de vrijheid hebben om hun vrouwen, kinderen, neven en nichten aan te stellen alsof de republiek zich beperkte tot hun familie of hun dorp. Le Figaro, *RDC: les Etats-Unis saluent le nouveau gouvernement*, 26 augustus 2019.

¹³⁷ Le Figaro, *RDC: «C'est Kabila qui continue, c'est un affront», tempête Fayulu*, 27 augustus 2019.

¹³⁸ De oppositie boycotte de zitting van het parlement, omdat het Bureau van de Assemblée nationale het interne reglement zou hebben overtreden. Le Figaro, *RDC: investiture du premier gouvernement du régime Tshisekedi*, 6 september 2019; Actualité.cd., *RDC: l'opposition boycotte l'investiture du gouvernement Ilunkamba*, 6 september 2019; Zie ook La Libre Afrique, *RD Congo: Sylvestre Ilunga, « la force tranquille » ou la force d'inertie?*, 9 september 2019.

¹³⁹ Volgens de krant *Le Potentiel* 'moet worden gevreesd dat, gelet op de folklore rond het aantreden van bijna de gehele ministersploeg, president Tshisekedi de enige is die streeft naar verandering'. Le Monde, *Le président Tshisekedi appelle au « changement des mentalités » en RDC*, 9 september 2019; Le Soir, *RD Congo: un premier coup de grisou sur la coalition congolaise*, 9 september 2019; Le Potentiel, *Gouvernement: les remises et reprises dans le folklore*, 10 september 2019.

Ambities Tshisekedi

Op 20 augustus 2019 kondigde president Tshisekedi aan economische prioriteit te geven aan toegang tot elektriciteit. In de DRC heeft slechts acht procent van de Congolezen de beschikking over elektriciteit, op het platteland is dat slechts één procent.¹⁴⁰ Op 7 oktober 2019 verklaarde president Tshisekedi zich 'bereid te sterven' voor de vrede in Oost-Congo. Tijdens zijn verkiezingscampagne had hij beloofd het hoofdkwartier van de strijdkrachten te vestigen in het oosten van het land.¹⁴¹ Op 16 oktober 2019 lanceerde president Tshisekedi een plan om armoede en ongelijkheid te bestrijden.¹⁴² Tshisekedi verklaarde van plan te zijn de paradox van het rijke Congo en zijn extreem arme bevolking te bestrijden, door de opbrengsten uit de mijnbouw ten goede te laten komen aan investeringen op het platteland en rond de steden. Hij beloofde twintig miljoen Congolezen, een kwart van de bevolking, uiterlijk in 2023 te verlossen van de extreme armoede. Het programma stoelt op drie pijlers: verbeterde toegang tot basisinfrastructuur en voorzieningen als gezondheidszorg, elektriciteit, water en wegen, verbetering van inkomen en opleidingen voor managers in ontwikkelingsprojecten. De president schatte de kosten van het programma op 6.5 miljard USD over een periode van vier à vijf jaar, doch verstreekte geen details over de financiering ervan.¹⁴³

Kabinetschef Kamerhe onder vuur

De *Inspection générale des finances* (IGF) stelde een onderzoek in naar 15 miljoen USD die waren verdwenen uit de staatskas en hield daarvoor vier hoge functionarissen verantwoordelijk onder wie Tshisekedi's kabinetschef Kamerhe. De 15 miljoen USD waren gestort op een rekening bij de Rawbank. De IGF stelde dat vrijwel het gehele bedrag tussen 27 mei en 7 juni 2019 in zes tranches – van 775.000 USD tot 5 miljoen USD in contanten van de rekening was gehaald.¹⁴⁴ Op 17 september 2019 kondigde de procureur-generaal aan de mogelijke verduistering van 15 miljoen USD te onderzoeken.¹⁴⁵

Op 4 oktober 2019 kondigde het CLC aan een demonstratie te houden tegen de straffeloosheid en corruptie. Daarbij doelde het CLC vooral op de verdwenen vijftien

¹⁴⁰ Le Figaro, RDC: *Tshisekedi fait de l'électricité la priorité économique de son mandat*, 20 augustus 2019.

¹⁴¹ Le Monde, A Bukavu, *le président Tshisekedi se dit « prêt à mourir pour la paix » dans l'est de la RDC*, 8 oktober 2019.

¹⁴² 63% van de Congolese bevolking leeft onder de armoedegrens volgens een nationaal onderzoek in 2017. Dit cijfer is een gemiddelde – er zijn grote verschillen tussen provincies, tussen de stad en het platteland en tussen mannen en vrouwen. Dit armoedebestrijdingsprogramma en andere presidentiële initiatieven vallen onder de hoede van de présidence; de rol van de lijnministeries en vakdepartementen is gemarginaliseerd. Vertrouwelijke bron, 24 oktober 2019.

¹⁴³ Zijn regering leek steeds meer gekarakteriseerd door grote beloften, zonder deze hard te maken of te financieren. Dit dreigde zijn toch al beperkte geloofwaardigheid verder te ondermijnen. Eerder eiste premier Ilunga hervormingen bij het semi-staatsbedrijf Gécamines en andere staatsbedrijven om meer transparantie en verantwoording in te voeren. Echter, dit was weinig geloofwaardig aangezien er geen veranderingen kwamen in de topposities van staatsbedrijven. In Gécamines werd Alfred Yuma, een trouwe Kabila-aanhanger, in juni 2019 herbenoemd tot voorzitter. CRG, *Félix Tshisekedi a-t-il les moyens de sa politique*, 21 september 2019; Le Monde, *Tshisekedi: «Pas de temps à perdre avec des règlements de comptes»*; *entretien*, 24 september 2019; RFI, RDC: *Félix Tshisekedi fait une nouvelle promesse, la lutte contre la pauvreté*, 17 oktober 2019; Oxford Analytica, *Congo president's promises may ring hollow*, 17 oktober 2019; Oxford Analytica, *Congo's budget programme is likely to disappoint*, 23 oktober 2019; Vertrouwelijke bron, 24 oktober 2019. Zie ook Oxford Analytica, *The honeymoon is over for Congo's coalition government*, 3 december 2019.

¹⁴⁴ Tegenover Jeune Afrique verklaarde Kamerhe dat het geld niet verdwenen was. De IGF droeg op 31 juli 2019 het dossier over aan de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie. In een tweede dossier kreeg de IGF opdracht van de ANR om de uitgaven van de ministeries na de inhuldiging van president Tshisekedi te controleren. Vital Kamerhe vroeg de IGF om dit onderzoek stop te zetten. In een derde dossier toonden de onderzoekers van de IGF belangstelling voor de brouwerijen Bralima (Heineken) en Bracongo (Castel). Op 8 september 2019 had de IGF een persconferentie willen geven, maar die werd afgezegd 'na overleg met de hiërarchie'. Jeune Afrique, *Guerre des audits en RDC: les trois dossiers au cœur du bras de fer entre l'IGF et la présidence*, 13 september 2019; Le Monde, RDC: *embarras à la présidence au sujet des 15 millions de dollars « disparus »*, 13 september 2019.

¹⁴⁵ Oxford Analytica, *Graft scandal may cause turmoil in Congo's presidency*, 18 september 2019. Zie ook Le Monde, *Tshisekedi: «Pas de temps à perdre avec des règlements de comptes»*; *entretien*, 24 september 2019.

miljoen USD. President Tshisekedi verklaarde dat het niet ging om verduistering van staatsgelden, maar om de betaling achteraf van verschuldigde commissie. Het CLC eiste ook het onmiddellijke aftreden van de 'corrupte rechters' van het Constitutionele Hof. President Tshisekedi had kort daarvoor verklaard dat hij 'de mentaliteit' tegen corruptie wilde veranderen, zonder 'afrekeningen' en zonder te 'wroeten' in het verleden van verantwoordelijke functionarissen die nog op hun post zijn.¹⁴⁶

Vermogen oud-bewindslieden

Op 1 oktober 2019 riep de ngo *Association congolaise pour l'accès à la justice* (ACAJ) de procureur van het Constitutionele Hof op een onderzoek in te stellen naar het vermogen van oud-president Joseph Kabila en zijn premiers en ministers. De Congolese wet schrijft voor dat het staatshoofd en de leden van diens regering aan het begin en het einde van hun mandaat een schriftelijke verklaring over hun vermogen deponeren bij de griffie van het Hof. In deze verklaring staan bijzonderheden over hun roerende en onroerende zaken, aandelen, obligaties, bankrekeningen, onbebouwde terreinen, plantages en andere landbouwgronden en mijnen, met daarbij de eigendomsaktes. Kabila had zich hieraan niet gehouden. Op 2 oktober 2019 deponeerde premier Sylvestre Ilunga Ilunkamba zijn schriftelijke verklaring bij de griffie.¹⁴⁷

EU-sancties

Vier Congolese organisaties toonden zich op 9 oktober 2019 ongerust over het mogelijk opheffen van EU-sancties tegen enkele personen die waren beschuldigd van de verstoring van het verkiezingsproces in de DRC onder voormalig president Kabila. De sancties waren begin 2017 opgelegd aan veertien functionarissen onder wie oud-presidentskandidaat Emmanuel Ramazani Shadary en het voormalige hoofd van de ANR Kalev Mutond en in december 2018 met een jaar verlengd. Filimbi, LUCHA, de *Association africaine des droits de l'Homme* (ASADHO) en de nieuwe anti-corruptiebeweging UNIS¹⁴⁸ betoogden dat het onbegrijpelijk was dat sancties zouden worden opgeheven zonder dat de personen in kwestie verantwoording hoefden af te leggen voor de ernstige misdrijven waarvan zij waren beschuldigd. Tijdens zijn bezoek aan België in september 2019 verzocht president Tshisekedi om versoepeling van de EU-sancties die waren opgelegd aan vertegenwoordigers van de voormalige regering.¹⁴⁹

1.1.1 Uitvoering Kaderakkoord Addis Abeba

Met betrekking tot de uitvoering van het akkoord van Addis Abeba van 24 februari 2013¹⁵⁰ en de Resolutie 2098 (2013) van de VN-Veiligheidsraad gingen de

¹⁴⁶ Le Figaro, *RDC: des catholiques se mobilisent contre la corruption sous Tshisekedi*, 4 oktober 2019.

¹⁴⁷ In de DRC wordt goed voor oud-bewindslieden gezorgd. Op 4 februari 2019 verdedigde de regering de decreten van november 2018 die onder meer ministers levenslang een salaris en andere voordelen garanderen. Zo ontvangen oud-premiers een maandelijks salaris dat gelijk staat aan dertig procent van het salaris van de huidige premier, een business class vlucht per jaar en een bijlage voor het onderhoud van hun huis van vijftienduizend USD. De regering verklaarde dat de salarissen 'niet zijn bedoeld om hoge functionarissen te verrijken'. De decreten waren hevig bekritiseerd vanwege de sociaal-economische context, lees: de armoede, in het land. BBC News, *DR Congo defends 'golden parachute' decree*, 4 februari 2019; Le Figaro, *RDC: une ONG appelle à enquêter sur le patrimoine de l'ex-président Kabila*, 2 oktober 2019.

¹⁴⁸ La Libre, *RDC : « UNIS », la plate-forme anticorruption africaine prend son envol*, 14 september 2019.

¹⁴⁹ Maar niet voor hen die op de lijst stonden vanwege ernstige mensenrechtenschendingen. Le Figaro, *RDC: des ONG préoccupées par la levée des sanctions contre des personnalités congolaises*, 9 oktober 2019.

¹⁵⁰ Dit Kaderakkoord is ook bekend onder de naam *Peace, Security and Cooperation Framework* (PSC-Framework). Het gaat om de hervorming van de veiligheidssector, vooral van het leger en de politie, herstel staatsgezag in Oost-Congo, vooruitgang op het gebied van decentralisatie, economische ontwikkeling en sociale basisvoorzieningen, hervorming (financiële) staatsinstellingen en bevordering nationale verzoening, tolerantie en democratie.

belangrijkste ondertekenaars¹⁵¹ gedurende de verslagperiode door met de invoering van de afspraken van het vredesakkoord, met wisselende resultaten. Tijdens de verslagperiode werden de doelstellingen van het Kaderakkoord nog altijd niet gehaald. Het aantal gewapende groepen nam nog steeds toe en hun activiteiten hebben nog altijd een enorme impact op de bevolking. Staats- en regionale instituties zijn nog steeds zwak; illegale exploitatie van natuurlijke hulpbronnen vindt nog steeds plaats; er is sprake van grote humanitaire nood en het aantal ontheemden nam niet af. President Tshisekedi gaf het *Mécanisme national de suivi de l'accord cadre d'Addis-Abeba* (MNS)¹⁵² een nieuwe impuls, met een verhoogde focus op hervorming van justitie, de strijd tegen straffeloosheid en ontwapening, demobilisatie en re-integratie. Op 5 en 6 juni 2019 belegde het MNS een bijeenkomst in Kinshasa, bijgewoond door de hoofden van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten van de DRC, Rwanda, Oeganda en Tanzania. De deelnemers bevalen onder meer aan een alomvattende aanpak te hanteren voor de neutralisatie van gewapende groepen in Oost-Congo. Zij kwamen overeen beschikbare informatie tussen inlichtingen- en veiligheidsdiensten in de regio uit te wisselen.¹⁵³

In een uitgelekte brief nodigde de chef-staf van het Congolese leger militairen uit Burundi, Rwanda en Uganda uit om op 24 en 25 oktober 2019 een voorstel over een gezamenlijke interventiemacht te bespreken om gewapende groeperingen in Oost-Congo te bestrijden.¹⁵⁴ Na afloop van de vergadering op 24 en 25 oktober 2019 verklaarde legerwoordvoerder generaal Leon Kasonga dat er nooit een dergelijk voorstel was gedaan. De bijeenkomst werd afgesloten met een verbaal doch niet door alle partijen ondertekend akkoord om gewapende groeperingen in de DRC te bestrijden door het delen van informatie en het voorkomen van grensoverschrijdende acties.¹⁵⁵

Op 9 en 10 november 2019 bracht president Tshisekedi een bezoek aan Uganda, officieel om de economische banden tussen beide landen te versterken. Echter, Tshisekedi besprak ook de veiligheidssituatie in Oost-Congo waarbij de mogelijkheid van een geïntegreerde militaire aanpak om de gewapende groeperingen uit te schakelen aan de orde kwam.¹⁵⁶

¹⁵¹ Bij het Raamakkoord van Addis Abeba beloofde de DRC haar leger te hervormen en het land te democratiseren, terwijl Uganda en Rwanda zich verplichtten om geen enkele gewapende groepering meer te ondersteunen.

¹⁵² Toezichtsmechanisme.

¹⁵³ Op 26 februari 2019 keerden zeventig leden van de *Mouvement du 23 mars* (M23) vanuit Uganda terug naar de DRC. De repatriëring vond plaats na een bijeenkomst in april 2018 waarbij Uganda, Rwanda en de DRC het eens werden over een 'voorlichtingscampagne' onder voormalige M23-rebellen om hun terugkeer naar de DRC te bespoedigen. Door de terugkeer bedroeg het totale aantal vanuit Uganda teruggekeerde rebellen 316 op een totaal van ongeveer 1.500 M23-strijders. Op 20 maart 2019 benoemde president Tshisekedi Claude Ibalanky tot nieuwe coördinator van het MNS. BBC News, *70 ex-rebelles du M23 rapatriés en RDC*, 27 februari 2019; Congo Profond, *Mécanisme national de suivi de l'accord cadre d'Addis-Abeba*, 20 maart 2019; GL, *Kinshasa: Nouvel élan dans la collaboration des services de renseignement des pays des Grands Lacs*, 7 juni 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

¹⁵⁴ Oxford Analytica, *A regional force in Congo would present high risks*, 16 oktober 2019.

¹⁵⁵ Er is een enorme weerstand tegen buitenlandse – met name Rwandese – troepen in Oost-Congo, zowel onder de lokale bevolking als onder politici van beide kampen in Kinshasa. Bij verschillende conflicten waarbij de legers van Rwanda en Uganda waren betrokken vielen volgens het *International Rescue Committee* (IRC) tussen 1998 en 2003 bijna 5.4 miljoen doden. IRC, *Quand le monde cessera-t-il de détourner le regard*, 2005; Oxford Analytica, *Foreign forces controversy will outlast Congo meeting*, 28 oktober 2019.

¹⁵⁶ Tshisekedi beloofde eerder de veiligheidssituatie in Oost-Congo onder controle te brengen, maar het Congolese leger beschikt niet over speciale strijdkrachten, een goede militaire inlichtingendienst en luchtsteun – en evenmin over de noodzakelijke cohesie – om dit tot stand te brengen. Oxford Analytica, *Tshisekedi looks for regional help in eastern Congo*, 13 november 2019.

1.2 Veiligheidssituatie

Inleiding

De veiligheidssituatie was nog altijd fragiel in veel delen van het land. Gedurende de gehele verslagperiode bleken de Congolese autoriteiten in grote delen van het land niet bij machte om het grondgebied te controleren, de veiligheid van burgers te garanderen en het monopolie op geweld te handhaven. In zowel Noord- als Zuid-Kivu vonden militaire operaties plaats van het Congolese leger tegen de *Forces démocratiques de libération du Rwanda* (FDLR), de *Allied Democratic Forces/National Army for the Liberation of Uganda* (ADF/Nalu) en andere gewapende groeperingen. In de provincie Ituri namen in het zuidelijke grondgebied van Irumu plunderingen en geweld door de *Force de résistance patriotique de l'Ituri* (FRPI) af, terwijl op het grondgebied van Djugu het conflict tussen de Hema- en Lendu-gemeenschappen en tussen Lendu-milities en het Congolese leger opnieuw oplaaide. In sommige delen van de Kasai-regio waren milities van Kamuina Nsapu en Bana Mura aanvankelijk nog actief, maar legden sommige milities daar later de wapens neer.¹⁵⁷ Ook in andere delen van het land legden gewapende groeperingen de wapens neer, met name in Tanganyika. De veiligheidssituatie op het grondgebied van Yumbi in de provincie Mai-Ndombe is niet significant verbeterd sinds de gewelddadige uitbarstingen van 17 en 18 december 2018, die hebben geleid tot de dood van ten minste 535 mensen.¹⁵⁸

De veiligheidssituatie in de DRC bleef relatief stabiel na de bekendmaking van de verkiezingsuitslagen, met uitzondering van een uitbraak van geweld in Kikwit, in de provincie Kwilu.¹⁵⁹ Congolese gewapende groeperingen waren na de verkiezingen weliswaar minder actief, maar zorgden toch voor onveiligheid in Ituri, de Kasai-regio, Maniema en Noord-Kivu, Zuid-Kivu en Tanganyika. De activiteiten van buitenlandse gewapende groepen uit Burundi hadden nog altijd ernstige gevolgen voor de veiligheidssituatie in het zuidelijke deel van de provincie Zuid-Kivu. In Noord-Kivu verslechterde de veiligheidssituatie op het grondgebied van Masisi

¹⁵⁷ Nadat de regering en de milizie tot een akkoord waren gekomen, besloten sommige leden van de Kamuina Nsapu deze naam niet langer te gebruiken. UNSC, S/2019/6, 4 januari 2019; UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019; UNSC, S/2019/575, 17 juli 2019; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019.

¹⁵⁸ UNSC, S/2019/6, 4 januari 2019; UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019; UNSC, S/2019/575, 17 juli 2019; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019.

¹⁵⁹ De situatie in de DRC was over het algemeen rustig na de publicatie van de voorlopige en definitieve resultaten van de verkiezingen. In de onmiddellijke nasleep van de bekendmaking van de voorlopige resultaten werden feestelijke bijeenkomsten en protesten tegen de resultaten echter gewelddadig onderdrukt door nationale veiligheidstroepen, met name in de provincies Kasai en Tshopo. In de provincie Kasai schoten soldaten die op 10 januari tijdens spontane vieringen de menigte wilde verspreiden naar verluidt een man dood op het grondgebied van Mutshima, Kamonia. Politieagenten die met scherp schoten om een demonstratie in Tshikapa te verspreiden schoten drie personen, onder wie een vrouw, dood. In de provincie Tshopo raakten verschillende mensen gewond in Kisangani toen de politie botste met demonstranten die protesteerden tegen de voorlopige resultaten. Demonstraties tegen de voorlopige resultaten werden gewelddadig onderdrukt door nationale veiligheidstroepen op verschillende locaties in de provincies Kinshasa, Équateur, Haut-Katanga, Kwilu en Tanganyika. Veiligheidstroepen doodden vijftien personen op zes plaatsen in de bovengenoemde provincies, waar ten minste veertien gevallen van willekeurige arrestaties werden gedocumenteerd. In Kwilu, het electorale bolwerk van Martin Fayulu, leidden gewelddadige incidenten naar verluidt tot veertig gewonde politieagenten en soldaten, de vernieling van een aantal gebouwen en de uitbraak van gevangenen in Kikwit. Bovendien werden incidenten van vergelding door gewapende groepen in verband met de uitslag van de verkiezingen gerapporteerd in Noord-Kivu. Op 12 januari 2019 werden op Ntete, Masisi grondgebied zes personen, onder wie drie minderjarigen en één vrouw, gedood en werd een vrouw tijdens een inval verkracht door vermeende leden van gewapende groepen, met name de Nduma défense du Congo-Rénové en de Alliance des patriotes pour un Congo libre et souverain-Mapenzi. De gewapende mannen schoten lukraak op de burgerbevolking en beschuldigden hen ervan op de verkeerde kandidaten bij de verkiezingen te hebben gestemd. Op 14 januari 2019 hebben dezelfde groepen in Mashaki, Masisi, drie vrouwen en een 16-jarige jongen gedood. UNSC, S/2019/6, 4 januari 2019; UNSC, S/2019/159, 19 februari 2019; UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019; UNSC, S/2019/575, 17 juli 2019; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019.

aanzienlijk en was er een piek in de aanvallen op ebolaklinieken in Beni en Butembo.¹⁶⁰

In de hierboven niet genoemde provincies van het land bleef de veiligheidssituatie relatief stabiel op enige incidenten na. In de volgende paragrafen wordt per regio de veiligheidssituatie besproken.

1.2.1 Kivu's

De veiligheidssituatie in de Kivu's is ten opzichte van de vorige verslagperiode ten aanzien van veiligheid en mensenrechten niet veranderd. De veiligheidssituatie stond in de gehele verslagperiode opnieuw onder druk door mensenrechtenschendingen door de FDLR, de ADF/Nalu en andere gewapende groeperingen en de *Forces Armées de la République Démocratique du Congo* (FARDC).¹⁶¹ Ofschoon ze onder militaire druk van het leger en MONUSCO stonden, behielden de ADF en de FDLR hun capaciteit om destabiliserende acties uit te voeren. De gewapende groepering *Nduma défense du Congo-Rénové* (NDC-R) breidde zijn invloedssfeer in Noord-Kivu verder uit en werkte samen met het het regeringsleger.¹⁶² Begin januari 2019 verhuisde een grote groep strijders van de *Conseil national pour le renouveau et la démocratie* (CNRD), een splintergroep van de FDLR, en hun aanhang uit Noord-Kivu naar Zuid-Kivu. De verhuizing zou zijn veroorzaakt door militaire druk op de CNRD van de FARDC en de NDC-R.¹⁶³ Andere gewapende groepen vochten daarna om de controle over de door de CNRD verlaten gebieden.¹⁶⁴

In vergelijking met 2018 nam het aantal gewapende groeperingen toe van 150 tot ongeveer tweehonderd. Van deze groepen waren tijdens de verslagperiode tussen de vijftig en zestig groepen inactief. De sterkte van de gewapende groeperingen varieerde van vijftien tot twintig strijders per militie tot duizend strijders.¹⁶⁵ De *Kivu Security Tracker*¹⁶⁶ brengt de activiteiten van deze groepen in kaart. Volgens de Tracker werden in de periode juni 2017 tot oktober 2019 ten minste 2.110 burgers in de Kivu's gedood en werden ten minste 3.712 personen ontvoerd.¹⁶⁷

1.2.2 Noord-Kivu

Gewapende groeperingen zoals de FDLR, de CNRD, de ADF en verscheidene Maï-Maï groepen¹⁶⁸ bedreigden nog altijd de vrede en veiligheid. Bij telkens terugkerende

¹⁶⁰ UNSC, S/2019/6, 4 januari 2019; UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019; UNSC, S/2019/575, 17 juli 2019; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019.

¹⁶¹ Op 26 juni 2019 verlengde de VN-Veiligheidsraad het wapenembargo en de sancties voor politici en militieleden die betrokken zijn bij het geweld in Oost-Congo, zoals een reisverbod en bevrozing van hun tegoeden in het buitenland, tot juli 2020. UNSC, S/2019/6, 4 januari 2019; UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019; Al Jazeera, *UN extends DRC sanctions as refugee flows increase*, 26 juni 2019; UNSC, S/2019/575, 17 juli 2019; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019.

¹⁶² UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019; UNSC, S/2019/575, 17 juli 2019; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019.

¹⁶³ UNSC, S/2019/218, 7 maart 2019.

¹⁶⁴ Radio Okapi, *Nord-Kivu: 10 morts dans les affrontements entre groupes Maï-Maï à Masisi*, 21 januari 2019; UNSC, S/2019/218, 7 maart 2019.

¹⁶⁵ Vertrouwelijke bron, 2 september 2019. Zie Algemeen ambtsbericht DRC van december 2018, pagina 27.

¹⁶⁶ Op 7 december 2017 introduceerden Human Rights Watch en de Congo Research Group van de universiteit van New York gezamenlijk de nieuwe *Kivu Security Tracker*. Dit project biedt een overzicht van gewelddadigheden in Noord- en Zuid-Kivu door middel van kaarten, grafieken en analytische rapporten. Zie bijvoorbeeld KST, *Is the era of armed groups over?*, 29 april 2019.

¹⁶⁷ De Tracker legt geweld van gewapende groeperingen en Congolese veiligheidstroepen vast. In de periode juni 2017 tot oktober 2019 werden 2.138 geweldsincidenten vastgelegd. De Tracker is beschikbaar op: <https://kivusecurity.org>. Geraadpleegd op 4 oktober 2019.

¹⁶⁸ Maï-Maï is een verzamelnaam voor lokale gewapende groeperingen, die elk op hun manier en met hun eigen doel actief zijn. De activiteiten van Maï-Maï groepen die waren betrokken bij stroperijen, illegale mijn- en bosbouw en het ontvoeren om losgeld zorgden voor onveiligheid op het grondgebied van Rutshuru. UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019.

gevechten waren verscheidene gewapende groeperingen betrokken op het gehele grondgebied van Rutshuru en Masisi.¹⁶⁹

In de *Grand Nord*¹⁷⁰ bleef de veiligheidssituatie slecht wegens vermeende ADF-aanvallen op burgers en FARDC- en MONUSCO-patrouilles, voornamelijk in het gebied tussen de stad Beni en de grens met de provincie Ituri.¹⁷¹ De gewapende aanvallen op het grondgebied van Beni hebben verwoestende gevolgen gehad voor burgers: sinds begin 2018 werden ten minste tweehonderd mensen vermoord en velen raakten gewond of werden ontvoerd.¹⁷²

ADF-aanvallen op leger

Tijdens de verslagperiode voerden vermeende ADF-strijders aanvallen op FARDC-posities uit om onder de militaire druk uit te komen en toegang te krijgen tot legervoorraden. Op 9 januari 2019 vielen vermeende ADF-strijders gelijktijdig drie FARDC-posities in de buurt van Mayi Safi (7 km ten noordoosten van Eringeti) aan, waarbij minstens zeven burgers en vier FARDC-soldaten werden gedood, elf burgers en acht FARDC-soldaten gewond raakten en zeven burgers zouden zijn ontvoerd. Op 21 januari 2019 vielen vermeende ADF-strijders een FARDC-positie in Mapobhu (6 km ten oosten van Mayi-Moya) aan, waarbij ten minste zestien soldaten werden gedood en veertien militairen werden gewond. Tussen 2 en 17 februari 2019 vonden botsingen plaats tussen FARDC en vermeende ADF-strijders, waarbij ten minste negen FARDC-soldaten werden gedood in respectievelijk Kasinga (7 km ten oosten van Beni), Mapobu (6 km ten oosten van Mayi Moya) en Masulukwede (3 km ten oosten van Mavivi).¹⁷³ De ADF voerde daarnaast veertien aanvallen op FARDC-posities op het grondgebied van Beni uit. Vermeende ADF-strijders vielen op 30 mei 2019 een FARDC-positie in Ngite in het op het grondgebied van Mavivi aan. De FARDC doodde 26 ADF-strijders in een tegenoffensief. Op 3 juni 2019 vielen ADF-strijders als vergelding het de wijk Rwangoma van de stad Beni aan, waarbij twaalf burgers en twee FARDC-soldaten werden gedood. Het leger en de politie sloegen de aanval af en doodden een aanvalver.¹⁷⁴

ADF-aanvallen op MONUSCO

Op 8 januari 2019 vielen vermeende ADF-strijders een eenheid van de MONUSCO-interventiebrigade, die steun verleende aan FARDC-troepen, aan op één kilometer ten noorden van de MONUSCO-basis in Mavivi. Tijdens de aanval doodden de aanvallers tien burgers. Op 16 en 17 januari beschoten vermeende ADF-strijders de MONUSCO-basis op de weg Mbau-Kamango (45 km ten noordoosten van Beni) en een MONUSCO-patrouille. MONUSCO-troepen weerden de aanvallers af.¹⁷⁵

ADF-aanvallen op burgers

Vermeende ADF-strijders voerden ook acties uit die waren gericht op burgers, onder meer door aanvallen op bevolkingscentra. Op 24 januari 2019 werden drie burgers gedood in een hinderlaag in Kisiki (10 km ten noorden van Oicha) en werden twee burgers gedood op de weg Mbau-Kamango op 28 januari 2019, waardoor het totale

¹⁶⁹ UNSC, S/2019/6, 4 januari 2019; UNSC, S/2019/218, 7 maart 2019.

¹⁷⁰ De *Grand Nord* is het gebied van Beni en alles ten noorden daarvan. De *Petit Nord* is de zuidelijke helft van Noord-Kivu.

¹⁷¹ UNSC, S/2019/218, 7 maart 2019.

¹⁷² Als gevolg van de aanvallen trokken velen naar andere plaatsen op het grondgebied van Beni of naar de aangrenzende provincie Ituri. De terreur heeft geleid tot een groeiend en verontrustend wantrouwen jegens de lokale en nationale Congolese autoriteiten, de FARDC en MONUSCO. UNSC, S/2018/1133, 31 december 2018.

¹⁷³ Radio Okapi, RDC: 10 morts après une nouvelle attaque des ADF à Beni, 8 januari 2019; Radio Okapi, Les FARDC et les rebelles des ADF s'affrontent de nouveau à Beni, 21 januari 2019; UNSC, S/2019/218, 7 maart 2019.

¹⁷⁴ Aljazeera, DR Congo forces kill 26 rebels in Ebola zone near Beni, 30 mei 2019; Radio Okapi, Beni: 20 assaillants tués dans les affrontements entre FARDC et ADF, 30 mei 2019; UNSC, S/2019/575, 17 juli 2019.

¹⁷⁵ UNSC, S/2019/218, 7 maart 2019.

aantal burgers dat tussen begin januari en 25 februari 2019 werd vermoord door vermeende ADF-strijders steeg tot 39. Vanaf maart 2019 vonden minder ADF-aanvallen op burgers plaats op het grondgebied van Beni dan in de twee maanden daarvoor. In de periode tussen maart en medio juli 2019 voerden vermeende ADF-strijders 49 aanvallen op burgers uit, waarbij 89 doden vielen, onder wie 29 vrouwen. Daarnaast werden tijdens deze aanvallen 202 mensen ontvoerd, onder wie 32 vrouwen.¹⁷⁶

In de eerste helft van 2019 ontvoerde de ADF ten minste 42 minderjarigen (24 jongens en 18 meisjes). Maï-Maï-groepen vormden ook een bedreiging voor burgers, vooral op het grondgebied van Butembo en Lubero, waar in de periode van maart tot medio juli 2019 63 aanvallen werden gerapporteerd, waarbij 31 doden vielen en tachtig burgers werden ontvoerd.¹⁷⁷

Ook in de tweede helft van 2019 vielen ADF-strijders burgers aan. Op 30 oktober 2019 lanceerde het Congolese leger een grootschalige operatie tegen de ADF. President Tshisekedi had daarvoor enkele militaire commandanten vervangen die ervan werden verdacht onder één hoedje te spelen met de ADF.¹⁷⁸ Vervolgens schroefde de ADF de aanvallen op burgers op. Op 4 november 2019 vielen ADF-strijders het dorp Kokola op het grondgebied van Beni aan. Bij de aanval doodden zij ten minste tien burgers en ook enkele militairen.¹⁷⁹ Op 16 november 2019 vielen ADF-strijders Mbau op het grondgebied van Beni aan. Daar doodden zij acht burgers met hakmessen, waarna zij een kilometer verderop zes Pygmeeën doodden.¹⁸⁰ Op 27 november 2019 vielen ADF-strijders een dorp bij Oicha aan. Daarbij doodden zij ten minste 19 burgers.¹⁸¹ Eveneens op 27 november 2019 vielen vermeende ADF-strijders het dorp Maleki op het grondgebied van Beni aan. Daarbij doodden zij ten minste vijftien personen. Bijna alle slachtoffers waren onthoofd met een hakmes.¹⁸² Op 5 december 2019 vielen vermeende ADF-strijders het dorp Kalikoko aan waar zij veertien burgers doodden en het dorp Mantumbi aan waar zij tien burgers doodden.¹⁸³

Aanvallen burgers op MONUSCO

Na de hernieuwde aanvallen van de ADF in november 2019 richtte de woede van de Congolezen zich op MONUSCO. Betogers in Beni beschuldigden de VN-blauwhelmen ervan te weinig te hebben gedaan om een einde aan de moorden te maken.¹⁸⁴ Zij bestormden het kamp Boikene, een van de twee MONUSCO-kampen in de buitenwijken van Beni, ondanks waarschuwingsschoten van Congolese ordertroepen. Zij plunderden VN-kantoren en staken deze in brand. Tevens eisten zij de terugtrekking van de VN-blauwhelmen uit Beni. De betogers staken eerder ook het stadhuis van Beni in brand. Vanwege de onveilige situatie trok de WHO enkele tientallen 'niet-essentiële' medewerkers van de ebolabestrijding terug uit het gebied. Ook UNICEF evacueerde medewerkers en ngo's schorten hun

¹⁷⁶ Het grondgebied (*territoire*) van Beni omvat vijf dorpen (Bulongo, Kyondo, Lume, Mangina en Oicha), twee *chefferies* (Bashu en Watalinga) en twee *secteurs* (Beni-Mbau en Ruwenzori). Radio Okapi, *Beni: une trentaine de civils kidnappés au cours d'une incursion des ADF*, 3 april 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

¹⁷⁷ Aljazeera, *DR Congo forces kill 26 rebels in Ebola zone near Beni*, 30 mei 2019; Radio Okapi, *Beni: 20 assaillants tués dans les affrontements entre FARDC et ADF*, 30 mei 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

¹⁷⁸ Le Monde, *A Beni, l'armée congolaise lance une « opération de grande envergure » contre un groupe armé*, 1 november 2019.

¹⁷⁹ Al Jazeera, *At least 10 civilians killed in DR Congo village raid*, 6 november 2019.

¹⁸⁰ Hun lijken waren vastgebonden en hun kelen waren doorgesneden. Al Jazeera, *Several civilians killed in eastern DRC by rebel fighters*, 16 november 2019; Le Figaro, *Quatorze civils tués dans la région minière de Beni*, 18 november 2019; Oxford Analytica, *Death toll may rise in Congo's Beni Territory*, 19 november 2019.

¹⁸¹ Al Jazeera, *DR Congo: At least 19 killed in new rebel attack near Beni*, 27 november 2019.

¹⁸² Radio Okapi, *Beni: au moins 15 civils tués dans une nouvelle attaque des ADF à Maleki*, 28 november 2019.

¹⁸³ Radio Okapi, *RDC: les ADF tuent 24 civils à Beni*, 6 december 2019.

¹⁸⁴ Al Jazeera, *DR Congo violence: Dozens killed by rebels in Beni*, 22 november 2019.

werkzaamheden op. Demonstranten probeerden ook het MONUSCO-kamp in Goma binnen te dringen, maar werden tegengehouden door het Congolese leger. In Butembo probeerden betogers eveneens medewerkers van de VN aan te vallen. Volgens het Franse persbureau AFP zijn ten minste zes betogers omgekomen bij de protesten. Vanaf 5 november 2019 werden volgens AFP 77 burgers gedood.¹⁸⁵ MONUSCO verklaarde een onderzoek in te stellen naar de dood van een betogers. VN-blauwhelmen werden ervan beschuldigd deze betogers te hebben doodgeschoten, nadat deze op het punt stond een benzinebom te gooien.¹⁸⁶ Volgens een VN-rapport zou MONUSCO zich binnen drie jaar kunnen terugtrekken uit de DRC.¹⁸⁷ President Tshisekedi verklaarde op dit rapport dat hij afwijzend stond tegenover een snelle terugtrekking van de VN-blauwhelmen.¹⁸⁸

Maï-Maï militias

In de *Petit Nord* bleven militias actief in de gebieden Bwito, Kiwanja, Nyabiondo, Rubaya en het Virunga Park.¹⁸⁹ Nadat CNRD-strijders begin januari 2019 wegtrokken naar Zuid-Kivu vonden gewelddadige botsingen plaats in noordelijke en westelijke delen van Masisi tussen de facties Mapenzi en Janvier van de *Alliance des patriotes pour un Congo libre et souverain* (ACPLS), die werden gesteund door respectievelijk NDC-R en Maï-Maï Nyatura-strijders. In de eerste helft van 2019 hebben deze botsingen geleid tot meer dan zestig doden. Tussen 24 en 26 januari 2019 vonden bijvoorbeeld confrontaties plaats tussen rivaliserende facties in Nyabura, in het Kalungu district, en in Nyabikeri en Shingisha, in Lukweti. Op 1 en 2 februari 2019 botsten de NDC-R en zijn bondgenoten met de Janvier-factie van de ACPLS bij Ngingwe, op het grondgebied van Masisi. Vanwege deze confrontaties tussen Kitchanga en Mweso had de lokale bevolking in het gebied tijdelijk geen toegang tot hun akkers.¹⁹⁰ Hoewel sommige FDLR-strijders zich overgaven, vormde de FDLR nog altijd een bedreiging voor de burgers.¹⁹¹

Op het grondgebied van Masisi botste een coalitie van gewapende groepen, onder leiding van NDC-R, verschillende keren met een andere coalitie onder leiding van het *Collectif des mouvements pour le changement-Force de défense du peuple* (CMC/FDP), hetgeen leidde tot een groot aantal burgerslachtoffers en grove mensenrechtenschendingen. Tussen 1 maart en 31 mei 2019 registreerde MONUSCO 127 burgerdoden. Daarnaast rapporteerde MONUSCO 52 gevallen van verkrachting door NDC-R-strijders.¹⁹²

Hieronder volgt een overzicht van in de media genoemde veiligheidsincidenten:

- Op 6 december 2018 doodden vermeende ADF-strijders bij aanvallen in Butanuka Kalongo, een wijk in Beni, twaalf burgers;¹⁹³

¹⁸⁵ BBC News, DR Congo crowd burns UN base and Beni town hall, 25 november 2019; Al Jazeera, Angry demonstrators storm UN camp in DRC after deadly attack, 25 november 2019; Oxford Analytica, Congo and UN will struggle to calm restive Beni, 26 november 2019; Al Jazeera, Deadly DRC protests target UN as Ebola workers pulled out, 26 november 2019; De Standaard, Manifestanten bestormen VN-basis, 26 november 2019; Trouw, WHO haalt deel personeel uit Congo, 27 november 2019; NRC, Demonstraties tegen de VN zwellen aan in Congo, 27 november 2019; Al Jazeera, Protests spread in east DRC as fury against UN peacekeepers rises, 27 november 2019; The Guardian, Ebola staff in Congo on lockdown after angry residents storm UN camp, 27 november 2019.

¹⁸⁶ BBC News, DR Congo protests: UN to open investigation into demonstrator's death, 27 november 2019.

¹⁸⁷ Le Figaro, RDC: un rapport onusien propose un retrait des Casques bleus sur trois ans, 5 november 2019.

¹⁸⁸ Le Figaro, Félix Tshisekedi : « Le Congo vit une expérience délicate », 18 november 2019.

¹⁸⁹ UNSC, S/2019/218, 7 maart 2019.

¹⁹⁰ Radio Okapi, Nord-Kivu: 11 morts dans des affrontements entre miliciens à Bashali-Mukoto, 4 maart 2019; UNSC, S/2019/218, 7 maart 2019.

¹⁹¹ Radio Okapi, Nord-Kivu: 2 soldats tués dans les affrontements avec des FDLR au Mont Mikeno, 18 december 2018; UNSC, S/2019/218, 7 maart 2019.

¹⁹² Radio Okapi, Nord-Kivu: huit personnes tuées à Masisi, 1 mei 2019; UNSC, S/2019/575, 17 juli 2019.

¹⁹³ Radio Okapi, Nord-Kivu: 12 civils tués dans une attaque des ADF à Butanuka Kalongo, 4 juni 2019.

- Op 6 december 2018 doodden vermeende ADF-strijders bij aanvallen in Mangolikene op het grondgebied van Beni en in Paida, een wijk in Beni, achttien burgers;¹⁹⁴
- Op 10 december 2018 doodden vermeende ADF-strijders in Oicha, op het grondgebied van Beni, tien burgers;¹⁹⁵
- Op 16 december 2018 doodden FDLR-strijders twee FARDC-soldaten tijdens gevechten aan de voet van de berg Mikeno in het Virunga Park;¹⁹⁶
- Op 22 december 2018 doodden vermeende ADF-strijders in de wijk Masiani van de stad Beni vijf burgers;¹⁹⁷
- Op 8 januari 2019 doodden vermeende ADF-strijders in het dorp Mavivi ten noorden van de stad Beni tien burgers;¹⁹⁸
- Op 20 januari 2019 vielen tien doden, onder wie twee burgers, tijdens gevechten tussen de NDC-R en de Nyatura van Nzayi in Kitchanga op het grondgebied van Masisi;¹⁹⁹
- Op 22 januari 2019 vielen elf doden tijdens gevechten tussen de NDC-R en de Nyatura van Bohoza enerzijds en de APCLS van Janvier Bashali Mukoto op het grondgebied van Masisi;²⁰⁰
- Op 26 januari 2019 vielen ten minste veertien doden en verscheidene gewonden tijdens gevechten tussen de NDC-R en een coalitie van Nyatura van Nzayi en APCLS van Janvier in de groupement Bashali Mokoto, op het grondgebied van Masisi;²⁰¹
- Op 29 januari 2019 vielen zestien doden tijdens gevechten tussen de NDC-R en de Nyatura van Nzayi enerzijds en de APCLS van Janvier en de Nyatura van Boboza d'Apolo anderzijds op het grondgebied van Masisi;²⁰²

¹⁹⁴ The Defensepost, *DR Congo: 17 killed in suspected ADF attacks in Beni*, 7 december 2018; Radio Okapi, *Beni: 18 civils tués dans deux attaques des ADF à Mangolikene et Paida*, 7 december 2018.

¹⁹⁵ The Defensepost, *Nine killed in eastern DR Congo raid blamed on ADF*, 11 december 2018; Radio Okapi, *Beni: 10 morts dans une nouvelle attaque des ADF à Oicha*, 11 december 2018; Radio Okapi, *RDC: les ADF tuent une trentaine de personnes à Beni en moins d'une semaine*, 11 december 2018.

¹⁹⁶ The Defensepost, *Two DR Congo troops killed by Rwandan Hutu FDLR rebels*, 17 december 2018; Radio Okapi, *Nord-Kivu: 2 soldats tués dans les affrontements avec des FDLR au Mont Mikeno*, 18 december 2018.

¹⁹⁷ Garda, *DRC: Suspected ADF militants kill five in Beni December 22*, 24 december 2018; Radio Okapi, *Beni: 5 personnes tuées dans une attaque des ADF*, 23 december 2018.

¹⁹⁸ Daarna gingen de aanvallers er met de bezittingen en het vee van de dorpsbewoners vandoor. The Defensepost, *Armed men kill 8 civilians in eastern DR Congo's Beni region*, 8 januari 2019; Radio Okapi, *RDC: 10 morts après une nouvelle attaque des ADF à Beni*, 8 januari 2019.

¹⁹⁹ De burgers verdronken in een rivier toen ze vluchtten voor de gevechten. Radio Okapi, *Nord-Kivu: 10 morts dans les affrontements entre groupes Mai-Mai à Masisi*, 21 januari 2019. Zie ook ACLED, *Regional Overview – Africa 29 January 2019*, 29 januari 2019.

²⁰⁰ Radio Okapi, *Nord-Kivu: 11 personnes tuées dans un affrontement entre deux milices à Bashali Mukoto*, 23 januari 2019. Zie ook OCHA, *Note d'informations humanitaires pour la Province du Nord-Kivu*, 5 februari 2019.

²⁰¹ Radio Okapi, *Nord-Kivu: nouveaux affrontements entre groupes armés à Masisi*, 26 januari 2019. Zie ook OCHA, *Note d'informations humanitaires pour la Province du Nord-Kivu*, 5 februari 2019.

²⁰² Radio Okapi, *Nord-Kivu: 16 morts dans les affrontements entre différents groupes armés à Bashali-Mokoto*, 31 januari 2019. Zie ook OCHA, *Note d'informations humanitaires pour la Province du Nord-Kivu*, 5 februari 2019.

- Op 1 februari 2019 vielen vijf doden tijdens gevechten tussen de NDC-R en de APCLS van Janvier in Bwenderu en Butsindo op het grondgebied van Masisi;²⁰³
- Op 4 februari 2019 vielen acht doden en drie gewonden tijdens gevechten tussen de NDC-R en de Nyatura van Nzayi in de dorpen Munongo et Kankose, op het grondgebied van Masisi;²⁰⁴
- Op 21 februari 2019 vielen tijdens gevechten in Katoko in het groupement Bashali-Mokoto, op het grondgebied van Masisi, tussen een coalitie van Nyatura van Kavumbi en de APCLS van Janvier tegen de NDC-R ten minste elf doden en acht zwaargewonden, onder wie 'kolonel' Mapenzi;²⁰⁵
- Op 3 maart 2019 vielen elf doden en twaalf gewonden tijdens gevechten tussen de NDC-R en de Nyatura van Kavumbi enerzijds en de NDC-R en de Nyatura van Kasongo anderzijds in Kalungu in Bashali-Mukoto en de markt van Mweso, op het grondgebied van Masisi;²⁰⁶
- Op 19 maart 2019 plunderden vermeende ADF-strijders verscheidene huizen en een gezondheidskliniek in Batangi Mbao op het grondgebied van Beni;²⁰⁷
- Op 29 maart 2019 vielen acht doden en verscheidene gewonden tijdens gevechten tussen de NDC-R en een coalitie van Nyatura van Jean-Marie en de APCLS van Janvier in de groupement Bashali Mokoto, op het grondgebied van Masisi;²⁰⁸
- Op 3 april 2019 ontvoerden vermeende ADF-strijders in Oicha, op het grondgebied van Beni, meer dan dertig burgers;²⁰⁹
- Op 4 april 2019 vielen tien doden tijdens gevechten tussen de NDC-R en een coalitie van Nyatura van Jean-Marie en de APCLS van Janvier in de groupement Bashali Mokoto, op het grondgebied van Masisi;²¹⁰
- Op 12 april 2019 doodden vermeende ADF-strijders in de *chefferie* van Watalinga zes burgers;²¹¹
- Op 20 mei 2019 vonden in Kiyeye op het grondgebied van Rutshuru hevige gevechten plaats tussen de NDC-R en een factie van het *Collectif des mouvements pour le changement* (CMC)/Nyatura, geleid door John Love. Bij

²⁰³ Radio Okapi, *Nord-Kivu: 5 morts dans les affrontements entre groupes armés à Bwenderu et Butsindo*, 2 februari 2019; Radio Okapi, *RDC: 46 morts lors des attaques contre les groupes armés dans le Nord-Est*, 4 februari 2019. Zie ook OCHA, *Note d'informations humanitaires pour la Province du Nord-Kivu*, 5 februari 2019.

²⁰⁴ Radio Okapi, *Masisi: huit morts dans des combats entre deux groupes armés*, 6 februari 2019.

²⁰⁵ Radio Okapi, *RDC: 11 morts dans les affrontements entre miliciens à Masisi*, 22 februari 2019. Zie ook DTM, *Evaluation des villages - Territoires de Rutshuru et Masisi*, 27 februari 2019.

²⁰⁶ Radio Okapi, *Nord-Kivu: 11 morts dans des affrontements entre miliciens à Bashali-Mukoto*, 4 maart 2019. Zie ook UNHCR, *République Démocratique du Congo 1 - 31 Mars 2019*, 31 maart 2019.

²⁰⁷ Radio Okapi, *Beni: des maisons et un centre de santé pillés par les ADF à Batangi Mbao*, 20 maart 2019. Zie ook Reliefweb, *RD Congo - Ituri et Nord-Kivu: Etat de la riposte de la Maladie à Virus Ebola (Semaine 12: du 18 au 24 mars 2019)*, 28 maart 2019.

²⁰⁸ Radio Okapi, *Nord-Kivu: 8 morts dans des affrontements entre groupes armés à Bashali Mukoto*, 30 maart 2019.

²⁰⁹ Tevens namen zij geiten en kippen mee. Radio Okapi, *Beni: une trentaine de civils kidnappés au cours d'une incursion des ADF*, 3 april 2019.

²¹⁰ Radio Okapi, *Masisi: 10 morts dans les affrontements entre deux groupes armés à Bashali Mokoto*, 5 april 2019. Zie ook OCHA, *Note d'informations humanitaires pour la Province du Nord-Kivu*, 18 april 2019.

²¹¹ Radio Okapi, *Beni: une attaque des ADF fait 6 morts*, 12 april 2019.

deze gevechten zouden volgens onbevestigde berichten John Love zelf en 25 van zijn strijders zijn gedood;²¹²

- Op 30 mei 2019 doodde het Congolese leger 26 vermeende ADF-strijders die een aanval uitvoerden op een legerpositie in het dorp Ngite, bij Beni. Volgens het leger had de groep mogelijk banden met ISIS;²¹³
- Op 16 juni 2019 vielen negen doden tijdens gevechten tussen de NDC-R en Nyatura in de chefferie van Bwito, op het grondgebied van Rutshuru;²¹⁴
- Op 16 juni 2019 doodden Nyatura-strijders ten minste vijf vrouwen van NDC-R-strijders in het dorp Rushaki in de chefferie van Bwito, op het grondgebied van Rutshuru;²¹⁵
- Eind juni 2019 doodden NDC-R-strijders ten minste negentien burgers en verkrachtten drie vrouwen in Shibo en Kilondo in het groupement Bashali Mokoto, op het grondgebied van Masisi;²¹⁶
- Op 12 juli 2019 lokten ADF-strijders een groep FARDC-soldaten in een hinderlaag in Makembi, niet ver van Eringeti, waar zij een onbekend aantal militairen doodden;²¹⁷
- Op 23 juli 2019 doodden vermeende ADF-strijders bij aanvallen in Mabasele, op het grondgebied van Beni, en Kasana, een dorp bij Eringeti, twaalf burgers;²¹⁸
- Op 4 augustus 2019 doodden vermeende ADF-strijders vijf burgers in Maswaswa op het grondgebied van Beni;²¹⁹
- Op 7 augustus 2019 vielen gewapende mannen de plaats Mbau op het grondgebied van Beni aan. Ze doodden zes mannen en een vrouw die probeerden te vluchten. Tevens ontvoerden zij twee vrouwen en drie kinderen;²²⁰
- Op 18 augustus 2019 doodden vermeende ADF-strijders drie burgers in Mbau op het grondgebied van Beni;²²¹

²¹² Radio Okapi, *Nord-Kivu: nouveaux affrontements entre Mai-Mai NDC/Rénové et Nyatura*, 21 mei 2019. Zie ook Christoph Vogel, *#Nyatura leader 'John Love' has been killed in clashes between the advancing NDC-Renové and the CMC coalition in southern #Bwito area yesterday*. #Congo, 20 mei 2019.

²¹³ Aljazeera, *DR Congo forces kill 26 rebels in Ebola zone near Beni*, 30 mei 2019; Radio Okapi, *Beni: 20 assaillants tués dans les affrontements entre FARDC et ADF*, 30 mei 2019.

²¹⁴ Radio Okapi, *Nord-Kivu: neuf personnes tuées dans des affrontements entre deux groupes armés à Bwito*, 18 juni 2019. Zie ook Reliefweb, *Rapport mensuel de monitoring de protection Nord-Kivu – Juin 2019*, 30 juni 2019.

²¹⁵ Radio Okapi, *Nord-Kivu: 5 compagnes des miliciens tuées à l'arme blanche à Bwito*, 19 juni 2019. Zie ook UNHCR, *Rapport mensuel de monitoring de protection Nord-Kivu – Juin 2019*, 30 juni 2019.

²¹⁶ Radio Okapi, *Masisi: 19 civils tués et 3 femmes violées en une semaine à Shibo et à Kilondo*, 2 juli 2019.

²¹⁷ Radio Okapi, *Beni: des militaires FARDC victimes d'une nouvelle embuscade des ADF*, 12 juli 2019. Zie ook Reliefweb, *Rapport mensuel de monitoring de protection Nord-Kivu – Juillet 2019*, 31 juli 2019.

²¹⁸ AFP, *Gangs kill 12, including children, in DR Congo*, 23 juli 2019; Radio Okapi, *RDC: 12 civils tués dans deux attaques attribuées aux ADF à Beni*, 23 juli 2019.

²¹⁹ Radio Okapi, *RDC: 5 civils tués dans une attaque attribuée aux ADF à Maswaswa*, 5 augustus 2019. Zie ook Reliefweb, *Attacks on Ebola Response July - August 2019*, 31 augustus 2019.

²²⁰ Op 8 augustus 2019 gingen inwoners in Beni de straat op om te protesteren tegen de dagelijkse moorden. Jongeren wierpen barricades op. Le Figaro, *Est de la RDC: 6 morts dans une nouvelle attaque, manifestation de colère*, 8 augustus 2019.

²²¹ Radio Okapi, *Beni: trois morts dans une attaque des ADF à Mbau*, 19 augustus 2019. Zie ook Reliefweb, *Rapport mensuel de monitoring de protection Nord Kivu | Août 2019*, 31 augustus 2019.

- Op 19 augustus 2019 schoot de politie tijdens een demonstratie tegen een aanval van vermeende ADF-strijders in Oicha, waarbij twee doden en drie gewonden vielen;²²²
- Op 28 september 2019 doodde het Congolese leger drie vermeende ADF-strijders bij gevechten op de weg van Mbau naar Kamango;²²³
- Op 2 oktober 2019 werden drie militieleden en vier burgers gedood tijdens gevechten tussen een coalitie van Nyatura, APCLS en FDLR tegen de NDC-R van Guidon in de chefferie van Bwito, op het grondgebied van Rutshuru;²²⁴
- Op 2 november 2019 doodde het Congolese leger na intensieve gevechten in Rutshuru de leider van de RUD-Urunana²²⁵ Musabimana Juvenal, alias generaal Jean-Michel Africa, en vier van zijn lijfwachten.²²⁶
- Op 4 november 2019 vielen vermeende ADF-strijders het dorp Kokola op het grondgebied van Beni aan. Bij de aanval doodden zij ten minste tien burgers en ook enkele militairen.²²⁷
- Op 16 november 2019 vielen ADF-strijders de plaats Mbau op het grondgebied van Beni aan. Daar doodden zij acht burgers met hakmessen, waarna zij een kilometer verderop zes Pygmeeën doodden.²²⁸
- Op 27 november 2019 vielen vermeende ADF-strijders het dorp Maleki op het grondgebied van Beni aan. Daarbij doodden zij ten minste vijftien personen.²²⁹
- Op 5 december 2019 vielen vermeende ADF-strijders het dorp Kalikoko aan waar zij veertien burgers doodden en het dorp Mantumbi aan waar zij tien burgers doodden.²³⁰

Ebola

De toch al gecompliceerde veiligheidssituatie in Noord-Kivu leed tijdens de verslagperiode nog altijd aan de gevolgen van de ebola-epidemie die in augustus 2018 was uitgebroken.²³¹ Tussen 8 maart en 30 mei 2019 werden ten minste vijf gewapende aanvallen uitgevoerd op gezondheidsfaciliteiten in het Butembo-gebied. Bij een van de aanvallen werd op 19 april 2019 een arts van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) vermoord.²³² Onderzoek leidde naar een

²²² Le Figaro, *Est de la RDC: trois personnes tuées par balles dans une manifestation*, 19 augustus 2019.

²²³ Radio Okapi, *Beni: 3 morts dans les affrontements entre FARDC et ADF sur l'axe Mbau-Kamango*, 30 september 2019. Zie ook Reliefweb, *Rapport mensuel de monitoring de protection Nord Kivu | Septembre 2019*, 11 oktober 2019.

²²⁴ Radio Okapi, *Nord-Kivu: sept personnes tuées dans les affrontements entre deux groupes armés à Bwito*, 3 oktober 2019.

²²⁵ RUD-Urunana is een splintergroep van de FDLR.

²²⁶ Al Jazeera, *DR Congo forces kill leader of splinter Hutu armed group*, 11 november 2019; Oxford Analytica, *Regional tensions will keep eastern Congo on edge*, 11 november 2019.

²²⁷ Al Jazeera, *At least 10 civilians killed in DR Congo village raid*, 6 november 2019.

²²⁸ Al Jazeera, *Several civilians killed in eastern DRC by rebel fighters*, 16 november 2019; Le Figaro, *Quatorze civils tués dans la région minière de Beni*, 18 november 2019; Oxford Analytica, *Death toll may rise in Congo's Beni Territory*, 19 november 2019.

²²⁹ Radio Okapi, *Beni: au moins 15 civils tués dans une nouvelle attaque des ADF à Maleki*, 28 november 2019.

²³⁰ Radio Okapi, *RDC : les ADF tuent 24 civils à Beni*, 6 december 2019.

²³¹ De Volkskrant, *Ebola dreigt vanuit Congo over te slaan naar Oeganda*, 25 september 2018.

²³² Op 19 april 2019 bestormden aanvallers een kliniek van de universiteit van Butembo en doodden een Kameroenese arts die voor de WHO werkte. The Guardian, *Arsonists attack Ebola clinics in DRC as climate of distrust grows*, 28 februari 2019; Radio Okapi, *Beni: des maisons et un centre de santé pillés par les ADF à Batangi Mbao*, 20 maart 2019; DW, *DR Congo: Rebels attack Ebola hospital in North Kivu*, 20 april 2019;

netwerk van verdachten, waaronder Maï-Maï-strijders, stafleden van de ebolabestrijding en personen die banden hebben met de inlichtingendiensten. De autoriteiten vaardigden arrestatiebevelen uit en hielden verschillende personen aan, onder wie leden van milities en de medische staf.²³³ De epidemie eiste veel slachtoffers en bestrijdingsteams kampten met wantrouwen bij de lokale bevolking en aanvallen op klinieken. Volgens Artsen zonder Grenzen gaan leden van de Nande-gemeenschap liever naar de traditionele genezer dan naar het ziekenhuis.²³⁴ Hoewel aan het einde van de verslagperiode de epidemie grotendeels leek te zijn bedwongen, hielden aanvallen op ebola-behandelcentra aan. Op 27 november 2019 werden vier ebolabestrijders gedood en raakten vijf hulpverleners gewond bij aanvallen van een gewapende militia op ebola-behandelcentra in de buurt van Beni.²³⁵ Volgens de WHO beperkte het toenemende geweld in november 2019 de vooruitgang bij de bestrijding van ebola.²³⁶

Speciale behandelcentra

In het begin van de uitbraak werden ongeveer driehonderd basisgezondheidsklinieken gebruikt die in slechte staat verkeerden. Zo werden injectienaalden soms tienmaal gebruikt en kon een kind dat de kliniek bezocht voor een behandeling van malaria naar buiten komen met ebola. Daarna werden speciale ebolabehandelcentra op belangrijke locaties gebruikt, waar behandelaars in 'astronautenpakken' pendelen tussen isolatieruimtes en ontsmettende douches.²³⁷

Verspreiding ebola

Op 11 juni 2019 werd een eerste geval van ebola in Uganda geconstateerd. Een met ebola besmet kind zou met zijn eveneens besmette familie bij Bwera de grens zijn overgestoken, op zoek naar een behandeling. Het jongetje van vijf overleed kort

Aljazeera, *DR Congo Ebola clinic in North Kivu attacked*, 9 mei 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019; VOA, *Ebola en RDC: 300 attaques dont six mortelles contre des agents de la "riposte"*, 4 november 2019.

²³³ Van meet af aan hebben de Congolese autoriteiten aangedrongen op een centralisatie van de hulp en internationale donoren en de WHO verplicht te werken via nationale Congolese instellingen. Er gingen geruchten dat nationale en lokale politici en medici hun oog hebben laten vallen op een deel van de fondsen die zijn uitgetrokken voor de bestrijding van de ziekte. Dat heeft gezorgd voor wantrouwen onder de lokale bevolking hetgeen het werken van organisaties als Artsen zonder Grenzen heeft bemoeilijkt. BBC News, *Une trentaine de professionnels de la santé sont morts d'Ebola en RDC*, 14 mei 2019; Oxford Analytica, *Congo's Ebola response faces critical juncture*, 4 juni 2019; BBC News, *DR Congo medics arrested over death of Ebola doctor*, 8 augustus 2019.

²³⁴ Eind april 2019 richtte AzG een ebolabehandelcentrum in in een van de ziekenhuizen in Goma. De Nande wonen in de brandhaarden van de ebola-uitbraak en hebben de meeste risico besmet te raken. Diverse rebellengroepen ontkennen het bestaan van ebola. Klinieken waar patiënten met ebola worden behandeld zijn doelwit geweest van brandstichting en van aanvallen met kapmessen en automatische wapens. President Felix Tshisekedi gaf een officiële verklaring af dat ebola geen verzonnen ziekte is en dat besmette mensen eraan doodgaan als ze zich niet op tijd laten behandelen. AzC zocht samenwerking met medicijnmannen van de stam, die in whatsapp-groepen met elkaar in contact staan. The Economist, *The Ebola outbreak in Congo is getting worse*, 28 april 2019; Trouw, *Explosieve toename ebola in Congo*, 1 mei 2019; The Economist, *The Ebola outbreak in Congo is getting worse*, 28 april 2019; NOS.nl, *Artsen zonder Grenzen vreest overslaan ebola naar miljoenenstad*, 3 mei 2019; Aljazeera, *DR Congo Ebola clinic in North Kivu attacked*, 9 mei 2019; Le Figaro, *Ebola en RDC: l'ONU dénonce le «délire total» des rumeurs*, 11 mei 2019; Le Figaro, *Ebola en RDC: des enterrements aseptisés sous haute protection*, 19 mei 2019; Al Jazeera, *Fears of Ebola pandemic if violent attacks continue in DR Congo*, 23 mei 2019.

²³⁵ The Guardian, *Ebola health workers killed and injured by rebel attack in Congo*, 28 november 2019; Oxford Analytica, *Insecurity will slow Congo Ebola response gains*, 28 november 2019. Zie ook Al Jazeera, *Crowd in DRC lynches 2 'suspected rebels' as UN envoy visits*, 1 december 2019; Al Jazeera, *Heavy gunfire erupts as DR Congo's anti-UN protests continue*, 1 december 2019.

²³⁶ Al Jazeera, *Ebola outbreak: Security concerns limit progress*, 2 december 2019.

²³⁷ Ebola wordt gebrandmerkt als westerse hekserij. Mensen zijn bang dat ze worden opgenomen in behandelklinieken en er niet meer uitkomen, waarna wordt gezegd dat ze aan ebola zijn gestorven. Een studie van het *Lancet Infectious Diseases journal* toonde aan dat dertig procent van de respondenten geloofden dat het virus was gefabriceerd voor het financiële gewin van locale elites of om verdere destabilisatie te veroorzaken. De verspreiding vond vooral plaats in zeven gebieden: Katwa, Mabalako, Mandima, Butembo, Musienene, Kalunguta en Beni. Al Jazeera, *Fears of Ebola pandemic if violent attacks continue in DR Congo*, 23 mei 2019; Le Figaro, *RDC: appel à une «action régionale coordonnée» contre des groupes armés*, 7 juni 2019; The Guardian, *'Most complex health crisis in history': Congo struggles to contain Ebola*, 25 juni 2019; De Standaard, *Machtsstrijd doet Congo uiteenrafelen*, 25 juni 2019.

daarop.²³⁸ Op 15 juli 2019 werd het eerste geval van ebola in Goma geconstateerd.²³⁹ Op 31 juli 2019 overleed een tweede persoon aan ebola in Goma, een stad van twee miljoen inwoners. Het laatste slachtoffer was afkomstig uit Ituri en was op 13 juli 2019 opgenomen in een kliniek in Goma. De Congolese minister van Volksgezondheid, Oly Ilunga, klaagde dat Congolezen werden blootgesteld aan 'experimenten' en nam daarop ontslag.²⁴⁰ Op 17 september 2019 werd Oly Ilunga officieel aangeklaagd wegens verduistering van fondsen die waren bestemd voor de ebolabestrijding. Ilunga werd huisarrest opgelegd.²⁴¹

Experimentele medicijnen

Een testfase van de nieuwe experimentele medicijnen 'REGN-EB3' en 'mAb114' in Beni, Katwa, Butembo en Mangina, waarmee in november 2018 een begin werd gemaakt, werd begin augustus 2019 met succes afgesloten. Prof. Jean-Jacques Muyembe, algemeen directeur van het *Institut National de Recherche Biomédicale* in DRC verklaarde dat ebola niet langer een ongeneeslijke ziekte kon worden genoemd. Sterftcijfers van patiënten daalden van zeventig procent naar dertig procent en bij een behandeling in de beginfase naar zes en elf procent voor deze medicijnen. Het grote verschil tussen de resultaten van degenen die in de beginfase dan wel in een latere fase werden behandeld is veelzeggend, aangezien het overhalen van mensen om zich te laten behandelen het grootste probleem is.²⁴²

Terugloop nieuwe infecties

Op 10 oktober 2019 maakte de WHO bekend dat nieuwe infecties hun laagste niveau hadden bereikt sinds een jaar. Volgens de WHO was er aanzienlijke vooruitgang geboekt bij de bestrijding en kwam het ebolavirus begin oktober nog slechts voor in een klein gebied in Oost-Congo tussen Mambasa, Komanda, Mandima en Beni. In de periode tussen augustus 2018 en oktober 2019 doodde het ebolavirus 2.144 mensen. Wel waarschuwde de WHO dat het gevaar nog niet voorbij was. Ebolabestrijders werden bij hun werk nog altijd belemmerd door frequente aanvallen door rebellengroepen en door weerstand in gemeenschappen tegen enkele van de methoden die worden gebruikt om het virus in toom te houden.²⁴³ Op 2 november 2019 doodden gewapende aanvallers in Ituri de

²³⁸ BBC News, *Un premier cas d'Ebola en Ouganda*, 11 juni 2019; Trouw, *Ebola steekt Congolese grens over naar Oeganda*, 13 juni 2019.

²³⁹ De patiënt was een 46-jarige evangelisch prediker die in de stad Butembo enkele kerkdiensten had geleid en vanuit Butembo naar Goma was gereisd. BBC News, *Premier cas confirmé d'Ebola à Goma dans l'est de la RDC*, 15 juli 2019; Trouw, *Ebola bereikt Congolese stad Goma, autoriteiten roepen op tot kalmte*, 15 juli 2019; Oxford Analytica, *Fears of Ebola spread in East Africa will grow*, 15 juli 2019; De Standaard, *'Miljoenenstad Goma is voorbereid op ebola'*, 16 juli 2019; De Volkskrant, *WHO: ebola in Congo is medische noodsituatie*, 18 juli 2019.

²⁴⁰ In juli 2019 werden dagelijks ongeveer twaalf nieuwe gevallen van ebola gemeld. Inmiddels waren 161.000 personen – alleen degenen die contact hadden met ebolapatienten - gevaccineerd tegen de ziekte. Sommigen weigerden een vaccinatie uit religieuze overwegingen, omdat zij niet in ebola geloven of denken zij geen vaccinatie nodig hebben. BBC News, *Ebola crisis: Second death confirmed in DR Congo border city of Goma*, 31 juli 2019; Le Figaro, *RDC: un troisième cas d'Ebola détecté à Goma*, 31 juli 2019.

²⁴¹ Le Monde, *Epidémie d'Ebola: un ancien ministre congolais soupçonné de détournement de fonds*, 15 september 2019; Oxford Analytica, *Congo Ebola aid scandal risks becoming politicised*, 16 september 2019; Le Figaro, *Ebola en RDC: l'ex-ministre de la Santé inculpé et placé en résidence surveillée*, 17 september 2019.

²⁴² De nieuwe medicijnen zijn gemaakt met behulp van anti-lichamen van patiënten die ebola wél overleefden – hun lichaam vond een manier om het virus zelf te slopen. De wetenschap probeert die methode nu na te bootsen. De anti-lichamen worden ook wel monoklonale antistoffen genoemd. Normaal kent geneesmiddelenonderzoek altijd drie fases, waarin het medicijn steeds uitgebreider wordt getest: grotere groepen patiënten worden langer gevolgd. Dan pas worden medicijnen officieel erkend en verstrekt. Het kan zijn dat nieuwe middelen toch gebruikt mogen worden, omdat er niets anders is. Dat kan alleen met toestemming van de overheid. Volgens de WHO kunnen de nieuwe medicijnen al wel ingezet worden, maar het is onduidelijk of dan ook iedereen er straks toegang toe heeft. The Guardian, *Ebola now curable after trials of drugs in DRC, say scientists*, 12 augustus 2019; Oxford Analytica, *Treatment alone will not cure Congo's Ebola epidemic*, 13 augustus 2019; Trouw, *Vijf vragen over de nieuw ontdekte ebola-medicijnen*, 13 augustus 2019; De Volkskrant, *Succesvol medicijn kan helpen tegen het wantrouwen*, 14 augustus 2019.

²⁴³ Al Jazeera, *DR Congo to deploy second Ebola vaccine*, 21 september 2019; Oxford Analytica, *Congo's second Ebola vaccine may muddy the waters*, 23 september 2019; Trouw, *AzG wil in Congo op grote schaal gaan inenten tegen ebola, maar de WHO wil daar niet aan*, 23 september 2019; Al Jazeera, *Ebola virus now squeezed into*

journalist Papy Mumbere Mahamba, die kort daarvoor tijdens een radio-uitzending voorlichting had gegeven over ebola.²⁴⁴

Inzet nieuw vaccin

De autoriteiten in de DRC besloten eind oktober 2019 alsnog een in Leiden ontwikkeld vaccin in te zetten om de verspreiding van ebola een halt toe te roepen. Het farmaconcern Johnson & Johnson heeft 500.000 doses van het nog experimentele vaccin ter beschikking gesteld. De WHO adviseerde in mei 2019 al om het 'Nederlandse vaccin' te gaan gebruiken. De Congolese autoriteiten voelden daar op dat moment niets voor, omdat ze vreesden voor verwarring en verzet bij de lokale bevolking.²⁴⁵

Mazelen

Op 10 juni 2019 verklaarde de minister van Volksgezond, Oly Ilunga Kalenga, dat vanaf januari 2019 bijna 90.000 verdachte gevallen van mazelen waren geregistreerd in – op drie provincies na – het hele land. Dat betekende een stijging van zevenhonderd procent ten opzichte van dezelfde periode in 2018. Vanaf augustus 2018 tot juni 2019 overleden 1.357 personen aan de ziekte. Daarna liep het aantal doden op tot bijna vijfduizend.²⁴⁶

1.2.3

Zuid-Kivu

Eind 2018 was de situatie in Zuid-Kivu over het algemeen rustig. Zowel lokale als buitenlandse gewapende groeperingen waren echter nog altijd actief, met name in Fizi en Uvira – vooral in de vlakte van Ruzizi, het middenplateau van Uvira en het *groupement* Bijombo - en in de gebieden waar goud wordt gedolven onder controle van de Maï-Maï Raïa Mutomboki of andere Maï-Maï-strijders.²⁴⁷

Op het grondgebied van Fizi, Kabambare, Shabunda en Uvira botsten Maï-Maï Raïa Mutomboki en andere Maï-Maï-strijders met de FARDC en vonden mensenrechtenschendingen tegen burgers plaats. Op 22 januari 2019 lokten Maï-Maï Chuyi-strijders een FARDC-konvooi dat onderweg was van Kabambare naar Pene-Mende (35 km ten zuiden van Kilembwe) in een hinderlaag. Naar verluidt raakten drie FARDC-soldaten gewond en werd één Maï-Maï-strijder daarbij gedood. Op 24 januari 2019 schoten onbekende gewapende mannen drie FARDC-soldaten dood in de wijk Kasenga van de stad Uvira en maakten hun wapens buit.²⁴⁸

In de nacht van 31 januari op 1 februari trokken CNRD-strijders en hun aanhang vanuit het grondgebied van Masisi in Noord-Kivu naar de hooglanden van Kalehe in Zuid-Kivu. De verhuizing van de groep naar Zuid-Kivu verhoogde de spanningen in het gebied. Hoewel alleen sporadische botsingen werden gemeld, zorgden verplaatsingen van milities in Zuid-Kivu, in Kalehe en de *Hauts Plateaux*, voor een verhoogd veiligheidsrisico voor burgers.²⁴⁹ Geleidelijk versterkte de CNRD haar bases in Kitindiro en Rutare op het grondgebied van Kalehe. Begin mei 2019 trokken nog meer CNDR-strijders vanuit Noord-Kivu naar Zuid-Kivu.²⁵⁰

²⁴⁴ 'corner' of DR Congo: WHO, 10 oktober 2019; Oxford Analytica, *Congo's Ebola epidemic may offer valuable lessons*, 11 oktober 2019.

²⁴⁵ BBC News, *Ebola: Attackers kill DR Congo journalist shining light on virus*, 3 november 2019.

²⁴⁶ FD, *Congo zet alsnog Leids ebola-vaccin in*, 1 november 2019; NRC, *Uit de chaos van de epidemie ontstonden goede ebolavaccins*, 22 november 2019.

²⁴⁷ Al Jazeera, *DR Congo declares measles epidemic as cases up 700 percent*, 11 juni 2019; BBC News, *DR Congo measles: Nearly 5,000 dead in major outbreak*, 21 november 2019.

²⁴⁸ UNSC, *S/2019/218*, 7 maart 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

²⁴⁹ UNSC, *S/2019/218*, 7 maart 2019.

²⁵⁰ UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

Op 2 maart 2019 doodden FARDC-militairen in het dorp Kafulo, op het grondgebied van Fizi, zes militieleden van de rebellenleider Ebwela Mutetezi Kibukila. Op 30 januari 2019 had deze rebellenleider zich met ongeveer driehonderd strijders in Kafulo overgegeven en zijn banden met de gewapende groepering Yakutumba verbroken. Na de inhuldiging van Tshisekedi had de militie van Kibukila niet meer gevochten. Volgens de FARDC waren militieleden doorgestaan met het stelen van bezittingen van burgers.²⁵¹

Interetnische spanningen

Spanningen tussen de Bafuliro, Banyamulenge en Barundi²⁵²-gemeenschappen over het omstreden leiderschap in Ruzizi leidden tot het verlies van burgerlevens. Op het Minembwe-plateau van Fizi veroorzaakten botsingen tussen gewapende groepen die zijn aangesloten bij de Banyamulenge en andere etnische groepen in het gebied (Babembe, Bafuliro en Banyindu) grootschalige ontheemding op het grondgebied van Fizi, Mwenga en Uvira. De langdurige spanningen tussen de gemeenschappen escaleerden nadat een dorpshoofd van de Bafuliro naar verluidt was ontvoerd en gedood door een gewapende groepering van de Banyamulenge. Naar schatting raakten 125.000 burgers ontheemd als gevolg van confrontaties tussen enerzijds de Twigwaneho en Ngomino-milities uit de Banyamulenge en anderzijds een coalitie van Maï-Maï-strijders uit de Babembe, Bafuliro en Banyindu. Deze gewapende groepen plunderden dorpen, staken deze in brand en brachten ernstige schade toe aan scholen, klinieken en sanitaire voorzieningen.²⁵³

Op 7 september 2019 viel een Bembe-militie een dorp van de Banyamulenge, Congolese veehouders van Rwandese afkomst, aan.²⁵⁴ De militieleden staken alle huizen in brand, terwijl de bevolking naar het centrum van Minembwe vluchtte. Volgens MONUSCO kwamen dagelijks tussen de vijfhonderd en zeshonderd mensen bijeen rond de bases in Minembwe en Mikenge voor bijstand en bescherming. Volgens OCHA zijn 34.000 personen ontheemd geraakt als gevolg van de nieuwe confrontaties en zouden verscheidene dorpen in brand zijn gestoken. Op 16 september 2019 kondigde MONUSCO een versterking aan van hun militaire aanwezigheid op het grondgebied van Minembwe in Zuid-Kivu.²⁵⁵ Begin oktober 2019 vluchtten duizenden Banyamulenge, nadat zij werden aangevallen door Maï-Maï Bafulero. MONUSCO en het leger zetten meer troepen in in Zuid-Kivu.²⁵⁶ Op 16 oktober 2019 publiceerden Banyamulenge-leiders een open brief aan president Tshisekedi waarin zij stelden dat het plan om 'hen uit te roeien' wordt uitgevoerd op het grondgebied van Fizi, Mwenga en Uvira door de Maï-Maï Yakutumba, Ebwela, Aochi, Mulumba en Bilozebishambuke in samenwerking met de Burundese

²⁵¹ Le Figaro, *RDC: six miliciens tués par l'armée*, 3 maart 2019.

²⁵² 'Ba' is een voorvoegsel voor mensen: Bahutu zijn Hutu's, Banande zijn Nande, Baluba zijn Luba. Barundi zijn mensen uit Burundi oftewel etnische Burundezers. In artikelen en rapporten worden de etnische groepen zowel met als zonder 'Ba' aangeduid, bijvoorbeeld 'Babembe' en 'Bembe'.

²⁵³ Vanaf 7 september 2019 vielen gewapende mannen het dorp Tulambo aan, staken huizen in brand en stalen vee. In de dagen daarop vielen zij de dorpen Marunde en Kitavi, op minder dan 20 km van Minembwe, aan waarbij ten minste zeven gewonden vielen. UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019; Laprunelledrc.info, *Mwenga: détérioration de la situation sécuritaire dans le secteur d'Itombwe, à moins de 20 Km de Minembwe centre*, 10 september 2019.

²⁵⁴ De Banyamulenge zijn een Tutsi-gemeenschap in de DRC. Het zijn grotendeels Congolese veehouders van Rwandese afkomst die door hun etnische burens vaak als Rwandezers worden gezien, maar die al eeuwen op het grondgebied wonen dat nu binnen de DRC valt.

²⁵⁵ Sinds begin mei 2019 vond in de regio geweld plaats na de dood van een notabele van de Banyamulenge, die was gedood door leden van een rivaliserende stam. Geruchten over interventie door Burundi en vooral Rwanda in dit conflict zijn nooit bewezen. Le Figaro, *RDC: sept morts en trois jours de violences dans l'est*, 25 juni 2019; Le Figaro, *RDC: tensions dans le Sud-Kivu où l'ONU renforce sa présence*, 16 september 2019.

²⁵⁶ Al Jazeera, *DR Congo fighting: Thousands flee ethnic violence*, 8 oktober 2019.

rebellengroepen *Front National de Libération* (FNL), RED Tabara en de *Forces républicaines du Burundi* (FOREBU).²⁵⁷

De Banyamulenge schilderen zich volgens sommige waarnemers onterecht uitsluitend af als slachtoffers. Zij zijn slecht vertegenwoordigd in het lokale bestuur.²⁵⁸ De benoeming van Azarias Ruberwa, een lid van de Banyamulengegemeenschap, tot minister van Decentralisatie, werd met gemengde gevoelens ontvangen door de Babembe, die zich bedreigd voelen door de Banyamulenge. Volgens de Babembe is het Congolese leger, waarin veel Banyamulenge op hoge posten zitten, op de hand van de Banyamulenge. Tijdens de verslagperiode vluchtten veel Banyamulenge naar Rwanda.²⁵⁹

Burundese groepen

Ondertussen leidde de inval van militiegroepen uit Burundi en FARDC-operaties tegen die groepen en hun lokale bondgenoten tot botsingen op het grondgebied van Fizi en Uvira. De confrontaties leidden tot doden en gewonden onder de burgerbevolking, seksueel geweld en ontheemding.²⁶⁰

In de zuidelijke hooglanden van Zuid-Kivu hadden gevechten tussen rivaliserende Burundese groepen die actief zijn in de DRC, waarvan sommige samenwerkten met lokale Maï-Maï-groepen, een ernstige impact op de veiligheidssituatie, waardoor meer dan 25.000 mensen ontheemd raakten.²⁶¹

Hieronder volgt een overzicht van in de media genoemde veiligheidsincidenten:

- Op 16 januari 2019 vonden hevige gevechten plaats op het middenplateau van Kabere, op het grondgebied van Uvira, tussen Burundese rebellen - FOREBU, RED Tabara en het FNL - en de Imbonerakure die banden heeft met de Burundese regering. Beide kampen werden gesteund door lokale Maï-Maï, de rebellen door de Maï-Maï Kihebe en de Imbonerakure door de Maï-Maï Kijangala. Er werden ten minste zeventien rebellen gedood;²⁶²
- Op 22 januari 2019 verjoeg de Imbonerakure na zware gevechten, waarbij vijf doden vielen, RED Tabara, het FNL en de Maï-Maï Kihebe uit het dorp Kifuni, op het grondgebied van Uvira;²⁶³
- Op 27 en 28 januari 2019 vonden gevechten plaats tussen de Burundese RED Tabara-rebellen en de Imbonerakure militie in het groupement van Lemera, op het grondgebied van Uvira. Daarbij vielen acht doden en raakten verscheidene burgers gewond;²⁶⁴

²⁵⁷ Déclaration de la Communauté Banyamulenge sur la situation des Hauts plateaux de Minembwe, 16 oktober 2019. Zie ook ISS, 'Genocide Warning : The Vulnerability of Banyamulenge 'Invaders'', by Rukumbuzi Delphin Ntanyoma, 19 november 2019.

²⁵⁸ Er was tijdens de verslagperiode slechts één Banyamulenge onder de tien provinciale ministers, maar die is eruit gewerkt. In vijftien dorpen waar Banyamulenge wonen hebben zij geen politieke vertegenwoordiger. In geen enkele plaatselijk ngo zit een Banyamulenge. Vertrouwelijke bron, 7 september 2019; Vertrouwelijke bron, 7 september 2019.

²⁵⁹ Vertrouwelijke bron, 7 september 2019.

²⁶⁰ Radio Okapi, *Des milices burundaises s'affrontent à Uvira*, 23 januari 2019; UNSC, S/2019/575, 17 juli 2019.

²⁶¹ UNSC, S/2019/218, 7 maart 2019.

²⁶² Volgens lokale inwoners vochten zwaar bewapende mannen in het militaire uniform van het Burundese leger mee met de Imbonerakure. Radio Okapi, *Sud-Kivu: au moins 17 morts dans des combats entre rebelles et miliciens burundais aux plateaux d'Uvira*, 16 januari 2019.

²⁶³ Radio Okapi, *Des milices burundaises s'affrontent à Uvira*, 23 januari 2019.

²⁶⁴ RED Tabara werd gesteund door de Maï-Maï Ilunga, Mushombe en Kihebe. Radio Okapi, *Sud-Kivu: huit morts dans les affrontements entre rebelles et miliciens burundais à Lemera*, 29 januari 2019.

- Op 14 mei 2019 doodde het leger één Yakutumba-strijder bij gevechten op het grondgebied van Fizi en twee militieleden van Bilozo Shambuke in Minembwe;²⁶⁵
- Op 14 mei 2019 vielen vijf doden, onder wie een Congolese soldaat, bij gevechten tussen het leger en de Maï-Maï Yakutumba in Bibokoboko, Kabembwe et Tubuki op het grondgebied van Fizi;²⁶⁶
- Op 22 juni 2019 vonden schermutselingen plaats tussen de Bembe, Nyindu en Bafuliro tegen de Banyamulenge op de hoogvlakte van Minembwe op het grondgebied van Fizi;²⁶⁷
- Op 1 en 2 juli 2019 vonden in Itombwe, op het grondgebied van Mwenga, hevige gevechten plaats tussen de groep Gumino en enkele Maï-Maï-groepen over de weidegronden voor het vee;²⁶⁸
- Op 18 augustus 2019 stalen gewapende mannen meer dan zestig koeien in Mukungubwe en Kanogo-Kihamba, op het grondgebied van Uvira;²⁶⁹
- Op 12 september 2019 doodde een militie Nalibwini Muninga, de chef van Ibumba, nadat zijn dorp daarvoor in brand was gestoken;²⁷⁰
- Op 23 oktober 2019 doodden Burundese veiligheidstroepen veertien RED Tabara-strijders die vanuit Oost-Congo de provincie Bubanza in Burundi waren binnengevallen.²⁷¹

1.2.4 Tshopo en Maniema

In Maniema was de situatie eind 2018 over het algemeen rustig.²⁷² Tussen februari en mei 2019 vond een reeks botsingen plaats tussen de FARDC en Maï-Maï-groepen die vochten onder de naam 'Revendiquants' rond de plaats Lowa in de provincie Tshopo, dicht bij de grens met Maniema. De FARDC stuurde troepenversterkingen naar het gebied. De situatie veroorzaakte de ontheemding van 20.000 burgers uit de provincie Tshopo naar het grondgebied van Punia in de provincie Maniema.²⁷³

In het zuiden van de provincie Maniema bleef de FARDC operaties uitvoeren tegen de Maï-Maï Malaika (factie Mandevu) in het oostelijke deel van het grondgebied van Kasongo en in de *secteurs* Lulindi en Wamaza op het grondgebied van Kabambare. In de *secteur* Babuyu op het grondgebied van Kabambare botste de FARDC met tussenpozen met Twa-milities. In de plaats Salamabila, ook op het grondgebied van Kabambare, gaven de leiders van Maï-Maï Malaika aan zich over te willen geven.²⁷⁴

²⁶⁵ Radio Okapi, *Sud-Kivu: trois miliciens tués dans des affrontements avec l'armée à Fizi et Minembwe*, 16 mei 2019.

²⁶⁶ Radio Okapi, *Sud-Kivu: cinq morts, dont un militaire congolais, dans des affrontements entre FARDC et miliciens à Fizi*, 3 juli 2019.

²⁶⁷ Le Figaro, *RDC: sept morts en trois jours de violences dans l'est*, 25 juni 2019.

²⁶⁸ Radio Okapi, *Sud-Kivu: environ 20 morts après affrontements entre groupes armés à Itombwe*, 3 juli 2019.

²⁶⁹ De koeien waren eigendom van de Bafuliru, Banyindu en Banyamulenge. Gewapende Banyamulenge voerden een vergeldingsactie uit waarbij een burger werd gedood. Radio Okapi, *Uvira: des hommes armés emportent plus de 60 vaches à Bijombo*, 21 augustus 2019.

²⁷⁰ Na de moord trokken leden van de Babembe, Banyindu, Bashi en Bafuliru gemeenschappen weg uit de dorpen. Radio Okapi, *RDC: exode des habitants de hauts plateaux de Fizi et Mwenga après le meurtre d'un leader communautaire*, 14 september 2019.

²⁷¹ Bloomberg, *Clashes Between Burundi Forces and Congo Militia Leaves 14 Dead*, 23 oktober 2019.

²⁷² UNSC, *S/2019/218*, 7 maart 2019.

²⁷³ Radio Okapi, *Tshopo: situation sécuritaire toujours préoccupante à Lowa*, 18 maart 2019. UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

²⁷⁴ UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

Op 26 juli 2019 lieten gewapende mannen vier werknemers van de Canadese mijnbouwmaatschappij Banro, twee Congolezen, een Zuid-Afrikaan en een Zimbabwean, in Salamabila in de provincie Maniema een hinderlaag lopen. Op 13 augustus 2019 werden de twee Congolese gijzelaars vrijgelaten. Een dag later werd ook de Zimbabwean vrijgelaten.²⁷⁵ Op 5 september 2019 werd de Zuid-Afrikaan vrijgelaten.²⁷⁶

1.2.5 Haut- en Bas-Uélé

In de provincies Bas-Uélé en Haut-Uélé werden de tweede helft van januari en de maand februari 2019 gekenmerkt door een toename van het aantal plunderingen en ontvoeringen, die werden toegeschreven aan strijders van het *Lord's Resistance Army* (LRA). De FARDC voerde militaire operaties uit als reactie op de LRA-aanvallen.²⁷⁷ Door constante militaire druk van de FARDC namen de activiteiten van gewapende groepen, waaronder het LRA, aanzienlijk af. Ondanks sporadische plunderingen staakte het LRA haar activiteiten op het grondgebied van Banda en Bondo in Bas-Uélé, evenals op het grondgebied van Niangara en Dungu in Haut-Uélé.²⁷⁸ Op respectievelijk 22 en 25 april 2019 vonden confrontaties plaats tussen enerzijds de FARDC en parkwachters en anderzijds Zuid-Sudanese gewapende strijders in het Garamba Nationaal Park en in de Aba-streek, op het grondgebied van Faradje.²⁷⁹ Volgens OCHA ontvoerden verscheidene gewapende groeperingen tussen januari en september 2019 183 burgers in de provincies Haut-Uélé en Bas-Uélé. Spanningen tussen Mbororo-herders en de lokale bevolking namen in 2019 toe.²⁸⁰

1.2.6 Ituri

In het zuidelijke deel van Irumu in de provincie Ituri namen schendingen van de mensenrechten eind 2018 aanzienlijk af als gevolg van de voortdurende dialoog tussen de regering en het FRPI. In januari 2019 plunderden FRPI-strijders voorafgaand aan de ondertekening van een vredesovereenkomst echter ten minste drie dorpen in de buurt van Aveba en Geti.²⁸¹ Een onderbreking in het politieke proces om het FRPI te demobiliseren leidde vervolgens tot verhoogde FRPI-activiteit in het zuiden van Irumu. Hoewel plunderingen nog steeds plaatsvonden, namen mensenrechtenschendingen van het FRPI nog altijd af. Door de onzekerheid rond het politieke proces versterkte het FRPI banden met andere gewapende groepen, met name op het grondgebied van Djugu. In Irumu ontvoerden ADF-strijders naar verluidt op 1 mei 2019 achttien burgers tijdens een aanval op de plaats Tchaby.²⁸²

Interetnisch geweld

In januari 2019 laaiden op het grondgebied van Djugu aanvallen van vermeende Lendu-milities op FARDC-posities op. De FARDC voerde op zijn beurt militaire operaties uit in verschillende plaatsen die waren bezet door Lendu-milities langs de oever van het Albertmeer.²⁸³ Vermeende Lendu-milities voerden verschillende

²⁷⁵ Le Figaro, *RDC: 2 otages congolais libérés, 2 étrangers toujours en captivité dans l'Est*, 13 augustus 2019; Le Figaro, *Otages en RDC: un Zimbabween relâché, un Sud-africain toujours détenu*, 14 augustus 2019.

²⁷⁶ Radio Okapi, *RDC: un Sud-Africain libéré par les Mai-Mai après 41 jours de captivité à Salamabila*, 6 september 2019.

²⁷⁷ Radio Okapi, *Haut-Uele: 9 rebelles LRA tués par les FARDC à Nyangara et Dungu*, 6 februari 2019; UNSC, *S/2019/218*, 7 maart 2019.

²⁷⁸ UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019. Voor meer informatie, bezoek: <https://invisiblechildren.com/program/lra-crisis-tracker/>.

²⁷⁹ UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

²⁸⁰ Le Monde, *A Bukavu, le président Tshisekedi se dit « prêt à mourir pour la paix » dans l'est de la RDC*, 8 oktober 2019.

²⁸¹ Radio Okapi, *Ituri: le gouvernement apprête trois sites pour accueillir les miliciens des FRPI*, 23 januari 2019; UNSC, *S/2019/218*, 7 maart 2019.

²⁸² UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

²⁸³ UNSC, *S/2019/218*, 7 maart 2019.

aanvallen uit op dorpen op het grondgebied van Djugu en Mahagi, met doden, gewonden, plunderingen en ontheemding van burgers als gevolg. In mei 2019 zouden op het grondgebied van Mahagi ten minste veertig burgers zijn vermoord. Tussen 8 en 12 juni 2019 werden naar verluidt ongeveer 72 burgers gedood bij een reeks vermeende Lendu-aanvallen in verschillende dorpen rond het Albertmeer.²⁸⁴ Op 18 juni 2019 verklaarde de UNHCR dat meer dan 300.000 mensen waren gevlucht voor het oplevende etnische geweld op de grondgebieden van Djugu, Mahagi en Irumu. Burgers werden vermoord, ontvoerd, verminkt en blootgesteld aan seksueel geweld. Meer dan 160 mensen, onder wie baby's en jonge kinderen van de Hema-gemeenschap, werden doodgehaakt met kapmessen. Zij werden gevonden in een massagraf in het dorp Tche. Ook werden mensen levend verbrand toen hun huizen in brand werden gestoken. De meeste ontheemden werden opgevangen in gastgemeenschappen, maar ongeveer 30.000 ontheemden zochten hun heil in kampen waar de omstandigheden al bijzonder slecht waren.²⁸⁵

Op 17 en 18 september 2019 werden 28 burgers, onder wie twaalf kinderen, gedood op het grondgebied van Djugu in Ituri. De autoriteiten schreven de moordpartijen toe aan 'de mannen van Ngudjolo', een lokale milizie die opereert vanuit het Wago-woud. Deze Ngudjolo zou niets te maken hebben met de ex-rebellenleider Mathieu Ngudjolo Chui, die in 2012 werd vrijgesproken door het Internationaal Strafhof.²⁸⁶

Oorzaken

Na het koloniale tijdperk profiteerden de Hema van het nationaliseringsbeleid van voormalig dictator Mobutu Sese Seko en verwierven grote stukken land. Daarnaast was het lokaal bestuur in het voordeel van de Hema. Die kregen volledige zeggenschap over hun gemeenschappen de *collectivités-chefferies* die werden bestuurd door monarchen in troonopvolging. De Lendu daarentegen werden georganiseerd onder *collectivités-secteurs* die werden bestuurd door gekozen functionarissen. Spanningen als gevolg van de strijd om het land, identiteit en lokale macht kenmerken de politiek in Ituri. Analisten trekken een vergelijking tussen het geweld in Beni – dat sinds 2014 woedt zonder dat duidelijk is wie hiervoor verantwoordelijk is - in Noord-Kivu en het geweld in Ituri, dat eveneens in raadselen is gehuld. Daarom hebben lokale bronnen vraagtekens geplaatst bij het klassiek etnische argument. Verscheidene bronnen hebben gewezen op electorale en politieke spanningen, de immigratie van Hutu's vanuit Noord-Kivu, de uitbreiding van het geweld vanuit andere conflictzones in de DRC of de spanningen die zijn aangewakkerd vanuit buurlanden.²⁸⁷

Tshisekedi op bezoek in Ituri

President Tshisekedi, die het etnische bloedvergieten een 'poging tot genocide' noemde, gaf het leger bevel een grootschalige operatie uit te voeren in de provincie

²⁸⁴ Op 10 juni 2019 vielen bij geweld in Djugu ten minste acht doden. In eerste instantie doodden onbekende gewapende mannen een handelaar, zijn chauffeur en twee andere burgers; vervolgens doodden zij ook vier militairen. Le Figaro, *RDC: au moins huit morts dans des violences*, 10 juni 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

²⁸⁵ Ongeveer tienduizend mensen verbleven in of bij de kerk in Drodro zonder enige bijstand. Veel ontheemden probeerden naar veilige kampen in de omgeving van Bunia te gaan, maar werden tegengehouden door gewapende jongeren van beide etnische gemeenschappen. Anderen probeerden het Albertmeer over te steken naar Uganda. De FARDC voerde operaties uit tegen Lendu-militiekampen in het Wago bos langs de oevers van het Albertmeer. MONUSCO richtte bases in de getroffen gebieden in. Al Jazeera, *'Hacked to death': DRC violence survivors recall horrific scenes*, 18 juni 2019; The New York Times, *Hundreds of Thousands Flee Congo Violence, in Region Afflicted by Ebola*, 18 juni 2019; Le Figaro, *RDC: 300.000 personnes ont fui les violences en Ituri depuis début juin*, 19 juni 2019; Al Jazeera, *DRC violence: Thousands trapped amid fighting in Ituri province*, 23 juni 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

²⁸⁶ Het Wago-woud waar de strijders zich schuilhouden is een ondoordringbaar terrein. Le Figaro, *RDC: en Ituri, 28 civils tués en deux jours*, 19 september 2019; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019.

²⁸⁷ Oxford Analytica, *Congo's Ituri Province faces risk of chronic unrest*, 10 juli 2019.

Ituri, op het grondgebied van Djugu en Mahagi.²⁸⁸ Op 25 juli 2019 meldde MONUSCO dat de veiligheidssituatie in Ituri verslechterde. Op dat moment hadden 733.000 personen hulp nodig.²⁸⁹ Op 8 september 2019 was de veiligheidssituatie in Ituri volgens de autoriteiten verbeterd en keerden Congolese vluchtelingen terug uit Uganda. Vooral vrouwen en kinderen keerden in boten terug over het Albertmeer.²⁹⁰

1.2.7 Tanganyika

In de provincie Tanganyika werd het interetnisch conflict tussen de Twa of Batwa pygmeeën –en de Luba of Baluba (bantoës)²⁹¹ voortgezet, met aan beide kanten rekrutering en aanvallen op burgers en veiligheidstroepen, voornamelijk in Bendera en langs de weg van Kalemie naar Moba. Tussen 2 en 3 januari 2019 vielen Twa-militieleden civiele voertuigen aan langs deze weg, waarbij zij vier burgers doodden en elf burgers verwonden. Op 4 januari 2019 vielen Twa-militieleden een FARDC-positie aan in Muhala (75 km ten noordwesten van Kalemie). Daarnaast waren Maï-Maï-groepen actief in de regio, waarbij Maï-Maï Fimbo Na Fimbo-strijders op 2 januari 2019 burgers molesteerden en voorraden plunderden in het dorp Mulange (18 km ten zuiden van Kalemie) en op 5 januari in het dorp Kasebu (65 km ten zuiden van Kalemie). Op 18 januari plunderden Twa-milities samen met Maï-Maï Yakutumba-strijders naar verluidt de Majengo-mijn in het noordoostelijke deel van Bendera. Deze incidenten veroorzaakten ontheemding onder de lokale bevolking.²⁹² Hoewel het geweld tussen Twa-milities en andere milities in de verslagperiode aanzienlijk afnam, bleven verschillende Maï-Maï-groepen botsen met veiligheidstroepen, waardoor de bevolking ontheemd raakte en daarnaast eerder ontheemd geraakten ontmoedigd werden om terug te keren. Op 31 maart waren meer dan 480.280 mensen ontheemd in Tanganyika.²⁹³

Na de vermeende marteling van zes burgers door Twa-milities in het dorp Munyatwa, op het grondgebied van Nyunzu, werden FARDC-troepen met steun van MONUSCO in dit gebied ingezet.²⁹⁴

1.2.8 Haut-Katanga

Tijdens de verslagperiode was de veiligheidssituatie betrekkelijk rustig in de provincie Haut-Katanga. Tussen 10 en 14 januari 2019 hebben zich, na de bekendmaking van de verkiezingsuitslag, enkele geïsoleerde gewelddadige incidenten voorgedaan in een aantal steden in Haut-Katanga waarbij gewonden vielen. Een Maï-Maï militie en de krijgsheren Kalenge en Simona waren tijdens de verslagperiode actief op het grondgebied van Pweto. Er vonden plunderingen plaats in de dorpen Kato, Kampangwe, Mutendele, Kamakanga en Nkonkole.²⁹⁵

²⁸⁸ Het nieuwe geweld bracht een mensenstroom op gang: 150.000 nieuwe ontheemden voegden zich bij de 150.000 mensen die hun dorpen voordien al waren ontvlucht. Velen kwamen terecht in de provinciehoofdstad Bunia, naast een kliniek waar ebola-slachtoffers worden behandeld. The Guardian, 'Most complex health crisis in history': Congo struggles to contain Ebola, 25 juni 2019; Al Jazeera, DR Congo president calls Ituri violence 'attempted genocide', 3 juli 2019.

²⁸⁹ Al Jazeera, DR Congo ethnic violence stopping refugee returns: UN, 25 juli 2019.

²⁹⁰ Radio Okapi, Djugu: retour de réfugiés congolais en provenance de l'Ouganda, 9 september 2019.

²⁹¹ Verreweg de meeste bevolkingsgroepen in Congo behoren tot de Bantoe-sprekende taalfamilie.

²⁹² Radio Okapi, Kalemie: deux morts dans une incursion des hommes en armés à Kabwela, 6 januari 2019; UNSC, S/2019/218, 7 maart 2019.

²⁹³ Radio Okapi, Tanganyika: des miliciens font une incursion au village Amiko, pillent les commerçants et violent les femmes, 14 februari 2019; UNSC, S/2019/575, 17 juli 2019.

²⁹⁴ UNSC, S/2019/575, 17 juli 2019.

²⁹⁵ UNSC, S/2019/159, 19 februari 2019; UNSC, S/2019/218, 7 maart 2019; UNSC, S/2019/575, 17 juli 2019; OCHA, RDC: Rapport d'analyse mensuelle - Région : Sud-Est (Tanganyika, Haut-Katanga, Lualaba), september 2019.

1.2.9

Kasaï-provincies

Na de verkiezingen was de situatie in de Kasaï-regio, een bolwerk van president Tshisekedi, relatief kalm. Honderden Kamuina Nsapu-militieleden gaven zich spontaan over, terwijl nog veel meer militieleden zich naar verluidt bereid verklaarden zich over te geven in de provincies Kasaï en Kasaï Central.²⁹⁶ De provinciale regeringen moedigden de leden van Kamuina Nsapu aan zich over te geven, maar leken overweldigd door de logistieke uitdagingen om deze grote aantallen militieleden te ontwapenen en te demobiliseren. Gedurende deze periode werd echter het interetnisch geweld tussen de Luba enerzijds en de Chokwe, Pende en Tetela-gemeenschappen en hun respectieve milities in de provincie Kasaï anderzijds voortgezet. Op 10 januari 2019 vielen mensen uit de Luba-gemeenschap naar verluidt een groep Pende aan. Op 12 januari werd in lokale radio-uitzendingen opgeroepen tot vergeldingsaanvallen op de Luba-gemeenschap, die op 13 januari kleine incidenten veroorzaakten. Op 25 januari 2019 werd in Tshikapa de privéwoning van een herkozen PPRD-lid van de Assemblée nationale voor de derde keer aangevallen, naar verluidt door een groep individuen uit de Luba-gemeenschap. Incidenten en opruiing namen toe in februari. Op 19 februari 2019 werden naar verluidt vijftien Luba-burgers, onder wie zes vrouwen, vermoord door vermeende Bana Mura-militanten na het aanzetten tot geweld door Chokwe-journalisten op de lokale radio. De spanningen liepen ook hoog op in Kamako, waar slechts enkele dagen na de overgave van meer dan tweehonderd Kamuina Nsapu-strijders op 24 februari 2019 geweld uitbrak.²⁹⁷ Na de spontane en grootschalige overgave begin 2019 ontwikkelde de Kamuina Nsapu-groep vrijwel geen activiteiten meer. In sommige gevallen keerden gedemobiliseerde strijders al terug naar hun herkomstgebieden.²⁹⁸

Terugkeer Congolezen uit Angola

Volgens de *Direction générale de migration* (DGM) waren op 2 februari 2019 meer dan 402.000 Congolezen teruggekeerd uit Angola na de golf van uitzettingen die in oktober 2018 was begonnen. Zij keerden voornamelijk terug naar de provincie Kwango en de Kasaï provincies, waar de instroom de reeds beperkte basisvoorzieningen van gastgemeenschappen onder druk zette en bijdroeg aan de reeds bestaande spanningen tussen de gemeenschappen.²⁹⁹ Ondanks plaatselijke

²⁹⁶ Het conflict in de provincie Kasaï Central heeft geleid tot de uittocht van meer dan een miljoen ontheemden binnen de DRC en meer dan 30.000 mensen die vluchtten naar Angola. Medio 2019 hadden bijna vier miljoen mensen humanitaire hulp nodig, onder wie 2.3 miljoen kinderen. Het conflict begon op 12 augustus 2016 na de dood van de traditionele leider van de Kamuina Nsapu, Jean-Pierre Mpandi, bij een aanval op zijn huis door veiligheidstroepen. Al snel rekruteerde een gewapende groepering van de Kamuina Nsapu kinderen uit de dorpen in de regio. Volgens een rapport van Unicef uit mei 2018 bestond zestig procent van de gewapende groepering uit kinderen. Voormalige kindsoldaten hebben gedragsproblemen: zij lijden aan slapeloosheid, angsten en agressie. Het aantal wezen is gestegen doordat veel kinderen door de familie in de steek worden gelaten wegens hekserij. Al Jazeera, *DR Congo: Child soldiers and the conflict in Kasaï-Central*, 29 juli 2019; UNSC, *S/2019/218*, 7 maart 2019; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019.

²⁹⁷ Op die dag probeerde een groep voormalige Kamuina Nsapu-strijders met geweld voedsel van burgers te plunderen en ontvoerde de groep een Tetela-chef op een markt in Kamako. De FARDC en boze leden van de Tetela- en Chokwe-gemeenschappen kwamen tussenbeide. In de daaropvolgende confrontatie doodde de FARDC naar verluidt negentien voormalige Kamuina Nsapu-leden, onder wie een vrouw en zeven kinderen. Bij een ander incident vermoordden leden van de Tetela- en de Chokwe-gemeenschappen zes Luba. Als gevolg daarvan zochten honderden Luba-burgers en voormalige leden van Kamuina Nsapu tijdelijk hun toevlucht rond een MONUSCO-basis in het gebied. UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

²⁹⁸ UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

²⁹⁹ In oktober 2018 hadden de Angolese autoriteiten tienduizenden buitenlanders gedeporteerd. Luanda had bevestigd dat ongeveer 380.000 illegale migranten, voor het merendeel afkomstig uit de DRC, Angola hadden verlaten in het kader van de operatie 'Transparence' in de strijd tegen de illegal handel in diamanten. Volgens de regering in Kinshasa waren 200.000 Congolezen uitgezet, onder wie 30.000 op hardhandige wijze waarbij doden zijn gevallen. Vanaf 18 augustus 2019 verlieten ongeveer 8.500 Congolese vluchtelingen spontaan het kamp Lovua in de Angolese provincie Lunda Norte om terug te keren naar de DRC. Op 23 augustus 2019 keerden bijna 30.000 Congolese vluchtelingen uit Angola terug naar de DRC. Volgens de UNHCR was de terugkeer het gevolg van de verbetering van de veiligheidssituatie in het zuidwesten van de Kasaï-regio. Radio Okapi, *Ocha assiste les expulsés d'Angola établis à Kamako*, 14 november 2018; Radio Okapi, *Kasaï: plus de 2 000 Congolais expulsés*

spanningen was de veiligheidssituatie kalm in de meeste westelijke en centrale gebieden van de Kasaï-regio. Een reeks gevangenisuitbraken vond plaats vanuit verschillende detentiecentra. Begin mei 2019 ontsnapten vijf gevangenen, die terecht stonden in verband met de in 2017 gepleegde moord op de VN-experts Michael Sharp en Zaida Catalán, uit de Kananga-gevangenis in de centrale provincie van Kasaï. Twee voortvluchtigen werden sindsdien opgepakt.³⁰⁰

1.2.10 *Mai-Ndombe*

Medio december 2018 leidde een etnisch conflict tussen de Banunu- en Batende-gemeenschappen op het grondgebied van Yumbi tot ten minste 535 doden. Door het geweld raakten naar schatting 12.500 mensen ontheemde en zochten ongeveer 16.000 mensen hun toevlucht in de Republiek Congo. Bij het geweld werden ongeveer duizend huizen, zeventien scholen en vier gezondheidscentra geplunderd of beschadigd in de steden Bongende, Nkolo en Yumbi.³⁰¹ Volgens de burgemeester van Yumbi waren tussen de drieduizend en vierduizend mannen betrokken bij het bloedvergieten.³⁰² De gevechten vonden plaats in vier dorpen na een ruzie over de begrafenis van een lokale leider. Er zijn veel aanwijzingen dat slachtoffers in de Congo-rivier zijn gegooid of levend zijn verbrand. Naar aanleiding van de gevechten werd besloten dat in deze regio niet gestemd kon worden voor de verkiezingen in december 2018.³⁰³ Ondanks verzoeningspogingen tussen de Banunu- en Batende-gemeenschappen hielden de spanningen tijdens de verslagperiode aan op het grondgebied van Yumbi.³⁰⁴

1.2.11 *Sankuru en Kwilu*

In de provincie Sankuru bleef het rustig na afloop van de presidentsverkiezingen. Wel volgden gewelddadige demonstraties op het uitstel van de gouverneursverkiezingen op 15 april 2019.³⁰⁵ In de provincie Kwilu, het electorale bolwerk van Martin Fayulu, leidden gewelddadige incidenten naar aanleiding van de verkiezingsuitslag van 10 januari 2019 tot de verwonding van veertig politieagenten en soldaten en de vernieling van een aantal gebouwen in Kikwit.³⁰⁶ Politieke spanningen leidden daarnaast tot kleinschalig gemeenschapsgeweld op het grondgebied van Idiofa en Gungu.³⁰⁷

d'Angola sont arrivés à Kamako, 8 februari 2019; UNSC, *S/2019/218*, 7 maart 2019; Le Figaro, *Des milliers de Congolais d'Angola rentrent en RDC*, 23 augustus 2019. Zie ook Le Figaro, *Angola: 380.000 migrants clandestins expulsés en un mois*, 21 oktober 2018.

³⁰⁰ UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

³⁰¹ In het westen van de DRC werden meer dan vijftig massagraven ontdekt. De graven zijn het gevolg van etnisch geweld in de provincie Mai-Ndombe in december 2018. Le Figaro, *RDC: découverte d'une cinquantaine de fosses communes*, 26 januari 2019; NOS.nl, *Tientallen massagraven ontdekt in Congo*, 27 januari 2019; UNSC, *S/2019/218*, 7 maart 2019; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019.

³⁰² Al Jazeera, *UN probe unearths DR Congo massacre*, 25 februari 2019; The Independent, *Congo: At least 535 people killed in potential crimes against humanity, says UN*, 12 maart 2019; Le Figaro, *Massacre en RDC: pour l'ONU, de possibles crimes contre l'humanité*, 12 maart 2019; The New York Times, *Congo Report By U.N. Team Cites Carnage*, 13 maart 2019; Trouw, *'Aanvallen Congo waren gepland'*, 13 maart 2019; Le Monde, *Congo Les tueries de décembre relèveraient de "crimes contre l'humanité"*, 14 maart 2019; Le Monde, *RDC: les conditions de vie restent précaires à Yumbi, quatre mois après les violences*, 23 april 2019.

³⁰³ BBC News, *DR Congo: Nearly 900 killed in ethnic clashes last month, UN says*, 16 januari 2019; NRC, *Mensenrechtencommissaris: Vermoedelijk meer dan 900 doden bij geweld in Congo*, 17 januari 2019.

³⁰⁴ Volgens de burgemeester van Yumbi waren tussen de drieduizend en vierduizend mannen betrokken bij het bloedvergieten. Al Jazeera, *UN probe unearths DR Congo massacre*, 25 februari 2019; The Independent, *Congo: At least 535 people killed in potential crimes against humanity, says UN*, 12 maart 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

³⁰⁵ Op 19 mei 2019 werd Lambert Mende, woordvoerder van de regering van oud-president Kabila, gearresteerd, volgens zijn secretaris werd hij uit zijn huis gehaald en meegenomen door jeeps van leger en politie en gemarteld, en daarna weer vrijgelaten. Mende was na de verkiezingen van 30 december 2018 afgetreden als minister van Communicatie en parlamentslid voor Sankuru geworden. Vervolgens had hij geprobeerd gouverneur van Sankuru te worden, maar provinciale afgevaardigden hadden geweigerd zijn kandidatuur te steunen. Le Figaro, *RDC: l'ex-porte-parole du régime Kabila arrêté puis relâché*, 19 mei 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

³⁰⁶ UNSC, *S/2019/159*, 19 februari 2019.

³⁰⁷ UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

1.2.12 Gewapende groeperingen

De presidentsverkiezingen in de DRC van 30 december 2018 zorgden – hoewel de uitslag werd betwist - voor een relatief vreedzame machtsoverdracht, ondanks het feit dat zij hier en daar werden verstoord door inmenging van gewapende groeperingen. Sinds de inhuldiging van de nieuwe president was een groeiend aantal gewapende groeperingen bereid zijn zich over te geven, op voorwaarde dat er adequate structuren voor hen worden opgezet. Desondanks vormden talloze lokale en buitenlandse gewapende groeperingen nog altijd een ernstige bedreiging van de veiligheid in de DRC.³⁰⁸ De ADF, geleid door Seka Musa Baluku, hergroepeerde zich en viel nog altijd burgers en veiligheidstroepen aan tijdens de verslagperiode. De ADF bleef kinderen werven en inzetten tijdens aanvallen. Daarnaast was de ADF onder meer betrokken bij gedwongen huwelijken. Hoewel ISIS in april 2019 voor het eerst een aanval op het Congolese grondgebied had opgeëist, kon geen directe band van ISIS met de ADF worden bevestigd.³⁰⁹

Na gewelddadige botsingen met lokale gewapende groepen, trok de CNRD, een van de FDLR afgesplitste Rwandese gewapende Hutu-groepering, met vierduizend strijders en aanhang - waaronder Rwandese vluchtelingen - vanuit Masisi, Noord-Kivu, naar Kalehe, Zuid-Kivu. De NDC-R daarentegen breidde zijn territoriale controle in Noord-Kivu uit en zette meer troepen in, waardoor deze groepering een ernstige bedreiging voor de stabiliteit in het gebied vormde. Gewapende botsingen tussen de NDC-R en andere lokale gewapende groepen in noordelijke Masisi en westelijke Rutshuru-gebieden leidden half januari 2019 tot ernstige mensenrechtenschendingen. Evenals in de vorige verslagperiode werkte de NDC-R samen met de FARDC.³¹⁰

Samenwerking tussen lokale en buitenlandse gewapende groepen op het Congolese grondgebied zorgde voor meer onveiligheid. In Zuid-Kivu bijvoorbeeld werkten verschillende Burundese gewapende groepen, waaronder de *Résistance pour un état de droit au Burundi* (RED Tabara), samen met lokale gewapende groepen in het midden plateau van Uvira. Op haar beurt voerden de Burundese strijdkrachten, de *Forces de défense nationale du Burundi* (FDN), ten minste twee militaire invallen uit op Congolees grondgebied. De FDN werd daarbij gesteund door leden van een Burundese jeugdgroep, Imbonerakure, die is aangesloten bij de partij die in Burundi aan de macht is, de *Conseil national pour la défense de la démocratie-Forces pour la défense de la démocratie*. Twee lokale gewapende groepen ondersteunden de FDN en Imbonerakure.³¹¹

³⁰⁸ Volgens een rapport van Human Rights Watch en de *Groupe d'étude sur le Congo* (GEC) doodden gewapende groeperingen in Noord- en Zuid-Kivu, waar meer dan 130 gewapende groeperingen actief zijn, tussen juni 2017 en juni 2019 1.900 burgers. Daarnaast ontvoerden zij in deze periode meer dan 3.300 personen. Volgens HRW werd een derde van het gedode aantal burgers op het grondgebied van Beni vermoord, voornamelijk als gevolg van gevechten tussen veiligheidstroepen en ADF-strijders. De onderzoekers stelden geen systematische correlatie vast tussen het geweld en de mijnbouwzones – slechts twintig procent van de incidenten speelde zich binnen een straal van 20km van een mijn. KST, *Is the era of armed groups over?*, 29 april 2019; UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019; Le Figaro, *RDC: 1.900 civils tués en deux ans au Kivu par des groupes armés*, 14 augustus 2019.

³⁰⁹ UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019.

³¹⁰ Radio Okapi, *Masisi: les combattants du NDC/Rénové et les Nyatura investissent l'agglomération de Kashuga*, 25 februari 2019; UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019.

³¹¹ UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019.

FDLR

Sinds de vorige verslagperiode was de politieke en militaire leiding van de FDLR³¹² nog deels intact. FDLR-strijders waren nog altijd actief in delen van Noord-Kivu.³¹³ Wel arresteerden de Congolese autoriteiten op 16 december 2018 twee belangrijke leden van de FDLR op de grenspost Bunangana, op het grondgebied van Rutshuru, Noord-Kivu. De FDLR-woordvoerder, Ignace Nkaka, alias 'La Forge Fils Bazeye'³¹⁴ en de plaatsvervangend inlichtingenofficier van de militaire tak van FDLR, Jean-Pierre Nsekanabo, alias 'Abega', werden gearresteerd bij hun terugkeer uit Kampala, waar zij een delegatie van het *Rwandan National Congress* (RNC) hadden ontmoet.³¹⁵ Op 16 april 2019 stierf de voorzitter van de FDLR, Ignace Murwanashyaka in Duitsland.³¹⁶ Volgens La Forge werd Murwanashyaka nog steeds beschouwd als voorzitter van de FDLR, ondanks het feit dat hij lange tijd in de gevangenis had gezeten. Volgens de VN-experts hadden noch de arrestaties noch de dood van Murwanashyaka grote invloed op de structuur van de FDLR.³¹⁷ De troepensterkte van de FDLR voor beide Kivu's werd tijdens de verslagperiode geschat op twaalfhonderd tot vijftienhonderd manschappen, voor alleen Noord-Kivu op zevenhonderd tot achthonderd.³¹⁸ Op 17 september 2019 doodde het leger de commandant van de FDLR, Sylvestre Mudacumura, in Bwito, op het grondgebied van Rutshuru in Noord-Kivu. Mudacumura was een van de meest gezochte mannen in de DRC.³¹⁹ Voor de volkenmoord in Rwanda in 1994 maakte Mudacumura deel uit van de Rwandese presidentiële garde, een elite-eenheid die het toenmalige regime moest beschermen. Na hun vlucht naar Oost-Congo probeerden de genocideplegers eerst om Rwanda te heroveren, maar gaandeweg evolueerde de FDLR naar een gewapende groepering die met geweld controle wilde verwerven over Oost-Congolese bodemrijksdommen. Daarbij gebruikte de FDLR ongezien bruto geweld tegen burgers: duizenden mensen werden vermoord. Om een angstklimaat te zaaien, verkrachtten FDLR-strijders massaal Congolese vrouwen. Op het toppunt van zijn macht beschikte de FDLR over 12.000 tot 20.000 manschappen. Echter, in 2019 was de FDLR een van de vele Oost-Congolese gewapende groeperingen waarvan de leden parttime strijder en parttime landbouwer of veeteler zijn. Diepgewortelde interne scheuringen – als gevolg van verschillen in inzicht tussen Noord- en Zuid-Rwandezen in de leiding en uiteenlopende opvattingen over de repatriëring van civiele Rwandese vluchtelingen leidden tot de oprichting van de CNRD, die de hele Zuid-Kivu-vleugel van de FDLR en belangrijke delen van de Noord-Kivu-vleugel overnam, met name die uit Masisi. Sindsdien moest de FDLR en

³¹² Met de FDLR wordt de FDLR-FOCA (*Forces combattantes Abacunguzi*) bedoeld en niet afgesplitste groepen als het *Rassemblement pour l'unité et la démocratie-Urunana* of de FDLR-Soki.

³¹³ Radio Okapi, *RDC: huit morts lors des combats entre l'armée et des présumés FDLR à Rutshuru*, 2 mei 2019; Radio Okapi, *Rutshuru: des villages se vident après combats entre FARDC et présumés FDLR*, 6 mei 2019; UNSC, *S/2019/469*, 7 juni 2019.

³¹⁴ Zie UNSC, *S/2016/466*, par. 16.

³¹⁵ Volgens La Forge, had de interim-voorzitter van de FDLR, Victor Byiringiro, La Forge en Abega opgedragen om het RNC in Kampala te ontmoeten om de mogelijkheden van toekomstige samenwerking te onderzoeken. Radio Okapi, *Nord-Kivu: les FARDC arrêtent le porte-parole des FDLR et son chargé de renseignement*, 18 december 2018; UNSC, *S/2019/469*, 7 juni 2019.

³¹⁶ Ignace Murwanashyaka overleed in de universitaire kliniek van Mannheim, Duitsland. Hij was in afwachting van een nieuw proces op beschuldiging van oorlogsmisdaden. Taarifa, *FDLR Commander Dies In German Prison As Fighters Threaten To Kill Another Commander*, 16 april 2019; UNSC, *S/2019/469*, 7 juni 2019.

³¹⁷ UNSC, *S/2019/469*, 7 juni 2019.

³¹⁸ Vertrouwelijke bron, 2 september 2019.

³¹⁹ Het Internationaal Strafhof had sinds 2012 een arrestatiebevel uitstaan. De Rwandese staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, Olivier Nduhungirehe, noemde de dood van Mudacumura 'goed nieuws voor vrede en veiligheid in de regio'. Nduhungirehe prees de inzet van de Congolese president Felix Tshisekedi om rebellengroepen aan te pakken. Le Figaro, *RDC: le chef de la rébellion rwandaise tué par l'armée*, 18 september 2019; NRC, *Rwandese rebellenleider Mudacumura gedood in Congo*, 18 september 2019; Le Monde, *RDC: l'armée annonce avoir tué le chef de la rébellion rwandaise des FDLR*, 19 september 2019.

zijn gewapende vleugel FOCA (*Forces Combattantes Abacunguzi*) zich beperken tot een driehoek tussen Nyanzale, Kitchanga en de stad Rutshuru.³²⁰

Op 5 oktober 2019 doodden Rwandese veiligheidstroepen 'negentien terroristen' (etnische Hutu's), die een dag daarvoor veertien personen in het toeristische Musanze district in Rwanda hadden gedood. Zij waren vermoedelijk op zoek geweest naar voedsel.³²¹ De Rwandezen arresteerden vijf mannen die verklaarden dat zij tot de RUD-Ururana behoorden, een splinter van de FDLR. Er waren geruchten dat Rwandese soldaten vanaf juni 2019 in Oost-Congo werden ingezet om te vechten tegen dissidente Rwandese groepen.³²² Op 2 november 2019 doodde het Congolese leger na intensieve gevechten in Rutshuru de leider van de RUD-Ururana, Musabimana Juvenal, alias generaal Jean-Michel Africa, en vier van zijn lijfwachten.³²³

Maï-Maï Nyatura

Lokale gewapende groeperingen, bekend onder de paraplu-term Nyatura, bestaan grotendeels uit leden van de Hutu-gemeenschap op het grondgebied van Rutshuru en Masisi. Hoewel sommige groepen in 2016 en daarna werden opgericht, vinden de meeste Nyatura-groepen hun oorsprong in voormalige gewapende groeperingen zoals de *Coalition des patriotes résistants congolais* (PARECO) die werden opgericht als reactie op de (vermeende) bedreiging van legereenheden die werden geleid door militairen uit andere etnische gemeenschappen. De FDLR trainde en bewapende Nyatura-strijders, vooral van de *Nyatura John Love* en *Nyatura Domi*, die beschikten over vierhonderd à vijfhonderd strijders, de meesten in Bukombo op het grondgebied van Rutshuru. John Love zelf kwam op 20 mei 2019 bij gevechten met de NDC-R om het leven.³²⁴

ADF/Nalu

De Ugandese *Allied Democratic Forces/National Army for the Liberation of Uganda* (ADF/Nalu) is al ruim twintig jaar actief in de regio rondom Beni. In de verslagperiode opereerde de ADF nog altijd in dit gebied.³²⁵ Tijdens de verslagperiode bleef de ADF nieuwe rekruten aantrekken via een internationaal wervingsnetwerk, terwijl ADF-strijders burgers aanvielen, kinderen ontvoerden en seksueel geweld gebruikten.³²⁶ Verscheidene ex-strijders en voormalige ADF-ontvoerden gebruikten verschillende namen voor dezelfde gewapende groep, namelijk ADF, ADF-NALU, NALU (*National Army for the Liberation of Uganda*) en Madina al Tawhid³²⁷ Wai Muwahedeen (MTM).³²⁸

De ADF was tijdens de verslagperiode een goed georganiseerde gewapende groepering, verspreid over verschillende kampen³²⁹ in de regio Beni-Butembo, bij of

³²⁰ KST, *General Mudacumura: the death of a most-wanted*, 18 september 2019; Oxford Analytica, *Rebel death may spark shift in Congo conflict dynamics*, 19 september 2019; De Standaard, *Rebellenleider gedood in Oost-Congo*, 20 september 2019.

³²¹ BBC News, *Rwandan forces 'kill 19 terrorists' in retaliatory attack*, 6 oktober 2019.

³²² Oxford Analytica, *Militia attack will intensify Rwanda's focus on Congo*, 7 oktober 2019.

³²³ Al Jazeera, *DR Congo forces kill leader of splinter Hutu armed group*, 11 november 2019; Oxford Analytica, *Regional tensions will keep eastern Congo on edge*, 11 november 2019.

³²⁴ Radio Okapi, *Nord-Kivu: nouveaux affrontements entre Maï-Maï NDC/Rénové et Nyatura*, 21 mei 2019. Zie voor meer informatie het Algemeen ambtsbericht DRC van december 2018, pagina 46.

³²⁵ UNSC, *S/2018/1133*, 31 december 2018. Zie ook insidetheadf.org.

³²⁶ Via cellen in Zuid-Afrika, Tanzania en Burundi regelde de ADF de overtocht van buitenlandse rekruten naar de DRC. In de DRC zelf regelden 'focal points' de reis naar Beni en voorzagen de buitenlandse rekruten van identiteitsdocumenten, zoals een Congolese kiezerskaart. Op het grondgebied van Beni werden ze opgevangen in een kamp, genaamd 'Domaine'. Ook in Uganda werd geworven. UNSC, *S/2018/1133*, 31 december 2018.

³²⁷ 'Tawhid' verwijst naar de 'Eenheid van God', oftewel het monotheïstische karakter van de islam.

³²⁸ De stad Tawhid en de monotheïsten.

³²⁹ De ADF beschikte ook over schuilplaatsen en observatieposten die vaak niet permanent bemand waren en waarschijnlijk werden gebruikt als uitvalposities voor aanvallen.

in het Virunga Park. Het ADF-basiskamp 'Madina' lag in de zogenaamde 'Driehoek des Doods', tussen Oicha, Eringeti en Kamango, ongeveer 35 kilometer ten noorden van Beni.³³⁰ De meeste strijders en hun aanhang verbleven in Madina II dat was onderverdeeld in vier kleinere kampen: Kajaju, Bango, Whisper en Richard. In elk van deze kampen bevonden zich tussen de 150 en 200 ADF-strijders. De ADF-commandant, Seka Baluku, verbleef in kamp Kajaju, terwijl de religieuze leider Lumisa en de 'politiecommissaris' PC Setongo in kamp Bango woonden. Nieuwe rekruten arriveerden in kamp 'Whisper' waar ze een training van drie weken volgden. De kampen van Madina II bevonden zich op hoger gelegen grond.³³¹ De meeste landbouwvelden van de ADF bevonden zich in Madina I, met name in de buurt van het Dayusi-kamp waar het grootste deel van de voedselvoorraden werd bewaard. Strijders werden regelmatig vanuit Madina naar het kamp Mapobu gestuurd (ongeveer zes uur lopen) om goederen op te halen die uit Beni of andere steden in de omgeving kwamen.³³²

Ideologie en training

De ADF is een geheime organisatie die haar doelstellingen niet openlijk deelt en geen aanslagen opeist. In maart 2019 brachten verschillende vrijgelaten ontvoerders echter een dubbele boodschap van de gewapende groep: (a) voor de FARDC om de ADF met rust te laten en haar leden toegang tot markten te geven; en (b) voor alle mensen om zich te bekeren tot de islam.³³³

In verschillende ADF-video's met het MTM-logo is de de training van mannen en kinderen, religieuze instructies, wapens en strijders te zien. De video's werden onder meer opgenomen in het Madina I-kamp.³³⁴

Volgens voormalige ontvoerders en ex-strijders speelde het praktiseren en onderwijzen van de islam een belangrijke rol in de ADF-kampen. Van vrouwelijke ADF-leden werd verwacht dat ze kleren droegen die vergelijkbaar waren met *niqabs*. Ook vond gedwongen bekering tot de islam plaats.³³⁵

In de eerste maanden van 2019 viel de ADF zowel burgers aan als het Congolese leger. Volgens officiële cijfers van het leger doodde de ADF 53 FARDC-soldaten bij dertien aanvallen en confrontaties tussen januari en maart 2019. De dodelijkste aanval vond plaats op 21 januari, toen 25 FARDC-soldaten werden gedood op een militaire positie nabij Mapobu. In dezelfde periode werd een groot aantal gewonde

³³⁰ In eerdere rapporten hebben de VN-experts herhaaldelijk gerapporteerd over een kamp dat Madina heette. Echter, hoewel de naam van het kamp hetzelfde is gebleven is de positie van het kamp in de loop der jaren in dezelfde regio veranderd. UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019.

³³¹ Voor meer informatie over 'Whisper' en andere ADF-kampen wordt verwezen naar het VN-rapport van 7 juni 2019. UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019. Zie ook het Thematische ambtsbericht DRC van oktober 2017, pagina 97.

³³² Een ander belangrijk ADF-kamp, het Mwalika kamp, ook wel Irungu en Domaine genoemd, was gelegen in de buurt van het dorp Mwalika, tussen Kasindi en Butembo op het grondgebied van Beni, in het Virunga Park. Dit kamp werd voornamelijk gebruikt als verzamelplaats voor buitenlandse rekruten. Een derde kamp, Mulalo, genoemd naar zijn leider en ook bekend als het kamp van Lahe, bevond zich in het Mayangose-bos ten noordoosten van Beni. UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019.

³³³ UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019.

³³⁴ De ADF geeft zelden commentaar op haar acties. De groepering zweerde desalniettemin trouw aan ISIS in oktober 2017, enkele dagen na het doden van twee VN-blauwhelmen. Voortaan noemden zij zich Madinat Tawhid wa-l-Muwahidin (MTM), - van de stad van het monotheïsme en de monotheïsten. Hun zwarte vlag is geïnspireerd door andere ISIS-groepen. Of de groepering werkelijk banden met ISIS had, bleef tamelijk onduidelijk. De arrestatie van de Keniaan Waleed Ahmed Zein, een van de financiers van ISIS, wierp licht op een kleinschalig financieringscircuit. Zein had tussen 2017 en begin 2018 aan verscheidene ISIS-takken in meerdere landen, waaronder de ADF in de DRC, een totaalbedrag van 150.000 USD overgemaakt. Het MTM-logo is de enige referentie. Le Monde, *L'Etat islamique revendique sa première attaque en République démocratique du Congo*, 19 april 2019.; UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019.

³³⁵ UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019.

ADF-strijders teruggebracht naar ADF-kampen, waaruit bleek dat ze betrokken waren geweest bij aanvallen en confrontaties.³³⁶

Op 18 april 2019 eiste ISIS een aanval op van 16 april 2019 op een klein FARDC-kamp in Bovota, een dorp aan de Mbau-Kamango-weg op het grondgebied van Beni, waarbij twee FARDC-soldaten en één burger werd gedood. Dit was de eerste keer dat ISIS een aanval op Congolese bodem opeiste. Een directe band tussen ISIS en ADF kon echter niet worden bevestigd.³³⁷ Op 30 mei 2019 doodde het Congolese leger 26 vermeende ADF-strijders die een aanval uitvoerden op een legerpositie in het dorp Ngite, bij Beni. Volgens het leger had de groep mogelijk banden met ISIS.³³⁸ Op 23 mei 2019 eiste ISIS de verantwoordelijkheid op van twee aanvallen op het grondgebied van Beni waarbij tien personen werden ontvoerd. Dergelijke aanvallen worden door de autoriteiten meestal toegeschreven aan de ADF. Deze keer werd een inval gedaan in het dorp Samboko-Tchanitchani (of Tsanitsani), waar de aanvallers de gezondheidskliniek plunderden en in brand staken en de huizen plunderden. De naam Chianchiani dook op in een communiqué van ISIS dat werd overgenomen door de SITE Intelligence group³³⁹, die informatie verstrekt over islamitische terreurbewegingen.³⁴⁰

Conseil national pour le renouveau et la démocratie

In december 2018 verloor de CNRD, een buitenlandse gewapende groepering die actief is in Noord- en Zuid-Kivu, veel terrein in Noord-Kivu na aanvallen door lokale gewapende groeperingen. Toenemende spanningen over de controle van het grondgebied tussen CNRD, de NDC-R en gewapende Nyatura-groepen leidden eind 2018 tot een aanval op het CNRD-hoofdkwartier in Faringa, op het grondgebied van Rutshuru. Het CNRD-commando werd verrast door een coalitie van ongeveer driehonderd goed bewapende NDC-R en Nyatura John Love-strijders.³⁴¹ Bij de aanval werden ten minste achttien burgers en vijftien strijders gedood. 'Generaal' Antoine Jeva, de commandant van de CNRD voor Noord-Kivu, beval de strijders en hun aanhang om vanuit Faringa naar Kashuga, op het grondgebied van Masisi, te gaan. De NDC-R bleef echter de CNRD achtervolgen en aanvallen. Op 18 januari 2019 had de CNRD, waarbij zich een aantal Rwandese vluchtelingen uit het gebied had aangesloten, zijn laatste bastion op Kivuye, op het grondgebied van Masisi, verlaten en was de groep op weg gegaan naar Zuid-Kivu.³⁴² Onderweg werden ten minste twee hoofdgroepen van respectievelijk ongeveer duizend en tweeduizend mensen waargenomen, terwijl anderen in kleinere groepen volgden. Tijdens de reis vonden verschillende botsingen met de FARDC en met andere gewapende groeperingen plaats waarbij naar verluidt een aanzienlijk aantal mensen werd

³³⁶ Radio Okapi, *Les FARDC et les rebelles des ADF s'affrontent de nouveau à Beni*, 21 januari 2019; UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019.

³³⁷ Op 18 april 2019 claimde ISIS zijn eerste aanval in de DRC en riep de 'Centrale Provincie van Afrika' van het kalifaat uit, nadat de groepering bij een aanval op een legerkazerne in Bovota, niet ver van Kamango, twee FARDC-soldaten en een burger had gedood. Het was niet mogelijk om de claim van ISIS, die werd bekend gemaakt door zijn nieuwsagentschap Amaq, te verifiëren. Getuigen van de aanval hielden de ADF verantwoordelijk, die mogelijk banden met ISIS heeft. Volgens een rapport van de Congo Research Group van november 2018 ontving de ADF geld van een financier die banden had met ISIS. Volgens MONUSCO onderscheidde de aanval op het leger zich in niets van eerder aanvallen op het leger in dit gebied. Al Jazeera, *ISIL claims its first DR Congo attack*, 19 april 2019; The New York Times, *ISIS Claims Attack in Congo, Moving Into Troubled Region*, 20 april 2019.

³³⁸ Aljazeera, *DR Congo forces kill 26 rebels in Ebola zone near Beni*, 30 mei 2019.

³³⁹ <https://ent.siteintelgroup.com/>.

³⁴⁰ Le Figaro, *RDC: El revendique deux attaques à Beni, une dizaine de civils enlevés*, 23 mei 2019.

³⁴¹ De leider van de gewapende groepering, John Love, verklaarde tegenover de VN-experts in 2017 dat zijn groep onderdeel uitmaakte van de Nyatura Domi en een grotere coalitie, genaamd het *Collectif des mouvements pour le changement* (S/2017/1091, para. 32).

³⁴² NRC, *Rapport de l'Evaluation Rapide des besoins*, 7 februari 2019; UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019.

gedood.³⁴³

Volgens MONUSCO waren sinds begin februari 2019 ongeveer vierduizend mensen – onder wie naar schatting vierhonderd strijders - van Noord-Kivu naar Zuid-Kivu verhuisd, die zich in verschillende kampen in de buurt van de dorpen Rutare en Kitindiro op het grondgebied van Kalehe hadden gevestigd. Volgens oud-strijders was de leider van CNRD, Laurent Ndagijimana, alias Lumbago of Wilson Irategaka, ook gevlucht naar Zuid-Kivu, maar zijn exacte verblijfplaats kon niet worden vastgesteld. De meeste Congolese strijders van de CNRD, die naar schatting een derde van de troepenmacht vormden, waren niet meegegaan naar Zuid-Kivu. Verschillende Congolese strijders sloten zich aan bij andere gewapende groepen zoals de NDC-R en Nyatura Domi, terwijl anderen zich overgaven aan de FARDC of MONUSCO of in hun woonplaats bleven. Enkele honderden Rwandese vluchtelingen bleven in de regio, zij waren verspreid over het grondgebied van Masisi. Zij gedroegen zich onopvallend om intimidatie door lokale gewapende groeperingen te voorkomen en waren terughoudend om terug te keren naar Rwanda.³⁴⁴

Verliezen CNRD-strijders

Op 26 november 2019 vonden zware gevechten plaats tussen het Congolese leger en gewapende groeperingen, waaronder de CNRD, op de hoogvlakte van Kalehe in Zuid-Kivu.³⁴⁵ CNRD-strijders leden zware verliezen en trokken zich terug in het Nationale Park Kahuzi Biega. Zij gebruikten hun vrouwen en kinderen als schild.³⁴⁶ Volgens militaire woordvoerders werden op 26 november 2019 ten minste duizend CNDR-strijders en hun aanhang gevangen genomen. Tot 6 december 2019 werden ongeveer zeshonderd CNDR-strijders en hun aanhang overgebracht naar het militaire kamp Nyamunyuni in de buurt van het vliegveld van Kavumu. Meer dan vierhonderd anderen bevonden zich op dat moment nog in het dorp Bitale, op het grondgebied van Kalehe. De humanitaire gemeenschap in Zuid-Kivu vroeg toestemming om de noden van de gevangenen vast te stellen.³⁴⁷ Aanvankelijk kreeg MONUSCO geen toestemming kamp Nyamunyuni te bezoeken, aangezien het Congolese leger eerst de registratie en het veiligheidsonderzoek wilde afronden. Op 8 december 2019 kreeg MONUSCO alsnog toegang. Op 10 december 2019 bevestigde de Congolese commandant Mundos dat de screening van 120 CNRD-strijders en 1801 vrouwen en kinderen die tot hun aanhang behoren was voltooid.³⁴⁸

APCLS

Nadat de APCLS-Rénové (APCLS-R) zich onder leiding van 'generaal' Mapenzi Bulere Likuwe in 2018 had afgescheiden van de APCLS van 'generaal' Janvier Karairi Buingo vochten beide facties op het grondgebied van Masisi - vooral in Kibanda en Rubonga in het Mahanga-gebied - om de controle over de tin-, tantaal- en

³⁴³ UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019; KST, *Movements of Rwandan rebels in South Kivu raise fears*, 21 juni 2019.

³⁴⁴ Rwandese vluchtelingen zijn Hutus. Bij terugkeer naar Rwanda vrezen zij te worden achtergesteld door president Kagame, een Tutsi. UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019; Jambonews, *Les réfugiés rwandais à l'est de la RDC en danger?*, 14 oktober 2019.

³⁴⁵ Radio Okapi, *Sud-Kivu: des combats opposent les FARDC aux groupes armés dans les hauts plateaux de Kalehe*, 26 november 2019.

³⁴⁶ Radio Okapi, *Sud-Kivu : les FARDC poursuivent leur offensive contre les rebelles rwandais du CNRD*, 3 december 2019.

³⁴⁷ Radio Okapi, *Sud-Kivu: les FARDC capturent plus de 1000 FDLR et leurs dépendants à Kalehe*, 7 december 2019; Radio Okapi, *Sud-Kivu : situation sécuritaire précaire à Kalehe, 700 personnes sans assistance*, 8 december 2019.

³⁴⁸ Velen van hen waren in het bezit van vluchtelingenkaarten van de UNHCR/CNR. Vanwege gebrek aan hygiëne, gezondheidszorg en voedsel waren er begin december 2019 honderden zieken, onder wie ouderen en kinderen, onder de gedetineerden in het kamp Nyamunyuni. Half december 2019 waren acht CNRD-strijders en zeven kinderen overladen van de honger. Vertrouwelijke bron, 15 december 2019; Vertrouwelijke bron, 15 december 2019.

wolframminijnen en de smokkel van deze mineralen.³⁴⁹ Daarnaast vochten de twee APCLS-facties om de controle over lokale markten in de *groupements* Bafuna en Banyungu op het grondgebied van Masisi om belastingen te heffen van de gebruikers van de markten.³⁵⁰

De splitsing in de dominante gewapende groepering APCLS leidde tot zware gevechten en ernstige mensenrechtenschendingen in de regio. De situatie verslechterde toen andere gewapende groeperingen een bondgenootschap aangingen met de verschillende facties van APCLS.³⁵¹ Enerzijds werkte de APCLS-R samen met de NDC-R van 'generaal' Guidon en met de Buhoza/Apollo-groep, geleid door 'generaal' Apollo. Verschillende bronnen waren getuige van gezamenlijke aanvallen van die groepen op dorpen en op de APCLS van Janvier. Bovendien deelden NDC-R en APCLS-R hun hoofdkwartier in Kilambo. Anderzijds vormde de APCLS een losse coalitie met de Nyatura Kavumbi, de Nyatura Nzai en de Nyatura Jean-Marie. De CNRD was ook betrokken bij de strijd tegen de NDC-R en de APCLS-R. Sommige FARDC-militairen op het grondgebied van Masisi gebruikten gewapende groeperingen zoals de APCLS-R en de NDC-R in hun strijd tegen andere gewapende groeperingen.³⁵²

Nduma défense du Congo-Rénové

Tijdens de verslagperiode vergrootte de NDC-R, geleid door 'generaal' Shimiray Mwissa Guidon, haar controle in Noord-Masisi en delen van het grondgebied van Rutshuru in Noord-Kivu door strijders van andere gewapende groepen in te lijven. In de nieuw veroverde gebieden voerde de NDC-R een lokaal bestuur in op basis van belastingen en dwangarbeid, naar analogie met het systeem op het grondgebied van Lubero en Walikale. In deze gebieden werkte de NDC-R samen met de FARDC.³⁵³

Het vertrek van CNRD leidde medio januari 2019 tot een machtsstrijd tussen lokale gewapende groepen die actief zijn in noordelijke Masisi en westelijke Rutshuru-gebieden. De NDC-R vocht tegen de APCLS van 'generaal' Janvier Karairi en de Nyatura-groepen van Nzai, Jean-Marie en Kavumbi om de controle over het Mpati-Kivue-gebied op het grondgebied van Masisi. Op het grondgebied van Rutshuru botste NDC-R met de Nyatura-groep van Domi³⁵⁴ om de controle over hoger gelegen grond ten noorden van Kashuga en Mweso.

Gewapende botsingen hadden tussen januari en maart 2019 de dood van ten minste 46 burgers en 101 strijders en de ontheemding van duizenden burgers tot gevolg. Eind maart 2019 controleerde de NDC-R grote delen van Noord-Masisi. Een van de belangrijkste tegenstanders van NDC-R, 'generaal' Kavumbi gaf zich op 29 maart 2019 met een groot aantal strijders over aan de FARDC na aanvallen door de NDC-R op zijn hoofdposities.³⁵⁵

³⁴⁹ Mapenzi en Janvier hadden een persoonlijk geschil tussen over de exploitatie van mijnen in hun controlegebied. Janvier aarzde om het aantal mijnen onder controle van APCLS te vergroten, terwijl Mapenzi voorstander was van meer exploitatie van mineralen. UNSC, *S/2018/1133*, 31 december 2018.

³⁵⁰ APCLS facties legden een belasting van tussen de 300 en 500 Congolese frank op, afhankelijk van de koopwaar, of eisten een deel van de landbouwproducten en/of mineralen op. UNSC, *S/2018/1133*, 31 december 2018.

³⁵¹ Sommige FARDC-militairen speelden ook een rol bij de polarisatie van het conflict. UNSC, *S/2018/1133*, 31 december 2018.

³⁵² UNSC, *S/2018/1133*, 31 december 2018.

³⁵³ Radio Okapi, *Nord-Kivu: la milice NDC/Rénové impose taxes et travaux forcés aux habitants de Masisi*, 13 februari 2019; UNSC, *S/2019/469*, 7 juni 2019.

³⁵⁴ De NDC-R, de Nyatura Domi en John Love waren bij de aanval op de CNRD begin januari 2019 nog bondgenoten geweest.

³⁵⁵ Radio Okapi, *Nord-Kivu: Kavumbi, le chef d'une faction des Nyatura s'est rendu aux FARDC*, 3 april 2019; UNSC, *S/2019/469*, 7 juni 2019.

Eind 2018 waren de *Alliance des patriotes pour un Congo libre et souverain-Rénové* (APCLS-R) en de NDC-R nauwe bondgenoten. In januari 2019 integreerde de APCLS-R volledig in de NDC-R. 'Generaal' Poyo van de APCLS-R was een van de commandanten van de NDC-R in het Nyabiondo-Kalungu-gebied op het grondgebied van Masisi. De voormalige leider van de APCLS-R, 'generaal' Mapenzi Bulere Likuwe, zou na conflicten in februari 2019 uit het gebied 'verdwenen' zijn. Mapenzi kreeg een nieuwe positie in het hoofdkwartier van de NDC-R bij Pinga, op grondgebied van Walikale.

Op 4 februari 2019 werd in Kalembe een officiële ceremonie gehouden om ten minste 75 strijders van andere gewapende groeperingen, waaronder voormalige Nyatura, CNRD en APCLS-R-strijders, in de NDC-R te integreren.³⁵⁶ Volgens lokale en MONUSCO-bronnen is de integratie van strijders uit andere gewapende groepen sindsdien voortgezet. Op 30 maart 2019 werden ongeveer tachtig Nyatura-strijders van verschillende facties ingelijfd in de NDC-R. De FARDC tolereerde het vrije gaan-en-staan van NDC-R-strijders en het gebruik van FARDC-uniformen door het commando van de NDC-R. Tijdens de verslagperiode vonden geen activiteiten van de FARDC tegen de NDC-R plaats.³⁵⁷ FARDC-soldaten onder bevel van kolonel Yves Kijenge, een FARDC-commandant van het 3411ste Regiment, kregen in maart 2019 bevelen om zich niet te bemoeien met de troepenbewegingen van NDC-R-strijders en vrije doorgang te verlenen aan NDC-R-leider Guidon.³⁵⁸

Op 7 juni 2019 vaardigde het militaire OM een arrestatiebevel uit tegen militieleider Guidon Shimiray Mwiswa wegens deelname aan een opstandige beweging, het rekruteren van kinderen en verkrachting. Guidon stond al op de sanctielijst van de VS en van Frankrijk die in 2018 zijn tegoeden hebben bevroren.³⁵⁹ Er is een aanhoudingsbevel tegen Guidon, maar er vindt geen arrestatie plaats omdat Guidon naar verluidt erg populair is in het gebied.³⁶⁰

Maï-Maï Yakutumba

De Maï-Maï Yakutumba is een gewapende groepering die voornamelijk uit etnische Bembe bestaat. Nadat de beweging een paar jaar een slapend bestaan had geleid, leefde de groep weer op, vooral na december 2016 en het uitstel van de verkiezingen. De leider van deze Maï-Maï militie, William Amuri, alias Yakutumba, slaagde er in verscheidene kleine lokale gewapende groeperingen bijeen te brengen onder de vlag van de *Coalition nationale du peuple pour la souveraineté du Congo* (CNPSC). Eind 2018 hadden de Maï-Maï Yakutumba grote delen van het grensgebied tussen de provincies Zuid-Kivu, Maniema en Tanganyika onder controle.³⁶¹ Tijdens de verslagperiode namen de activiteiten van de Maï-Maï Yakutumba af, maar was nog actief op het grondgebied van Fizi en in de mijnen ten zuiden van Baraka. Ook eiste de groepering een plaats in het provinciaal bestuur.³⁶² Op 9 februari 2019 veroordeelde de militaire rechtbank in Bukavu 25 Yakutumba-strijders tot

³⁵⁶ Daarmee breidde NDC-R-leider Guidon zijn machtsbasis verder uit. Tijdens de ceremonie waren zes lokale FARDC-militairen van onbekende rang aanwezig geweest in burgerkleding. UNSC, *S/2019/469*, 7 juni 2019.

³⁵⁷ UNSC, *S/2019/469*, 7 juni 2019.

³⁵⁸ RFI, *RDC: qui est Guidon, à la tête d'une coalition à l'offensive dans le Nord-Kivu?*, 27 februari 2019; UNSC, *S/2019/469*, 7 juni 2019.

³⁵⁹ In de eerste vier maanden van 2019 meldde het BCNUD 111 gevallen van conflict-gerelateerd seksueel geweld waarvan de helft werd toegeschreven aan de NDC-R. Volgens MONUSCO was het arrestatiebevel een positieve ontwikkeling voor de veiligheid in de provincie en de strijd tegen de straffeloosheid. Le Figaro, *RDC: mandat d'arrêt contre un chef de guerre, l'ONU promet son soutien*, 26 juni 2019.

³⁶⁰ Justiceinfo.net, *Arrest warrant for Congolese militia leader raises concern and suspicion*, 8 juli 2019; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019.

³⁶¹ Zie het Algemeen ambtsbericht DRC van december 2018, pagina's 48 en 49.

³⁶² Vertrouwelijke bron, 2 september 2019; Vertrouwelijke bron, 3 september 2019; Vertrouwelijke bron, 4 september 2019.

gevangenisstraffen van acht tot tien jaar.³⁶³ Op 20 oktober 2019 kondigden Yakutumba-leiders aan zich te willen overgeven. Zij stelden als voorwaarden dat de FARDC zich terug zou trekken van de wegen tussen Kalemie en Nyemba en van Kalemie en Bendera, dat traditionele chefs naar hun oorspronkelijke dorpen konden terugkeren en dat de CNPSC officieel zou worden erkend. De autoriteiten beschouwden de bereidheid tot overgave als een eerste stap.³⁶⁴

Maï-Maï Raïa Mutomboki

Tijdens de verslagperiode namen de activiteiten van de Raïa Mutomboki af. Eind december 2018 pakte het leger de tweede man van Raïa Mutomboki, 'kolonel' Isaac Cirhabissa op in Katubiro en op 4 april 2019 arresteerde de FARDC Masudi Alimasi Kokodiko, de leider van Raïa Mutomboki na een vuurgevecht in Shabuna. Volgens een VN-rapport van 2018 had Raïa Mutomboki in september 2018 ten minste zeventien vrouwen verkracht in de stad Lubila. De arrestatie van Kokodiko viel samen met de agenda van de nieuwe regering om milities te ontwapenen.³⁶⁵ In augustus en september 2019 gaven enkele groepen Raïa Mutomboki-strijders zich over.³⁶⁶

FLN

Het *Front de libération nationale* (FLN), ook bekend onder de naam *Front de Libération Nationale* – FROLINA, is de gewapende tak van de *Mouvement rwandais pour le changement démocratique* (MRCD), opgericht in 2008 door Paul Rusesabagina, de directeur van het *hotel Mille Collines* tijdens de Rwandese genocide van 1994. Tijdens de verslagperiode was het FLN niet actief. Op 23 mei 2019 verklaarde Callixte Nsabimana, alias Sankara, de woordvoerder van het FLN, zich schuldig aan zeventien aanklachten, waaronder medeplichtigheid aan terroristische aanslagen, ontvoeringen, moord en plundering. Het FLN eiste de verantwoordelijkheid op voor talrijke aanslagen in de regio Nyungwe, op de grens tussen Burundi en de DRC.³⁶⁷

Platform Five (P5)

Eind december 2018 werd bekend dat Shaka Nyamusaraba, voorheen bekend als de leider van de lokale gewapende groepering Ngomino, commandant was van een gewapende groepering die bestond uit zowel buitenlandse strijders, voornamelijk van Rwandese afkomst, als Congolese Banyamulenge. Deze gewapende groepering werd door oud-strijders 'P5', het 'Rwanda National Congress' of 'de groep Kayumba Nyamwasa' genoemd.³⁶⁸

Vanuit Bujumbura werden strijders uit verschillende Afrikaanse landen geworven en via Bujumbura overgebracht naar het hoofdkwartier in Bijabo op het grondgebied van Fizi. Van de gewapende groepering maakten Ngomino en een paar honderd buitenlandse strijders deel uit. Nieuwe rekruten werden onderworpen aan een militaire training van vier tot zes weken door trainers die Kinyarwanda³⁶⁹ spraken. De trainers vertelden de rekruten ook dat de leider van hun beweging Kayumba

³⁶³ Radio Okapi, *Sud-Kivu: 25 miliciens Maï-Maï Yakutumba condamnés à des peines allant de 10 à 8 ans de prison*, 9 februari 2019. Zie ook Radio Okapi, *Sud-Kivu: trois miliciens tués dans des affrontements avec l'armée à Fizi et Minembwe*, 16 mei 2019.

³⁶⁴ Radio Okapi, *Tanganyika: les Maï-Maï Hapa na Pale et Yakutumba conditionnent leur reddition*, 20 oktober 2019. Zie voor meer informatieve het Algemeen ambtsbericht DRC van december 2018, pagina's 48 en 49.

³⁶⁵ Radio Okapi, *Sud-Kivu: les FARDC ont capturé un chef Raïa Mutomboki à Kalehe*, 27 december 2018; Al Jazeera, *DR Congo arrests rebel leader wanted for mass rape*, 4 april 2019.

³⁶⁶ Radio Okapi, *Walikale: environ 20 miliciens Maï-Maï Raïa Mutomboki se sont rendus aux autorités*, 13 augustus 2019; Radio Okapi, *RDC: 55 miliciens Raïa Mutomboki déposent les armes à Walikale*, 4 september 2019.

³⁶⁷ Het FLN dient niet te worden verward met de Burundese *Forces nationales de libération* (FNL). Le Figaro, *Rwanda: un chef rebelle plaide coupable de terrorisme*, 23 mei 2019.

³⁶⁸ UNSC, *S/2018/1133*, 31 december 2018.

³⁶⁹ Kinyarwanda de taal is die door Rwandezena wordt gesproken.

Nyamwasa was. Oud-strijders verklaarden dat hen werd verteld dat het doel van P5 was om Rwanda te bevrijden. Zij hadden echter nooit Rwanda aangevallen, maar in plaats daarvan vielen zij Burundese rebellengroepen aan die actief waren op het Congolese grondgebied, vooral de *Forces nationales de libération*, geleid door Aloys Nzabampema, en de *Résistance pour un état de droit au Burundi* (RED Tabara). Alle oud-strijders verklaarden dat de P5-strijders op goede voet stonden met de lokale Banyamulenge-bevolking in de buurt van Bijabo. Naar verluidt ontving de P5 voorraden, inclusief wapens en munitie, voedsel, medicijnen, laarzen en uniformen uit Burundi.³⁷⁰

FDN

In de verslagperiode vond een reeks invallen plaats door de nationale strijdkrachten van Burundi, de *Forces de défense nationale du Burundi* (FDN), op het grondgebied van de DRC. De FDN werkte daarbij samen met Imbonerakure, een jongerenafdeling van de partij die in Burundi aan de macht is, de *Conseil national pour la défense de la démocratie-Forces pour la défense de la démocratie*.³⁷¹

De aanvallen van de FDN en Imbonerakure waren gericht op een Burundese gewapende groep, de RED Tabara³⁷², en werden uitgevoerd op plaatsen in de DRC die toegankelijk zijn vanuit Burundi over de Ruzizi-vlakte in Zuid-Kivu. Volgens de VN-experts verleende de regering van Burundi materiële steun aan de Maï-Maï Kijangala en de Maï-Maï Mbulu, twee lokale gewapende groeperingen in de DRC, en de militaire interventies van de FDN en Imbonerakure op het Congolese grondgebied.³⁷³

Tussen oktober 2018 en februari 2019 waren militairen van de FDN en Imbonerakure in de DRC aanwezig.³⁷⁴ De eerste aanvallen op RED Tabara vonden eind oktober en november 2018 plaats in en rond Kabere, op het grondgebied van Uvira. De tweede golf van aanvallen vond plaats in januari en februari 2019 in en rond Mulenge, op het grondgebied van Uvira. Daarbij vielen tientallen doden. In november 2018 en januari 2019 raakten respectievelijk 12.000 en 25.000 burgers ontheemd op het middenplateau Uvira.³⁷⁵

De FDN en Imbonerakure werden bijgestaan door ten minste twee lokale gewapende groepen³⁷⁶: de Maï-Maï Mbulu³⁷⁷ en de Maï-Maï Kijangala. De Maï-Maï Kijangala was de belangrijkste bondgenoot van de FDN en Imbonerakure op het midden plateau van Uvira en groeide uit tot een van de meest invloedrijke groepen in het gebied, nadat het ook functionele allianties met de Maï-Maï Buhirwe en de Maï-Maï Munyamali had gesloten.³⁷⁸ De Maï-Maï Kijangala werd geleid door 'kolonel'

³⁷⁰ UNSC, S/2018/1133, 31 december 2018.

³⁷¹ UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019.

³⁷² Naast RED Tabara waren nog twee andere Burundese gewapende groepen in Zuid-Kivu actief aanwezig, maar die werden niet aangevallen door de FDN en Imbonerakure.

³⁷³ Dit is in strijd met paragraaf 1 van resolutie 2293 (2016) van de Veiligheidsraad, zoals verlengd middels paragraaf 1 van resolutie 2424 (2018). UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019.

³⁷⁴ UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019.

³⁷⁵ Volgens bronnen had majoor Aron Ndayishimiye van het 212e FDN-commandobataljon bij beide gelegenheden leiding gegeven aan FDN-militairen. Ooggetuigen reppen van maximaal vijfhonderd leden van de FDN en Imbonerakure die Burundese militaire en burgerkleding droegen en met lichte en zware wapens waren uitgerust. Radio Okapi, *Sud-Kivu: huit morts dans les affrontements entre rebelles et miliciens burundais à Lemera*, 29 januari 2019; UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019.

³⁷⁶ Er zijn nog meer gewapende groeperingen op het middenplateau van Uvira.

³⁷⁷ De Maï-Maï Mbulu werd geleid door Kamale Mbulu, een Mufuliro uit Sange, en bestond uit ongeveer 25 strijders. Het hoofdkwartier van de groep bevond zich in Lukobero op het grondgebied van Uvira. Tijdens de verslagperiode hielp de Maï-Maï Mbulu de FDN en Imbonerakure bij de oversteek van de vlakte van Ruzizi om de DRC binnen te komen. Vervolgens beperkte de Maï-Maï Mbulu zich tot het begeleiden en faciliteren van de FDN en Imbonerakure naar Maï-Maï Kijangala-posities. UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019.

³⁷⁸ UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019.

Kijangala³⁷⁹, een Mufuliro³⁸⁰ uit Kanga, op het grondgebied van Uvira.³⁸¹ De groepering stelde zich naar verluidt ten doel de Bafuliro te beschermen tegen buitenlandse gewapende groeperingen. Volgens actieve en oud-strijders verstrekte de Maï-Maï Kijangala inlichtingen en leidde de FDN en Imbonerakure naar RED Tabara-locaties waar zij meevochten in ruil voor voedsel, geld, munitie en, later, wapens.³⁸²

Op 6 februari 2019 lanceerde het Congolese leger Sukola II-operaties tegen lokale en buitenlandse bewapende groeperingen op de hoogvlakte van Uvira. De militaire operaties vielen nauw samen met de terugtocht van de FDN-troepen naar Burundi. Bij operaties tussen 6 februari en 11 maart 2019 doodde de FARDC 37 vijandelijke strijders. Medio april 2019 voerde de FARDC operaties uit tegen Burundese gewapende groeperingen.³⁸³ De regering van Burundi ontkende dat de FDN de DRC was binnengevallen.³⁸⁴

Conflictmineralen

Tijdens de verslagperiode waren gewapende groeperingen en FARDC-militairen nog altijd betrokken bij de illegale exploitatie van en de handel in tinerts, coltan, wolfram, tantaal en goud.³⁸⁵ Veel mineralen werden illegaal uitgevoerd naar Rwanda, Uganda en Burundi door maffiose netwerken.³⁸⁶ De illegale uitvoer van mineralen is in strijd met standaarden van de *Organization for Economic Cooperation and Development* (OECD)³⁸⁷ en de VN-Veiligheidsraad,³⁸⁸ die zijn opgenomen in de Congolese wetgeving.³⁸⁹

Vanuit Butembo in Noord-Kivu werd veel goud afkomstig uit mijnen in Mbingi, Luofu, Bunyatenge en Miriki verhandeld.³⁹⁰ Het meeste goud in Zuid-Kivu is afkomstig uit Shabunda, Kamituga en Fizi waar gewapende groeperingen en criminele netwerken waren betrokken bij de illegale mijnbouw en goudhandel. Vanuit Bukavu werd goud op grote schaal illegaal door koeriers in auto's uitgevoerd naar Burundi en Rwanda.³⁹¹

Volgens Didier Julienne³⁹², een deskundige op het gebied van mineralen, is de illegale handel in mineralen tussen de DRC en de buurlanden Uganda, Burundi en Rwanda in 2019 verminderd. De traceerbaarheid van 'bloedmineralen' als wolfram,

³⁷⁹ Kijangala werd eerder geassocieerd met de Rassemblement congolais pour la démocratie en met de Maï-Maï Bede, geleid door de inmiddels overleden Bede Rusagara.

³⁸⁰ Een Mufuliro is een lid van de Bafuliro-gemeenschap.

³⁸¹ Het hoofdkwartier van de Maï-Maï Kijangala was gevestigd in Buleza, in de buurt van Mubere en Kabere op het grondgebied van Uvira. De Maï-Maï Kijangala beschikte naar schatting over veertig tot vijftig gewapende strijders. UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019.

³⁸² UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019.

³⁸³ UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019.

³⁸⁴ UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019.

³⁸⁵ UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019.

³⁸⁶ De VN-experts identificeerden twaalf gevallen van individuen en netwerken die mineralen in handen krijgen waarvan de oorsprong niet is bepaald. Zij delen veelal steekpenningen uit aan ambtenaren van de *Police des mines et hydrocarbures* (PMH). UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019.

³⁸⁷ www.oecd.org/corporate/mne/mining.htm.

³⁸⁸ www.un.org/sc/suborg/en/sanctions/1533/duo-due-diligence-guidelines.

³⁸⁹ Zie bijvoorbeeld artikel 27 van de wet op de mijnbouw van de DRC. *Loi n°18/001 du 09 mars 2018 modifiant et complétant la Loi n° 007/2002 du 11 juillet 2002 portant Code minier*.

³⁹⁰ Er werd minder goud officieel uit Butembo verhandeld dan het beschikbare aanbod. De Service d'assistance et d'encadrement de l'exploitation minière artisanale et à petite échelle (SAEMAPE) stelde in een rapport dat zeventig handelaren in 2018 23,48 kg van de mijnen van West-Lubero hebben aangegeven. Vier handelaren verklaarden dat ze gemiddeld twee kilo per maand kochten. Uit de mate van discrepantie leidden de VN-experts af dat het overgrote deel van het goud dat vanuit Butembo werd verhandeld het land uit werd gesmokkeld. UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019.

³⁹¹ Le Monde, *En Afrique, le florissant business de «l'or des conflits»*, 6 maart 2019; UNSC, S/2019/469, 7 juni 2019.

³⁹² Didier Julienne doceert aan de *Ecole de Guerre Economique*. Zie <https://www.egge.fr/index.php/>.

tin en tantaal, goud en kobalt is verbeterd. De situatie is echter moeilijker bij de kleinschalige artisanale gouddelving. Het goud uit de mijnen in Oost-Congo wordt nog altijd verhandeld in de buurlanden, die zelf geen goudmijnen hebben maar grote hoeveelheden goud uitvoeren naar Dubai.³⁹³

Illegale mijnbouw

Nadat eind juni 2019 43 mensen waren gedood door een aardverschuiving bij een mijn van *Glencore*, kondigde president Tshisekedi aan dat het leger troepen zou inzetten om de tweeduizend illegale mijnwerkers die daar nog verbleven uit te zetten. Vakbondsleiders en ngo's betoogden dat de uitzetting de onderliggende oorzaken van de illegale mijnbouw, zoals armoede en werkeloosheid, niet wegnam. Volgens *African Resources Watch*³⁹⁴ zou het leger met scherp hebben geschoten om mijnwerkers uiteen te jagen. Dorpsbewoners uit Kisanfu beweerden dat drie mensen waren overleden als gevolg van schotwonden.³⁹⁵

³⁹³ Le Monde, *En RDC, la lutte contre le trafic des « minerais de sang » s'améliore*, 8 mei 2019.

³⁹⁴ African Resources Watch (AFREWATCH) is een regionale ngo die pleit voor gelijke toegang tot natuurlijke hulpbronnen waaronder land, water en mineralen in de DRC.

³⁹⁵ Al Jazeera, *DR Congo army will remove 2,000 illegal miners from Glencore site*, 2 juli 2019.

2 Identiteit, nationaliteit en documenten

2.1 Identificatieplicht en identificerende documenten

Formeel bestaat in de DRC een identificatieplicht voor meerderjarigen. Hoewel het geregeld gebeurt dat burgers door politie, leger of veiligheidsdiensten worden aangehouden en hen wordt gevraagd zich te legitimeren, wordt de identificatieplicht in de praktijk niet consequent gehandhaafd. Congolezen die niet over een geldig identiteitsbewijs beschikken, worden bij aanhouding ondervraagd over hun afkomst.³⁹⁶ Daarnaast is identificatie verplicht bij het openen van een bankrekening of het doen van bankzaken. Banken accepteren uitsluitend geldige documenten die door de staat zelf zijn uitgegeven; dat wil zeggen het paspoort, de kiezerskaart en het rijbewijs. Een officier van justitie dient over een identiteitsbewijs van een verdachte te beschikken om deze aan te kunnen klagen.³⁹⁷

Paspoorten

Paspoorten hebben een geldigheidsduur van vijf jaar en kunnen niet worden verlengd.³⁹⁸ Zowel aanvraag als afgifte van het paspoort vinden plaats bij het ministerie van Buitenlandse Zaken in Kinshasa en bij de daartoe in het land ingerichte uitgiftekantoren, de zogenaamde *centres de capture des passeports*. Uitsluitend biometrische paspoorten mét vingerafdruk zijn geldig.³⁹⁹ Aanvragers dienen een geboorteakte te overleggen dan wel een verklaring van verlies of een vervangende verklaring van een geboorteakte (*attestation de perte of jugement tenant lieu d'acte de naissance*). Ook met een kiezerskaart kan men een paspoort aanvragen.⁴⁰⁰

Overige Identiteitsdocumenten

Meerderjarige Congolezen gebruiken in het dagelijks leven hun kiezerspas (het bewijs van registratie als kiezer) als identiteitsbewijs. Men kan dit bewijs verkrijgen door zich bij de CENI (*Commission Electorale Nationale Indépendante*) als kiezer te laten registreren.⁴⁰¹ Ook sommige niet-Congolezen, met name Rwandezen in Oost-Congo, beschikken (ten onrechte) over een frauduleus verkregen kiezerspas. Minderjarigen kunnen een *Laissez-passer tenant lieu de passeport* als identiteitsbewijs gebruiken. Ambtenaren gebruiken soms hun *carte de service*, andere burgers gebruiken soms een pensioenboekje, een militair boekje, een geldige leerlingen- of studentenpas of een geldig rijbewijs als identiteitsdocument. De procedure voor het aanvragen van documenten, waaronder een geboorteakte, werd tijdens de verslagperiode niet gewijzigd.⁴⁰²

Reisdocumenten

Behalve paspoorten zijn er ook andere reisdocumenten. Er bestaan speciale regels voor het reizen naar buurlanden, waarvoor de volgende documenten worden gebruikt⁴⁰³:

³⁹⁶ Vertrouwelijke bron, 4 september 2019.

³⁹⁷ Het is dezerzijds niet bekend hoe de Congolese Justitie opereert indien er geen identiteitsbewijs beschikbaar is, maar men wel weet dat er ernstige misdrijven zijn gepleegd. Vertrouwelijke bron, 4 september 2019.

³⁹⁸ Naast gewone paspoorten worden ook dienstpaspaporten en diplomatieke paspoorten uitgegeven.

³⁹⁹ Vertrouwelijke bron, 2 september 2019. Zie bijvoorbeeld <http://www.ambardcparis.com/>. Zie ook het Algemeen ambtsbericht van december 2018.

⁴⁰⁰ Vertrouwelijke bron, 2 september 2019; Vertrouwelijke bron, 4 september 2019.

⁴⁰¹ Vertrouwelijke bron, 4 september 2019. Zie <https://www.ceni.cd/>.

⁴⁰² Zie voor bijzonderheden hierover het Algemeen ambtsbericht van december 2014. Vertrouwelijke bron, 2 september 2019.

⁴⁰³ Zie ook <http://www.dgm.cd/documents.html>.

*Laissez-passer individuel (LPI);*⁴⁰⁴
*Jeton de visite frontalière;*⁴⁰⁵
*L'Autorisation Spéciale de Circulation CEPGL (incl. foto);*⁴⁰⁶
*La Carte Spéciale CEPGL (incl. foto);*⁴⁰⁷
*Visa transfrontalier (in paspoort);*⁴⁰⁸
Laissez-passer tenant lieu de passeport.

De bovenstaande documenten die geen foto bevatten, zijn slechts geldig in combinatie met een identiteitsbewijs. Reisdocumenten – uitgezonderd het paspoort en het Laissez-passer tenant lieu de passeport – kunnen worden aangevraagd bij de DGM (*Direction Générale de Migration*), die onder het ministerie van Binnenlandse Zaken valt.⁴⁰⁹ Men moet zelf de aanvraag indienen. Alleen in geval van een vrijgeleide (*sauf conduit*) gebeurt dit door de autoriteiten.⁴¹⁰ Zie voor overige informatie over documenten het Algemeen ambtsbericht DRC van december 2014.

Identificerende documenten kunnen worden aangevraagd vanaf de leeftijd van achttien jaar. Aanvragen dienen in persoon te gebeuren.⁴¹¹ Congolezen die buiten de DRC woonachtig zijn kunnen het paspoort zowel aanvragen bij een Congolese diplomatieke vertegenwoordiging in het buitenland als in de DRC.⁴¹² De aanvrager dient zich persoonlijk bij de Congolese ambassade ter plaatse te voegen.⁴¹³

Databanken

Er is géén centrale database waarin biometrische gegevens als vingerafdrukken en paspoorten worden opgeslagen. Er zijn meerdere databanken waarin voornoemde biometrische gegevens worden opgeslagen, zoals van het ministerie van Buitenlandse Zaken – van aanvragers van paspoorten⁴¹⁴ –, het kiesregister – van kiezers –, de DGM – van personen die het land in- en uitreizen.⁴¹⁵ Bronnen namen aan dat de nationale veiligheidsdienst (ANR) toegang tot deze databases heeft.

⁴⁰⁴ Een Laissez-passer individuel (LPI) is 72 uur geldig in grensgebieden. Houders kunnen het hele grondgebied van de nabijliggende stad in het buurland betreden. Inwoners van Goma kunnen bijvoorbeeld met een LPI Gisenyi in Rwanda bezoeken. Vertrouwelijke bron, 2 september 2019.

⁴⁰⁵ Voor degenen die op een afstand van minder dan twee kilometer van de grens wonen en de grens willen oversteken om naar school of de markt te gaan of hun akker te bewerken, is een jeton voldoende. De jetons zijn 24 uur geldig. Zij worden afgegeven door het plaatselijke DGM-kantoor.

⁴⁰⁶ *Communauté économique des Pays des Grands Lacs* (CEPGL). De *Autorisation Spéciale de Circulation* CEPGL is twaalf maanden geldig, kan worden verlengd en wordt uitgereikt aan functionarissen van CEPGL organisaties. Het secretariaat van de CEPGL is in Gisenyi.

⁴⁰⁷ De Carte Spéciale CEPGL wordt uitgereikt aan functionarissen van CEPGL organisaties en is geldig zolang ze deze functie bekleden.

⁴⁰⁸ Het Visa transfrontalier wordt aan de grens door de DGM – en door buurlanden – afgegeven. Het heeft een geldigheid van zeven dagen indien afgegeven in havens en luchthaven en dertig dagen indien afgegeven op grensposten te land.

⁴⁰⁹ Veel reisdocumenten worden afgegeven door één van de grenskantoren van de DGM. Voor een overzicht zie <http://www.dgm.cd/postes.html>.

⁴¹⁰ Vertrouwelijke bron, 2 september 2019.

⁴¹¹ Vertrouwelijke bron, 2 september 2019.

⁴¹² Vertrouwelijke bron, 2 september 2019. Zie bijvoorbeeld <http://www.ambardc.eu/>. Zie ook het Algemeen ambtsbericht van december 2018.

⁴¹³ Op vertoon van het oude paspoort wordt een voorlopig reisdocument (Laissez-passer tenant lieu de passeport) uitgegeven. Het dossier van de aanvrager wordt voorzien van een nieuwe pasfoto, vingerafdruk en handtekening en doorgestuurd naar het Congolese ministerie van Buitenlandse Zaken in Kinshasa. Dit paspoort stuurt het nieuwe paspoort naar de ambassade, die het afgeeft aan de aanvrager. Deze procedure vergt meestal veel tijd. Om deze reden geven velen er de voorkeur aan om met hun Laissez-passer tenant lieu de passeport naar de DRC te reizen en daar hun nieuwe paspoort aan te vragen. Vertrouwelijke bron, 2 september 2019.

⁴¹⁴ Het ministerie van Buitenlandse Zaken beschikt over een database van uitgegeven paspoorten waarin foto's en vingerafdrukken van aanvragers zijn opgeslagen. Bij nieuwe aanvragen worden bestanden niet (voldoende) geverifieerd waardoor Congolezen betrekkelijk eenvoudig in het bezit kunnen komen van meer dan één paspoort, telkens onder een andere identiteit. Hierover zijn geen cijfers beschikbaar. Vertrouwelijke bron, 16 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 16 juli 2017. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018; Vertrouwelijke bron, 4 september 2019.

⁴¹⁵ Vertrouwelijke bron, 2 september 2019; Vertrouwelijke bron, 4 september 2019.

Bij strafzaken kunnen de politie en het Openbaar Ministerie op verzoek in individuele gevallen toegang tot deze databases krijgen.⁴¹⁶ De politie werkte aan het opzetten van een database voor de registratie van misdaden en plegers in Kinshasa – met een uitrol daarna in de rest van het land -, maar deze database van de politie was tijdens de verslagperiode nog niet operationeel.⁴¹⁷

Biometrische identificatie

Op 4 september 2019 kondigde president Tshisekedi aan een 'electronisch visum' beschikbaar te stellen bij aankomst van personen in de DRC. Daarnaast gaf de president de aftrap voor een campagne van biometrische identificatie van alle Congolezen waardoor de DRC in 2020 zou kunnen beschikken over een adequaat nationaal bevolkingsregister.⁴¹⁸

Valse documenten

Huwelijks- geboorte- en andere aktes worden in eerste instantie gelegaliseerd door de burgemeester en vervolgens door een notaris gelegaliseerd. Er worden veel valse documenten afgegeven en gelegaliseerd. Dat wil zeggen dat het document door de daartoe bevoegde autoriteit is opgesteld en afgegeven, maar de informatie vals is.⁴¹⁹

Documentfraude asielaanvragen

In de jaren '90 en in 2003 zijn bevolkingsregisters in de DRC op grote schaal geplunderd. Dit argument wordt vaak aangevoerd om bij de autoriteiten in de DRC of bij één van de Congolese ambassades in het buitenland tegen betaling een 'verklaring van geboorteakte' te verkrijgen. In deze verklaring (*attestation tenant lieu d'acte de naissance*) worden de (al dan niet vervalste) geboortegegevens van de aanvrager zonder verdere verificatie overgenomen. Waarna dit document als uitgangspunt wordt gebruikt voor de aanvraag van andere documenten. Uittreksels van de burgerlijke stand met daarin vervalste informatie zijn tegen betaling van steekpenningen verkrijgbaar. Documenten die worden vervalst zijn bijvoorbeeld aktes van de burgerlijke stand, bankafschriften, eigendomspapieren, werkgeversverklaringen, lidmaatschapskaarten, uitspraken rechtbank⁴²⁰, opsporingsbevelen, perskaarten en diploma's.⁴²¹ Ook werden kiezerskaarten aan buitenlanders verstrekt.⁴²²

2.2 Nationaliteit

Familierecht

Het Burgerlijk Wetboek Personen- en familierecht dateert van 1 augustus 1987. Het bevat wetboeken nationaliteits- persoons-, familie- en erfrecht, alsmede een hoofdstuk burgerlijke stand.⁴²³ In het Wetboek Nationaliteit wordt beschreven hoe

⁴¹⁶ Vertrouwelijke bron, 16 juli 2017; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019; Vertrouwelijke bron, 4 september 2019.

⁴¹⁷ Vertrouwelijke bron, 5 september 2019.

⁴¹⁸ Le Figaro, *La RDC annonce «l'identification biométrique» de la population*, 4 september 2019.

⁴¹⁹ Een Congolese akte van geboorte, huwelijk of overlijden waarvan niet binnen de voorgeschreven tijd aangifte is gedaan bij de burgerlijke stand wordt een 'tardieve akte' genoemd. Tardieve akten uit de DRC worden gebruikt met een daarbij behorende '*supplétif à l'acte de naissance*' of '*jugement supplétif*'. Congolese rechters geven tegen overhandiging van steekpenningen dit '*jugement supplétif*' af. Vertrouwelijke bron, 16 juli 2018; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019; Vertrouwelijke bron, 4 september 2019.

⁴²⁰ De documenten kunnen echt zijn, maar omgekochte parketmedewerkers hebben deze documenten van valse informatie voorzien. Vertrouwelijke bron, 16 juli 2018; Vertrouwelijke bron, 4 september 2019.

⁴²¹ Ecoles-rdc.net, "*80% de détenteurs du diplôme d'État ne le méritent pas*", Steve Mbikayi, 2 juli 2018.

⁴²² Zo kregen Burundese strijders die vanuit Burundi de DRC binnenkwamen, een Congolese kiezerskaart à raison van 30 USD per persoon. RFI, *RDC: avant les élections, un groupe d'experts de l'ONU rend son rapport*, 30 december 2018. UNSC, *S/2019/469*, 30 december 2018.

⁴²³ Loi n° 87-010 du 1^{er} août 1987 portant Code de la famille. Livre I – de la Nationalité; Livre II – de la Personne;

men de Congolese nationaliteit van rechtswege dan wel via naturalisatie verkrijgt, hoe men de nationaliteit verliest en onder welke voorwaarde men de nationaliteit kan herkrijgen.⁴²⁴

Van rechtswege verkrijgen de volgende personen de Congolese nationaliteit:

- Een ieder die behoort tot de etnische groepen en nationaliteiten die zich op het moment van de onafhankelijkheid op Congolees grondgebied bevonden;
- Het kind van wie de vader of de moeder Congolees is;
- Het pasgeboren kind dat op Congolees grondgebied wordt aangetroffen en van wie de ouders onbekend zijn;⁴²⁵
- Het kind van staatloze ouders dat op Congolees grondgebied wordt geboren;
- Het kind dat op Congolees grondgebied wordt geboren uit buitenlandse ouders van wie de nationaliteit volgens de wetgeving van het land van oorsprong niet overgaat op het kind.

Via naturalisatie verkrijgen de volgende personen de Congolese nationaliteit:

- Een buitenlander die zich verdienstelijk heeft gemaakt voor de DRC of bij wiens naturalisatie de DRC een wezenlijk en zichtbaar belang heeft;⁴²⁶
- Een kind dat geboren is in de DRC of het buitenland uit ouders van wie één ouder de Congolese nationaliteit heeft (optie);
- Een kind dat op legale wijze door een Congolees is geadopteerd;
- Een kind van wie één van de adoptieouders de Congolese nationaliteit heeft verworven of vrijwillig heeft herkreten;⁴²⁷
- Een buitenlander of staatloze die is gehuwd met een Congolese staatsburger kan na zeven jaar de Congolese nationaliteit verwerven;⁴²⁸
- Een kind dat geboren is in de DRC uit buitenlandse ouders kan vanaf de leeftijd van achttien jaar de Congolese nationaliteit verwerven.⁴²⁹

Verlies van de Congolese nationaliteit:

Een Congolees verliest de Congolese nationaliteit door een andere nationaliteit aan te nemen. Een tot Congolees genaturaliseerde buitenlander kan de Congolese nationaliteit worden ontnomen als later blijkt dat deze zich niet heeft gehouden aan de wettelijke voorwaarden tot verkrijging daarvan.⁴³⁰

Benodigde documenten ter herverkrijging van de Congolese nationaliteit

Degene die de Congolese nationaliteit heeft verloren en deze wil herkrijgen dient de volgende documenten in tweevoud over te leggen:

Livre II de la Famille; Livre IV – ses Successions et des Libéralités. Zie ook Loi n° 04/024 du 12 novembre 2004 relative à la nationalité congolaise. Zie ook Loi n° 16/008 du 15 juillet 2016 modifiant et complétant la loi n° 87-010 du 1er août 1987 portant Code de la Famille.

⁴²⁴ Zie <https://www.leganet.cd/Legislation/Code%20de%20la%20famille/CDF.2017.pdf>.

⁴²⁵ Als later blijkt dat het kind buitenlandse ouders heeft, wordt aangenomen dat het nooit de Congolese nationaliteit heeft bezeten, doch de nationaliteit van de ouders.

⁴²⁶ Er zijn daarnaast allerlei aanvullende bepalingen. Zo moet iemand ten minste vijf jaar verblijf in de DRC hebben, een Congolese taal spreken en afzien van een andere nationaliteit.

⁴²⁷ Er zijn eveneens aanvullende bepalingen in geval van optie (één van beide ouders is Congolees) en adoptie. Ook moet men bijvoorbeeld van goed gedrag zijn en geen oorlogs- en/of andere misdaden hebben gepleegd.

⁴²⁸ Op voorwaarde dat het huwelijk nog in stand is en dat de echtgeno(o)t(e) zijn of haar Congolese nationaliteit heeft behouden.

⁴²⁹ Het kind moet daartoe een schriftelijk verzoek indienen en aantonen dat hij of zij permanent verblijf in de DRC heeft. Het is dezerzijds niet bekend of dit ook geldt als het kind het kind is van buitenlandse strijders of ouders die illegaal verblijven in Congo.

⁴³⁰ Zo mag iemand die in eigen land is veroordeeld wegens oorlogsmisdaden, wapenhandel of economische delicten zich niet tot Congolees laten naturaliseren. Zie artikelen 22 t/m 29 van de Loi n° 04/024 du 12 novembre 2004 relative à la nationalité congolaise.

- Een gelegaliseerde geboorteakte dan wel een ander geldig administratief of juridisch document waarin leeftijd en identiteit van aanvrager staan vermeld;
- Een door de bevoegde autoriteiten afgegeven akte waaruit blijkt dat aanvrager oorspronkelijk de Congolese nationaliteit bezat;
- Een nationaliteitsverklaring afgegeven door de bevoegde autoriteiten van het land waar aanvrager ingezetene is;
- Een bewijsstuk waaruit blijkt dat volgens de wet van het land waar aanvrager ingezetene is, ingezetenen van dat land hun nationaliteit verliezen door de vrijwillige verkrijging van een vreemde nationaliteit;
- Een door de bevoegde autoriteiten afgegeven document waaruit blijkt dat aanvrager op het moment van aanvraag zijn vaste woon- of verblijfplaats in de DRC had;
- Een verklaring van goed gedrag, niet ouder dan drie maanden, afgegeven door de bevoegde autoriteiten in het land waar aanvrager heeft verbleven;
- Een uittreksel uit het strafregister, niet ouder dan drie maanden, bekrachtigd door het Openbaar Ministerie van de DRC;
- Een door de autoriteiten van het land waar aanvrager ingezetene is gelegaliseerde vertaling in het Frans van benodigde documenten die in een andere taal zijn opgesteld;
- Een curriculum vitae.⁴³¹

⁴³¹ Arrêté ministériel n° 261/CAB/MIN/J/2006 du 04 juillet 2006 portant certaines mesures d'exécution de la Loi n° 04/024 du 12 novembre 2004 relative à la nationalité congolaise. Het is dezerzijds niet bekend waarom een curriculum vitae moet worden overgelegd.

3 Mensenrechten

3.1 Positie van specifieke groepen

3.1.1 Leden van oppositiepartijen/politieke activisten

Leden en aanhangers van de oppositie stonden in de aanloop naar de presidentsverkiezingen, tijdens de verkiezingscampagne en na bekendmaking van de verkiezingsuitslag bloot aan pesterijen, bedreigingen en intimidatie door politie en veiligheidsdiensten, vaak in een context van straffeloosheid.⁴³² De verkiezingen op 30 december 2018 werden ontsierd door vele ongeregelde heden. Meer dan een miljoen kiezers konden hun stem niet uitbrengen, toen de verkiezingen in drie pro-oppositiegebieden werden uitgesteld tot maart 2019.⁴³³

Politie en veiligheidsdiensten gebruikten buitensporig geweld om deelnemers aan politieke bijeenkomsten en vreedzame demonstraties tijdens de verkiezingscampagne en na de bekendmaking van de resultaten uiteen te jagen, waarbij doden en gewonden vielen.⁴³⁴ Na de installering van een nieuwe president ontstond er meer democratische ruimte, met name door de vrijlating van een aanzienlijk aantal politieke gevangenen, enkele vreedzame demonstraties zonder incidenten en de terugkeer naar het land van oppositiefiguren. Bovendien vond sinds februari 2019 een afname van het aantal mensenrechtenschendingen plaats. Echter, nog altijd werden mensenrechtenverdedigers en ngo's bedreigd, werden vreedzame demonstraties gewelddadig onderdrukt en waren fundamentele vrijheden ingeperkt.⁴³⁵

Bij zijn aantreden committeerde president Tshisekedi zich sterk aan een verbetering van de mensenrechtensituatie.⁴³⁶ In maart 2019 werden onder meer Jean-Claude Muyamba, voorzitter van de *Solidarité congolaise pour la démocratie et le développement* (SCODE), de oud-provinciale afgevaardigde Gérard Mulumba (alias Giacomo), Franck Diongo, voorzitter van de *Mouvement Lumumbiste Progressiste* (MLP), en de advocaat en mensenrechtenverdediger Firmin Yangambi vrijgelaten.⁴³⁷ Daarnaast beloofde president Tshisekedi te zorgen dat de Congolese politieke ballingen terug konden keren naar hun land.⁴³⁸ Op 17 april 2019 schrapte het Hof van Cassatie een vonnis van een rechtbank die Katumbi in juni 2016 bij verstek tot

⁴³² UNSC, S/2019/218, 7 maart 2019.

⁴³³ Human Rights Watch, *World Report 2018*, 7 februari 2019.

⁴³⁴ Tijdens de verkiezingscampagne registreerde het BCNUDH 147 mensenrechtenschendingen die verband hielden met het verkiezingsproces en 202 extra schendingen in januari 2019, na de verkiezingen. Deze omvatten: (a) schendingen van het recht op leven en fysieke integriteit tijdens de gewelddadige onderdrukking van demonstraties; (b) bedreigingen en intimidatie van vertegenwoordigers en kandidaten van politieke partijen; en (c) onevenredige beperkingen van het recht op vrijheid van meningsuiting, van vergadering en persvrijheid. UNGA, A/HRC/42/32, 14 augustus 2019. Zie ook UNSC, S/2019/6, 4 januari 2019; UNSC, S/2019/218, 7 maart 2019; UNSC, S/2019/575, 17 juli 2019.

⁴³⁵ In de periode van van juni 2018 tot mei 2019 registreerde het BCNUDH 1.020 mensenrechtenschendingen die verband hielden met beperkingen van de democratische ruimte in het hele land. Van dit totaal werd vijftig procent gepleegd door politieagenten en bijna twintig procent door FARDC-militairen. Het aantal slachtoffers was 2.328, voornamelijk door de vele massale arrestaties tijdens demonstraties tussen december 2018 en januari 2019. UNGA, A/HRC/42/32, 14 augustus 2019. Zie ook UNSC, S/2019/6, 4 januari 2019; UNSC, S/2019/218, 7 maart 2019; UNSC, S/2019/575, 17 juli 2019.

⁴³⁶ Dat werd gevolgd door de publicatie in maart 2019 van vier presidentiële en twee ministeriële decreten betreffende individuele en collectieve maatregelen van gratie. UNSC, S/2019/575, 17 juli 2019.

⁴³⁷ Begin maart 2019 maakte president Tshisekedi bekend dat hij alle personen die gedetineerd waren vanwege hun politieke overtuiging, vooral degenen die hadden deelgenomen aan demonstraties voorafgaand aan de verkiezingen, vrij zou laten. BBC News, *En RDC, Tshisekedi promet de libérer les prisonniers politiques*, 3 maart 2019; UNGA, A/HRC/42/32, 14 augustus 2019.

⁴³⁸ Tijdens het bewind van Kabila waren veel opposanten gearresteerd of naar het buitenland verbannen, zoals de oud-gouverneur van Katanga, Moïse Katumbi, die al twee jaar in België woonde. BBC News, *En RDC, Tshisekedi promet de libérer les prisonniers politiques*, 3 maart 2019.

drie jaar gevangenisstraf had veroordeeld wegens beweerde vastgoedfraude.⁴³⁹ Op 20 mei 2019 keerde Katumbi na drie jaar ballingschap in zijn privévliegtuig terug naar Lubumbashi.⁴⁴⁰ Op 20 juni 2019 keerde de opposant en voormalig krijgsheer Mbusa Nyamwisi terug naar de DRC.⁴⁴¹ Op 23 juni 2019 keerde oppositieleider Jean-Pierre Bemba, eveneens een voormalig krijgsheer, terug.⁴⁴²

Inlichtingendienst

Op 21 maart 2019 benoemde Tshisekedi de bij het publiek onbekende Inzun Kakiak tot hoofd van de *Agence nationale des renseignements* (ANR), als opvolger van Kalev Mutond. Mutond, een vertrouweling van Kabila was op de EU-sanctielijst geplaatst wegens het onderdrukken van betogingen van de oppositie. Eerder benoemde Tshisekedi een andere hoge ANR-functionaris, Roger Kibelisa, in zijn kabinet. Kibelisa stond eveneens op de EU-sanctielijst. Enkele dagen na zijn inhuldiging had Tshisekedi beloofd de inlichtingendiensten te 'humaniseren'.⁴⁴³

Mensenrechtenverdedigers kondigden aan dat zij van plan waren Mutond te laten vervolgen wegens onder meer 'willekeurige detentie' en 'foltering'. Ngo's beschuldigden Mutond ervan de ANR tot een 'politieke politie' te hebben omgevormd ten dienste van voormalig president Kabila. Volgens ASADHO-voorzitter Jean-Claude Katende heeft Kalev Mutond acht jaar lang in het geheim opposanten en leden van het maatschappelijk middenveld en burgerbewegingen gedurende lange periodes opgesloten, zonder toegang tot advocaten en familieleden.⁴⁴⁴

3.1.2

Etnische minderheden

De bevolking van de DRC bestaat uit een groot aantal etnische groepen die elk een minderheid vormen.⁴⁴⁵ Volgens de Congolese grondwet heeft de staat de verplichting de vreedzame en harmonieuze co-existentie van etnische groepen te verzekeren en te bevorderen. Ook dient de staat minderheden te beschermen.⁴⁴⁶

Tutsi's

De Hutu's en Tutsi's die in de DRC leven,⁴⁴⁷ staan samen bekend als de *Banyarwanda* en spreken een dialect van het Kinyarwanda. Zij worden door andere bevolkingsgroepen en in de media wel eens aangeduid als '*les Rwandais*' (Rwandezen), ook al wonen sommige Banyarwanda-groepen al honderden jaren in

⁴³⁹ Het Hof accepteerde de claims van een van de drie rechters, Chantal Ramazani, dat het vonnis van de rechtbank onder druk van de regering Kabila tot stand was gekomen. Volgens Katumbi's advocaat maakte de uitspraak van het Hof de weg vrij voor de terugkeer van Katumbi naar de DRC. Le Figaro, *RDC: la condamnation de l'opposant en exil Katumbi annulée*, 19 april 2019; Al Jazeera, *DRC scraps sentence for exiled opposition leader Moise Katumbi*, 19 april 2019.

⁴⁴⁰ Duizenden inwoners van Lubumbashi trokken naar het vliegveld om Katumbi te verwelkomen. Aljazeera, *DR Congo: Prominent opposition leader Katumbi returns from exile*, 20 mei 2019.

⁴⁴¹ Tsur7.cd, *Retour de l'opposant Mbusa Nyamwisi: Claude Ibalanky rend hommage au chef de l'Etat pour sa politique de "réconciliation"*, 20 juni 2019.

⁴⁴² Jeune Afrique, *RDC: nouveau retour à Kinshasa pour Jean-Pierre Bemba*, 23 juni 2019.

⁴⁴³ Na het aantreden van Tshisekedi verbeterden de relaties met mensenrechtenorganisaties en werden de cachots van de ANR gesloten. Na verloop van tijd werden deze echter weer in gebruik genomen. BBC News, *RDC: Inzun Kakiak nouveau patron de l'ANR*, 21 maart 2019; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019; Vertrouwelijke bron, 3 september 2019.

⁴⁴⁴ Als voorbeeld noemde Katende Carbone Beni en zijn drie metgezellen, die in 2018 zes maanden in de cachots van de ANR werden vastgehouden zonder rechtsbijstand. De voorzitter van de *Association congolaise pour l'accès à la justice* (Acaj), Me Georges Kapiamba, kondigde aan vervolging in te stellen namens slachtoffers van ontvoeringen, arrestaties, willekeurige detentie, foltering en mishandeling. Le Figaro, *RDC: des ONG s'élèvent contre l'ex-patron de la «police politique» de Kabila*, 20 maart 2019.

⁴⁴⁵ De Mongo, Baluba, Bakongo en Azande vormen de vier grootste bevolkingsgroepen. Verwezen wordt naar: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cg.html>.

⁴⁴⁶ Constitution, artikel 51. Zie voor meer bijzonderheden hierover het Algemeen ambtsbericht van juni 2012.

⁴⁴⁷ De Tutsi's en Hutu's leven ook in Rwanda en Burundi. De Hutu's en Tutsi's in Rwanda en Burundi spreken dezelfde talen, te weten Kinyarwanda en Kirundi, en hebben een gemeenschappelijke culturele achtergrond. Voor meer informatie over de migratie van Tutsi's en Hutu's naar de DRC wordt verwezen naar het Algemeen ambtsbericht van juni 2009.

Congo. De Banyamulenge worden ook wel eens aangeduid als 'Congolese Tutsi's'. Dat is op zich juist, hoewel er in de DRC ook andere Tutsi-groepen leven.⁴⁴⁸ De Banyarwanda maken 40% uit van de bevolking in Noord-Kivu. Zij zijn goed vertegenwoordigd op provinciaal en nationaal niveau, maar niet in het traditionele bestuur. Dat zorgt voor spanningen. De positie van de Tutsi's in de rest van de DRC, inclusief Kinshasa, is ten opzichte van de vorige verslagperiode volgens bronnen nauwelijks of niet veranderd.⁴⁴⁹ Er is geen sprake van een systematische, structurele en georganiseerde discriminatie van Tutsi's in de DRC.⁴⁵⁰ Er is evenmin sprake van structureel geweld tegen de Tutsi bevolking of andere Congolezen met een Tutsi-achtergrond. Banyamulenge en overige Tutsi-groepen kunnen bescherming krijgen van de autoriteiten. Ze zijn goed vertegenwoordigd in de politiek en nationale instituties zoals het leger en de politie.⁴⁵¹ In het westen van de DRC worden degenen die een andere taal spreken dan Lingala soms beschouwd als buitenlandse *Rwandophones*, als vreemdelingen en indringers.⁴⁵²

Na de nederlaag van M23 eind 2013 trokken veel Tutsi's, die werden verdacht van medeplichtigheid, weg uit het grondgebied van Rutshuru.⁴⁵³ Toen de veiligheidssituatie verbeterde keerden sommigen terug, maar bleven anderen in vluchtelingenkampen in Uganda en Rwanda of trokken vandaar naar de VS, Canada, Finland, Zweden en Groot-Brittannië. Er zijn weinig Congolese Tutsi's die willen integreren in Rwanda vanwege werkloosheidsproblemen.⁴⁵⁴ Tijdens de verslagperiode keerden naar verluidt veel Tutsi's nog altijd niet terug vanwege de onveiligheid in Noord-Kivu, die wordt veroorzaakt door gewapende groepen Nyatura, zoals de Nyatura Domi-groep in samenwerking met de FDLR.⁴⁵⁵ Naar verluidt riep Domi, een Hutu uit Rutshuru, in lokale radio-uitzendingen op tot haat tegen Tutsi's.⁴⁵⁶ De Tutsi-gemeenschap in Noord-Kivu leeft vooral van de veeteelt in Masisi en - in mindere mate - in Rutshuru en Bwito.⁴⁵⁷ Tijdens de verslagperiode werden vooral in Rutshuru en Bwito koeien geroofd door de Nyatura en de FDLR.⁴⁵⁸

Tijdens de verslagperiode laaide in Zuid-Kivu het conflict op tussen de Banyamulenge enerzijds en de Babembe, Bafuliro, Bavira en Banyindu anderzijds weer op. Bij de conflicten vielen doden en werden huizen in brand gestoken.⁴⁵⁹ De Banyamulenge wonen verspreid over vier grondgebieden in Zuid-Kivu: Mwenga, Fizi, Uvira en Walungu. De andere gemeenschappen werpen volgens de Banyamulenge barrières op hun terrein op waar de Banyamulenge moeten betalen als zij daar met hun koeien willen passeren.⁴⁶⁰ Volgens de Banyamulenge zijn in de periode van mei tot september 2019 meer dan vijfduizend koeien gestolen.⁴⁶¹

⁴⁴⁸ Zie voor meer bijzonderheden hierover het Algemeen ambtsbericht DRC van juni 2012.

⁴⁴⁹ Vertrouwelijke bron, 2 september 2019; Vertrouwelijke bron, 3 september 2019; Vertrouwelijke bron, 7 september 2019; Vertrouwelijke bron, 7 september 2019; Vertrouwelijke bron, 10 september 2019.

⁴⁵⁰ Vertrouwelijke bron, 2 september 2019 ; Vertrouwelijke bron, 10 september 2019.

⁴⁵¹ Vertrouwelijke bron, 2 september 2019 ; Vertrouwelijke bron, 10 september 2019.

⁴⁵² Vertrouwelijke bron, 2 september 2019; Vertrouwelijke bron, 3 september 2019.

⁴⁵³ Zie Algemeen ambtsbericht december 2014.

⁴⁵⁴ Rwanda moedigt deze integratie ook niet aan en ziet de Congolese Tutsi's liever terugkeren naar de DRC. Vertrouwelijke bron, 10 september 2019.

⁴⁵⁵ Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

⁴⁵⁶ Vertrouwelijke bron, 10 september 2019.

⁴⁵⁷ Het grondgebied van Rutshuru bestaat uit de *chefferie* Bwito in het westen en de *chefferie* Bwisha in het oosten. Deze chefferies zijn van elkaar gescheiden door het Virungapark.

⁴⁵⁸ Naar verluidt kunnen Tutsi-veehouders de FDLR afkopen met een koe, maar valt met Nyatura-leider Domi niet te onderhandelen. Vertrouwelijke bron, 10 september 2019. Radio Okapi, *Nord-Kivu: les FARDC délogent des combattants FDLR de leur position de Kamatembe*, 7 april 2019.

⁴⁵⁹ Radio Maendeleo, *Banyindu*, 24 juni 2019.

⁴⁶⁰ Voor deze 'tolheffing' bestaan geen officiële regels. De betaling die wordt geëist is willekeurig en kan in geld of in natura zijn. De waarde van een koe was tijdens de verslagperiode ongeveer 500 USD. Vertrouwelijke bron, 7 september 2019.

⁴⁶¹ Vertrouwelijke bron, 7 september 2019.

Tutsi's in Kinshasa

In Kinshasa wonen naar schatting enkele tientallen Banyamulenge en (andere) Tutsi's. Ze wonen vooral in de – relatief veilige - villawijken *Gombe* en *Ma Campagne*. Ze zijn tijdens de verslagperiode niet betrokken geweest bij geweldsincidenten.⁴⁶² De recente ontwikkelingen in het oosten van de DRC hebben voor hen geen gevolgen gehad. Ook in Lubumbashi, in de Kasaï provincies en in Maniema wonen enkele tientallen Tutsi's in een vergelijkbare situatie.⁴⁶³ Van officiële zijde was er tijdens de verslagperiode geen anti-Tutsi propaganda.⁴⁶⁴

Pygmeeën

Overall in de Grote Merenregio wonen pygmeeën – de Batwa -, vooral in Rwanda, Burundi, Uganda en de DRC. Het wordt aangenomen dat zij de oorspronkelijke bewoners zijn van de equatoriale wouden van Midden-Afrika. In de DRC noemen de Batwa zichzelf Bambuti, hoewel het woord pygmee ook gangbaar is en niet als denigrerend wordt ervaren. Zij zijn verspreid over 21 van de 26 provincies in de DRC.⁴⁶⁵ Traditioneel waren de pygmeeën jagers en verzamelaars, maar hun nomadische manier van leven kwam onder druk te staan door de inrichting van beschermde natuurgebieden zoals het Virunga Park⁴⁶⁶, het Kahuzi Biega Park, het Garamba Park en andere nationale parken in de DRC. Daarnaast verloren de pygmeeën veel terrein aan bos- en landbouwondernemingen. De Bambuti worden gemarginaliseerd in de samenleving en hebben vaak weinig of geen toegang tot basisvoorzieningen. Tijdens de verslagperiode leidde een conflict tussen de pygmeeën en de parkwachters van Kahuzi Biega Park tot doden en gewonden onder de parkwachters en ontbossing in het park.⁴⁶⁷ De ngo *Foyer de Développement pour l'Autopromotion des Pygmées et Indigènes Défavorisés* (FDAPID) helpt de pygmeeën bij de omschakeling van nomaden tot landbouwbouwers met behoud van hun traditionele kennis en cultuur. Daarnaast verleent de FDAPID humanitaire en juridische hulp in Noord-Kivu en andere zones.⁴⁶⁸ Zie ook paragraaf 1.2.7.

3.1.3 *Religieuze minderheden*

Religieuze groeperingen dienen zich te laten registreren door de overheid, maar werden niet gehinderd bij de uitoefening van hun geloof.⁴⁶⁹

3.1.4 *Vrouwen*

Vrouwen nemen in de DRC een ondergeschikte positie in. Discriminatie van vrouwen is wijdverbreid. Zij hebben meestal geen toegang tot besluitvorming, adequate

⁴⁶² Onder de Tutsi's in Kinshasa zijn generaals, senatoren en leden van de *Assemblée nationale*, die hebben lijfwachten. Vertrouwelijke bron, 16 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 2 september 2019; Vertrouwelijke bron, 3 september 2019.

⁴⁶³ In die provincies gaat het vooral om hoge militairen en vermogende zakenlieden. Normaal gesproken verblijft hun familie in Noord-Kivu. Vertrouwelijke bron, 2 september 2019; Vertrouwelijke bron, 3 september 2019. Zie ook het Algemeen ambtsbericht DRC van december 2017.

⁴⁶⁴ Vertrouwelijke bron, 2 september 2019; Vertrouwelijke bron, 3 september 2019.

⁴⁶⁵ Er zijn meer dan twintig verschillende benamingen voor de pygmeeën in de DRC zoals Batwa, Bambuti, Babulako (in Walikale), Basangabutaka (in Rutshuru), Baruti (in Masisi en Walikale) en Banyanda (in Walikale). Vertrouwelijke bron, 10 september 2019.

⁴⁶⁶ Het Virunga Park wordt beheerd door het Institut Congolais pour la Conservation de la Nature (ICCN) in samenwerking met de Autorité gouvernementale des Parcs Nationaux. In de wet is vastgelegd dat het flora- en faunabeheer van nationaal belang is. Zie loi N° 14/003 du 11 février 2014 relative à la conservation de la nature en RDC.

⁴⁶⁷ RFI, *RDC: affrontements entre Pygmées et gardes du Parc national de Kahuzi-Biega*, 11 augustus 2019; IUCNNL, *Rapport de la situation de Défenseurs Environnementaux*, 22 september 2019.

⁴⁶⁸ Vertrouwelijke bron, 10 september 2019.

⁴⁶⁹ Van de totale bevolking van 85.3 miljoen (schatting van juli 2018) is volgens het *Pew Research Center* ongeveer 95.8 procent christelijk, 1.5 procent moslim en hangt 1.8 procent geen religie aan. Van de christenen is 48.1 protestant (waaronder leden van de Evangelische kerken en de Kimbanguïsten) en 47.3 procent rooms-katholiek. Andere christelijke groeperingen zijn onder meer Jehova's Getuigen, Zevende-dags Adventisten en de Grieks-orthodoxe kerk. US Department of State, *2018 International Religious Freedom Report - Congo, Democratic Republic of the*, 29 mei 2019.

gezondheidszorg, onderwijs, schoon water, sanitaire voorzieningen en rechtsmiddelen. De algemene positie van de vrouw bleef in de verslagperiode onverminderd slecht. In de DRC zijn diverse ngo's actief op het gebied van vrouwenrechten en de verbetering van de positie van de vrouw. Een wetsvoorstel voor gelijke behandeling van man en vrouw, dat in april 2011 door het parlement in behandeling werd genomen, werd op 15 juni 2015 aangenomen door de Senaat.⁴⁷⁰ De wet werd op 1 augustus 2015 bekrachtigd door toenmalig president Kabila.⁴⁷¹

Aan de presidentsverkiezingen nam slechts één vrouw deel: Marie-Josée Ifoku Mputu, voorzitter van de *Alliance nationale des élites du Congo* (AENC).⁴⁷² Het percentage vrouwelijke kandidaten was elf procent voor de nationale parlementsverkiezingen en minder dan tien procent voor de provinciale parlementsverkiezingen.⁴⁷³ Na de verkiezingen was het nieuwe parlement (voorlopig) samengesteld uit 485 afgevaardigden (435 mannen en 50 vrouwen).⁴⁷⁴ Op 24 april 2019 werd Jeanine Mabunda, oud-minister en adviseur van Kabila, tot voorzitter van de Assemblée nationale gekozen.⁴⁷⁵ Op 26 augustus 2019 werd de nieuwe regering bekend gemaakt, die voor zeventien procent uit vrouwen bestond, onder wie een vicepremier en de minister voor Planning en Buitenlandse Zaken.⁴⁷⁶

Wetgeving ten aanzien van seksueel geweld

De grondwet bepaalt dat de overheid toeziet op de uitbanning van seksueel geweld tegen vrouwen, in het bijzonder als dit gebruikt wordt als wapen gericht op destabilisering of ontwrichting van het gezin. Dergelijke vormen van seksueel geweld worden in de grondwet aangemerkt als een misdaad tegen de menselijkheid.⁴⁷⁷

Seksueel geweld

In het gehele land komt seksueel geweld tegen vrouwen en meisjes op grote schaal voor. In conflictgebieden zijn de gevallen van seksueel geweld het talrijkst. Volgens het *Bureau conjoint des Nations Unies pour les droits de l'homme* (BCNUDH)⁴⁷⁸ werden van juni 2018 tot mei 2019 ten minste 726 vrouwen, 234 kinderen en drie mannen het slachtoffer van conflict gerelateerd seksueel geweld, een aanzienlijke toename ten opzichte van dezelfde periode het jaar daarvoor.⁴⁷⁹ In 68% van de gevallen werd het seksueel geweld door leden van gewapende groeperingen gepleegd, voornamelijk Maï-Maï Raïa Mutomboki-strijders, NDC-R-strijders en Twa-

⁴⁷⁰ IGL, RDC: *Une loi sur la parité, votée au sénat*, 15 juni 2015.

⁴⁷¹ Loi n° 15/013 du 1^{er} août 2015 portant modalités d'application des droits de la femme et de la parité. Zie ook ACP, *Loi sur la parité pour la construction d'une société juste en RDC*, 16 september 2015.

⁴⁷² RTBF, RDC: *la Cénî publie une liste provisoire des 25 candidats à l'élection présidentielle*, 10 augustus 2018; UNGA, A/HRC/42/32, 14 augustus 2019.

⁴⁷³ Zie *Observatoire de la parité en République démocratique du Congo* (Observatory for Parity in the Democratic Republic of the Congo), *Rapport préliminaire de l'Observatoire de la parité sur le processus électoral* (Preliminary report of the Observatory for Parity on the electoral process). Zie: <https://deboutcongolaises.org/rapport-preliminaire-de-lobservatoire-de-la-parite-sur-le-processus-electoral/>.

⁴⁷⁴ Le Figaro, RDC: *première session de la nouvelle Assemblée*, 28 januari 2019.

⁴⁷⁵ Jeune Afrique, RDC: *Jeanine Mabunda Lioko, première femme élue à la tête de l'Assemblée nationale, sans surprise*, 24 april 2019; Le Figaro, RDC: *le camp Kabila assure présenter des «nouvelles figures» pour le gouvernement*, 20 augustus 2019.

⁴⁷⁶ Le Monde, RDC: *le futur gouvernement de coalition finalement dévoilé*, 26 augustus 2019; Al Jazeera, RDC *announces new government 7 months after president inaugurated*, 26 augustus 2019; Trouw, *Kabila houdt veel touwtjes in handen*, 27 augustus 2019.

⁴⁷⁷ Constitution, artikel 15. Zie voor bijzonderheden hierover het Algemeen ambtsbericht van juni 2012.

⁴⁷⁸ De BCNUDH is het Mensenrechtenbureau van Monusco in de DRC. De Engelse benaming is *United Nations Joint Human Rights Office* (UNJHRO).

⁴⁷⁹ BCNUDH, *Analyse de la situation des droits de l'homme de janvier à juin 2019*, 25 juli 2019; UNGA, A/HRC/42/32, 14 augustus 2019.

milities. De andere gevallen zijn toe te schrijven aan leger (22 procent van het totaal), politie en veiligheidsdiensten.⁴⁸⁰

In Noord- en Zuid-Kivu werd het meeste seksueel geweld gepleegd, meestal in de vorm van verkrachting, groepsverkrachting en gedwongen huwelijken. Er werden verscheidene massaverkrachtingen gemeld, waaronder door Maï-Maï Raïa Mutomboki-strijders op het grondgebied van Shabunda, in Zuid-Kivu. In Noord-Kivu nam het aantal verkrachtingen van strijders van de NDC-R, de Nyatura en de APCLS-R gestaag toe sinds begin 2019. Daarnaast werden in gemilitariseerde conflictgebieden zoals in Beni in Noord-Kivu en Uvira in Zuid-Kivu nog steeds gevallen van seksueel geweld door militairen gedocumenteerd.⁴⁸¹

In de provincie Tanganyika waren vooral Twa-militieleden verantwoordelijk voor verkrachting, groepsverkrachting en seksuele slavernij. In de provincie Maniema werd een toename van seksueel geweld waargenomen, terwijl in de provincie Ituri het seksueel geweld aanzienlijk afnam na de demobilisatie van FRPI-strijders. In de regio Kasaï, waar verkrachtingen voornamelijk werden gepleegd door FARDC-militairen en de politie, nam het seksueel geweld toe noch af.⁴⁸²

Gevolgen van seksueel geweld

Seks en seksualiteit vormen in de DRC een taboe, hoewel er de laatste jaren meer over wordt gepraat. Een verkrachte vrouw krijgt van haar echtgenoot in veel gevallen het verwijt dat ze het seksueel geweld zelf heeft uitgelokt of dat ze zich niet verzet heeft. Verkrachte vrouwen in de DRC worden veelal uit de gemeenschap verstoten, dus moet een vrouw die is verkracht een afweging maken tussen haar behoefte aan gerechtigheid en de sociale gevolgen van een aangifte. Slachtoffers van incest worden vaak het zwijgen opgelegd door andere vrouwen in de familie, die bang zijn dat de dader hen niet meer te eten geeft. De wet kan ook worden misbruikt door families van meisjes die jonger zijn dan achttien jaar die beschuldigingen van verkrachting gebruiken om een bruidsschat en trouwbeloften af te dwingen. De bewijslast bij verkrachting ligt bij het slachtoffer. Vrouwen die zich na hun verkrachting laten behandelen in een ziekenhuis krijgen een artsenverklaring.⁴⁸³

Bescherming tegen seksueel geweld

Het is voor de meeste vrouwen in de DRC moeilijk bescherming in te roepen tegen seksueel geweld. In theorie is het weliswaar mogelijk om aangifte te doen van verkrachting, maar in de praktijk zien de meeste vrouwen hier van af, vanwege het sociale stigma, het gebrek aan vertrouwen in de rechtsgang en uit angst voor vergelding.⁴⁸⁴ Wanneer een slachtoffer besluit zich tot de autoriteiten te wenden, is het nog maar de vraag of haar zaak in behandeling zal worden genomen. Politieagenten vragen het slachtoffer bijna altijd een financiële bijdrage voor de uitvoering van het onderzoek. In sommige gevallen doen ouders van het slachtoffer aangifte.⁴⁸⁵

⁴⁸⁰ BCNUDH, *Analyse de la situation des droits de l'homme de janvier à juin 2019*, 25 juli 2019; UNGA, A/HRC/42/32, 14 augustus 2019.

⁴⁸¹ BCNUDH, *Analyse de la situation des droits de l'homme de janvier à juin 2019*, 25 juli 2019; UNGA, A/HRC/42/32, 14 augustus 2019.

⁴⁸² BCNUDH, *Analyse de la situation des droits de l'homme de janvier à juin 2019*, 25 juli 2019; UNGA, A/HRC/42/32, 14 augustus 2019.

⁴⁸³ Veel vrouwen die zich melden bij de speciale politie voor vrouwen of bij een opvangcentrum hebben een medisch certificaat bij zich. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 25 juli 2018.

⁴⁸⁴ Bij huiselijk geweld doen vrouwen zelden aangifte. In andere gevallen gebeurt dit steeds meer. Vertrouwelijke bron, 2 september 2019; Vertrouwelijke bron, 9 september 2019.

⁴⁸⁵ De slechte infrastructuur en het gebrek aan financiële middelen kan onderzoek belemmeren: waar de verkrachting heeft plaatsgevonden is er geen kliniek in de naaste omtrek, is de weg slecht, is er geen

Slachtofferhulp

In Noord-Kivu bestaat een speciale politie-eenheid voor vrouwen en kinderen (*Police pour la protection des enfants et des femmes*). De politie helpt vrouwen bij het doen van aangifte en verwijst hen indien nodig verder. De VN, internationale ngo's en hun lokale partnerorganisaties steunen centra waar vrouwelijke slachtoffers van seksueel geweld worden opgevangen en waar ze begeleid worden bij het doen van hun aangifte.⁴⁸⁶ Zo heeft de Congolese ngo LIZADEEL in verscheidene steden in de DRC kleine centra waar slachtoffers van seksueel geweld worden opgevangen en begeleid naar medische voorzieningen. De UNJHRO organiseerde ook tientallen voorlichtingsbijeenkomsten voor burgerlijke en traditionele autoriteiten alsmede het maatschappelijk middenveld om de toegang van slachtoffers tot de rechtsgang te verbeteren.⁴⁸⁷

Vervolging verkrachting

Tijdens de verslagperiode was er enige verbetering in de strijd tegen de straffeloosheid door processen tegen militairen die zich schuldig hadden gemaakt aan seksueel geweld. Tevens werden enkele militieleden aangeklaagd. Op 27 november 2018 opende de militaire rechtbank in Goma het proces tegen Ntabo Ntaberi Sheka, voormalig commandant van de NDC.⁴⁸⁸ Op 25 maart 2019 werd de leider van de Raïa Mutomboki, Masudi Alimasi Kokodiko, opgepakt en beschuldigd van misdaden tegen de menselijkheid met betrekking tot verkrachting.⁴⁸⁹

Positie van weduwen en andere alleenstaande vrouwen

Hoewel de *Code de la Famille* weduwen zou moeten beschermen, hebben ze in de praktijk een kwetsbare positie in de Congolese samenleving. Vaak worden deze vrouwen door de schoonfamilie verantwoordelijk gehouden voor de dood van hun echtgenoot en daarom gestraft. Na het overlijden van de echtgenoot, komt het geregeld voor dat een weduwe wordt beschuldigd van hekserij, wordt mishandeld of wordt weggejaagd, al dan niet met haar kinderen. Bovendien gaan alle gezamenlijke bezittingen naar de familie van de overleden man. Daar in de praktijk zelden testamenten worden opgemaakt, slagen weduwen er vaak niet in om aanspraak te maken op een deel van de erfenis van hun overleden echtgenoot.⁴⁹⁰

Kinshasa

In Kinshasa heeft een alleenstaande vrouw die een baan heeft en haar eigen zaken kan regelen voldoende vrijheid. Als haar man is overleden, dan kan zij verder alleen blijven maar ook hertrouwen; zij moet dan wel accepteren dat de bezittingen van de man overgaan op diens kinderen. Vrouwen die weinig vaste inkomsten hebben, hebben het zwaarder. Alleenstaande vrouwen in Kinshasa die afkomstig zijn uit andere regio's kunnen niet beschikken over een eigen akkertje om hun eigen voedsel te verbouwen. Alleenstaande vrouwen uit andere delen van het land kunnen zich in Kinshasa aansluiten bij hun eigen etnische gemeenschap (*communauté*). Een alleenstaande vrouw van buiten de stad – die daar geen familie heeft – kan tijdelijk onderdak vinden bij iemand van de eigen gemeenschap.

politiebureau of gevangenis. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 20 juli 2018; Vertrouwelijke bron, 5 september 2019; Vertrouwelijke bron, 9 september 2019.

⁴⁸⁶ De UNJHRO ondersteunde wetswinkels in Noord- en Zuid-Kivu en in Kasai Central. Slachtoffers van seksueel geweld kregen daar gratis rechtsbijstand en ondersteuning bij aangifte. Van de van juni 2018 tot mei 2019 behandelde zaken werden 206 voor de rechtbank gebracht, die in 49 gevallen een uitspraak deed waarbij in veertig gevallen een veroordeling werd uitgesproken. UNGA, A/HRC/42/32, 14 augustus 2019.

⁴⁸⁷ UNGA, A/HRC/42/32, 14 augustus 2019. Zie ook <https://lizadeelinternational.com/foyer-social/>.

⁴⁸⁸ Sheka was onder meer aangeklaagd wegens oorlogsmisdaden waaronder verkrachting en seksuele slavernij in 2010 op het grondgebied van Walikale. UNGA, A/HRC/42/32, 14 augustus 2019.

⁴⁸⁹ UNGA, A/HRC/42/32, 14 augustus 2019.

⁴⁹⁰ Zie voor meer bijzonderheden hierover het Algemeen ambtsbericht DRC van juni 2012.

Ook zoeken alleenstaande vrouwen steun bij de katholieke kerk of bij een van de vele ontwakingskerken. In Kinshasa worden juridische opleidingen gegeven met het oog op de vervolging van daders van seksueel geweld. De ngo LIZADEEL heeft een opvangcentrum voor getraumatiseerde vrouwen in Kinshasa. Ook wordt daar onder meer voorlichting gegeven over gezinsplanning.⁴⁹¹

3.1.5

LHBT

In de DRC is homoseksualiteit niet expliciet strafbaar. Homoseksuele handelingen kunnen bestraft worden als 'vergriep tegen de goede zeden' zoals beschreven in het Wetboek van Strafrecht in het hoofdstuk 'Inbreuken op het familieleven'. Op een dergelijk vergriep staat een maximale gevangenisstraf van drie jaar.⁴⁹² In de verslagperiode hebben geen veroordelingen plaats gevonden.⁴⁹³

Veel homoseksuelen verbergen hun seksuele geaardheid. Homoseksualiteit wordt niet geaccepteerd, maar over het algemeen wel getolereerd. Daarbij is de behandeling van lesbiennes en biseksuelen gelijk aan die van homoseksuelen. LHBT's ondergaan soms beledigingen en fysieke agressie. De autoriteiten bieden geen daadwerkelijke bescherming hiertegen.⁴⁹⁴ Vanaf 2012 heeft de LHBT-gemeenschap zich vanuit Oost-Congo geëmancipeerd. Ngo's als MOPREDS⁴⁹⁵, Jeunialissime⁴⁹⁶, Synergia en Oasis Club Kinshasa nodigen leden van de gemeenschap uit voor bijeenkomsten in ontmoetingscentra en leggen contacten bij onder meer de politiek, politie en justitie, opdat zij in geval van problemen op hulp kunnen rekenen.⁴⁹⁷ In Kinshasa is homoseksualiteit minder omstreken dan op provinciaal niveau.⁴⁹⁸ Op de website van ILGA⁴⁹⁹ staan twee Congolese ngo's die zijn aangesloten bij deze organisatie.⁵⁰⁰ In Kinshasa hielden LHBT-belangenorganisaties van april tot juli 2019 acht workshops over seksuele geaardheid en identiteit waaraan ook bijna tweehonderd niet-leden van de LHBT-gemeenschap deelnamen. De bijeenkomsten waren vooral bedoeld om over vooroordelen te discussiëren. Aan de workshops namen ten minste tien transgenders deel. In de DRC worden naar verluidt transgenders vaak gestigmatiseerd binnen de LHBT-gemeenschap.⁵⁰¹

Radio

Vanaf juli 2019 waren er elke vrijdag radio-uitzendingen van 10.30 tot 11.00 uur op *Radio Télé Groupe l'Avenir* (RTGA).⁵⁰² Ook werd in WhatsApps-groepen gediscussieerd aan de hand van podcasts op internet.⁵⁰³

⁴⁹¹ Vertrouwelijke bron, 2 september 2019. Zie <https://lizadeelinternational.com/foyer-social/>. Zie ook het Algemeen ambtsbericht DRC van december 2017.

⁴⁹² Wetboek van Strafrecht, artikel 176.

⁴⁹³ Vertrouwelijke bron, 2 september 2019; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019; Vertrouwelijke bron, 3 september 2019; Vertrouwelijke bron, 3 september 2019.

⁴⁹⁴ Het is in beginsel mogelijk om aangifte te doen bij de politie, maar in de praktijk gebeurt dit niet. Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018.

⁴⁹⁵ Zie <https://www.africa-gay-rights.org/Association/mopreds-mouvement-pour-la-promotion-des-respects-et-egalite-des-droits-des-minorites-sexuelles/>.

⁴⁹⁶ Zie <https://www.africa-gay-rights.org/Association/jeneunialissime/>.

⁴⁹⁷ Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 24 juli 2018; Vertrouwelijke bron, 3 september 2019. Zie ook <https://voice.global/grantees/jeuniafrica-lgbtq-youth-radio-in-the-drc/>.

⁴⁹⁸ Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018.

⁴⁹⁹ Internationale organisatie die wereldwijd de belangen van de LHBT-gemeenschap behartigt.

⁵⁰⁰ Dat zijn de *Groupe Nyanza* in Isiro in Haut-Uélé en de *Groupe de Défense et Promotion des Personnes Homosexuels Uvira-Fizi en RD Congo*. Dezerzijds is verder niets bekend over deze organisaties. https://ilga.org/fr/qui-sommes-nous/civi_details_fr.

⁵⁰¹ Vertrouwelijke bron, 3 september 2019.

⁵⁰² Het is een geanimeerd programma met verschillende thema's voor een breed publiek. RTGA is een commerciële zender. Vertrouwelijke bron, 3 september 2019. <https://www.groupe-lavenir-rdc.info/>.

⁵⁰³ Vertrouwelijke bron, 3 september 2019.

Hope Awards

Op 28 juni 2019 reikten LHBT-belangenorganisaties in Kinshasa de *Hope Awards* uit aan organisaties en activisten die zich in de DRC verdienstelijk hebben gemaakt. Er waren drie categorieën: de *ubuntu* (menselijkheid) prijs voor de verdediging van LHBT-rechten – die werd toegekend aan Cedhuc, een bureau voor rechtshulp in Kinshasa, en aan Gaby Shabani;⁵⁰⁴ de *bienzedi bieaba* (verander je mentaliteit), die werd uitgereikt aan *House of Rainbow DRC* en de *yo pe okoki* (ook u) onderscheiding, die werd uitgereikt aan Patrick Maliani voor zijn inzet voor transgenders.⁵⁰⁵

3.1.6

Alleenstaande minderjarigen

Minderjarigheid eindigt in de DRC bij het bereiken van de leeftijd van 18 jaar.⁵⁰⁶ Het is echter mogelijk dat een rechtbank een minderjarige na het bereiken van de 15-jarige leeftijd meerderjarig verklaart op verzoek van de ouders of, bij het ontbreken van de ouders, de voogd. Vanaf de leeftijd van 18 jaar is iemand wettelijk handelingsbekwaam en kan hij of zij documenten aanvragen.⁵⁰⁷ Er is geen eenduidig antwoord te geven of de situatie van kinderen over het algemeen is verbeterd ten opzichte van de vorige verslagperiode.⁵⁰⁸

Onderwijs

Volgens de wet hebben kinderen recht op gratis onderwijs, maar deze wet is nooit uitgevoerd. Veel ouders kunnen geen schoolgeld betalen.⁵⁰⁹ Tijdens zijn verkiezingscampagne beloofde Félix Tshisekedi voor gratis basisonderwijs op openbare scholen te zorgen.⁵¹⁰ Eenmaal president herhaalde hij zijn voornemen, ook al werd de uitvoering ervan op meer dan twee miljard USD begroot. Op 27 september 2019 keurde het parlement de staatsbegroting goed.⁵¹¹ In de praktijk bleek de uitvoering echter niet eenvoudig: zo kregen betaalde onderwijzers in Zuid-Kivu hetzelfde salaris (72 USD) als voorheen, terwijl dertienduizend onderwijzers daar nog altijd geen salaris ontvingen. Onderwijzers op provinciaal niveau werd 23 USD voor de besteding aan lesmaterialen toegezegd, terwijl onderwijzers in Kinshasa hiervoor 109 USD werd toegezegd. Hierdoor braken stakingen uit.⁵¹² Daarnaast raakten de klassen van het openbare basisonderwijs overvol en voerden niet alle scholen het gratis onderwijs in.⁵¹³

⁵⁰⁴ Vertrouwelijke bron, 3 september 2019. Zie ook <https://www.facebook.com/pg/hopeawardsrdc/posts/>.

⁵⁰⁵ Vertrouwelijke bron, 3 september 2019. Zie ook het Algemeen ambtsbericht DRC van december 2018, pagina 88.

⁵⁰⁶ Constitution, artikel 41, Code de la Famille, artikel 219.

⁵⁰⁷ Zie voor het wettelijk kader de paragraaf Opvang alleenstaande minderjarigen van het Algemeen ambtsbericht DRC van juni 2012.

⁵⁰⁸ Vertrouwelijke bron, 2 september 2019; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019; Vertrouwelijke bron, 5 september 2019.

⁵⁰⁹ Vertrouwelijke bron, 2 september 2019.

⁵¹⁰ La Libre Afrique, RDC: *gratuité de l'enseignement? « Dans quelques mois », promet Tshisekedi*, 3 september 2019.

⁵¹¹ Volgens Tshisekedi diende voortaan twintig procent van de staatsbegroting aan onderwijs te worden besteed in plaats van de acht procent tot dan toe. De staatsbegroting voor 2020 werd met 14.5% verhoogd tot 7 miljard USD, waardoor een gat in de begroting ontstond van 1.2 miljard USD. Over de financiering daarvan bleven nog onduidelijkheden bestaan. Oxford Analytica, Congo's free education vow may have political costs, 3 september 2019; Vertrouwelijke bron, 5 september 2019; Radio Okapi, RDC: *gratuité de l'enseignement de base et couverture santé universelle, priorités sociales du mandat de Tshisekedi*, 26 september 2019; Jeune Afrique, RDC: *les parlementaires dénoncent un projet de budget 2020 « sans ambition »*, 2 oktober 2019; Radio Okapi, Forum des As: *« Projet de loi de finances 2020: Félix Tshisekedi attendu pour l'ultime option »*, 2 oktober 2019; RFI, *Pour financer la gratuité de l'enseignement, la RDC veut assainir sa fiscalité*, 9 oktober 2019.

⁵¹² Een ander probleem was dat alleen openbare scholen profiteren van het gratis onderwijs, terwijl er veel particuliere scholen in de DRC zijn. De ouders die kinderen op particuliere scholen hebben, profiteren dus niet van het gratis onderwijs. Vertrouwelijke bron, 3 september 2019; Radio Okapi, *Sud-Kivu: les enseignants grévistes du réseau catholique attendent la matérialisation de la gratuité de l'enseignement*, 27 september 2019.

⁵¹³ Radio Okapi, Kinshasa: *le SYNECAT condamne l'arrêt de travail dans des écoles catholiques*, 1 oktober 2019; Radio Okapi, RDC: *la synergie des syndicats appelle les enseignants à accompagner la gratuité de l'enseignement de base*, 8 oktober 2019; Radio Okapi, Rdc: *quelques écoles n'appliquent toujours pas la gratuité de*

Kindhuwelijken

Een ander beleidsvoornemen van president Tshisekedi was de strijd tegen kindhuwelijken.⁵¹⁴ Veel meisjes worden vroegtijdig uitgehuwelijkt, soms in verband met de bruidsschat.⁵¹⁵

Kinderarbeid

Kinderen mogen vóór de leeftijd van 18 jaar niet werken, maar sommige werkzaamheden zijn vrijgesteld van de leeftijdsgrens.⁵¹⁶ Daarnaast werken veel kinderen illegaal. Kleine kinderen worden gebruikt om in smalle mijngangen te kruipen.⁵¹⁷ Tijdens de verslagperiode werkten naar schatting veertienduizend kinderen in de kobaltmijnen van Haut-Katanga en Lualaba.⁵¹⁸

Geboorteregistratie

Veel ouders laten hun pasgeboren kinderen niet inschrijven in het bevolkingsregister.⁵¹⁹ In mei 2019 werd door het *Fonds des Nations unies pour la population* (UNFPA) een campagne gelanceerd om 2.400.000 geboorteaktes uit te reiken aan leerlingen van basisscholen en hun broers en zusters.⁵²⁰ In mei 2019 stonden ten minste 700.000 kinderen één jaar na hun geboorte nog altijd niet ingeschreven in het bevolkingsregister van Lubero en Beni in Noord-Kivu.⁵²¹

Kinderen in de Kasai

In het vorige ambtsbericht werd veel aandacht besteed aan de kinderen in de Kasai-regio, die in de periode 2016-2018 werd getroffen door buitensporig veel geweld en onveiligheid. Duizenden kinderen vluchtten met hun families naar naburige provincies of verstopten zich in het bos, zonder drinkwater, hygiëne, voedsel en medische zorg.⁵²² Hoewel er in deze regio tijdens de verslagperiode nog enkele haarden van onveiligheid waren, zijn duizenden families inmiddels naar hun dorpen

l'enseignement de base, 10 oktober 2019; Radio Okapi, *Maniema: Des enseignants jugent utopique la gratuité de l'enseignement de base*, 16 oktober 2019; Radio Okapi, *Comment faire face aux difficultés liées à la gratuité de l'enseignement de base en RDC*, 18 oktober 2019.

⁵¹⁴ Le Figaro, *RDC: Tshisekedi veut lutter contre le mariage précoce des jeunes filles*, 8 maart 2019.

⁵¹⁵ De bruidsschat varieert van plaats tot plaats. In de Kasai gaat het om een geit, maar in de Bas-Kongo gaat het om een grote som geld. Een oom ontvangt de bruidsschat voor zijn nicht en dit geld wordt gebruikt voor de zoon die moet trouwen. Vanwege de armoede geven verscheidene gezinnen hun kinderen weg tegen een belachelijk laag geldbedrag. In de Kasai leeft de bevolking van één dollar per dag. Op 8 maart 2019 nam Tshisekedi zich voor te strijden tegen het uithuwelijken van meisjes, dat nog veel voorkomt in dorpen van bepaalde regio's. Ouders huwelijken hun jonge dochters uit voor een bruidsschat. In provincies die ten prooi zijn aan geweld, vooral in de Kasai, gebruiken militieleden vrouwen en meisjes als seksslaven. Tshisekedi beloofde aan deze praktijken een eind te maken. Volgens hem horen meisjes naar school te gaan. Le Figaro, *RDC: Tshisekedi veut lutter contre le mariage précoce des jeunes filles*, 8 maart 2019; Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 20 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 21 juli 2018; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019.

⁵¹⁶ Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018.

⁵¹⁷ Inspecteurs die de wet moeten handhaven, komen niet overal. Kleine kinderen krijgen bijvoorbeeld één dollar voor een kilo gouderts, die vervolgens voor 500 USD wordt verkocht. Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018; Radio Okapi, *Nord-Kivu: des enfants ex-soldats meurent dans les mines*, 26 februari 2019.

⁵¹⁸ De Congolese overheid stelt te werken aan het tegengaan van kinderarbeid in de mijnen. Daarbij zijn verschillende ministeries betrokken, waaronder het Ministère des Mines, het Ministère du Travail, Emploi et Prévoyance Sociale en het Ministère du Genre, Enfant et Famille. Tegelijkertijd erkent de overheid dat er onvoldoende capaciteit en financiële middelen beschikbaar zijn om hieraan een einde te maken. The Financial Times, *Congo, child labour and your electric car*, 7 juli 2019; RFI, *RDC: un projet pour lutter contre le travail des enfants dans les mines*, 31 augustus 2019. Zie <https://www.mines-rdc.cd/fr/wp-content/uploads/ctcpm/Strat%C3%A9gie%20nationale%20sectorielle%20travail%20des%20enfants%20dans%20les%20mines%20en%20RDC%20CONGO.pdf>.

⁵¹⁹ Wettelijk hebben de ouders tot negentig dagen na de geboorte van hun kind hiertoe gelegenheid. Radio Okapi, *Campagne d'enregistrement des enfants à l'État-civil*, 19 augustus 2019.

⁵²⁰ Radio Okapi, *RDC: 2 400 000 actes de naissances seront livrés à 600 000 élèves et leurs frères*, 9 april 2019; Lisapo, *Campagne de rattrapage d'enregistrement des enfants à l'état civil: « 2 millions d'enfants supplémentaires seront inscrits à l'Etat civil en RDC »*, 30 april 2019; Radio Okapi, *Tshopo: la commune de Mangobo a enregistré 672 enfants en trois mois à l'Etat-civil*, 20 september 2019.

⁵²¹ Radio Okapi, *Nord-Kivu: au moins 700 000 enfants non enregistrés à l'état civil à Lubero et Beni faute de registres*, 12 mei 2019.

⁵²² Zie Algemeen ambtsbericht DRC van decembe 2018.

teruggekeerd. UNICEF en haar partners hebben tweehonderdduizend ondervoede kinderen behandeld. Desalniettemin leden nog altijd naar schatting 260.000 kinderen aan ernstige ondervoeding. UNICEF knapte ook vijfhonderd schoollokalen op die door brand of plunderingen waren verwoest en verschaft psychosociale hulp aan meer dan 100.000 kinderen.⁵²³

Opvang alleenstaande minderjarigen

In de DRC worden weeskinderen in het algemeen opgevangen door de familie van één van beide ouders.⁵²⁴ Aan het eind van de verslagperiode waren er geen door de Congolese staat geleide opvangcentra of weeshuizen. Wel zijn er in het hele land verschillende particuliere opvanghuizen die worden geleid door ngo's of religieuze organisaties.⁵²⁵ Voorbeelden zijn Don Bosco⁵²⁶, SOS kinderdorpen, het Mama Koko ziekenhuis in Kimbondo, bij Kinshasa, een ziekenhuis annex weeshuis voor 600 kinderen⁵²⁷, het opvangcentrum van de bekende Congolese zanger Werasson in Kasangulu, in Bas-Congo⁵²⁸, *Soeurs de Charité de Limete*⁵²⁹, *Maison de l'Espoir*⁵³⁰, het *Bureau du Volontariat au Service de l'Enfant et de la Santé* (BVES)⁵³¹ en *Save the Children*.⁵³² Op deze opvangcentra is geen toezicht vanuit de overheid⁵³³, particuliere organisaties of ngo's.⁵³⁴ Er zijn veel straatkinderen die niet willen worden opgevangen in een weeshuis.⁵³⁵ Voor die kinderen zijn er ontmoetingsplaatsen waar ze kunnen worden geholpen. In Kinshasa en Goma kunnen kinderen met problemen die hulp zoeken gratis het nummer 117 bellen.⁵³⁶ Er zijn ook veel kinderen die als gevolg van conflicten en ontheemding hun ouders zijn kwijtgeraakt. Tijdens de verslagperiode stonden bij het ICRC in de Kasai-regio

⁵²³ Unicef, *260 000 enfants souffrent de malnutrition aiguë sévère dans la région du Kasai en République Démocratique du Congo*, 12 maart 2019; Unicef, *Kasai: les effets à retardement sur la santé des enfants*, 21 mei 2019.

⁵²⁴ Kinderen die geen ouders hebben worden normaliter door een tante, oma of ander familielid opgevangen. Wel zijn de omstandigheden de afgelopen paar jaar gecompliceerder geworden vanwege de sociaal-economische crisis. Daardoor hebben grote gezinnen moeite om ook nog eens neefjes of nichtjes op te vangen. Straatkinderen zijn soms verstoten door de familie. Maatschappelijk werkers identificeren de straatkinderen, noteren gegevens in een database bestand en proberen oplossingen voor hen te vinden zoals het (op termijn) herenigen met hun eigen familie of opvang door gastgezinnen en hen deel te laten nemen aan onderwijs. Anderzijds staan straatkinderen in grote steden als Kinshasa bloot aan invloeden van straatbendes (*Kuluna*). Verwezen wordt naar de veiligheidsparagraaf over Kinshasa. Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019.

⁵²⁵ Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018; Vertrouwelijke bron, 21 juli 2018.

⁵²⁶ Don Bosco heeft opvangcentra in Kinshasa, Mbuji Mayi, Kananga, Lubumbashi, Tshikapa, Bukavu, Goma en andere plaatsen. Zie <https://www.viaddonbosco.org/fr/pays/dr-congo>.

⁵²⁷ <https://www.asso-bumba.org/orphelinat-mama-koko>.

⁵²⁸ <https://werrason-ngiama.com/fr/fondation-werrason/>.

⁵²⁹ Zie ook Radio Okapi, *RDC: l'ambassadrice de l'UNFPA échange avec les jeunes sur les risques et les conséquences des grossesses précoces*, 10 februari 2019.

⁵³⁰ <https://www.facebook.com/pages/category/Organization/Orphelinat-Maison-de-lespoir-de-kinshasa-130506440842774/>.

⁵³¹ Het BVES zet zich vooral in voor kinderen die deel uitmaakten van gewapende groeperingen in Noord- en Zuid-Kivu. Zie Radio Okapi, *RDC: près de 60 000 enfants recrutés dans les groupes armés depuis 2006 (MONUSCO)*, 6 februari 2019.

⁵³² Er zijn veel instellingen in de DRC die zich inzetten voor kinderen, waaronder CARITAS, de *Commission diocésaine justice et paix* (CDJP), het *Concert d'action pour jeunes et enfants défavorisés* (CAJED), de *Union pour la promotion des droits des enfants au Congo* (UPDECO), het *Bureau national catholique de l'enfance* (BNCE), *Save the Children*, *War Child*, *Unicef*, *MONUSCO* en het *Comité international de la Croix-Rouge en RDC* (CICR). Vertrouwelijke bron, 2 september 2019. Zie ook https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/DRC_Report_2017_Guide_Book_-_FRENCH_-_Online_PDF.compressed_0.pdf.

⁵³³ Volgens de wet is het ministerie van Sociale Zaken hiervoor verantwoordelijk, maar in de praktijk wordt er niet of nauwelijks toezicht gehouden. Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019.

⁵³⁴ Met uitzondering van opvangcentra die ondersteuning van Unicef ontvangen. Unicef controleert de kwaliteit van de zorg in de opvangcentra van haar partners. Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018. Vertrouwelijke bron, 21 juli 2018; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019.

⁵³⁵ Daar voelen sommigen zich in hun vrijheid beperkt.

⁵³⁶ Dit is een gezamenlijk initiatief van het *Ministère des Affaires Sociales Action Humanitaire et de Solidarité Nationale* (MINAS) en *War Child UK*. Zie <https://www.warchild.org.uk/whats-happening/blogs/helplines-can-help-save-children>. Zie ook *Child Soldiers International*, *Guide pratique pour promouvoir l'acceptation communautaire des jeunes filles associées aux groupes armés en RD Congo*, 2017.

ten minste 900 van deze kinderen geregistreerd en bij UNICEF ten minste 700 kinderen.⁵³⁷ Ook als gevolg van de ebolacrisis raakten kinderen hun ouders kwijt.⁵³⁸

Doel opvangtehuizen

Veel opvangtehuizen zijn bestemd voor wezen en straatkinderen.⁵³⁹ De grotere opvanghuizen, zoals die van Don Bosco, bieden daarnaast lager-, voortgezet- en vakonderwijs voor kinderen van ouders die dat niet kunnen bekostigen.⁵⁴⁰ Voormalige kindsoldaten worden via de afdeling *Child Protection* van MONUSCO opgevangen door UNICEF in samenwerking met het BVES.⁵⁴¹ De ex-kindsoldaten worden overgebracht naar een opvangcentrum waar ze ook worden opgeleid. UNICEF werkt aan gezinshereniging, maar beschikt tevens over een netwerk van gastgezinnen waar deze kinderen worden opgevangen. Medische zorg en psychosociale hulp worden verstrekt in transitcentra (*Centres de transit et d'orientation* (CTO's)) - voordat kinderen worden geplaatst in gastgezinnen.⁵⁴²

Capaciteit opvangtehuizen

De capaciteit van de opvangtehuizen is bij lange na niet toereikend om alle alleenstaande kinderen op te vangen.⁵⁴³ Over de omstandigheden in deze opvanghuizen is - met uitzondering van de omstandigheden in de opvangcentra van Don Bosco - weinig recente informatie bekend.⁵⁴⁴ Sommige particuliere opvangcentra voldoen niet aan minimale criteria voor wat betreft slaapgelegenheid, sanitaire voorzieningen, voedsel, medische zorg en onderwijskansen.⁵⁴⁵ Zie voor meer informatie het Algemeen ambtsbericht DRC van december 2018, pagina's 91 en 92.

3.1.7 *Dienstplichtweigeraars en deserteurs*

In de DRC bestaat geen dienstplicht, al biedt de nieuwe grondwet wel de mogelijkheid deze in te stellen.⁵⁴⁶ Desertie is volgens het Militaire Wetboek van Strafrecht strafbaar en kent als maximumstraf de doodstraf.⁵⁴⁷ Gezien de huidige staat van het Congolese leger, met een groot aantal niet-geïntegreerde brigades en versneld geïntegreerde ex-strijders van gewapende groepen, is het moeilijk te definiëren wat desertie precies inhoudt.

3.2 **Toezicht en rechtsbescherming**

3.2.1 *Nationaal*

De DRC beschikt over een ministerie van Justitie en Mensenrechten. Er is een minister voor Justitie en een minister van Mensenrechten.⁵⁴⁸ Daarnaast is vanaf juli 2015 de *Commission Nationale des Droits de l'Homme* (CNDH) actief.⁵⁴⁹ De CNDH speelde een belangrijke rol bij de voorbereidingen van een wetsvoorstel voor de

⁵³⁷ Vertrouwelijke bron, 3 september 2019. Zie ook <https://www.unicef.org/drcongo/en> en <https://www.icrc.org/fr/ou-nous-intervenons/africa/republique-democratique-du-congo>.

⁵³⁸ Radio Okapi, *RDC: enregistrement de 1.380 orphelins qui ont perdu un parent ou les deux à cause d'Ebola*, 15 augustus 2019.

⁵³⁹ Alleen al in Kinshasa zijn tienduizenden straatkinderen. Sommige van hen zijn kinderen van voormalige straatkinderen die nog altijd op straat leven. Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019.

⁵⁴⁰ Vertrouwelijke bron, 2 september 2019; Vertrouwelijke bron, 5 september 2019.

⁵⁴¹ Zie <http://www.bves-rdc.org/>.

⁵⁴² Zie <http://www.bves-rdc.org/Centres.htm>.

⁵⁴³ UNICEF en lokale ngo's zoeken bij voorkeur gastgezinnen voor alleenstaande kinderen.

⁵⁴⁴ Vertrouwelijke bron, 2 september 2019.

⁵⁴⁵ Vertrouwelijke bron, 19 juli 2018; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019.

⁵⁴⁶ Constitution, artikel 63.

⁵⁴⁷ LOI N° 024/2002 du 18 novembre 2002 PORTANT CODE PENAL MILITAIRE, artikel 45.

⁵⁴⁸ Jeune Afrique, *RDC: le nouveau gouvernement est enfin dévoilé*, 26 augustus 2019.

⁵⁴⁹ De negen leden van de CNDH, vertegenwoordigers van diverse mensenrechtenorganisaties, werden op 23 juli 2015 beëdigd. Zie voor meer bijzonderheden het Algemeen ambtsbericht DRC van mei 2016.

bescherming van mensenrechtenverdedigers, dat op 15 mei 2017 door de Senaat werd aangenomen.⁵⁵⁰ Op 19 oktober 2017 werd het wetsvoorstel echter geamendeerd in de Assemblée nationale.⁵⁵¹ Daarbij werd de wettelijke bescherming van mensenrechtenverdedigers ingeperkt, werden hen discriminatoire bepalingen opgelegd en werden zij verplicht deel te nemen aan bijeenkomsten.⁵⁵² Tijdens de verslagperiode was nog altijd geen wet op de bescherming van mensenrechtenverdedigers door het parlement goedgekeurd.⁵⁵³ In mei 2018 verleende de *Global Alliance of National Human Rights Institutions* de A-status aan de CNDH. Daarmee voldoet de CNDH aan de beginselen met betrekking tot de status van nationale instellingen voor de bevordering en bescherming van de mensenrechten (de *Paris Principles*).⁵⁵⁴ Volgens mensenrechtenorganisaties is de CNDH actiever geworden dan voorheen.⁵⁵⁵

Met technische en financiële steun van het BCNUDH heeft de CNDH aanbevelingen gedaan ten aanzien van wetsvoorstellen voor de bescherming van mensenrechtenverdedigers en ngo's conform internationale normen. De Commissie heeft ook bezoeken gebracht aan gevangenen⁵⁵⁶, tijdens het verkiezingsproces georganiseerde demonstraties gevolgd en talrijke klachten behandeld, waarvan meer dan de helft als schending van mensenrechten werd aangemerkt.⁵⁵⁷ De Commissie heeft onder meer een onderzoeksrapport gepubliceerd over het in december 2018 gepleegde geweld in Yumbi⁵⁵⁸ en een jaarlijks activiteitenverslag⁵⁵⁹.⁵⁶⁰ De CNDH telde tijdens de verslagperiode 211 personeelsleden (van wie 68 vrouwen) en had vertegenwoordigingen in alle 26 provincies van de DRC.⁵⁶¹

Desalniettemin kampte de CNDH nog altijd met een gebrek aan financiële en materiële middelen, een goede structuur, gespecialiseerde eenheden en inbreuken op haar onafhankelijkheid en/of objectiviteit.⁵⁶²

⁵⁵⁰ UNGA, A/HRC/36/34, 4 september 2017.

⁵⁵¹ Bij memo van 5 januari 2018 tekende de CNDH protest aan tegen de amendering van de *commission Politique administrative et juridique* (PAJ) van het parlement. Zie <http://audf-rdc.org/wp-content/uploads/2018/01/CNDH-LOI-DDH.pdf>. Zie ook Jeune Afrique, *RDC: un projet de loi pour encadrer les ONG inquiète des experts de l'ONU* 6 juni 2018.

⁵⁵² Volgens het laatste wetsvoorstel kunnen alleen degenen die werkzaam zijn voor een ngo als mensenrechtenverdedigers worden beschouwd. Dit is in strijd met de VN-resolutie A/RES/53/144 van 9 december 1998 inzake de bescherming van mensenrechtenverdedigers. ISHR, *Democratic Republic of Congo | Time for the new authorities to break the cycle of repression against civil society*, 2 juli 2019.

⁵⁵³ Burgerbewegingen als LUCHA en Filimbi weigerden zich te laten registreren als ngo's. Doordat geen enkele wet werd aangenomen, bleven mensenrechtenverdedigers wettelijk zonder bescherming. Vertrouwelijke bron, 3 september 2019; Vertrouwelijke bron, 5 september 2019; Vertrouwelijke bron, 5 september 2019. Zie ook <https://www.civicus.org/documents/JointUPRSubmission.RDC.Fr.pdf>.

⁵⁵⁴ De Paris Principles bevatten richtlijnen voor het functioneren van nationale mensenrechteninstellingen. Ze zijn verval in de VN-resolutie 48/134 die op 20 december 1993 werd aangenomen. UNGA, A/HRC/42/32, 14 augustus 2019. Zie <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/StatusOfNationalInstitutions.aspx>.

⁵⁵⁵ De CNDH werkt samen met mensenrechtenorganisaties als ACAJ, VSV en ASADHO. Vertrouwelijke bron, 4 september 2019; Vertrouwelijke bron, 5 september 2019; Vertrouwelijke bron, 5 september 2019.

⁵⁵⁶ CNDH, *Rapport synthèse des centres pénitentiaires et de détention effectués en RDC (2018)*, 30 april 2019. Zie http://www.cndhrdc.cd/glis_c/a_cndh/SKE_a_cndh_0231191106RPSN.pdf.

⁵⁵⁷ In 2019 organiseerde de CNDH openbare bijeenkomsten waarbij de bevolking werd voorgelicht over mensenrechten. Daarbij konden de Congolezen ter plekke hun klachten aan de orde stellen. CNDH, *Lancement de la journée porte ouverte de la CNDH-RDC du 02 septembre 2019 dans la maison communale de Limete*, 2 september 2019. Zie <http://www.cndhrdc.cd/g?post=220>. CNDH, *La journée porte ouverte de la CNDH du 03 septembre dans la maison communale de Kinshasa*, 3 september 2019. Zie <http://www.cndhrdc.cd/g?post=221>.

⁵⁵⁸ CNDH, *Rapport d'enquête sur la situation des droits de l'homme consécutive aux événements de décembre 2018 dans le territoire de Yumbi (Province de Maïndombe)*, mei 2019. Zie http://www.cndhrdc.cd/glis_c/a_cndh/SKE_a_cndh_5349190706YUMBI.pdf.

⁵⁵⁹ CNDH, *Troisième rapport annuel d'activités de la commission nationale des droits de l'homme (janvier à décembre 2018)*, 25 maart 2019. Zie http://www.cndhrdc.cd/glis_c/a_cndh/SKE_a_cndh_0049190305anl.pdf.

⁵⁶⁰ UNGA, A/HRC/42/32, 14 augustus 2019.

⁵⁶¹ UNGA, A/HRC/42/32, 14 augustus 2019.

⁵⁶² UNGA, A/HRC/42/32, 14 augustus 2019.

Comité Mensenrechten

Op 23 maart 2019 werd binnen het parlement een permanent comité voor de mensenrechten ingesteld waarvoor was gepleit door het BCNUDH en de CNDH.⁵⁶³

3.2.1.1 Internationaal

De internationale gemeenschap volgt de mensenrechtensituatie in de DRC op kritische wijze. Het gezamenlijke VN-mensenrechtenbureau BCNUDH⁵⁶⁴ speelt een belangrijke rol in het toezicht op de mensenrechtenschendingen in de DRC.⁵⁶⁵

De *Protection Unit* van MONUSCO richt zich specifiek op het beschermen van slachtoffers en getuigen van mensenrechtenschendingen en van mensenrechtenverdedigers. Zij worden in urgente gevallen tijdelijk op een beschermd schuiladres ondergebracht. Tijdens de verslagperiode werd in verscheidene gevallen deze speciale bescherming geboden.⁵⁶⁶ Er is tevens een *protection network* opgezet van lokale medewerkers, vaak zijn dit medewerkers van plaatselijke ngo's. Zij zijn uitgerust met draagbare telefoons om misstanden te melden. Meldpunten in dorpen gaven in de periode 2017-2018 6.170 alarmmeldingen door. De autoriteiten reageerden in 85% van de gevallen op de meldingen in Noord-Kivu en Zuid-Kivu.⁵⁶⁷ Behalve het BCNUDH leiden ngo's als *Protection Internationale*⁵⁶⁸, *Avocats sans Frontières (ASF)*⁵⁶⁹, *Front Line*⁵⁷⁰ en *International Ngo Safety Organisation (INSO)*⁵⁷¹ lokale mensenrechtenverdedigers op en zorgen zo goed mogelijk voor hun veiligheid.⁵⁷²

Internationaal Strafhof

Op 7 november 2019 veroordeelde het Internationaal Strafhof (ICC) de Congolese militieleider Bosco Ntaganda tot een celstraf van dertig jaar. Bosco Ntaganda was volgens het Internationaal Strafhof een sleutelfiguur binnen de gewelddadige Congolese militie UCP. Het hof veroordeelde hem deze zomer al voor verschillende misdaden tegen de menselijkheid, zoals moord, verkrachting en seksuele slavernij. De voormalige generaal kondigde na zijn veroordeling in juli 2019 al hoger beroep aan.⁵⁷³

⁵⁶³ UNGA, *A/HRC/42/32*, 14 augustus 2019.

⁵⁶⁴ Bureau Conjoint des Nations Unies aux Droits de l'Homme (BCNUDH). In het Engels: *United Nations Joint Human Rights Office* (UNJHRO).

⁵⁶⁵ Het VN-mensenrechtenbureau verschaftte rechtshulp en verschillende vormen van bescherming aan mensenrechtenverdedigers, journalisten en slachtoffers en getuigen van ernstige schendingen van mensenrechten. Het BCNUDH zette zich tijdens de verslagperiode in bij honderden gevallen van bedreigingen en andere schendingen van mensenrechten. UNGA, *A/HRC/42/32*, 14 augustus 2019.

⁵⁶⁶ Vertrouwelijke bron, 7 september 2019; Vertrouwelijke bron, 9 september 2019; Vertrouwelijke bron, 9 september 2019.

⁵⁶⁷ Monusco, *Monusco at a glance*, februari 2019..

⁵⁶⁸ Zie <https://www.protectioninternational.org/en/where/drc>.

⁵⁶⁹ Zie <https://www.asf.be/nl/blog/category/country/congo/>.

⁵⁷⁰ Zie <https://www.frontlinedefenders.org/en/location/democratic-republic-congo>.

⁵⁷¹ Zie <http://www.ngosafety.org/>.

⁵⁷² In de periode van van juni 2018 tot mei 2019 organiseerde het BCNUDH 41 bijeenkomsten voor capaciteitsopbouw, bewustmaking en informatie-uitwisseling voor leden van lokale beschermingscomités en maatschappelijke organisaties. In totaal namen 1.661 mannen en 644 vrouwen deel aan deze training in Beni, Bukavu, Butembo, Dungu, Goma, Kisangani, Kananga, Kalemie en Lubumbashi, met twee sessies die speciaal voor veertig vrouwen waren georganiseerd. UNGA, *A/HRC/42/32*, 14 augustus 2019.

⁵⁷³ De geboren Rwandees Ntaganda was tussen 2002 en 2005 bevelhebber bij de Congolese rebellenbeweging UCP, waar hij de bijnaam *The Terminator* kreeg. De UCP wordt beschuldigd van grootschalige moordpartijen in de Congolese regio Ituri, in het bijzonder in 2002 en 2003. Ntaganda, tegen wie het Internationaal Strafhof in 2006 een arrestatiebevel heeft uitgevaardigd, was de eerste persoon die vrijwillig terechtkwam in Den Haag. In 2013 gaf hij zich op de Amerikaanse ambassade in Rwanda aan en vroeg hij zelf om uitlevering aan en berechting door het ICC. The Guardian, *Notorious warlord gives himself up to international criminal court*, 19 maart 2013; BBC News, *Bosco Ntaganda sentenced to 30 years for crimes in DR Congo*, 7 november 2019; NRC, *Dertig jaar cel voor Congolese rebellenleider Ntaganda*, 7 november 2019. Zie voor meer informatie over Ntaganda het Algemeen ambtsbericht DRC van November 2013. Zie ook <https://www.icc-cpi.int/drc/ntaganda>.

3.2.1.2

Mensenrechtenschendingen

Voorafgaand en tijdens het verkiezingsproces stonden burgerbewegingen als LUCHA, mensenrechtenverdedigers, leden van de oppositie en politieke activisten bloot aan intimidatie, geweld, arrestatie en detentie. Na de installering van een nieuwe president ontstond er meer democratische ruimte. Echter, nog altijd werden mensenrechtenverdedigers en ngo's bedreigd, werden vreedzame demonstraties gewelddadig onderdrukt en waren fundamentele vrijheden ingeperkt.⁵⁷⁴ Zie voor meer bijzonderheden paragraaf 3.1.1. Een belangrijke mensenrechtenverdediger die in 2019 met de dood bedreigd werd is Jean-Claude Katende, de voorzitter van ASADHO.⁵⁷⁵ Volgens een bron werden in Noord-Kivu tijdens de eerste helft van 2019 73 bedreigingen van mensenrechtenverdedigers gerapporteerd.⁵⁷⁶

Milieubeschermers

In de DRC staan ecosystemen onder druk door pogingen om in beschermde natuurgebieden olie te winnen. Daarnaast begaan gewapende groeperingen ernstige mensenrechtenschendingen in deze gebieden. Parkwachters proberen het milieu te beschermen tegen niet-duurzame en illegale exploitatie en strijden tegen netwerken van stropers en illegale mijn- en bosbouw. In 2018 werden negen parkwachters gedood in het Virunga Park en andere nationale parken.⁵⁷⁷ De ngo *Centre de Recherche sur l'Environnement, la Démocratie et les Droits de l'Homme* (CREDDHO) doet onderzoek naar de oorzaken van conflicten die het gevolg zijn van de exploitatie van natuurlijke hulpbronnen en doet aan voorlichting.⁵⁷⁸

3.2.2

Aangifte misdrijf

Men kan schriftelijk of mondeling aangifte bij de politie of bij het parket doen. Over het algemeen is de politie slecht uitgerust: ze heeft de beschikking over kale bureaus, veelal zonder schrijfmachines, computers of geordende archieven; een proces-verbaal wordt regelmatig met de hand uitgeschreven. Het is niet gebruikelijk dat degene die aangifte doet daarvan een schriftelijke bevestiging krijgt. Tevens kampt de politie met logistieke problemen, zoals een gebrek aan voertuigen, brandstof en telefoons. Niettemin is de politie geregeld in staat om – kort na een inbraak of ander delict – de verdachten op te pakken. De politie kan daarbij rekenen op veel medewerking van de plaatselijke bevolking.⁵⁷⁹ Iedereen kan aangifte doen. Vrouwen doen aangifte van misdrijven, zij zijn echter terughoudend als het gaat om huiselijk geweld. LHBT's kunnen aangifte doen van misdrijven, doch zijn over het algemeen terughoudend.⁵⁸⁰

⁵⁷⁴ In de periode van van juni 2018 tot mei 2019 registreerde het BCNUDH 1.020 mensenrechtenschendingen die verband hielden met beperkingen van de democratische ruimte in het hele land. Van dit totaal werd vijftig procent gepleegd door politieagenten en bijna twintig procent door FARDC-militairen. Het aantal slachtoffers was 2.328, voornamelijk door de vele massale arrestaties tijdens demonstraties tussen december 2018 en januari 2019. UNGA, *A/HRC/42/32*, 14 augustus 2019. Zie ook UNSC, *S/2019/6*, 4 januari 2019; UNSC, *S/2019/218*, 7 maart 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

⁵⁷⁵ Katende ontving telefonische bedreigingen van ANR-agenten naar aanleiding van zijn verklaringen tijdens de herdenking van de dood van mensenrechtenverdediger Chebeya en zijn pleidooi voor de vrijlating van Eddy Kapend, een van de vermeende moordenaars van oud-president Laurent Kabila. Begin juni 2019 eiste Paul Mwilambwe, een voormalige politieofficier die bij verstek ter dood was veroordeeld wegens zijn vermeende rol bij de moord op mensenrechtenverdediger Floribert Chebeya, zijn uitlevering door Senegal. In een interview met Jeune Afrique beloofde Mwilambwe te getuigen tegen de voormalige hoofdcommissaris van politie generaal John Numbi en oud-president Kabila. Chebeya was het boegbeeld van de ngo *la Voix des sans voix*. Deze ngo vroeg tijdens een eerbetoon aan Chebeya aan president Tshisekedi het proces van de moord op Chebeya te heropenen. BBC News, *Un ex-policier congolais demande son extradition du Sénégal*, 6 juni 2019 FIDH, *RDC: Menaces de mort contre Jean-Claude Katende*, 21 juni 2019; Vertrouwelijke bron, 4 september 2019.

⁵⁷⁶ Vertrouwelijke bron, 10 september 2019.

⁵⁷⁷ IUCNNL, *Rapport de la situation de Défenseurs Environnementaux*, 22 september 2019.

⁵⁷⁸ <http://www.creddho-rdc.org/index.php/en/>.

⁵⁷⁹ Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018; Vertrouwelijke bron, 5 september 2019.

⁵⁸⁰ Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019; Vertrouwelijke bron, 5 september 2019.

Indien de politie in gebreke blijft, kan men bescherming zoeken bij gerechtelijke instanties. Het is niet bekend of en in welke gevallen de autoriteiten hierop actie ondernemen. Vroeger was het gebruikelijk dat de naam van een politieagent op diens uniform werd vermeld, maar dat is niet meer verplicht.⁵⁸¹ In conflictgebieden is de politie soms niet aanwezig of begaat zelf misdrijven.⁵⁸² In Kinshasa kunnen de inwoners zich wenden tot *Bureaux de consultation gratuite* (BCG -rechtswinkels) voor gratis rechtshulp. Deze BCG werken samen met *Avocats sans Frontières* (ASF).⁵⁸³ In Kinshasa en in conflictgebieden kan men daarnaast bescherming zoeken bij (de protectie-eenheid van) MONUSCO. In alle provincies staan lokale ngo's slachtoffers (vaak van seksueel geweld) bij.⁵⁸⁴

3.3

Naleving en schendingen

In de gehele DRC – maar vooral in de conflictgebieden - was gedurende de verslagperiode sprake van wijdverbreide en stelselmatige mensenrechtenschendingen. Het Congolese leger (FARDC), de *Police Nationale Congolaise* (PNC), de diverse veiligheidsdiensten (in het bijzonder de nationale inlichtingendienst *Agence Nationale de Renseignements* (ANR) en de Republikeinse Garde maakten zich schuldig aan ernstige mensenrechtenschendingen, waaronder buitengerechtelijke executies, verdwijningen, willekeurige arrestaties, mishandeling en marteling van burgers. Daarnaast maakten gewapende groeperingen, waaronder de ADF/Nalu, de FDLR, de Nyatura, de NDC-R, de LRA en Maï-Maï groepen, zich schuldig aan ernstige schendingen van de mensenrechten.⁵⁸⁵

In de eerste zes maanden van 2019 was het regeringsleger nog altijd één van de belangrijkste mensenrechtenschenders.⁵⁸⁶ FARDC-militairen begingen de meeste schendingen (721) in conflictgebieden. Het betrof voornamelijk schendingen van het recht op fysieke integriteit – waaronder seksueel geweld -, op vrijheid en veiligheid en op eigendom. FARDC-militairen waren daarnaast verantwoordelijk voor buitengerechtelijke executies van ten minste 118 burgers, vooral in Noord-Kivu⁵⁸⁷, Zuid-Kivu⁵⁸⁸, Tanganyika⁵⁸⁹ en Ituri^{590, 591}.

Onder de gewapende groeperingen pleegden in deze periode de strijders van verschillende Maï-Maï-groepen de meeste schendingen (228).⁵⁹² Sinds begin 2019 gaven veel leden van gewapende groepen en milities zich in de provincies Noord-

⁵⁸¹ Klachten tegen agenten worden in behandeling genomen door de Algemene Inspectie. Klachten worden geregistreerd. Klagers nemen soms een advocaat in de arm. Politieagenten zijn in sommige gevallen geschorst of ontslagen naar aanleiding van een klacht. Ook kunnen klagers zich – al dan niet vergezeld van een advocaat – tot de officier van justitie of de rechtbank wenden. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018; Vertrouwelijke bron, 4 september 2019; Vertrouwelijke bron, 5 september 2019.

⁵⁸² In Goma moeten politieagenten hun meerdere geld betalen om deel te kunnen nemen aan een avondpatrouille. Zij verdienen dit geld terug door burgers te beroven van geld of mobiele telefoons. Vertrouwelijke bron, 5 september 2019; Vertrouwelijke bron, 9 september 2019; Vertrouwelijke bron, 10 september 2019.

⁵⁸³ Vertrouwelijke bron, 4 september 2019. Zie ook <http://barreaudelagombe.cd/bcg/index.php/publications-bcg>.

⁵⁸⁴ Een mensenrechtenactivist die een slachtoffer begeleidt, is altijd in het bezit van wets- verdragsteksten die hij zonodig aan de autoriteiten kan laten zien. Vertrouwelijke bron, 17 juli 2018; Vertrouwelijke bron, 4 september 2019.

⁵⁸⁵ Volgens het BCNUDH nam het aantal schendingen in de eerste zes maanden van 2019 (3.039) ten opzichte van de laatste zes maanden van 2018 af met dertien procent. Meer dan de helft ervan – 59% - werd begaan door leger, politie en veiligheidsdiensten; de overige schendingen werden begaan door gewapende groeperingen. BCNUDH, *Analyse de la situation des droits de l'homme de janvier à juin 2019*, 25 juli 2019. Zie ook

⁵⁸⁶ Volgens het BCNUDH was het leger (28%) in de eerste zes maanden van 2019 verantwoordelijk voor de meeste schendingen. BCNUDH, *Analyse de la situation des droits de l'homme de janvier à juin 2019*, 25 juli 2019.

⁵⁸⁷ Op het grondgebied van Rutshuru en Beni.

⁵⁸⁸ Op het grondgebied van Fizi.

⁵⁸⁹ Op het grondgebied van Kalemie.

⁵⁹⁰ Op het grondgebied van Djugu.

⁵⁹¹ BCNUDH, *Analyse de la situation des droits de l'homme de janvier à juin 2019*, 25 juli 2019. Zie ook UNSC, *S/2019/6*, 4 januari 2019; UNSC, *S/2019/218*, 7 maart 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

⁵⁹² In Noord-Kivu waren dat de Maï-Maï Forces patriotiques populaires/Armée du peuple en de Maï-Maï Kifufua, in Maniema de Maï-Maï Malaïka en in Tanganyika vooral de Maï-Maï Apa na Pale.

Kivu, Zuid-Kivu, Maniema en Tanganyika en in de regio Kasai over of toonden zich bereid hun wapens neer te leggen. Dit leidde echter niet tot een afname van mensenrechtenschendingen.⁵⁹³ De Mai-Mai voerden nog altijd aanvallen uit op de burgerbevolking⁵⁹⁴, legden hinderlagen om mensen te ontvoeren en af te persen en onderwierpen hun slachtoffers aan dwangarbeid.⁵⁹⁵

In Noord-Kivu namen de mensenrechtenschendingen van de veiligheidstroepen af, terwijl die van de gewapende groeperingen toenamen.⁵⁹⁶ Op het grondgebied van Beni vielen ADF-strijders op grote schaal burgers aan⁵⁹⁷, terwijl op het grondgebied van Masisi de Nyatura-strijders de meeste schendingen pleegden, gevolgd door de NDC-R en de FDLR.⁵⁹⁸ De uitbraak van het ebolavirus in Noord-Kivu sinds augustus 2018 heeft de mensenrechtensituatie in deze provincie verslechterd.

Sinds begin 2019 is het aantal aanvallen van Mai-Mai-strijders op behandelcentra en bestrijdingsteams toegenomen op het grondgebied van Beni, Butembo en Lubero.⁵⁹⁹ In de eerste zes maanden van 2019 nam het aantal mensenrechtenschendingen in de provincie Kasai behoorlijk toe ten opzichte van dezelfde periode in 2018, terwijl in de provincies Kasai Central en Kasai Oriental de schendingen afnamen. Het aantal standrechtelijke executies van het regeringsleger in het kader van de repressie tegen de Kamuina Nsapu nam fors af. Deze militie pleegde meer aanvallen, maar voerde minder standrechtelijke executies uit. De Bana Mura voerden minder aanvallen uit, maar voerden meer standrechtelijke executies uit dan de Kamuina Nsapu.⁶⁰⁰

In Zuid-Kivu werden in de eerste helft van 2019 240 mensenrechtenschendingen gedocumenteerd, vooral door de FARDC bij militaire operaties tegen de Raia Mutomboki en andere gewapende groeperingen zoals de *Forces nationales de libération* (FNL) en de Gumino. In de provincie Maniema werden 167 mensenrechtenschendingen vastgelegd, in de provincie Tanganyika⁶⁰¹ 166 en in de provincie Ituri 161, ten opzichte van 317 mensenrechtenschendingen in dezelfde periode in 2018. De vermindering in Ituri viel samen met de demobilisatie van FRPI-strijders. De veiligheidstroepen en gewapende Lendu-strijders waren verantwoordelijk voor het grootste deel van de mensenrechtenschendingen'.⁶⁰²

Eén van de belangrijkste aspecten van de mensenrechtenproblematiek in de DRC is de hoge mate van straffeloosheid. De meeste militairen en leden van de politie en de veiligheidsdiensten die zich daaraan schuldig maakten werden niet vervolgd of bestraft.⁶⁰³

⁵⁹³ UNGA, A/HRC/42/32, 14 augustus 2019.

⁵⁹⁴ Waarbij zij ten minste 49 burgers doodden, 104 burgers verwonden en 43 vrouwen en tien kinderen het slachtoffer van seksueel geweld werden.

⁵⁹⁵ BCNUDH, *Analyse de la situation des droits de l'homme de janvier à juin 2019*, 25 juli 2019.

⁵⁹⁶ BCNUDH, *Analyse de la situation des droits de l'homme de janvier à juin 2019*, 25 juli 2019.

⁵⁹⁷ De ADF was verantwoordelijk voor 99 aanvallen en 92 standrechtelijke executies.

⁵⁹⁸ Op het grondgebied van Masisi leidden hevige botsingen tussen gewapende groepen sinds begin 2019 tot een aanzienlijke verslechtering van de mensenrechten. BCNUDH, *Analyse de la situation des droits de l'homme de janvier à juin 2019*, 25 juli 2019; UNGA, A/HRC/42/32, 14 augustus 2019.

⁵⁹⁹ UNGA, A/HRC/42/32, 14 augustus 2019. Zie ook UNSC, S/2019/6, 4 januari 2019; UNSC, S/2019/218, 7 maart 2019; UNSC, S/2019/575, 17 juli 2019.

⁶⁰⁰ Veiligheidstroepen waren de grootste mensenrechtenschenders. BCNUDH, *Analyse de la situation des droits de l'homme de janvier à juin 2019*, 25 juli 2019; UNGA, A/HRC/42/32, 14 augustus 2019. Zie ook UNSC, S/2019/6, 4 januari 2019; UNSC, S/2019/218, 7 maart 2019; UNSC, S/2019/575, 17 juli 2019.

⁶⁰¹ Interetnische spanningen tussen de Twa- en Luba-gemeenschappen leidden tot mensenrechtenschendingen door Twa-milities in de provincie Tanganyika en op het grondgebied van Pweto in Haut-Katanga, waaronder de willekeurige executie van 37 mensen (25 mannen, 9 vrouwen en 3 kinderen) en seksueel geweld tegen 67 vrouwen en 4 kinderen. UNGA, A/HRC/42/32, 14 augustus 2019.

⁶⁰² BCNUDH, *Analyse de la situation des droits de l'homme de janvier à juin 2019*, 25 juli 2019.

⁶⁰³ UNSC, S/2019/575, 17 juli 2019.

Tijdens de verslagperiode werd enige vooruitgang geboekt bij de bestrijding van straffeloosheid.⁶⁰⁴ Gedurende het eerste semester van 2019 werden ten minste 104 politieagenten, 32 FARDC-militairen en achttien strijders van gewapende groeperingen veroordeeld wegens mensenrechtenschendingen.⁶⁰⁵ Een provinciale afgevaardigde in Ituri, Didier Boyoko, en een afgevaardigde van de Assemblée nationale, Luc Mulimbalimba, werden in juli 2019 veroordeeld tot respectievelijk twintig en tien jaar gevangenisstraf wegens moord.⁶⁰⁶ Op 28 september 2019 veroordeelde een militaire rechtbank in Bunia 55 personen wegens verkrachting en massamoord in de periode tussen 2017 en 2018 op het grondgebied van Djugu in Ituri. Zij hadden daarnaast hele dorpen geplunderd en in brand gestoken.⁶⁰⁷ Op 30 oktober 2019 werd een arrestatiebevel uitgevaardigd tegen Dolly Makambo, een provinciale minister van de provincie Kinshasa.⁶⁰⁸ Daarnaast kwalificeerden de Congolese rechtbanken verschillende misdrijven als oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid.⁶⁰⁹

3.3.1

Vrijheid van meningsuiting

De grondwet voorziet in vrijheid van meningsuiting, persvrijheid en het recht op informatie.⁶¹⁰ In de praktijk worden deze rechten echter door de autoriteiten ingeperkt.⁶¹¹ Mensenrechtenverdedigers en journalisten die zich kritisch uitlieten over de autoriteiten of aandacht vroegen voor bepaalde misstanden werden geregeld bedreigd, op willekeurige wijze gearresteerd en op andere manieren blootgesteld aan mensenrechtenschendingen door politie of veiligheidsdiensten en door gewapende groeperingen.⁶¹² In 2018 was het even slecht gesteld met de persvrijheid als in 2017.⁶¹³ Volgens de ngo *Journaliste en Danger* (JED) werden in 2018 tientallen journalisten gearresteerd en gedetineerd in gevangenis en cachots. In het jaarverslag van de JED worden aanslagen op de persvrijheid beschreven.⁶¹⁴ Terwijl de *Conseil supérieur de l'Audiovisuel et de la Communication*

⁶⁰⁴ UNGA, A/HRC/42/32, 14 augustus 2019.

⁶⁰⁵ Op 3 mei 2019 veroordeelde de militaire rechtbank in Kolwezi achttien militieleden van Kamuina Nsapu tot twintig jaar gevangenisstraf wegens terrorisme en deelname aan een opstandige beweging. BCNUDH, *Analyse de la situation des droits de l'homme de janvier à juin 2019*, 25 juli 2019.

⁶⁰⁶ Le Figaro, RDC: deux élus condamnés à 20 et 10 ans de prison pour meurtres, 19 juli 2019.

⁶⁰⁷ Le Figaro, RDC: 55 personnes condamnées à perpétuité pour des massacres, 29 september 2019.

⁶⁰⁸ Hij werd vervolgens aangehouden en verhoord. Een van Makambo's lijfwachten had tijdens diens bezoek aan het Vijana ziekenhuis in Kinshasa de directeur van het ziekenhuis doodgeschoten. Le Figaro, *Bavure policière en RDC: un ministre provincial de Kinshasa interpellé*, 31 oktober 2019.

⁶⁰⁹ Deze uitspraken waren mogelijk door harmonisatie van de Congolese wetgeving met het Statuut van Rome. Op 2 februari 2019 veroordeelde de Militaire Rechtbank van Noord-Kivu luitenant-kolonel Marcel Habarugira wegens oorlogsmisdaden als verkrachting, het inzetten van kindsoldaten en seksuele slavernij tussen 2011 en 2014 op het grondgebied van Masisi tot 15 jaar gevangenisstraf. Bovendien veroordeelde het Militair Hooggerechtshof op 26 juli 2018 in Bukavu, Zuid-Kivu, twee hoge FARDC-officieren misdaden tegen de menselijkheid tot respectievelijk twintig jaar en levenslange gevangenisstraf. Echter, in de Mutarule-zaak, waarbij tijdens een aanval in een kerk in juni 2014 ten minste dertig burgers werden gedood, werden alle verdachten vrijgesproken wegens gebrek aan bewijs. UNGA, A/HRC/42/32, 14 augustus 2019.

⁶¹⁰ In het algemeen konden individuele burgers kritiek uiten op de regering, haar vertegenwoordigers en andere burgers zonder bloot te staan aan vergeldingsmaatregelen. Degenen die openlijke kritiek op de overheid uiten over verkiezingen, democratie, conflicten, beheer van mineralen en corruptie kregen soms te maken met de ANR en, in mindere mate, met de provinciale autoriteiten. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019.

⁶¹¹ Freedom House, *Freedom in the World 2018 - Congo, Democratic Republic*, januari 2018.

⁶¹² Degene die een journalist aanpakt en de persvrijheid schendt, wordt in de regel daarvoor niet gestraft. Personen die onder bovengenoemde omstandigheden werden gearresteerd werden in de meeste gevallen binnen korte tijd vrijgelaten. JED, *Etat de la liberté de presse et d'expression en RDC*, 2 november 2018. Freedom House, *Freedom in the World 2019 - Congo, Democratic Republic*, 4 februari 2019.

⁶¹³ JED, *Etat de la liberté de presse et d'expression en RDC*, 2 november 2018.

⁶¹⁴ In haar rapport van 2 november 2018, dat de periode van 3 november 2017 tot 2 november 2018 beslaat, beschrijft Journaliste en danger (JED) 121 aanslagen op de persvrijheid, precies hetzelfde aantal als het jaar daarvoor. Volgens de JED waren de veiligheidsdiensten verantwoordelijk voor meer dan de helft van de aanslagen. De JED documenteerde 38 gevallen van willekeurige arrestaties van journalisten tegenover 37 gevallen in het jaar daarvoor. Aan het eind van 2018 had de regering geen enkele overtreder van de persvrijheid bestraft of aangeklaagd. JED, *Etat de la liberté de presse et d'expression en RDC*, 2 november 2018; Radio Okapi, RDC: *JED répertorie 121 cas de violations des droits d'informer et d'être informé en 2018*, 2 november

(CSAC) het enige overheidsinstituut is dat wettelijk is bevoegd om (tijdelijk) vergunningen van kranten en televisiestations in te trekken, beperkten ook de regering, veiligheidsdiensten en provinciale functionarissen radio- en tv-zendtijd.⁶¹⁵

Tijdens de verslagperiode stond de vrijheid van meningsuiting nog altijd onder druk. Van 31 december 2018 tot 19 januari 2019 legde de *Autorité de régulation de la Poste et des Télécommunications du Congo* (ARPTC) de toegang tot het internet en sms-berichten stil in het belang van de openbare orde en om 'de verspreiding van onjuiste verkiezingsuitslagen te voorkomen'. De regering sloot daarnaast het uitzendsignaal van *Radio France Internationale* (RFI) en van *TV Canal Congo Télévision*⁶¹⁶ af. Sommige buitenlandse journalisten, waaronder die van France 24, RFI en *Radio Télévision Belge Francophone* (RTBF), kregen geen accreditatie om de verkiezingen te verslaan.⁶¹⁷

Tijdens het eerste halfjaar van 2019 constateerde het BCNUDH een lichte verbetering van de persvrijheid, vooral door de heropening van radiostations die waren afgesloten. Zo konden in Lubumbashi radio en tv-stations van respectievelijk Moïse Katumbi, Jean Claude Muyambo en Gabriel Kyungu op 24 januari 2019 hun uitzendingen hervatten.⁶¹⁸ Ten opzichte van het laatste kwartaal van 2018 nam het aantal aanslagen op de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van vergadering met dertien procent af. In het tweede kwartaal van 2019 verslechterde de persvrijheid weer enigszins. Tussen januari en juni 2019 legde het BCNUDH ten minste 85 mensenrechtenschendingen tegen journalisten vast.⁶¹⁹

Een wetsvoorstel met betrekking tot de persvrijheid van 2015 is nog altijd niet aangenomen door het parlement. Een nieuwe wet zou onder meer een einde moeten maken aan vrijheidsontnemende maatregelen tegen journalisten en de verplichting voor rechters zich te vergewissen van de waarachtigheid van beschuldigingen van laster.⁶²⁰

3.3.2

Vrijheid van vereniging en vergadering

De Congolese grondwet voorziet in de vrijheid van vereniging en vergadering. Ook de wetgeving die de organisatie en het functioneren van politieke partijen regelt voorziet in deze vrijheden.⁶²¹ De grondwet garandeert het recht op vreedzame vergadering, zolang deze niet in strijd is met de wet, de openbare orde en de goede

2018; US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019.

⁶¹⁵ Sommige regeringsvoorlichters censureerden naar verluidt artikelen van de kranten in de private sector. Private media pasten steeds meer zelfcensuur toe uit angst voor potentiële repressie en het vooruitzicht dat de overheid tot sluiting over zou gaan. De CSAC is bevoegd om schorsingen uit te delen wegens haat zaaien en andere ernstige ethische overtredingen. De radio was nog altijd het belangrijkste communicatiemiddel vanwege de hoge graad van analfabetisme en de naar verhouding hoge kosten van kranten en televisie. De Congolese Staat was eigenaar van drie radiostations en drie televisiestations en de familie van president Kabila bezat daarnaast nog twee andere tv-stations. Regeringsfunctionarissen, politici en in mindere mate kerkelijke leiders bezaten of bestuurden de meeste radio- en tv-stations. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019.

⁶¹⁶ Dit is een particuliere zender van Jean-Pierre Bemba.

⁶¹⁷ HRW, *RD Congo: Les élections ont été entachées de violences et de restrictions du droit de vote*, 5 januari 2019.

⁶¹⁸ *Radio Télévision Lubumbashi JUA* (RTLJ), dat eigendom is van Muyambo; *Nyota TV* en *Radio Télévision Mapendo*, die eigendom zijn van Katumbi en *La Voix du Katanga radio and television station*, dat eigendom is van Gabriel Kyungu. BCNUDH, *Analyse de la situation des droits de l'homme de janvier à juin 2019*, 25 juli 2019.

⁶¹⁹ UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019; BCNUDH, *Analyse de la situation des droits de l'homme de janvier à juin 2019*, 25 juli 2019. Zie ook Radio Okapi, *L'ONG JED condamne l'attaque contre 5 journalistes de Goma*, 14 februari 2019; Radio Okapi, *RDC: JED appelle les autorités à prendre des mesures immédiates pour que cessent les attaques contre les journalistes*, 22 augustus 2019; Radio Okapi, *RDC: JED exige une enquête urgente sur l'agression du journaliste Dominique Dinanga par des militants de l'UDPS/ Tshibala*, 7 oktober 2019; Vertrouwelijke bron, 9 september 2019.

⁶²⁰ JED, *Etat de la liberté de presse et d'expression en RDC*, 2 november 2018; Radio Okapi, *RDC: les journalistes appellent à la révision de la loi sur la liberté de la presse*, 2 mei 2019.

⁶²¹ Loi no 04/002 du 15 mars 2004 portant organisation et fonctionnement des partis politiques, artikel 6, 19 en 34.

zedes.⁶²² Ook de vrijheid van demonstratie wordt in de grondwet gegarandeerd.⁶²³ Een wetsvoorstel om de toepassing van de vrijheid van demonstratie in lijn te brengen met de grondwet en het internationale recht⁶²⁴ werd op 14 december 2015 aangenomen door het parlement.⁶²⁵ De wet was aan het einde van de verslagperiode nog niet van kracht.⁶²⁶

Demonstraties dienen vooraf schriftelijk bij de autoriteiten te worden aangekondigd. Het ontbreken van een schriftelijke aankondiging wordt vaak gebruikt als excuus om demonstraties te verbieden.⁶²⁷ In de aanloop naar de verkiezingen in december 2018 kwamen bij verschillende demonstraties in de laatste weken voorafgaand aan de stemming verscheidene betogers om het leven.⁶²⁸ Van 21 november tot de verkiezingsdag op 30 december 2018 registreerde het BCNUDH zestien doden.⁶²⁹ Vooral bij de campagnes van de belangrijkste kandidaten van de oppositie, Martin Fayulu en Félix Tshisekedi, was sprake van hevige repressie. Zo vielen op 11 december 2018 bij een verkiezingsbijeenkomst van Martin Fayulu in Lubumbashi volgens Human Rights Watch ten minste vijf doden en meer dan veertig gewonden, nadat de politie de aanhangers van Fayulu aanviel.⁶³⁰ Shadary daarentegen kon vrij campagne voeren en had onbeperkte toegang tot de staatsmedia. Het gezicht van Shadary was overal te zien op affiches in Kinshasa en Lubumbashi. Shadary maakte gebruik van het vliegtuig van de PPRD en werd overal verwelkomd door de

⁶²² Volgens het BCNUDH is een algeheel verbod op een vreedzame vergadering, zelfs op grond van de nationale veiligheid of de openbare orde, disproportioneel en discriminatoir aangezien een onderzoek naar de specifieke omstandigheden van elke voorgestelde vergadering wordt uitgesloten. Rapport du Rapporteur spécial sur le droit à la liberté de réunion et d'association pacifique, A/HRC/23/39 (24 avril 2013), para. 63. BCNUDH, *Recours illegal, injustifié et disproportionné à la force lors de la gestion des manifestations publiques en République Démocratique du Congo de janvier 2017 à janvier 2018*, maart 2018.

⁶²³ Constitution, artikel 25 en 26. De vrijheid van vergadering is vastgelegd in artikel 37.

⁶²⁴ Voor meer bijzonderheden hierover, zie de volgende rapporten van de BCNUDH: *Rapport du Bureau conjoint des Nations Unies aux droits de l'homme sur les droits de l'homme et les libertés fondamentales en période pré-électorale en République démocratique du Congo, entre le 1er janvier et le 30 septembre 2015*, 8 december 2015; *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016; *Rapport sur les violations des droits de l'homme en République démocratique du Congo sur les événements du 19 décembre 2016*, 1 maart 2017.

⁶²⁵ *7sur7.cd, L'ACAJ salue l'adoption de la loi fixant les modalités d'exercice de la liberté de manifestation*, 21 oktober 2015. Radio Okapi, Léon Kengo wa Dondo: « Les sénateurs se sont honorablement acquittés de leurs missions », 15 december 2015.

⁶²⁶ President Kabila stuurde begin 2016 dit wetsvoorstel terug naar het parlement. Sindsdien werd het wetsvoorstel tijdens alle parlementaire zittingen geagendeerd, zonder dat dit tot enig resultaat leidde. Op 26 januari 2018 onderstreepte president Kabila het belang van deze wet en pleitte ervoor dat het parlement het wetsvoorstel tijdens de zitting van maart 2018 zou aannemen. BCNUDH, *Recours illegal, injustifié et disproportionné à la force lors de la gestion des manifestations publiques en République Démocratique du Congo de janvier 2017 à janvier 2018*, maart 2018.

⁶²⁷ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019.

⁶²⁸ Gevallen van politieke intolerantie en geweld vonden plaats van 6 tot 18 december 2018, voornamelijk in Kalemie (Tanganyika), Kisangani (Tshopo), het grondgebied van Kitchanga (Noord-Kivu), Lubumbashi (Haut-Katanga) en Tshikapa (Kasaï) waarbij ten minste negen burgers en een politieagent werden gedood en verschillende anderen verwondingen opliepen. De incidenten waren voornamelijk botsingen tussen aanhangers van rivaliserende politieke partijen waarbij dodelijke en niet-dodelijke wapens door de politie werden gebruikt om de menigte te verspreiden. Ook vielen gewapende mannen campagnekonvooien aan. UNSC, *S/2019/6*, 4 januari 2019.

⁶²⁹ Drie doden in Lubumbashi op 11 december, één dode in Tanganyika op 12 december, één dode in Mbuji-Mayi op 13 december, één dode in Kisangani op 14 december, één dode in Tshikapa op 18 december, één dode in Lubumbashi op december 19, zes doden in Tanganyika op 27 december, één dode in Beni op 28 december en één dode in de provincie Zuid-Kivu op de verkiezingsdag op 30 december 2018. Freedom House, *Freedom in the World 2019 - Congo, Democratic Republic*, 4 februari 2019; US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019.

⁶³⁰ De politie verklaarde dat er twee gewonden waren gevallen, maar geen doden. BBC News, *DR Congo election: 'Two killed' at Martin Fayulu rally*, 12 december 2018; Financial Times, *Congo campaign violence sparks election fears*, 17 december 2018; HRW, *DR Congo: Campaigning Violently Suppressed*, 17 december 2018.

plaatselijke bureaucratie. Kabila's broer en zuster en ministers maakten deel uit van zijn 400-koppige campagne team.⁶³¹

Op 19 december 2018 gaf de gouverneur van de provincie Kinshasa, André Kimbuta, een communiqué uit waarin campagneactiviteiten in Kinshasa uit veiligheidsoverwegingen werden opgeschort, terwijl politieke partijen zich opmaakten om grote bijeenkomsten in de stad te houden. CACH en Lamuka bekritiseerden de beslissing en voerden aan dat het inbreuk maakte op het recht van kandidaten om vrij campagne te voeren.⁶³² Op 28 december 2018 arresteerde de politie tijdens betogingen in Butembo twaalf LUCHA-activisten, zes leden van andere burgerbewegingen en zeven leden van oppositiepartijen. Zij werden de dag daarna vrijgelaten.⁶³³

Na de installatie van president Tshisekedi werd een verbetering geconstateerd ten aanzien van de vrijheid van vergadering. Sinds februari 2019 vonden in het hele land verschillende openbare demonstraties en bijeenkomsten plaats zonder ingrijpen van de politie of de veiligheidstroepen. Sommige betogingen werden echter onderdrukt door de politie, met name na de afkondiging van algemene demonstratieverboden door lokale autoriteiten, zoals het verbod dat werd opgelegd door de gouverneur van Haut-Uélé op 4 april 2019.⁶³⁴ Bij betogingen tussen 8 en 10 april 2019 in Tshikapa (Kasaï), Lubumbashi (Haut-Katanga) en Kinshasa werden 38 demonstranten willekeurig gearresteerd toen zij protesteerden tegen het verloop van de gouverneursverkiezingen op 10 april 2019.⁶³⁵

Op 27 juni 2019 verbood de gouverneur van Kinshasa, Gentiny Ngobila, een aangekondigde vreedzame mars van het platform Lamuka op 30 juni, de onafhankelijkheidsdag. Mensenrechtenorganisaties en de CENCO waren teleurgesteld toen president Tshisekedi het verbod steunde.⁶³⁶ Op 21 juli 2019 verbood de hoofdcommissaris van politie van Kinshasa, generaal Sylvano Kasongo, alle politieke betogingen als gevolg van het gespannen klimaat tussen aanhangers van president Tshisekedi en zijn voorganger Kabila. Op 16 juli 2019 hadden UDPS-jongeren aangekondigd op 21 juli 2019 te demonstreren tegen de kandidatuur van Alexis Thambwe, die wordt beschouwd als een havik van de voorgaande regering. In reactie daarop kondigden pro-Kabila jongeren, de *bérets rouges*, een tegendemonstratie op dezelfde dag aan om Thambwe te steunen.⁶³⁷

⁶³¹ Fayulu was in Lubumbashi met duizenden aanhangers onderweg van het vliegveld naar het centrum, toen veiligheidstroepen zijn verkiezingskaravaan aanvielen met traangas en kogels. Fayulu, gesteund door de oppositieleider Katumbi en Bemba, vloog twee weken het land door met een privévliegtuig. Radio Okapi, *Actualité.cd*: « Deux partisans de Fayulu tués par "balles réelles" à Lubumbashi, 43 blessés (ACAJ) », 12 december 2018; Radio Okapi, *RDC: Meeting de Martin Fayulu empêché à Lubumbashi*, 12 december 2018; Radio Okapi, *Elections 2018: Martin Fayulu empêché de battre campagne à Kalémie*, 12 december 2018; Financial Times, *Congo campaign violence sparks election fears*, 17 december 2018; HRW, *RD Congo: Les élections ont été entachées de violences et de restrictions du droit de vote*, 5 januari 2019.

⁶³² Jeune Afrique, *Présidentielle en RDC: le gouverneur de Kinshasa suspend la campagne électorale dans la capitale*, 19 december 2019; UNSC, *S/2019/6*, 4 januari 2019.

⁶³³ HRW, *RD Congo: Les élections ont été entachées de violences et de restrictions du droit de vote*, 5 januari 2019.

⁶³⁴ BCNUDH, *Analyse de la situation des droits de l'homme de janvier à juin 2019*, 25 juli 2019; UNGA, *A/HRC/42/32*, 14 augustus 2019; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019; Vertrouwelijke bron, 3 september 2019.

⁶³⁵ UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019.

⁶³⁶ Radio Okapi, *Kinshasa: Gentiny Ngobila n'autorise pas la marche de LAMUKA, prévue le 30 juin*, 27 juni 2019; Radio Okapi, *Kinshasa: « Toute tentative de marche ou de trouble à l'ordre public sera étouffée » (Police)*, 29 juni 2019; La Libre, *RDC: première dispersion d'une manifestation interdite sous Tshisekedi*, 30 juni 2019; Vertrouwelijke bron, 3 september 2019; Vertrouwelijke bron, 3 september 2019.

⁶³⁷ Le Figaro, *RDC: interdiction des marches politiques à Kinshasa cette semaine*, 21 juli 2019.

Volgens het BCNUDH vonden tijdens het eerste halfjaar van 2019 64 schendingen van de vrijheid van vergadering plaats.⁶³⁸ In de loop van juni 2019 gebruikte de politie disproportioneel geweld en verrichte willekeurige arrestaties om betogingen te onderdrukken. Op 30 juni 2019 werd een spontane betoging van Lamuka-aanhangers in Goma met geweld uiteengedreven. Op 11 juli 2019 verjoeg de politie betogers tegen Kabila in verband met diens keuze voor de voorzitter van de Senaat.⁶³⁹

3.3.3 *Bewegingsvrijheid*

Artikel 30 van de Congolese grondwet bepaalt dat eenieder die zich op het Congolese grondgebied bevindt het recht heeft zich hierbinnen vrijelijk te bewegen. Ook heeft iedere ingezetene het recht het nationale grondgebied te verlaten en er naar terug te keren. De wet kan aan deze bepalingen wel voorwaarden verbinden. Het is niet bekend welke voorwaarden dit zijn. In de praktijk is het – door de hoge kosten en het beperkte aantal uitgiftekantoren - voor veel Congolezen moeilijk om een paspoort te bemachtigen om het land te verlaten.⁶⁴⁰

Bewegingsvrijheid wordt binnen de DRC in de praktijk ingeperkt door gewapende conflicten en andere veiligheidsproblemen. Naar schatting zijn er 4,5 miljoen binnenlandse ontheemden. In 2018 verdreef Angola 360.000 Congolezen die daar werk en toevlucht hadden gezocht en dwong hen terug te keren naar de Kasai-regio, waar ze geconfronteerd worden met voortdurende onveiligheid.⁶⁴¹

3.3.4 *Rechtsgang*

Het Congolese burgerlijke recht en het strafrecht zijn gebaseerd op het Belgische recht en het lokale gewoonterecht.⁶⁴² Rechtbanken bevinden zich in stedelijke gebieden.⁶⁴³ De grondwet voorziet in het recht op een snelle procesgang en het recht op juridische bijstand en het veronderstelt dat een verdachte onschuldig is tot zijn schuld bewezen is.⁶⁴⁴ De president benoemt leden van de rechterlijke macht, die nog altijd corrupt is en bloot staat aan politieke manipulatie.⁶⁴⁵ De rechterlijke macht toont zich vaak vooringenomen tegenover leden van de oppositie en de *société civile*, terwijl functionarissen van de regering en de veiligheidsdiensten veelal straffeloos de meest gruwelijke misdrijven kunnen begaan.⁶⁴⁶

⁶³⁸ BCNUDH, *Analyse de la situation des droits de l'homme de janvier à juin 2019*, 25 juli 2019. Zie ook Radio Okapi, *A Goma, une marche de la Lucha dispersée, des activistes interpellés*, 27 februari 2019; Radio Okapi, *Mbuji-Mayi: sept jeunes de la LUCHA interpellés par la police*, 10 april 2019; Radio Okapi, *Mbuji-Mayi: sept jeunes de la LUCHA interpellés par la police*, 30 juni 2019; Radio Okapi, *RDC: la marche pacifique de la plate-forme Lamuka étouffée dimanche*, 2 juli 2019; Radio Okapi, *Kinshasa: la police disperse une manifestation des employés travaillant chez les asiatiques*, 5 augustus 2019.

⁶³⁹ BCNUDH, *Analyse de la situation des droits de l'homme au mois de juillet 2019*, 6 september 2019.

⁶⁴⁰ Constitution, artikel 30.

⁶⁴¹ Freedom House, *Freedom in the World 2019 - Congo, Democratic Republic*, 4 februari 2019; US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019.

⁶⁴² Buiten de stedelijke gebieden is het rechtssysteem in de DRC non-existent en worden geschillen beslecht door gewoonterecht. Het gewoonterecht wordt erkend in artikel 207 van de grondwet. Het ziet bijvoorbeeld op huwelijk, scheiding en eigendomsrechten. Hoewel het gewoonterecht ondergeschikt is aan wetten die door het parlement zijn aangenomen, wordt 75% van de geschillen door het gewoonterecht opgelost. Bij uitoefening van het gewoonterecht – dat uitsluitend op de eigen etnische gemeenschap van toepassing is – zijn verscheidene onderdelen van die gemeenschap betrokken, zoals stamoudsten, de familie- en de stamraad en de stamleiders. Dunia Zongwe et al, *The Legal System and Research of the Democratic Republic of Congo (DRC): An Overview*, september 2010. Freedom House, *Freedom in the World 2018 - Congo, Democratic Republic*, januari 2018.

⁶⁴³ Freedom House, *Freedom in the World 2019 - Congo, Democratic Republic*, 4 februari 2019.

⁶⁴⁴ Constitution, artikel 17-19. Zie voor meer bijzonderheden hierover het Algemeen ambtsbericht van juni 2012.

⁶⁴⁵ Voor veel Congolezen was de uitspraak van het Constitutionele Hof van 20 januari 2019, waarin de klacht van Fayulu over de vervalste verkiezingsuitslag ongegrond werd verklaard, een politieke uitspraak. RFI, *RDC: les juges confirment, Tshisekedi a gagné la présidentielle*, 20 januari 2019; US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019.

⁶⁴⁶ Rechteren weigerden zo nu en dan om te worden overgeplaatst naar afgelegen gebieden waar ze geen ondersteuning van de regering konden krijgen. De autoriteiten trokken zich geregeld weinig aan van gerechtelijke uitspraken. De raden van discipline, die waren opgezet onder de *Conseil supérieur de la*

Rechtshulp

In de *commune* Ngiri-Ngiri, een volksbuurt van Kinshasa, staat een *Bureau de consultations gratuites* (BCG)⁶⁴⁷. Deze wetswinkel wordt gesteund door het *Programme d'appui à la réforme de la justice* (PARJ) en door *Avocats sans frontières* (ASF/Belgique). Werkelozen en anderen die kunnen aantonen niet over inkomsten te beschikken, kunnen gratis advies krijgen en zo nodig een pro deo advocaat krijgen om te procederen.⁶⁴⁸

3.3.5

Arrestaties, bewaring en detentie

Hoewel de nieuwe grondwet en overige wetten dit verbieden, was tijdens de verslagperiode geregeld sprake van willekeurige arrestatie en detentie.⁶⁴⁹ Eenheden van leger en politie hielden zich in het hele land geregeld bezig met het illegaal heffen van belastingen en het afpersen van burgers.⁶⁵⁰ Tijdens de verslagperiode, vooral tijdens en na de verkiezingscampagne eind 2018, verrichtten leger, politie en veiligheidsdiensten op grote schaal arrestaties.⁶⁵¹ Volgens het rapport van het BCNUDH van 25 juli 2019 pleegde de politie in het eerste half jaar van 2019 689 mensenrechtenschendingen, tegenover 780 in het eerste half jaar van 2018.⁶⁵²

Veel vermeende tegenstanders van de regering werden lang – soms maanden – in voorarrest vastgehouden, waarna ze uiteindelijk werden vrijgelaten of veroordeeld.⁶⁵³ Overigens brachten ook veel andere gedetineerden veel tijd in voorarrest door.⁶⁵⁴ Op 19 oktober 2019 lieten de Congolese autoriteiten meer dan tweehonderd mensen vrij die in illegale voorlopige hechtenis in de Makala gevangenis in Kinshasa verbleven.⁶⁵⁵

Op 29 december 2018 kondigde minister van Justitie Alexis Thambwe Mwamba de gratie aan van 'enkele honderden' gevangenen en verklaarde dat zij zouden worden vrijgelaten. Op 3 januari 2019 werden bijna driehonderd gedetineerden vrijgelaten, onder wie de oppositieleiden Jean-Claude Muyambo en Gecoco Mulumba, respectievelijk voorzitter van SCODE en kaderlid van de UDPS. Andere opposanten, zoals de advocaat Firmin Yangambi, bleven in hechtenis.⁶⁵⁶

Magistrature deden elke maand uitspraken in gevallen van corruptie en wanbeleid. Bij veel uitspraken werden rechters en leden van de rechterlijke macht ontslagen, geschorst en beboet. Freedom House, *Freedom in the World 2019 - Congo, Democratic Republic*, 4 februari 2019; US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019.

⁶⁴⁷ Zie <http://barreaudelagombe.cd/bcg/index.php/>.

⁶⁴⁸ ASF, *Rapport annuel 2018*, 5 juni 2019.

⁶⁴⁹ Volgens de wet zijn voor aanhoudingen die strafbaar zijn met een gevangenisstraf van meer dan zes maanden, aanhoudingsbevelen nodig. Gevangenen moeten binnen 48 uur voor een rechter verschijnen. Autoriteiten moeten de gearresteerden informeren over hun rechten en de reden(en) voor hun arrestatie, en ze mogen niet een familielid in plaats van de verdachte arresteren. Autoriteiten moeten gearresteerde personen in staat stellen contact op te nemen met hun gezin en overleg te voeren met advocaten. Politie- en detentiefunctionarissen houden zich echter meer niet dan wel aan al deze vereisten. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019.

⁶⁵⁰ Zij zetten controleposten op om belasting te heffen, waarbij ze vaak voedsel en geld stelen en personen arresteren die geen steekpenningen kunnen betalen. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019.

⁶⁵¹ De meeste van hen werden kort daarop weer vrijgelaten. Human Rights Watch, *World Report 2018*, 7 februari 2019; UNGA, A/HRC/42/32, 14 augustus 2019. Zie ook Radio Okapi, *Kasumbalesa: l'ONG La voix des opprimés dénonce l'arrestation et l'intimidation des activistes des droits de l'homme*, 10 maart 2019.

⁶⁵² BCNUDH, *Analyse de la situation des droits de l'homme de janvier à juin 2019*, 25 juli 2019.

⁶⁵³ RFI, *RD-Congo: «Mettre fin aux arrestations arbitraires»* (ministre des Droits humains), 22 maart 2019. Radio Okapi, *Goma: libération de neuf personnes, dont cinq de la LUCHA, après 60 jours de détention*, 21 maart 2018; US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019.

⁶⁵⁴ Langdurige voorlopige hechtenis, variërend van maanden tot jaren, bleef een probleem. Ngo's schatten dat ten minste driekwart tot viervijfde van de gevangenispopulatie in voorlopige hechtenis zat. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019.

⁶⁵⁵ Le Figaro, *RDC: libération de 200 personnes en détention irrégulière*, 19 oktober 2019.

⁶⁵⁶ Radio Okapi, *Kinshasa: 300 détenus graciés libérés de la prison de Makala*, 3 januari 2019; US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019. Zie

In 2019 verleende president Tshisekedi gratie aan ongeveer 700 politieke gevangenen, onder wie aan Firmin Yangambi, Diomi Ndongala en oppositieleider Franck Diongo.⁶⁵⁷

In het algemeen hadden MONUSCO, het Rode Kruis en sommige lokale mensenrechtenorganisaties wel toegang tot de reguliere gevangenissen, maar niet (in alle gevallen) tot de detentiefaciliteiten van de veiligheidsdiensten.⁶⁵⁸

Officiële gevangenissen

Ordonnance no 344 van 17 september 1965 over het penitenciaire regime regelt het gevangeniswezen in de DRC. Deze regeling bepaalt waar *prisons centrales*, *prisons de district* en *prisons de police* zijn. Voorbeelden zijn de Ndolo en de Makala gevangenis in Kinshasa, de Kasapa gevangenis in Lubumbashi, de Munzenze gevangenis in Goma, de Kangwayi gevangenis in Beni en de centrale gevangenis in Bunia.⁶⁵⁹

Cachots

Daarnaast zijn er diverse niet-officiële gevangenissen, die meestal worden aangeduid als *cachots*. Dit zijn detentiefaciliteiten van leger en veiligheidsdiensten, die zijn ingericht in legerbases of in woningen en kantoren. In *Ordonnance n°344* wordt bepaald dat gevangenen voor een periode van maximaal vijftien dagen mogen worden vastgehouden op andere plekken dan die door de *Ordonnance* als gevangenis zijn aangewezen.⁶⁶⁰ Na zijn benoeming beloofde president Tshisekedi de *cachots* van de ANR te sluiten. In de loop van 2019 werden enkele *cachots* echter opnieuw in gebruik genomen.⁶⁶¹

Kinderen in gevangenissen

Tien jaar na de invoering van de wet ter bescherming van de rechten van het kind⁶⁶² verbleven tijdens de verslagperiode nog altijd kinderen in gevangenissen. Volgens de wet mag een rechter kinderen alleen naar een jeugdinrichting sturen, niet naar de gevangenis.⁶⁶³

ook Radio Okapi, *Haut-Katanga: 70 détenus de Buluwo ont été libérés*, 16 januari 2019; Radio Okapi, *Lubumbashi: libération de 124 prisonniers graciés*, 23 januari 2019.

⁶⁵⁷ Het werd echter niet duidelijk of zij allen zijn vrijgelaten. Tijdens de verslagperiode verbleven nog enkele politieke opposanten in hechtenis, onder wie Geco Beya van de UDPS en Richard Mbuyi. Radio Okapi, *RDC: Félix Tshisekedi accorde la grâce présidentielle à Franck Diongo, Firmin Yangambi et à d'autres prisonniers*, 14 maart 2019; Radio Okapi, *RDC: la libération de 700 détenus toujours attendue par les défenseurs des droits de l'homme*, 20 maart 2019; UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019; Vertrouwelijke bron, 3 september 2019.

⁶⁵⁸ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019.

⁶⁵⁹ *Ordonnance no 344 du 17 septembre 1965 relatif au régime pénitentiaire*, artikel 5.

⁶⁶⁰ Zie <https://www.asf.be/fr/blog/detention/la-garde-a-vue-2/republique-democratique-du-congo/quel-est-le-lieu-detention-de-la-garde-a-vue/>. Zie ook Radio Okapi, *Kananga: libérés de prison, dix militants de la LUCHA dénoncent leurs conditions de détention*, 25 januari 2018.

⁶⁶¹ Vertrouwelijke bron, 3 september 2019; Vertrouwelijke bron, 4 september 2019.

⁶⁶² Loi no 09/001 du 10 janvier 2009 portant protection de l'enfant.

⁶⁶³ De wet op de bescherming van het kind voorziet in de plaatsing van kinderen die in aanraking zijn met justitie in specifieke opvangcentra voor heropvoeding en resocialisatie (*Etablissements de Rééducation de l'Etat* (ERE) en *Etablissements de Garde, de Rééducation de l'Etat* (EGEE)). Deze jeugdinrichtingen zijn nog altijd niet gebouwd. Daardoor zien kinderrechters zich gedwongen de kinderen in detentie te plaatsen. Bice, *L'incarcération des enfants en RDC une violation de la loi*, 19 juli 2017. Zie ook Mapoli, *La justice des mineurs en République Démocratique du Congo: ethnographie des nouvelles institutions de protection de la jeunesse*, september 2018. Zie verder Radio Okapi, *Mauvaises conditions de détention des mineurs à la prison centrale de Bunia*, 28 december 2018; Radio Okapi, *Punia: la société civile indignée par des conditions de détention des enfants dans des cachots*, 19 april 2019; Radio Okapi, *Kasaï Central: plaidoyer pour l'amélioration des conditions carcérales des enfants*, 26 september 2019; Radio Okapi, *Kananga: Christian Kupa dénonce la détention illégale des mineurs dans les prisons*, 4 oktober 2019; Radio Okapi, *Goma: libération de 24 d'enfants en conflit avec la loi*, 15 oktober 2019; Radio Okapi, *Prison centrale de Bunia: « Il n'y a que 15 matelas pour 57 enfants en conflit avec la loi », selon les officiels*, 21 oktober 2019; US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019.

In 2019 verbleven nog altijd minderjarigen in de Makala gevangenis in Kinshasa. Jongens zijn in de Makala gevangenis gescheiden van mannen, maar in de vrouwenvleugel delen meisjes cellen met vrouwen.⁶⁶⁴

Omstandigheden in gevangenissen

De situatie in gevangenissen in de DRC is slecht.⁶⁶⁵ De gevangenissen zijn overvol⁶⁶⁶, er is een groot gebrek aan hygiëne en de kans op besmettelijke ziektes, zoals tuberculose⁶⁶⁷, is groot. Overlijden door ondervoeding komt nog altijd geregeld voor en medische zorg is beneden elke maat.⁶⁶⁸ Zo overleden in de gevangenis van Mbanza Ngungu in de provincie Kongo Central ten minste veertig gedetineerden binnen anderhalf jaar wegens de slechte omstandigheden.⁶⁶⁹ Veel gedetineerden waren voor hun voedsel afhankelijk van familieleden, ngo's en kerkelijke organisaties.⁶⁷⁰ Gedetineerden en hun bezoekers werden nog altijd afgeperst door het gevangenispersoneel en door medegevangenen.⁶⁷¹

Tijdens de verslagperiode keerden veel gedetineerden aan wie gratie was verleend ondanks de erbarmelijk slechte detentieomstandigheden vrijwillig terug naar de gevangenis, aangezien zij daarbuiten geen middelen van bestaan hadden.⁶⁷²

Vanwege de bijzonder slechte staat van de gevangenissen in de DRC zijn ontsnappingen aan de orde van de dag. Deze situatie wordt versterkt door het feit dat het overgrote deel van het gevangenispersoneel niet of nauwelijks betaald wordt en daardoor gemakkelijk omkoopbaar is. In 2018 ontsnapten volgens de VN ten minste 801 gevangenen.⁶⁷³

- ⁶⁶⁴ Tijdens een onderzoek in de loop van 2018 trof de CNDH 254 kinderen aan in de Makala-gevangenis. Zie http://www.cndhrdc.cd/glis_c/a_cndh/SKE_a_cndh_0231191106RPSN.pdf. In sommige detentiecentra deelden vrouwen cellen met mannen. Radio Okapi, *Mongala: les femmes partagent la même cellule que les hommes à la prison de Lisala*, 22 februari 2019.
- ⁶⁶⁵ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019.
- ⁶⁶⁶ De Makala gevangenis in Kinshasa is door de Belgen gebouwd voor 1.500 gedetineerden. In oktober 2019 telde deze gevangenis meer dan 8.000 gedetineerden, van wie slechts 850 waren veroordeeld. De overige gedetineerden zaten in voorarrest. De Munzenze gevangenis in Goma is gebouwd voor 300 gedetineerden. In oktober 2019 telde deze gevangenis meer dan 2.600 gedetineerden. Ook ander gevangenissen waren zwaar overbevolkt. Radio Okapi, *Goma: la prison de Munzenze compte plus de 2600 détenus au lieu de 300*, 8 oktober 2019; Radio Okapi, *La prison d'Uvira est surpeuplée et menacée par les Mai-Mai*, 17 juli 2019; Radio Okapi, *RDC: libération de 200 personnes en détention irrégulière*, 20 oktober 2019.
- ⁶⁶⁷ In de eerste negen maanden van 2019 stierven 26 gedetineerden in de gevangenis van Rutshuru, vooral door honger, diarree, longaandoeningen en tuberculose. Radio Okapi, *Nord-Kivu: 26 morts enregistrés depuis le début de l'année à la prison de Rutshuru*, 13 oktober 2019.
- ⁶⁶⁸ Volgens de VN overleden in 2018 meer dan tweehonderd gedetineerden, meestal aan de gevolgen van ondervoeding of ziekte. In de eerste twee maanden van 2019 stierven acht gedetineerden van de honger in de gevangenis van Rutshuru. In het eerste halfjaar van 2019 overleden twintig gedetineerden in de gevangenis van Matadi. In de gevangenis van Kolwezi waren gevangenen die wegens plaatsgebrek 's nachts niet konden liggen gestikt. Radio Okapi, *Rutshuru: 8 détenus meurent de faim en 2 mois*, 19 maart 2019; Radio Okapi, *Matadi: quatre prisonniers meurent en trois jours*, 17 mei 2019; Radio Okapi, *RDC: les prisonniers meurent par asphyxie à Kolwezi (société civile)*, 4 mei 2019; Radio Okapi, *Kananga: 51 détenus malades mentaux dans la prison centrale*, 22 februari 2019; Radio Okapi, *Bukavu: grève du personnel médical de la prison centrale*, 16 oktober 2019; US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019.
- ⁶⁶⁹ BBC News, *DR Congo's Mbanza Ngungu prison saw 40 inmates die in 18 months*, 11 juni 2019.
- ⁶⁷⁰ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019.
- ⁶⁷¹ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019. Zie ook het Algemeen ambtsbericht DRC van december 2018, pagina's 79 en 80.
- ⁶⁷² Radio Okapi, *RDC: 80% des ex-détenus ont regagné la prison de Makala, faute de moyens de subsistance*, 29 april 2019; Radio Okapi, *Retour volontaire des détenus dans les prisons de la RDC: causes et pistes de solutions*, 16 mei 2019.
- ⁶⁷³ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019. Zie ook Radio Okapi, *Bandundu: 105 détenus s'évadent de la prison du Cinquantenaire*, 26 februari 2019; Radio Okapi, *Sankuru: 25 détenus s'évadent de la prison de Lodja*, 21 maart 2019; Radio Okapi, *Evasion des prisonniers à la prison centrale de Kananga*, 9 mei 2019.

3.3.6 *Mishandeling en foltering*

Foltering is in de DRC zowel volgens de grondwet als volgens het Wetboek van Strafrecht verboden.⁶⁷⁴ Foltering kwam tijdens de verslagperiode nog altijd voor.⁶⁷⁵ Veiligheidsdiensten folterden nog altijd burgers, vooral gedetineerden. Daarnaast folterden gewapende groeperingen burgers in conflictgebieden.⁶⁷⁶ Foltering werd onder meer gebruikt om politiek andersdenkenden monddood te maken.⁶⁷⁷ In detentiecentra folterden bewakers gedetineerden en folterden gevangenen elkaar.⁶⁷⁸ Op 21 augustus 2019 veroordeelde de militaire rechtbank in Bukavu twee politieagenten tot gevangenisstraffen van respectievelijk 2.5 jaar en vijftien maanden wegens het folteren in detentie van de mensenrechtenverdediger Emmanuel Kabuka, een lid van de ngo *Héritiers de la Justice*.⁶⁷⁹

3.3.7 *Verdwijningen en ontvoeringen*

Tijdens de verslagperiode vonden politiek gemotiveerde verdwijningen plaats, waarvoor het leger en veiligheidsdiensten verantwoordelijk waren.⁶⁸⁰ Ook de milities die actief zijn in het oosten van de DRC en de Kasai maakten zich schuldig aan de ontvoering van burgers, met het oog op afpersing, dwangarbeid, rekrutering of verkrachting.⁶⁸¹ Volgens Human Rights Watch en de *Congo Research Group* ontvoerden gewapende groeperingen tussen juni 2017 en juni 2019 meer dan 3.300 personen.⁶⁸²

3.3.8 *Buitengerechtelijke executies en moorden*

In de verslagperiode maakte het Congolese regeringsleger zich, vooral in het oosten, schuldig aan buitengerechtelijke executies en moord. De vele gewapende groeperingen in de DRC maakten zich eveneens op grote schaal schuldig aan moord.⁶⁸³ Tijdens de verslagperiode werden in de regio Beni (Noord-Kivu) honderden burgers vermoord.⁶⁸⁴

⁶⁷⁴ Constitution, artikel 61. Code pénal, artikel 67. Loi No 0011/008 du 9 juillet 2011 portant criminalisation de la torture en RDC.

⁶⁷⁵ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019.

⁶⁷⁶ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019. Zie ook Radio Okapi, *Emmanuel Malundu: « La situation sur les cas de torture s'améliore au Kasai-Central »*, 27 juni 2019.

⁶⁷⁷ Freedom from Torture, *A tool to silence: torture to crush dissent in the Democratic Republic of Congo*, november 2018.

⁶⁷⁸ Zo gaf een gevangenisdirecteur honderd zweepslagen aan een vrouwelijke gevangene die niet op zijn avances inging. Radio Okapi, *Tanganyika: une détenue ayant reçu 100 coups de fouet à la prison de Kongolo transférée à l'hôpital*, 3 februari 2019; US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019; Radio Okapi, *A Genève, la RDC reconnaît l'existence de la torture dans son milieu carcéral*, 25 april 2019; VOA, *Torture Thrives in Climate of Impunity in DR Congo*, 19 mei 2019.

⁶⁷⁹ Tevens werden zij veroordeeld tot het betalen van vijftienduizend USD aan het slachtoffer. Trial International, *Torture in DRC prisons: ending the conspiracy of silence?*, 2 september 2019.

⁶⁸⁰ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019.

⁶⁸¹ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019.

⁶⁸² HRW, *DR Congo: 1,900 Civilians Killed in Kivus Over 2 Years*, 14 augustus 2019. Zie ook Radio Okapi, *Mbuji-Mayi: la société civile alerte sur des enlèvements des jeunes*, 4 januari 2019; Radio Okapi, *Attaque des ADF en Ituri: environ 50 personnes kidnappées et 5 rebelles tués en 5 jours à Banyari Tchabi*, 6 mei 2019; Radio Okapi, *RDC: l'ONG APEE alerte sur les enlèvements d'enfants à Mbandaka*, 13 mei 2019; Radio Okapi, *Nord-Kivu: toujours pas de nouvelles d'un directeur d'école kidnappé à Kiwanja*, 7 juni 2019; Radio Okapi, *Nord-Kivu: la population tue un chef milicien accusé d'enlèvement de trois personnes à Musenge*, 5 augustus 2019; Radio Okapi, *Rutshuru: au moins 59 personnes enlevées en 2 mois*, 11 oktober 2019.

⁶⁸³ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo*, 13 maart 2019.

⁶⁸⁴ De moorden werden vooral toegeschreven aan de ADF/Nalu. UNSC, *S/2019/575*, 17 juli 2019; BCNUDH, *Analyse de la situation des droits de l'homme de janvier à juin 2019*, 25 juli 2019.

4 Ontheemden en vluchtelingen

Het recht op asiel is vastgelegd in de Congolese grondwet.⁶⁸⁵ Eind augustus 2019 bood de DRC volgens de UNHCR onderdak aan 548.850 vluchtelingen en asielzoekers, onder wie 216.018 uit Rwanda⁶⁸⁶, 173.079 uit de Centraal-Afrikaanse Republiek (CAR), 102.826 uit Zuid-Sudan en 45.441 uit Burundi.⁶⁸⁷

4.1 Ontheemden

Naast de vluchtelingen uit buurlanden, verbleven eind juni 2019 4.49 miljoen ontheemden in de DRC.⁶⁸⁸

In de afgelopen jaren hebben conflicten en geweld, vooral in Noord- en Zuid-Kivu, Tanganyika, Ituri en in de Kasaï-regio grootschalige ontheemding veroorzaakt. In de eerste helft van 2019 werden 732.000 nieuwe ontheemden geregistreerd, vooral als gevolg van intercommunaal geweld en botsingen tussen gewapende groepen en het leger.⁶⁸⁹ De meeste ontheemden werden gerapporteerd in de provincie Ituri,⁶⁹⁰ waar ongeveer 360.000 personen ontheemd raakten door geweld tussen Hema- en Lendu-gemeenschappen. Ongeveer 145.000 ontheemden werden opgevangen in ontheemdenkampen en 215.000 ontheemden werden opgevangen in gastgemeenschappen.⁶⁹¹ Daarnaast vluchtten duizenden Congolezen vanuit Ituri naar Uganda.⁶⁹² In Noord-Kivu raakten veel mensen op het grondgebied van Beni ontheemd door een intensivering van de strijd tussen het leger en de ADF sinds maart 2019. Op 24 juni 2019 waren 94.612 ontheemden geregistreerd in Nabili. Volgens een schatting van OCHA raakten in andere delen van Noord-Kivu in mei en juni 2019 67.000 personen ontheemd.⁶⁹³ In Zuid-Kivu raakten tijdens de verslagperiode op het grondgebied van Fizi ongeveer honderdduizend personen ontheemd als gevolg van veiligheidsincidenten.⁶⁹⁴ De uitbraak van besmettelijke ziekten verergerde de humanitaire situatie in gebieden met veel ontheemden.⁶⁹⁵

Volgens de *Direction Générale des Migrations* (DGM) keerden tussen 1 oktober 2018 en 27 mei 2019 322.764 Congolezen vrijwillig terug vanuit Angola, terwijl 105.540 vanuit Angola werden uitgezet naar de DRC. Op 25 mei 2019 waren op het

⁶⁸⁵ Constitution, artikel 33.

⁶⁸⁶ De regering van de DRC maakte bekend dat tijdens een pre-registratie van Rwandese vluchtelingen door de National Commission for Refugees van december 2014 tot januari 2015 245.052 Rwandese vluchtelingen waren geteld. Tijdens de verslagperiode ging de biometrische registratie verder. Zie ook het Algemeen ambtsbericht DRC december 2018.

⁶⁸⁷ UNHCR, *Factsheet DR Congo*, 10 oktober 2019. Zie ook UNHCR, *Democratic Republic of the Congo UNHCR Operational Update, 1 - 31 July 2019*, 31 juli 2019.

⁶⁸⁸ UNHCR, *Factsheet DR Congo*, 10 oktober 2019.

⁶⁸⁹ IDMC, *Internal displacement from January to June 2019*, 12 september 2019.

⁶⁹⁰ UNHCR, *Massive displacement reported in north-eastern DRC amid new violence*, 18 juni 2019.

⁶⁹¹ Buiten Bunia bevonden zich de meeste ontheemden op het grondgebied van Djugu en Irumu zich in Drodro, Rho, Fataki, Kasenyi en Tchomia. Op het grondgebied van Mahagi waren er veel ontheemden in Ramogi. UNHCR, *Weekly Emergency Update Ituri and North Kivu Provinces, Democratic Republic of the Congo 1 October – 7 October 2019*, 7 oktober 2019.

⁶⁹² UNHCR, *Thousands fleeing new Congo violence, Uganda refugee facilities dangerously stretched*, 25 juni 2019; IDMC, *Internal displacement from January to June 2019*, 12 september 2019.

⁶⁹³ Volgens de Congolese *Commission mouvements de population* bevonden zich op 25 april 2019 meer dan 272.600 ontheemden op het grondgebied van Masisi in Noord-Kivu. UNHCR, *Weekly Emergency Update Ituri and North Kivu Provinces, Democratic Republic of the Congo 1 October – 7 October 2019*, 7 oktober 2019; OCHA, *RDC - Rapport de situation*, 21 juni 2019. Zie ook Mediaterrre, *RDC: problématique de la réinsertion sociale des déplacés et réfugiés des conflits armés*, 4 juni 2019.

⁶⁹⁴ ACAPS, *DRC: Displacement in Sud Kivu, Briefing Note*, 29 mei 2019; OCHA, *RDC - Rapport de situation*, 14 juli 2019.

⁶⁹⁵ Op 10 juni 2019 maakte de regering bekend dat er een mazelenepidemie heerste in 23 van de 26 provincies. Vanaf begin 2019 hadden de autoriteiten meer dan 1.500 gevallen van overlijden geregistreerd en 87.000 (verdachte) gevallen van mazelen. National Geographic, *The world's second-biggest Ebola outbreak is still raging. Here's why*, 17 juni 2019; ECHO, *DRC – Measles outbreak, Daily Flash*, 12 juni 2019; WHO, *Major cholera vaccination campaign begins in North Kivu in the Democratic Republic of the Congo*, 27 mei 2019; OCHA, *RDC - Rapport de situation*, 14 juli 2019.

grondgebied van Kamonia in de provincie Kasaï 269.298 Congolezen uit Angola teruggekeerd.⁶⁹⁶

Als gevolg van de crisis in december 2018 op het grondgebied van Yumbi in de provincie Mai-Ndombe vluchtten meer dan elfduizend personen naar de Republiek Congo, terwijl meer dan 9.500 personen ontheemd raakten. Tussen januari en maart 2019 keerden meer dan 5.400 personen in totaal terug naar hun dorpen.⁶⁹⁷

4.1.1 *Opvang in de regio*

Volgens de UNHCR werden eind september 2019 881.279 Congolese vluchtelingen opgevangen in de regio.⁶⁹⁸

Eind september 2019 verbleven volgens de UNHCR 384.049 Congolese vluchtelingen in Uganda, 76.350 in Rwanda, 72.574 in Tanzania, 59.480 in Zuid-Afrika, 45.534 in Zambia, 43.186 in Kenia, 26.641 in Malawi en 26.173 Congolese vluchtelingen in Angola.⁶⁹⁹

Migratie

In Frankrijk werd een nieuwe illegale migratieroute ontdekt, die vanaf 2017 in gebruik was. Congolezen vlogen vanuit Kinshasa naar Tanzania of Kenia, vandaar naar Madagascar of de Comoren. Vandaar brachten mensensmokkelaars hen in boten (kwassas) naar Mayotte, een overzees gebiedsdeel van Frankrijk. In 2018 werden in Mayotte meer dan duizend asielaanvragen ingediend, waarvan meer dan de helft door inwoners van de Grote Meren.⁷⁰⁰ In Mexico strandden in 2019 migranten uit onder meer de DRC die vanuit Quito de VS probeerden te bereiken.⁷⁰¹

4.2 **Opvang binnenlandse ontheemden**

Ontheemden worden over het algemeen opgevangen door gastgemeenschappen in of in de buurt van het gebied waar zij ontheemd zijn geraakt. Daarnaast zijn er in de provincies Noord-Kivu en Tanganyika ontheemdenkampen. In de loop der tijd zijn sommige van deze kampen uitgegroeid tot dorpen. Sommige ontheemden willen of kunnen niet meer terugkeren naar hun oorspronkelijke dorpen.⁷⁰² In de provincie Ituri zijn in 2019 eveneens ontheemdenkampen ingericht.⁷⁰³ In gebieden in de DRC waar binnenlandse ontheemden worden opgevangen, opereren veelal gewapende groeperingen die de ontheemding (mede) hebben veroorzaakt. Er is veelal sprake van pendulaire ontheemding of golfbewegingen: zijn de gewapende groeperingen actief dan zorgt dit voor ontheemding, houden die zich rustig dan zorgt dit voor

⁶⁹⁶ De meeste Congolezen in Angola waren migranten die in de mijnen werkten. Er heerste angst voor een heropleving van de opstand van Kamuina Nsapu, doch dit gebeurde niet. Er werd veel druk op hen uitgeoefend door de Angolese politie om terug te keren naar de DRC. Zij werden afgezet aan de grens door de Angolese autoriteiten en vandaar in konvooiene vrachtwagens naar Kananga en verder gebracht. OCHA, *RDC - Rapport de situation No. 7*, 14 juni 2019; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019; Vertrouwelijke bron, 4 september 2019.

⁶⁹⁷ OCHA, *Crise humanitaire de Yumbi Rapport de situation No. 1*, 21 maart 2019.

⁶⁹⁸ Zie <https://data2.unhcr.org/en/situations/drc>. Geraadpleegd op 30 oktober 2019.

⁶⁹⁹ Zie <https://data2.unhcr.org/en/situations/drc>. Geraadpleegd op 30 oktober 2019.

⁷⁰⁰ Le Figaro, *Mayotte: un réseau d'immigration congolaise à destination de la métropole identifié*, 23 mei 2019.

⁷⁰¹ The Guardian, *'We've been taken hostage': African migrants stranded in Mexico after Trump's crackdown*, 30 september 2019.

⁷⁰² In Masisi-Masisi bevinden zich de kampen Bushani (1280 bewoners), Katala (5.836), Kalinga (6.112) en Bukombo (2.409). In Masisi-Rubaya bevinden zich de kampen Kibabi-Buporo (2.633) en Kibabi-Police (1.516), Katoyi (1.659) en Kasenyi (2.187). In overig Masisi bevinden zich de kampen Kalengera (2.384), Muheto (1.990), Mungote (11.434), Mweso (5.223) en Kashuga (9.046). In Rutshuru bevinden zich de kampen Kahe (5.646), Kasoko (5.169), Kihondo (6.328), Nyanzale-Marché (2.992) en Kikuku (5.053). In Walikale bevindt zich het kamp Kalembe-Kalonge (3.076). Bewonersaantallen per 25 maart 2019. Zie DTM, *Nord Kivu: Statistiques des sites de déplacement*, 25 maart 2019. Vertrouwelijke bron, 4 september 2019.

⁷⁰³ Vertrouwelijke bron, 4 september 2019.

terugkeer. Daarnaast kunnen de inwoners van gastgemeenschappen bij aanvallen op hun beurt ontheemd raken.⁷⁰⁴

In Kivu zijn er ontheemdenkampen die zijn opgericht in 2007. Er zijn ontheemden die niet kunnen terugkeren, omdat hun dorpen onder controle staan van gewapende groeperingen en staatsgezag daar afwezig is. Andere ontheemden zijn in de loop der tijd lokaal geïntegreerd. In 2018 en 2019 nam het aantal ontheemden in kampen af, doordat daar minder dienstverlening – zoals medische zorg en onderwijs – beschikbaar was. Volgens OCHA werd in Noord-Kivu meer dan tachtig procent van de ontheemden opgevangen bij gastgezinnen.⁷⁰⁵ In de ontheemdenkampen is het beheer in handen van de Congolese *Commission Nationale pour les Réfugiés* (CNR)⁷⁰⁶, die wordt ondersteund door respectievelijk UNHCR en IOM. De Congolese organisatie *Action et Intervention pour le Développement et Encadrement Social* (AIDES) bemiddelt bij lokale integratie.⁷⁰⁷ De voedseldistributie is in handen van Wereldvoedselprogramma van de Verenigde Naties (WFP), dat wegens een gebrek aan financiële middelen alleen nog voedsel verstrekt aan de meest kwetsbare ontheemden, die ongeveer een kwart van de ontheemdenpopulatie uitmaken.⁷⁰⁸ In noodsituaties – zoals bij de opening van een nieuw kamp – wordt echter voedsel drie maanden achtereen uitgereikt aan alle ontheemden.⁷⁰⁹ In bepaalde zones hebben ontheemden toegang tot gratis medische zorg van Artsen Zonder Grenzen.⁷¹⁰

4.3 Wettelijke bepalingen vreemdelingen

Vluchtelingen en asielzoekers krijgen een document dat hun vluchtelingenstatus bevestigt. Daarmee verkrijgen zij alle rechten die Congolezen hebben, zoals het recht op bewegingsvrijheid, behalve de politieke rechten.⁷¹¹ Het recht op asiel is vastgelegd in de Congolese grondwet.⁷¹² Vluchtelingen en asielzoekers is het toegestaan te werken.⁷¹³

⁷⁰⁴ Vooral in de conflictgebieden leven ontheemden onder slechte omstandigheden. In veel gevallen verschuilen mensen die het geweld ontvluchten zich in de bossen, waardoor ze onbereikbaar zijn voor hulporganisaties. Soms lopen ze dagen lang op zoek naar voedsel, sommigen komen om van honger, ziekte en ontbering. Hoewel ze vaak worden geholpen door de lokale bevolking in het gebied waar ze naartoe gevlucht zijn, kunnen de 'gastgezinnen' de hulpvraag nauwelijks aan. Behalve bij mensen 'thuis', verblijven ontheemden soms in kerken en scholen. Ook in ontheemdenkampen leven ontheemden veelal onder slechte en onzekere omstandigheden. Zo komt het voor dat kampen worden aangevallen door rebellen en er zijn er geregeld spanningen tussen de bewoners van (tijdelijke) kampen en de lokale bevolking. Ook komt het voor dat ontheemden een kamp worden uitgezet door het regeringsleger, omdat zich leden van gewapende groepen onder de kampbewoners zouden bevinden. Vertrouwelijke bron, 4 september 2019; Vertrouwelijke bron, 9 september 2019. Zie ook het Algemeen ambtsbericht DRC van december 2018, pagina's 93-95.

⁷⁰⁵ Vertrouwelijke bron, 9 september 2019.

⁷⁰⁶ De CNR valt onder het ministerie van Binnenlandse Zaken.

⁷⁰⁷ In 2015 maakten de autoriteiten in Noord-Kivu een begin met de sluiting van de ongeveer zestig ontheemdenkampen. Eind 2016 waren van de oorspronkelijke zestig ontheemdenkampen in Noord-Kivu nog 47 open, begin 2019 was dat aantal teruggelopen tot 24, dertien onder coördinatie van de UNHCR en elf onder coördinatie van de IOM. Vertrouwelijke bron, 9 september 2019. Zie ook het Algemeen ambtsbericht DRC van december 2018, pagina's 94 en 95.

⁷⁰⁸ Wie de meest kwetsbare ontheemden zijn, wordt vastgesteld aan de hand van een enquête. In aanmerking komen alleenstaande vrouwen die gezinshoofd zijn, kinderen onder de vijf jaar en gehandicapten. Vertrouwelijke bron, 9 september 2019.

⁷⁰⁹ In dergelijke gevallen kan IOM daartoe het initiatief nemen. IOM werkt samen met onder meer *Norwegian Refugee Council* (NRC), *Office of U.S. Foreign Disaster Assistance* (OFDA), *Humanitarian Aid department of the European Commission* (ECHO), *Central Emergency Response Fund* (CERF) en *Japan International Cooperation Agency* (JICA). Zie ook <https://www.nrc.no/countries/africa/dr-congo/>. Vertrouwelijke bron, 9 september 2019. Daarnaast zijn onder andere de volgende internationale en niet-gouvernementele organisaties actief: Artsen zonder Grenzen, Cordaid, ICCO, ICRC, Oxfam-Novib, Save the Children en World Vision. Het Congolese Rode Kruis beschikt over een omvangrijk tracingnetwerk om familie van vluchtelingen, ontheemden en alleenstaande minderjarigen op te sporen.

⁷¹⁰ Vertrouwelijke bron, 9 september 2019.

⁷¹¹ Vertrouwelijke bron, 4 september 2019.

⁷¹² Constitution, artikel 33.

⁷¹³ Vertrouwelijke bron, 4 september 2019.

Vreemdelingen die geen aanspraak op asiel maken, dienen bij aankomst in de DRC over een geldig reisdocument – voorzien van een visum – en een vaccinatiebewijs te beschikken.⁷¹⁴ Vreemdelingen die langer dan zes maanden in de DRC willen verblijven kunnen een verblijfsvergunning aanvragen.⁷¹⁵ Vreemdelingen die legaal in de DRC verblijven beschikken over alle rechten die Congolezen hebben, zoals het recht op bewegingsvrijheid, behalve de politieke rechten.⁷¹⁶ Vreemdelingen die zich langer dan zes maanden in de DRC willen vestigen om er gesalarieerd werk te verrichten dienen een biometrische werkvergunningspas en een 'werkvisum' aan te vragen.⁷¹⁷ Teneinde de Congolese werknemers te beschermen zijn buitenlanders uitgesloten van bepaalde banen en is het percentage buitenlandse werknemers binnen ondernemingen aan een maximum gebonden.⁷¹⁸ Overigens stimuleert de grondwet het bedrijven van handel en het uitoefenen van kunsten en ambachten voor Congolezen en buitenlanders.⁷¹⁹ Gelet op het ontbreken van staatsgezag – dat gepaard gaat aan corruptie - in een groot deel van de DRC is het handhaven van wetbepalingen in de praktijk niet altijd mogelijk.⁷²⁰

Informele sector

Veel Congolezen zijn werkzaam in de informele sector. Zo werkte in 2018 slechts dertig procent van de Congolese vrouwen in de formele sector.⁷²¹ In de informele sector zijn ook veel buitenlanders werkzaam, vooral uit de buurlanden. In Goma in Noord-Kivu werken veel Rwandese kleine handelaren, metselaars en huishoudelijk personeel. Tot voor kort konden zij op vertoon van een *jeton* gratis de grens oversteken, doch in augustus 2019 bepaalde de DGM dat zij een visum nodig hadden.⁷²²

⁷¹⁴ Reisdocumenten kunnen paspoorten zijn, maar ook reisdocumenten die door een van de landen van de *Economic Community Great Lakes Region* (CEPGL) zijn afgegeven. Zie <http://www.dgm.cd/>.

⁷¹⁵ Deze vergunning is twee jaar geldig en kan worden verlengd. Bahindwa, *Les conditions d'accès à l'emploi par les étrangers en République Démocratique du Congo*, 1 februari 2018.

⁷¹⁶ Constitution, artikel 50.

⁷¹⁷ Deze vergunning is twee jaar geldig. Bahindwa, *Les conditions d'accès à l'emploi par les étrangers en République Démocratique du Congo*, 1 februari 2018. De Congolese *Commission Nationale de l'Emploi des Etrangers* is belast met de regelgeving inzake buitenlandse werknemers. Zie ook Loi N° 015 /2002 du 16 Octobre 2002 portant Code du Travail, artikel 209.

⁷¹⁸ Al decennia werken veel buitenlanders in de DRC, vooral in de steden Kinshasa, Lubumbashi, Kolwezi en Goma. De mijnbouwsector en de buitenlandse ngo's zijn de grootste werkgevers van buitenlandse werknemers in de DRC. De Congolese wetgeving heeft regels opgesteld voor de werkgelegenheid van buitenlanders in de DRC met het oog op de bescherming van lokale werknemers. Bahindwa, *Les conditions d'accès à l'emploi par les étrangers en République Démocratique du Congo*, 1 februari 2018. Zie het Arrêté départemental n°86/001 du 31 mars 1986 en het Arrêté ministériel n°12/CAB.MIN/TPS/112/2005 du 26 octobre 2005. Zie ook <https://www.investindrc.cd/fr/procedures/autres-procedures/678-Procédure-relative-a-l-obtention-d-une-carte-de-travail-permis-de-travail>.

⁷¹⁹ Constitution, artikel 35.

⁷²⁰ Radio Okapi, *Leila Zerrougui: "La meilleure façon de protéger les populations civiles c'est de restaurer l'autorité de l'Etat "*, 28 oktober 2019; Radio Okapi, *Kinshasa: la corruption et l'impunité détruisent la société congolaise, selon le CLC*, 21 oktober 2019.

⁷²¹ Radio Okapi, *Comment promouvoir l'employabilité des femmes dans le secteur formel de la RDC*, 11 oktober 2018.

⁷²² A raison van twintig USD. Radio Okapi, *RDC-Rwanda: la DGM impose un visa de séjour aux travailleurs rwandais*, 15 augustus 2019.

5 Terugkeer

5.1 Gedwongen terugkeer

Er zijn geen aanwijzingen dat migranten die (gedwongen) terugkeren bij aankomst door de autoriteiten problemen krijgen. Wel zouden enkele afgewezen asielzoekers uit Europese landen na aankomst in Kinshasa zijn teruggestuurd. Er zijn geen aanwijzingen dat personen bij terugkeer zijn mishandeld.⁷²³

⁷²³ Het is dezerzijds niet bekend waarom en waarheen zij werden teruggestuurd. Het is dezerzijds evenmin bekend of – indien zij afkomstig waren uit Europese landen – zij werden teruggenomen door de desbetreffende EU-landen. Vertrouwelijke bron, 2 september 2019; Vertrouwelijke bron, 4 september 2019.

6 Mensenhandel

6.1 Opvangmogelijkheden slachtoffers

Congolese vrouwen en kinderen migreren naar andere landen in Afrika, het Midden-Oosten en Europa, waar mensenhandelaren hen uitbuiten in prostitutie, huishoudelijke hulp of dwangarbeid in de landbouw en diamantmijnen. De regering financierde in 2018 de repatriëring van twaalf slachtoffers van mensenhandel uit Koeweit naar de DRC. Bij hun terugkeer in de DRC verstrekte het ministerie van Binnenlandse Zaken de twaalf Congolese vrouwen naar verluidt medische zorg en coördineerde de gezinshereniging. Er zijn in de DRC geen standaardprocedures om alle slachtoffers van mensenhandel systematisch te identificeren en door te verwijzen naar passende zorg. Sommige ngo's meldden echter dat de politie, het ministerie van Sociale Zaken en de DGM in 2018 een onbekend aantal slachtoffers van mensenhandel op ad-hoc basis hebben geïdentificeerd en doorverwezen naar ngo's. De overheid werkte samen met ngo's om bijstand te verlenen aan slachtoffers van mensenhandel. In de periode van april 2018 tot maart 2019 werd bijstand verleend aan 272 slachtoffers van mensenhandel, in de vorm van medische en psychologische zorg, juridische bijstand en re-integratie waaronder alfabetisering en een beroepsopleiding.⁷²⁴

6.2 Getuigenbeschermingsprogramma

In de DRC bestaat geen standaard getuigenbeschermingsprogramma. Dit vormt een ernstige belemmering bij belangrijke strafprocessen, zoals dat van Marcel Habarugira, een Nyatura-commandant in Noord-Kivu, die onder meer was aangeklaagd op beschuldiging van seksuele slavernij. Veel personen die wilden getuigen werden met de dood bedreigd door Nyatura-strijders als zij voor de militaire rechtbank een getuigenis zouden afleggen.⁷²⁵ Het Internationaal Strafhof heeft een bureau in Kinshasa, dat zich onder meer bezig houdt met de bescherming van getuigen in de DRC en (teruggekeerde) Congolese getuigen bij strafzaken van het Hof in Den Haag. Het ICC-bureau in Kinshasa werkt daartoe samen met het Congolese OM. Naar verluidt verloopt deze samenwerking goed.⁷²⁶

⁷²⁴ Over de de repatriëring van twaalf slachtoffers van mensenhandel uit Koeweit naar de DRC zijn dezerzijds geen nadere bijzonderheden bekend. US Department of State, *Trafficking in Persons Report: Democratic Republic of the Congo 2019*, 20 juni 2019; Vertrouwelijke bron, 2 september 2019; Vertrouwelijke bron, 4 september 2019.

⁷²⁵ HRW, *RD Congo: La condamnation d'un chef de guerre révèle des failles dans le procès*, 19 april 2019.

⁷²⁶ Vertrouwelijke bron, 8 juni 2017.

7 Bijlage(n)

7.1 Literatuurlijst⁷²⁷

Voor dit ambtsbericht is gebruik gemaakt van de volgende openbare bronnen:

Rapporten

ACLED:

- Regional Overview – Africa, 29 januari 2019.
- Fact Sheet: Conflict in the DRC, 25 juli 2019.

BCNUDH:

- Analyse de la situation des droits de l'homme de janvier à juin 2019, 25 juli 2019.
- Analyse de la situation des droits de l'homme au mois de juillet 2019, 6 september 2019.

Congo Research Group:

- Who really won the Congolese elections?, 16 januari 2019.
- The CNPSC rebellion: Social marginalization and state complicity in South Kivu, 26 februari 2019.
- June 2019 – Monthly report on Kasaï, 11 juli 2019.
- July 2019 – Monthly Report on Kasaï, 23 augustus 2019.
- Félix Tshisekedi a-t-il les moyens de sa politique ?, 21 september 2019.

Dossier DESC:

- Crise de Beni: Comprendre les raisons profondes du fiasco militaire et des promesses mensongères, 19 november 2019.

DTM:

- Evaluation des villages - Territoires de Rutshuru et Masisi, 27 februari 2019.
- Nord Kivu: Statistiques de sites de déplacement, 25 maart 2019.

Enough:

- New DR Congo Investigative Report: Covert Capital, 22 mei 2019.
- Leveraging Reform: Fighting Corruption in Post-Election DR Congo, 22 mei 2019.
- Congo Warlord Bosco Ntaganda Sentenced to Harshes Ever Term by ICC. His Backers Should Also Be Held Accountable, 7 november 2019.

Global Witness:

- Not For Sale - Congo's forests must be protected from the fossil fuels industry, 29 mei 2018.

Freedom from Torture:

- A tool to silence: torture to crush dissent in the Democratic Republic of Congo, november 2018.

Freedom House:

- Freedom in the World 2019 - Congo, Democratic Republic, 4 februari 2019.

GRIP:

⁷²⁷ In deze lijst zijn alleen publicaties opgenomen die in de verslagperiode zijn verschenen. Voor oudere publicaties wordt verwezen naar voorgaand ambtsberichten.

- Élections en RDC : enjeux de cartes, 28 december 2018.

Human Rights Watch:

- DR Congo: Campaigning Violently Suppressed, 17 december 2018.
- RD Congo: Les élections ont été entachées de violences et de restrictions du droit de vote, 5 januari 2019.
- World Report 2018 - Democratic Republic of Congo, 7 februari 2019.
- RD Congo : Des meurtres postélectorales constituent un test pour le nouveau président, 14 februari 2019.
- RD Congo : La condamnation d'un chef de guerre révèle des failles dans le procès, 19 april 2019.

IDMC:

- Internal displacement from January to June 2019, 12 september 2019.

IFRI:

- République démocratique du Congo: la cohabitation insolite, juni 2019.

IUCNNL:

- Rapport de la situation de Défenseurs Environnementaux, 22 september 2019.

JED:

- Etat de la liberté de presse et d'expression en RDC, 2 november 2018.

OCHA:

- Note d'informations humanitaires pour la Province du Nord-Kivu, 5 februari 2019.
- Crise humanitaire de Yumbi Rapport de situation No.1, 21 maart 2019.
- Note d'informations humanitaires pour la Province du Nord-Kivu, 18 april 2019.
- RDC - Rapport de situation No.7, 14 juni 2019.
- RDC - Rapport de situation, 21 juni 2019.
- RDC - Rapport de situation, 14 juli 2019.

Pole Institute:

- Nord Kivu: Renforcer le rôle des jeunes dans la consolidation de la paix, mei 2019.

Rift Valley Institute:

- Rebels and the City - Urban dimensions of armed mobilization in the eastern Congo, augustus 2019.

UN General Assembly:

- A/HRC/42/32, 14 augustus 2019.

UNHCR:

- République Démocratique du Congo 1 - 31 Mars 2019, 31 maart 2019.
- Massive displacement reported in north-eastern DRC amid new violence, 18 juni 2019.
- Thousands fleeing new Congo violence, Uganda refugee facilities dangerously stretched, 25 juni 2019.
- Rapport mensuel de monitoring de protection Nord-Kivu – Juin 2019, 30 juni 2019.
- Democratic Republic of the Congo UNHCR Operational Update, 31 juli 2019.

- Position on returns to North Kivu, South Kivu, Ituri and adjacent areas in the Democratic Republic of Congo affected by ongoing conflict and violence – Update II June, september 2019.
- Weekly Emergency Update Ituri and North Kivu Provinces, Democratic Republic of the Congo 1 October – 7 October 2019, 7 oktober 2019.
- Factsheet DR Congo, 10 oktober 2019.

UNJHRO:

- Protection of civilians: Human rights violations documented in provinces affected by conflict, september 2019.

UNICEF:

- Ebola Situation Report North Kivu, Ituri and South Kivu, 23 september 2019.

UN Security Council:

- S/2018/1133, 31 december 2018.
- S/2019/6, 4 januari 2019.
- S/2019/159, 19 februari 2019.
- S/2019/218, 7 maart 2019.
- S/2019/469, 7 juni 2019.
- S/2019/575, 17 juli 2019.

U.S. Department of State:

- Country Report on Human Rights Practices 2018 - Democratic Republic of the Congo, 13 maart 2019.
- International Religious Freedom Report - Democratic Republic of the Congo 2018, 29 mei 2019.
- Trafficking in Persons Report: Democratic Republic of the Congo 2019, 20 juni 2019.

AFP	Le Monde
Al Jazeera	Le Point
All Africa	Le Potentiel
BBC News	Le Soir
Bloomberg	New York Times
Congo Indépendent	NOS
Congo Profond	NRC
Defensepost	Oxford Analytica
ECHO	Radio Okapi
Economist	Reliefweb
FIDH	Reuters
Financial Times	RFI
France24	RRSJ
Guardian	RTBF
HRW	Standaard
Independent	Trouw
ISHR	7sur7
Jeune Afrique	VOA
KST	Volkskrant
La Libre	Washington Post
Le Figaro	WHO

7.2 Afkortingen

Lijst van gebruikte afkortingen

ACAJ	Association congolaise pour l'accès à la justice
ADF	Allied Democratic Forces
AENC	Alliance nationale des élites du Congo
ANR	Agence Nationale de Renseignements
APCLS	Alliance des Patriotes pour un Congo Libre et Souverain
APCLS-R	Alliance des patriotes pour un Congo libre et souverain-Rénové
ASADHO	Association africaine de défense des droits de l'homme
ASF	Avocats sans Frontière
AU	African Union
BCG	Bureau de consultations gratuites
BCNUDH	Bureau conjoint des Nations Unies pour les droits de l'homme
BVES	Bureau du Volontariat au Service de l'Enfant et de la Santé
CACH	Cap pour le Changement
CAR	Centraal-Afrikaanse Republiek
CENCO	Conférence Episcopale Nationale du Congo
CENI	Commission Electorale Nationale Indépendante
CLC	Comité laïc de coordination
CMC	Collectif des mouvements pour le changement
CNDH	Commission Nationale des Droits de l'Homme
CNPSC	Coalition nationale du peuple pour la souveraineté du Congo
CNR	Commission nationale des réfugiés
CNRD	Conseil national pour le renouveau et la démocratie
CNSA	Conseil national de suivi de l'accord

CREDDHO	Centre de Recherche sur l'Environnement, la Démocratie et les Droits de l'Homme
CSAC	Conseil Supérieur de l'Audiovisuel et la Communication
CTO	Centres de transit et d'orientation
DGM	Direction Générale de la Migration
DRC	Democratische Republiek Congo
DVU	Dynamique pour la vérité des urnes
ECCAS	Economic Community of Central African States
FARDC	Forces Armées de la République Démocratique du Congo
FCC	Front Commun pour le Congo
FDAPID	Foyer de Développement pour l'Autopromotion des Pygmées et Indigènes Défavorisés
FDLR	Forces Démocratiques de Libération du Rwanda
FDN	Forces de défense nationale du Burundi
FDP	Force de défense du peuple
FIDH	Fédération internationale des droits de l'homme
FNL	Front National de Libération
FOREBU	Forces républicaines du Burundi
FRPI	Front de Résistance Patriotique en Ituri
GRIP	Groupe de recherche et d'information sur la paix
ICGLR	International Conference on the Great Lakes Region
IGF	Inspection générale des finances
INSO	International Ngo Safety Organisation
JED	Journaliste en Danger
LIZADEEL	Ligue de la zone Afrique pour la défense des droits des enfants
LRA	Lord's Resistance Army
LUCHA	Lutte pour le changement
M23	Mouvement du 23 mars
MLC	Mouvement de Libération du Congo
MLP	Mouvement Lumumbiste Progressiste
MNS	Mécanisme national de suivi de l'accord cadre d'Addis-Abeba
MONUSCO	Mission de l'Organisation des Nations Unies pour la stabilisation en RD Congo
MP	Majorité Présidentielle
MRCO	Mouvement rwandais pour le changement démocratique
NALU	National Army for the Liberation of Uganda
NDC	Nduma défense du Congo
NDC-R	Nduma défense du Congo-Rénové
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
PARECO	Patriotes Résistants Congolais
PARJ	Programme d'appui à la réforme de la justice
PNC	Police Nationale Congolaise
PPA	Peuple d'abord
PPRD	Parti du Peuple pour la Reconstruction et la Démocratie
RCD	Rally for Congolese Democracy
RED Tabara	Résistance pour un état de droit au Burundi
RFI	Radio France Internationale
RNC	Rwandan National Congress
RSF	Reporter sans frontières
RTBF	Radio Télévision Belge Francophone
RTLJ	Radio Télévision Lubumbashi JUA
RTNC	Radio télévision nationale congolaise

SADC	Southern African Development Community
SCODE	Solidarité congolaise pour la démocratie et le développement
SYMOCEL	Synergie des missions d'observation citoyenne des élections
UDPS	Union pour la Démocratie et le Progrès Social
UNC	Union pour la Nation Congolaise
UNFPA	Fonds des Nations unies pour la population

7.3 Kaart Provincies

